REPETITIONIS CAP. RAYNVTIVS. EXtra de Testamentis,

PARS TERTIA,

Authore Gulielmo Benedicto Iurisconſ. Clariſs. nouiſsimè ex authoris ipſius lucubrationibus recognita & emendata.

Quæ particulæ huius Capituli in Tertia hac parte explicentur, indicat proximè ſequens pagina.

LVGDVNI

Apud Bartholomæum Vincentium.

M. D. LXXV.

Cum Priuilegio Regis.

SECTIONES CAP. RAY-
NVTIVS. QVÆ IN hac Tertia parte declarantur.

*

Tractatus adiecti.

GVLIELMI BENEDICTI PONTIFICII ET CIVILIS IVRIS, DOCTORIS FAMOSISSIMI, TOLOSANIQVE SENATORIS CLARISSIMI,

REPETITIONVM CAPITVLI RAYNVTIVS PARS tertia, quæ quidem antehàc nondum excusa, nunc iam absolutissimis typis mandata est.

SVMMÆ SECTIONIS.

Quæ filium ex eo suscipiens.

1 *Filius mariti præsumitur qui domi natus est.*
2 *Filius concubinarij quomodo quis probetur.*
3 *Generandi potentia in quibus præsumitur.*
4 *Generare infirmus potest, etiam ea nocte qua moritur.*
5 *Digestio cibi trina.*
6 *Fœlicitas vera in quibus consistat.*
7 *Testiculum vnum habens generare potest.*
8 *Filius non tenetur credere parentibus ipsum spurium asserentibus.*
9 *Præsumptio iuris & de iure nullam in contrarium admittit probationem, nisi per confessionem.*
10 *Filiatio extra domum quomodo probetur.*
11 *Filius præsumitur qui ita à parentibus nominatur vel vt talis tractatur.*
12 *Filiatio à parentibus semel agnita non potest reuocari.*
13 *Filius quomodo intelligatur eò quòd vt talis tractetur.*
14 *Filiatio quibus actibus probetur, & nu. 15.*
16 *Similitudo formæ an filiationem probet.*
17 *Filij quare aliquando non similes parentibus.*
18 *Alexandri figura ex planetis.*
19 *Monstra vnde, & quid significent.*
20 *Portenta quare dicantur, & nu. 21.*
22 *Sagittarij cuiusdam Amazonum portentosa effigies.*
23 *Centaurorum monstra.*
24 *Scytha vnde sumpserint nomen.*
25 *Mynotauri generatio.*
26 *Labyrinthi duplicis historia, & nu. 27.*
28 *Portenta alia ratione dicta.*
29 *Filij an censeantur portenta omnino dissimilia.*
30 *Occidens monstruosum est homicida.*
31 *Monstrorum varia genera.*
32 *Monstruosas vbique gentes ab Adamo ducere originem.*
33 *Antipodas esse negauit Augustinus.*
34 *Faunorum & satyrorum natura.*
35 *Monstrorum generationis causa, & nu. 36.*
37 *Anima quid, & quomodo infundatur.*
38 *Fœmina à fœditate dicta.*
39 *Menstrus muliebris virus.*
40 *Monstra aliquando nasci ob peccata parentum.*
41 *Matrix mulieris habet receptacula septem.*
42 *Hermaphroditorum generationis causa.*
43 *Monstrum intelligitur esse duo homines si sint duo corda, non si sint duo capita.*
44 *Saturnini martyrium Tolosæ.*
45 *Bernardi de Rosergio Archiepiscopi Tolosani vita beata.*
46 *Gallia sola monstrorum semper nescia.*
47 *Similitudo fœtus ad patrem vel matrem quare maior vel minor.*
48 *Auis quare magis fœtus aliquando similis.*
49 *Similitudinis filiorum ad parentes non esse certam legem.*
50 *Fama sola an filiationem probet.*
51 *Partus semper præsumitur in meliorem partem.*
52 *Filius cuius duorum sit maritorum quomodo iudicetur.*
53 *Filius non potest duobus patribus tribui.*

Quæ filium ex eo suscipiens.

SCilicet Petro marito suo, cum quo morabatur.
1 † Natus enim ex vxore simul cum marito continuè stante præsumitur ex eo solo mariti filius, & non alterius, si duo concurrant, videlicet quòd tempore conceptionis maritus erat præsens, & ad cupulam carnalem habilis. l. filium eum diffinimus. ff. de his qui sunt sui vel alienæ iur. & l. si vicinis scientibus. C. de nup. Et nedum præsumitur filius mariti, sed etiam eoipso censetur esse legitimus. Quæ cohabitatio licet sola sufficiat ad præsumendum filiationem, & legitimitatem filiorum, tamen non satis præsumi facit matrimonium inter illos contractum, si alius titulus non probaretur, secuodum Panorm. singulariter in cap. lator. vbi glo. qui filij sunt legitim. & plenè in cap. illud. de præsumptio. & gloss. not. in l. j. §. si ea. ff. de ventre
2 in possess. mitten. † Et pari modo probatur filiatio vbi ex concubina natus esset filius: quia ex supradictis solis præsumitur concubinarij filius, & non alterius vagabundi. Et potiùs indicatur filius naturalis bastardus ex concubinario, quàm spurius, aut vulgò conceptus ab alio, secundum gloss. in cap. Michael. de filiis præsbyter. quam sequuntur Bal. Panorm. & communiter omnes in cap. per tuas. de proba. Nec audiretur pater contrarium asserens, imò nec mater dicens ex alio concepisse. l. pen. §. mulier. ff. de probat. Et minus audirentur cæteri parentes successionē prætendentes, & talem filium excludere volentes: etiam si vxorem meretricem & impudicam probare vellent & probarent: quia non minus præsumitur mariti filius etiam si probaretur eam nocte cōceptionis cum extraneo dormiuisse, & rem carnalem habuisse cum eo sicut cum marito. Quia postquam eo tempore erat cum marito, & secum habitabat, præsumitur fauore legitimationis esse mariti, & non illius extranei filius. Et idem in concubina vt potiùs dicatur de concubinario concepisse, quàm de illo extraneo, vt d. c. Michael. per omnes. Pro quibus optimè facit text. in l. miles. §. defuncto. ff. de adulte. vbi non admittitur talis consequentia: tempore conceptionis mulier erat adultera, ergo filius natus est illegitimus, vel non est veri concubinarij filius nisi probaretur absentia viri vel impedimentum ad copulam, putà, frigiditas vel maleficium aut defectus membrorum ad generationem necessariorum:
3 quia † in dubio præsumitur habilitas, & generandi potentia in viro: adeò quòd si ei aut filio de impotentia coitus obiiceretur, & potētia negaretur, certè onus probandi incumberet neganti. Cùm præsumptio naturæ sit pro affirmante: quia sicut non præsumitur alicui abesse cerebrum aut cor vel hepar, ita nec aliud membrum principale. Nam videmus non habentes sanum cerebrum & furiosos prolem generare. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. Natura enim semper plus studet generationi quàm intellectui. Quod patet: quia videmus etiā bruta penitus intellectu carentia generare: quia natura magis curat de esse rerum, quàm de substantia earum, secundum Bal.
4 singulariter in d. l. filium in princ. † Quinimò infirmus vsque ad mortē etiā ea nocte qua moritur generare potest: vt scovit gl. super verbo, in decē mensibus. in l. gallus. in prin. ff. de libe. & posth. & dixi super verbo *In extremis positus*. Quandiu enim cibū quis sumere potest, ad generationē dispositus censetur: quia humor ille sperma vocatus ex tertia digestione procedit. [De isto humore qualiter ex cibo & potu dictim generatur, loquitur Bal. suprà in proœmio super verbo, *pudicos*.] Et dixi. j. super verbo, *qui cum alia matrimonium cōtrahens*. loquēdo de fœminis intra an-
5 nū luctus renubentibus.] † Prima certè digestio cibi fit in stomacho, vbi separatur purū ab impuro. Impurum hoc à corpore expellitur per organa, & vias fæcales tanquā inutile & superfluū. Et purum trāsmittitur ad hepar vbi fit secunda digestio, per quam separatur ibi purū ab impuro. Impurū hoc cō sistēs in humoribus superfluis & inutilibus, mingendo, expuendo, & per sudores à corpore expellitur. Et purū trāsmittitur ad cor, vbi fit tertia digestio, qua iterū separatur purū ab impuro. Hoc purū retinetur & conuertitur in substantiam aliti. Et impurū sperma in masculo vocatum, & in muliere menstruū, descendit ad vasa generationis, scilicet ad testiculos, ex quibus per coitū expellitur & in matrice mulieris recipitur, coagulatur, ex quo fœtus concipitur, iuxta illud Iob. x. Sicut lac mulsisti me, & sicut caseum coagulasti: pelle & carnibus vestisti me, ossibus & neruis cōpegisti me, &c. vt plenè declaraui super verbo, *Et soboles quā gestabat in vtero*. Vnde non sine causa fit tanta in emissione seminis delectatio in masculo, & plus in muliere vt dixi super verbo, *duas habens filias*. quia talis humor cordialis est, & creatura Dei de se bona, licet male vtentibus sit nociua, secundū Augustinū, [vt habetur super verbo, *Et vxorem nomine Adel*. in secundo principali articulo successionū circa fi.] quoties demittitur extra vas mulieris ad hoc naturaliter dispositum, vel aliud quā coniugale: quū omnis etiā simplex fornicatio sit mortale peccatū. Cle. ad nostrū. de hæretic. Cùm igitur omnia ferè animalia ex cibo & potu viuāt naturaliter sicut homines, generare possunt mediante motu cœli, qui operatur corruptionē, sine qua generatio non procederet: quæ tamen cessabit in fine mundi post diem iudicij, quo tēpore cessabit motus cœli: & consequēter cessabit generatio & corruptio. Ex quo verè hæretica iudicatur Saracenorū & quorundam Iudæorū peruersa opinio, dicentium beatos post iudiciū existentes in gloria bibere, comedere, & cū puellis cōmisceri: beatitudinē futuræ vitæ in delectationibus & voluptatibus corporalibus ciborū & venereorū ponendo: quòd non solùm apud catholicos, sed etiā apud gentiles philosophos absurdū reputatur, qui beatitudinem hominis ponunt in operibus intellectiuæ partis, asserentes vitā voluptuosam esse vitam pecudū, vt habetur. j. Ethicorum. Ideo non est
6 ibi ponēda beatitudo: † quum fœlicitas nullo modo pertineat ad bruta animalia, sed solū ad intellectualem rationabilē creaturam, que beatitudinem habebit in sola visione & fruitione Dei. A qua beatitudine animæ fiet post resurrectionem redundantia ad corpus, quod per eam fiet gloriosum per quatuor dotes, inter quas est impassibilitas. Et sic resurrectio erit ad vitam immortalem operibus nutritiuè & generatiuè non indigentem: quia satiabitur quisque cùm apparuerit gloria Dei: iuxta illud Psalmistæ, Satiabor cum apparuerit gloria tua. De quo plenè per Lyram super verbo, Creauitque Deus grādia. Genes. j. Et pariter Philosophus dicit, quòd anima rationalis nunquam quietabitur donec suo iūgatur creatori. Ex quibus omnibus resultat, quòd ex cohabitatione coniugum natus in domo ex vxore præsumitur mariti filius, etiam si maritus ille

7 tus ille altero careret testiculo: quia † cum reliquo ge-
nerare potuit. l. Pomponius. iuncta glo. ibi. ff. de ædil.
edicto. & l. qui cum vno. ff. de re mili. vbi plures nar-
rantur valentissimi viri, etiã in armis, qui altero testi-
culo caruerunt. Quod secus esset, si carerẽt ambobus,
quia tunc generare non possent, tanquã virtute caren
tes. Nec tunc natus ex vxore in domo mariti castrati,
vel spadonis & eunuchi præsumeretur eius filius. Ca-
strati enim animum & vocem pusillam habent, & fe-
rè in omnibus ad muliebria declinant. Nec propter
hoc meliores aliis existunt, aut fideliores, & mansue-
ti, quum secũdum Philosophum omne animal castra
tum fit melius, excepto homine, qui factus eunuchus,
nõ propter hoc est plus mansuetus, imò magis ferox
efficitur, vt dicimus de hominibus desperatis, qui non
curant pericula, vt pulchrè dicit Bal. in l. j. C. de Eunu-
chis. Pro quo facit quod scribitur Ecclesiast. xx. Con-
cupiscentia spadonis deuirginauit iuuenculam. Et ta-
lis præsumptio filiationis, quæ ex amborum coniu-
gum cohabitatione continua resultat, est presumptio
iuris, & de iure: cui adeò fixè statur, quòd in contra-
rium probatio non admittitur, si cum residentia non
concurrat impotentia coeundi, & vxorem carnaliter
cognoscendi, etiamsi mulier diu sterilis cum marito
habitasset, & prolem non habuisset, tunc verò pepe-
risset. per tex. in d. c. per tuas. secundum Paul. allega.
consi. clxxv. Ex quo per Bart. & omnes in d. l. filium.
8 & in d. c. per tuas. † reputatur nimis credulus quidam
☞ regis filius, qui ad dictũ solius matris [Etiam si nõ
crederetur, si moriẽdo hoc dixisset, cũ mentiri potue
rit in odium filij, velut irata contra eum.] de adulte-
ro ipsum concepisse confitentis, cessit regno: quod fa
cere non tenebatur, etiamsi ambo parentes hoc esse
9 verum declarassent: quia illa † præsumptio iuris & de
iure nullam in contrarium recipit probationem, nisi
pars fauore cuius hoc præsumitur, scilicet filius sic na-
tus, confiteretur se nõ filium, vt fecit ille regis filius &
hæres, in cuius potestate erat renunciare hæreditati
paternæ, quacunq; stante filiatione. Nec tunc propriè
dicitur contra præsumptionẽ admitti probatio: quia
confessio partis, pro qua præsumitur, non est proba-
tio, sed à probatione releuatio, secundũ Panor. & oẽs
super Rubri. de probatio. Vel dicitur effectus & lucri
ex tali præsumptione resultantis renunciatio & repu
diatio paternæ aut maternæ hæreditatis, quæ cuilibet
permittitur de iure. l. j. C. de pactis. Et dixi plenè super
verbo, *duas habens filias*, in tertia principali fallentia,
loquendo de filiis hæreditati paternæ renuntiãtibus.
Talis enim partis confessio, & nõ quæcunq; alia pro
batio contra talem admittitur præsentationem, secun
dum gloss. ab omnibus approbatam in l. in contracti-
bus. C. de non nume. pecu. & in Authen. sed iam neces
se. C. de dona. ante nuptias. Plus dicunt aliqui, ꝙ talis
præsumptio probat omnino natum ex vxore in do-
mo mariti esse suum filium, etiamsi talis vxor non
semper viro cohabitasset, sed aliquando diuertisset, &
se absentasset. vt d. c. per tuas. Tamen hoc vltimo casu
putant aliqui solam cohabitationem tempore partus
filio non sufficere ad se probandum filium, nisi fuerit
à parẽtibus vt filius tractatus & nominatus, vt ibi cõ-
☞ cludit Felynus. [Omnia iura de filiatione loquentia
ponderant locum natiuitatis potius quàm conceptio
nis filij. Et ratio est: natiuitas certa est, & dies conce-
ptionis est incertus, & certum trahit ad se incertum.
Et illa prima materia, ex qua puer concipitur, ex toto
corrumpitur, ita, quòd aliqua pars formalis ipsius nõ
remanet in embryone, sicut nec aliquod simplex ele-
mentum, quod est minima pars rerum naturalium,
remanet formaliter in isto, secundum Physicos: ergo
tempus conceptionis, seu locus non inspicitur: ex quo
etiam dicunt iura, ꝙ origo facit domicilium, non cõ-
ceptio, secundum Bald. in d. c. per tuas. Similiter non
consideratur locus, in quo conceptus nutritur, dum
tamen in domo mariti nascatur, vt d. l. filium. sed quã-
diu est in vtero, non dicitur homo, nec in eo habet pa
ter potestatem. vt plenè habetur super verbo, *& sobo-
les quam gestabat in vtero.* Igitur vt homo & filius iu-
dicetur, locus natiuitatis consideratur.] Si autem filius
natus fuisset ex vxore vel concubina extra domum
mariti vel concubinarij non sufficeret, nisi filiatio
probaretur aliis coniecturis & mediis, puta si natus
communiter reputatus fuerit, & nominatus à paren-
tibus filius. c. transmissi. qui filij sunt legiti. Nam talia
nominatio & reputatio filiationem sufficienter pro-
bat, etiamsi extra iudicium emanauerit, duobus tamẽ
concurrentibus. Primò, quòd talis natus veraciter
& non fictè per adulationem fuerit communiter no-
minatus & reputatus filius à parentibus: non autem
blandiendo, aut verbis communibus, extraneo sicut fi
lio conuenientibus, puta, si maritus dixerit: bene ve-
nerit filius meus. Quia talia dici solent etiam non fi-
liis, secundum Panor. & alios in d. c. per tuas. Secũdò
requiritur, ꝙ talis nominatio sit à parentibus dispusi-
tiuè facta, & principaliter propter se, & non enuntia-
tiuè propter aliud, id est, ob aliam causam, quàm ad fi
nes probandi filiationem. Quia tunc non probaret,
secundum glo. in d. c. per tuas. quæ ibi bona iura alle-
gat. Nisi talia verba dicerentur filio præsenti, secun-
dum Imo. in l. ex hac scriptura. ff. de donatio. pro quo
facit tex. in l. quidam. ff. de probatio. per quem iuncta
petitione cum responsione, videtur hoc principaliter
decidi. facit l. non epistolis. ibi, quasi ad sororem. C. de
probat. Prætereà si nominatio aut confessio filiatio-
nis facta in epistola tertiò missa & directa probat se-
miplenè filiationem. l. fin. in princip. iuncta glo. ff. de
probat. Certè plenè probabit, facta in præsentia filij,
vt præsentia aliquid operetur. Et si tacita confessio ex
contumacia mariti resultans, qui vxori se prægnan-
tem dicenti custodes non misit, plenè probat filiatio-
nem. l. ij vbi Bal. ff. de libe. agnos. fortius plenè proba-
bit expressa confessio, licet propter aliud, & sic enun-
tiatiuè emissa. l. ij. §. diuus. & Bart. in l. eius, qui delato
rem. ff. de iure fisci. & Bald. in l. si tutor. C. de interdi-
10 cto matri. † Similiter probatur filiatio, & præsumi-
tur, quotiens quis ab aliquo tractatus fuit tanquam fi-
lius, etiamsi non fuerit nominatus filius secundum
Iaco. Butrig. in d. l. quidam. Panor. in d. c. transmissæ.
& Bar. in d. l. ij. ff. de libe. agnosc. & in l. j. §. ad quæstio
nem. per illum tex. ff. de quæstio. Ang. in l. vxorem. ff.
de manumiss. testa. & plenè Pau. in d. l. si. ff. de probat.
☞ [Quia licet per tractatum probetur filiatio: non ta-
men probatur matrimonium inter parentes filij, si ali
ter de illo non constaret. Et hoc propter periculum
animæ ex concubinatu resultans: vt plenè dixi in c. il-
lud. de præsumptio. & Bald. in d. l. filium. in secunda
lectura.] Ideo notanter dicit Bart. in d. §. ad quæstio-
nem. quòd cautela articulandi per aduocatos in tali
materia, est concipere articulum primum de filiatio-
ne, scilicet ꝙ talis est filius talis. Et postea dicãt, quòd
pater ipsum habuit, & tenuit ac tractauit tanquam fi-
lium, quo probato præsumitur filius. Nec sufficeret
articulare, ꝙ ille se gesserit pro filio talis: sed oportet
dicere, ꝙ pro tali fuit habitus à patre, & tractatus sciẽ
tibus vicinis, secundum gloss. in d. c. Michaël. de filiis
presby.

presbyt.& in c.accedens.de purga.cano.& in c.nihil.
de electio. Ad quod faciunt notata in l. Barbarius. ff.
de offic.præto.& consuluit Ange.consi.lxxxiij.incip.
Spurius.vbi dicit hoc non solùm habere locum in na-
turalibus & legitimis, sed etiam in spuriis: vt illo pro-
bato resultet probata filiatio, saltem quo ad possessio
nem filiationis: vt concludit idem Angelus consilio
clxxxiij.incip.in quæstione.&c.Et Præpositus in d.c.
transmissæ.super gloss.penul.& Paul. allegato consi'.
clxxv. Quod est verum, etiamsi parentes, postquam
ipsum tractauerunt vt filium, negarent filiationem,
quia certè huic negationi & nouæ contradictioni præ
ferretur tractatus velut potentior, secundum gloss. in
d.c.transmissæ.qui filij sunt legit.quam ibi ad hoc pō-
derat Panor.& in d.c.per tuas. Quod est verum, siue
vnus parentum nunc negaret filiationem, siue vterq;.
12 † Quia sicut ad præiudicium filij reuocari non posset
confessio semel facta, vt dicit glo.in dicto c. per tuas.
minus reuocari posset ille tractatus, qui fortior est
simplici nominatione: vt dicit Bald.in l. non ignorat.
C.qui accusa.non possunt.nisi filius consentiret huic
sequenti contrariæ tractationi, quia tunc ei staretur
contra se, quia vltima quasi possessio non turbata
præiudicat præcedenti quo ad cognitionem status. l.
si iure.C.ne de statu defuncto.post quinquenniū quæ
ratur. Etiam è conuerso, si quis prius fuerit tractatus
tanquam non filius, & postea vt filius, primus tracta-
tus vt quædam assertio reuocatur per secundam à pa-
rentibus factam contra se, etiamsi primo tractatui fi-
lius consensisset, ductus fortè probabili assertione pa
rentum.l.j.§.fi.& ibi no.ff.quando actio de pecul. est
13 annalis. † Or domini, non ita crudè intelligatis quod
dixi, quòd quicunque tractatus probet filiationem,
quia non sufficeret tractatus indifferens extraneo sic-
ut filio conueniens: sed requiritur quòd à parentibus
fuerit tractatus tanquam filius per tales actus, qui sint
proportionabiles soli filiationi, secundum Bartol. in
d.l.ij.ff.de libe.agnoscen.& Docto.in d.c.Michaël.&
c.per tuas.& c.transmissæ.actus autem filiationi pro-
portionabiles & non extraneæ conditioni sunt, si pa-
ter quem exhæredat vel emancipat, vel hæredem in-
stituit in legitima, quum soli filio, & non extraneo
propriè conueniat, & necessaria sit exhæredatio vel
emancipatio, aut legitimæ assignatio, vt plenè dixi su
per verbo, *in eodem testamento relinquens.* Et idē esset,
si cum hæredem institueret, non simpliciter nomine
suo proprio expresso, vel eum nominando filium: sed
eum instituit nominando filium naturalem & legiti-
mum. Quo casu sufficit ad probandum filiationem
cōtra parentes testatoris ei ab intestato succedere vo-
lentes, etiamsi postea in alio sequenti testamento pri
mam institutionem reuocaret, dicendo, eum non fili-
um suum. Quia per primam nominationem & tra-
ctationem remaneret in quasi possessione filiationis,
per tex.in l.quidam cùm filium.ff.de verbo. obli. pro
14 qua in dubio iudicaretur. † Pariter probatur filiatio,
si pater ipsum nominaret filium suum adijciēdo pro-
nomen meum, dicendo talem filium meum, &c. quia
nominando eum suum, satis declarat & intendit, eum
habere in potestate (licet Panor. videtur sentire con-
trarium in d.c.per tuas.) & sic vt legitimum, secundū
Bald.in c.innotuit.iiij.& v.col.de elect. Pro quo facit
illud Apostoli ad Hebr. j. per hunc modum diuinam
filiationem probantis in Christo: Cui dixit aliquan-
do Angelorum scilicet Deus, Filius meus es tu, &c.
quasi dicat, per talia verba à patre prolata sufficien-
ter probari filiationem, quia de aliis non consueuerūt
dici. Similiter probatur, si quis vocet aliquem filium
suum naturalem. Tales enim qualitates aliquid con-
ferunt, & plusquàm simplex nominatio filij, quæ sola
non sufficeret: vt dixi super verbo, *& vxorem nomine
Adelasiam.* in primo successionū articulo eodem mo
do probatur filiatio, si pater tenuit eū in scholis, eum
alendo, & vestiendo vestibus ab indumentis famulo-
rum differentibus. Et idem si eo nato fecit eum descri
bi in libro natalium, in quo soli filij consueuerunt de
scribi: sic hodie est mihi natus talis filius ea tali vxore
mea, vel concubina mea. Quæ descriptio est vera filia
tionis probatio. secundum gloss. in §.fin. Instit. de in-
genuis. Quam notat & sequitur Bald.in l.i.C.de con-
fessis.& tenet in dicto c.per tuas. Et in filio naturali
tantùm plenè probaretur filiatio, si pater fecerit eum
legitimare secundum Petr.de Anchar.consi.ccxxj.in-
cipiente, videtur prima facie.penulti. col. Et Bald.in
l.vulgò.ff.de statu.homi. quia omnes præfati tracta-
15 tus solis filiis, & non extraneis conueniunt. † Etiam
probatur filiatio per confessionē patris per se & prin-
cipaliter, & non enunciatiuè propter aliud factam.
Nec rumperetur per confessionem contrariam, quā-
uis iuratam à patre postea factam, secundum Panor.
& omnes per illum tex.in dicto c. per tuas. quia durū
esset in potestate parentum fore, ius filio ex confessio
ne semel quæsitum auferre, contra text.ibi, & in l. fin.
ff.de proba.& l.ij §.j.ff.de liber.agnoscen. vbi si mari
tus confessus fuit, aliquem esse filium suū, semper præ-
sumitur pro filio: licet maritus in iudicio postea ne-
garet, etiam prius iurato de calumnia. Et posito etiā,
quòd talem confessionem præcessisset negatio filia-
tionis; tamen adhuc stabitur confessioni pro filiatio-
ne, quia negatio præcedens patris fauorem, respicit
negantis & præiudicium filij: confessio verò sequens
respicit præiudicium confitentis. Et regula est, quòd
in præiudicium tertij assertio alicuius non valet. l.qui
seruum.ff.de interrog.actio.& l.inter chartulas.C. de
conuenien.fisci debito.libro x. Confessio autem sem-
per nocet confitenti, & operatur cōtra ipsum per tex.
in dicto c. per tuas. Et prædicta probatio filiationis
per præsumptiones procedit in patre, pro quo haberi
nō potest vera probatio, nec certa, nisi per cōiecturas
præcedentes. Sed in matre, quæ certa semper est, non
est vagandum per coniecturas. l. quia mater. ff. de in
ius vocando. Præterea excepta prima cōiectura pro-
cedente ex natiuitate partus ex vxore in domo mari-
ti ad coitum habilis, & tempore conceptionis simul
cum vxore habitantis, quæ præsumptionē inducit iu-
ris, & de iure, vt dixi: cæteræ coniecturæ non sunt nisi
præsumptiones iuris, quibus statur, donec cōtrarium
probetur, quia si negans filiationem pertinenter pro-
bare vellet quòd non est filius, certè indirectò ad hoc
probandum reciperetur. Veruntamen illo in penden-
ti, ille, qui vt filius tractatus est, pro filio tenebitur, &
vt talis tractabitur, ac iure filiationis gaudebit pro-
pter iuris præsumptionē, quæ pro ipso facit: cui sem-
per stabitur, donec contrarium probetur. l. siue possi-
detis.vbi gloss.C.de probatio.& in l. ij. ff.illo eodem
titul.& in c.j.vbi bona gloss.vt ecclesiasti.benefi. sine
diminutio.conferan. Et dabitur interim talis prouí-
sio, quæ vero competeret filio, solùm duratura quous
que de non filiatione aduersarius plenè docuerit. l. si
iudex.vbi glossa & Doctores.ff.de his qui sunt sui vel
alieni iuris. Nam cùm per prædicta sit ipse in posses-
sione filiationis, non debet pendente iudicio illa pri-
16 uari.c.j.de iudiciis.in fine. † Addunt nonnulli aliam
coniecturam & præsumptionem, ad probandum fi-
liationem,

liationem, scilicet quòd quis sit filius alicuius, puta
per similitudinem, vt quia partus assimilatur mari-
to, quod ex hoc præsumatur mariti filius. Et si adulte-
ro assimiletur, dicatur esse eius filius. Vel vbi mulier
quæ peperit, duos habuerat successiuè maritos, siue
longo interuallo post mortem primi, puta, infra tres
vel paucos dies: & nescitur cuius mariti, primi vel se-
cundi sit filius: quia iudicabitur esse illius cui assimi-
latur, secundum Iacobum de bello visu, post Socratē:
quem Baldus refert in dicto capit. per tuas. volentem
quòd filius sit illius cui similis est in forma faciei. Pro
quibus facit gloss. in l. quòd si nolit. §. si mancipium.
ff. de ædilitio edict. dicens: sæpè solet similis filius esse
patri. Sed non est verum secundum Baldum & omnes
in l. Gallus. §. j. vlti. colum. ff. de libe. & posthu. dicen-
tes, talem coniecturam filiationis esse multum fragi-
lem, & periculosam: quum aliquando cōtingat etiam
inter extraneos similitudinem reperiri. vnde libr. ix.
titu. de similitudine formæ refert Valerius de Pom-
peio magno, cui Vibius ingenuæ stirpis, & Publicius
libertinus adeò similes fuerunt, vt permutato statu, &
Pompeius in illis, & illi in Pompeio salutari poterāt.
Et idē de pluribus aliis, quos ibi seriatim refert. Ideò
talis coniectura non est vrgens ad probandum filia-
tionem. Quinimò dicit Iacobus Butriga. in l. fina. ff.
de Carbon. edict. quòd filij qui assimilantur patri, id
est marito, non sunt propter hoc iudicandi legiti-
mi, sed potius illegitimi. Et ratio est, quia quando
mulier adulteratur, propter timorem mariti, sem-
per habet cor ad eum: ex qua cogitatione filium ge-
nerat marito similem. Et ita refert quendam suum
17 amicum summum medicum sibi dixisse. † Pariter di-
cit diuus ille Hieronymus in quæstionibus super Ge-
nesim scriptū fuisse in libris Hippocratis, quòd cùm
mulier quædam suspicione adulterij esset punienda,
eò, quòd filium peperisset pulcherrimum, vtrique pa-
renti omninò dissimilem. Hypocrates ad hoc voca-
tus, monuit videri, ne fortè talis pictura esset in cubi
culari camera, qua inuenta, fuit mulier à pœna adul-
terij liberata, pariter & suspicione. Et idem in effe-
ctu dicit gloss. in l. non sunt liberi. ff. de statu homi-
num. Similiter refert Fabius Quintilianus quandam
liberasse matronam de adulterio accusatam, quòd fi-
lium Aethiopem peperisset, quòd ex imagine nigri
coloris in cubiculo depicta, iudicatum fuit contigis-
se. Prout etiā recitat Aurelius Augustinus libro quin-
to contra Iulianum, quòd quidam rex Cypri defor-
mis specie, cubiculum suum pulchris imaginibus de-
pingi fecit, vt per talem aspectum vxor sua pulchram
conciperet prolem, prout fecit. Nec mirum esse ait, li-
bro vndecimo de ciuitate Dei, sobolem generari si-
milem conspectæ imagini: quum diuus scribat Hie-
ronymus, hoc ipsum in equorum gregibus apud Hi-
spanos obseruari. per textum Genesis xxx. vbi Iacob
nouam talem inuenit artem, vt ex varicoloribus gre-
gibus varij nascerentur colores. Ex quibus omnibus
resultat ex similitudine vel dissimilitudine non pro-
bari filiationem, nec iudicari posse legitimam vel il-
legitimam. Quod doctrinæ Christi conuenit in Euan
gelio dicentis, Ioannis vij. Nolite iudicare secundum
faciem, sed iustum iudicium iudicate. Præterea talis
similitudo aut dissimilitudo secundum Galenum in
libro de Spermate, etiam contingere potest propter
debilitatem virtutis generatiuæ, quæ tunc facere non
potest rem generatam patri vel matri, generantibus
similem. Quo casu pro refugio capit partus figuram
18 vel naturam fortè alicuius planetæ. † Et ita Alexan-
der ille magnus, Philippi Regis Macedonum filius,
honoris & gloriæ supra modum appetens, quàm po-
tuit diligentissimè per Philosophos figuram & na-
turam Planetarum tempore suæ conceptionis &
natiuitatis regnantium exquisiuit. Quia in sua na-
tiuitate Sol erat in signo Leonis: vnde crines ha-
buit crispos, crocei coloris, aspectum mirabilem,
iram magnam, nasum longum, & vim grandem.
Et quia Saturnus tunc erat in signo Tauri, dentes ha-
buit acutos, vnum oculum vt draco, alterum verò
sicut aquila. Pariter quia Saturnus est altior cæte-
ris Planetis, Alexander habuit cor altissimum, de
quo per Augustinum de ciuitate Dei, libro decimo-
sexto, capitulo octauo & nono, & Isidorum libro
19 vndecimo Etymologiarum, capitulo penulti. † Eti-
am interdum nascuntur tunc monstra (de quibus ple
nè diximus, & clarius super verbo, *Et soboles quam*
gestabat in vtero) contra formam humani generis, vt
dicta lege, non sunt liberi. quæ aliquando vocan-
tur prodigia, per quæ Deus aliquotiens demon-
strat & significat futura, veluti pestilentias, fames,
guerras, ac Principatuum perniciem, vt contigit
Regi Xerxi, qui Babyloniis interdixit, ne ferrent
arma: cui Deus finem Regni sui ostendit per Iu-
mentum, quod peperit vulpem. Etiam mors Ale-
xandri ostensa fuit per mulierem, quæ partum eni-
xa fuit, habentem in parte superiori figuram ho-
minis mortui, & pars inferior viuebat, habens figu-
ram diuersarum bestiarum. Aliquando dicuntur
20 † portenta propter excessiuam magnitudinem: vt
dicit Homerus de Tityone, qui magnitudine cor-
poris occupabat septem iugera terræ. Et verè homi-
nes olim erant grandiores. Nam recitat Philostra-
tus libro tertio de vita Apollonij, quòd dictus A-
pollonius philosophus in arte magica expertus tem-
pore Vespasiani Imperatoris viuens, sepulchrum
Achillis adiuit in portu Sigæo, vbi institutum fue-
rat ei templum, cuius vmbra ei apparuit altitudinis
septem, & postea duodecim cubitorum. Lacedæ-
monij Orestem filium Agamemnonis Regis longè
post eius mortem reppererunt. Qui, Herodoto libro
octauo referente septem cubitorum altitudinis erat.
Et tempore Henrici secundi Imperatoris, circa an-
num millesimum quadragesimum, vt Martinus in
sua 15. Chronica refert: Pallas filius regis Euandri, fuit
prope Romam repertus integer, & adeò mirabilis
altitudinis, quòd muros ciuitatis excedebat. Et vul-
nus, quo per Turnum pro querela Aeneæ Troiani
percussus fuerat, erat aperturæ quatuor pedum. Pa-
riter fertur, quòd quidam Magicus Carolo Duci
Burgundiæ vltimò ostendit simulachra & imagi-
nes Hectoris & Achillis, quorum staturæ enormis
erant & stupendæ altitudinis. Cui conuenit, quod
dicit Virgilius libro xij. Aeneidos, quod tempore
Homeri poëtæ Græci, qui fuit circa annum cente-
simum post Troiam deletam, homines incipiebant
decrescere, eo dicente: Nam genus hoc viuo iam de-
21 crescebat Homero, &c. † Etiam possunt homines
ita dici propter excessiuam paruitatem, & exiguita-
tem, vt dicitur de Pygmæis, qui sunt homines cu-
bitales, vnum solum in altitudine habentes cubitum.
Et interdum ita vocantur propter deformitatem spe-
ciei: quia, vt dixi, nascuntur contra formam huma-
ni generis: vt, quia nascitur partus, habens corpus
☞ hominis, & caput canis vel leonis. [De quibus
habetur super verbo, *qui cum alia matrimonium con-*
trahens, dum loquor de ætate legitima contrahendi
matri

22 matrimonium.] † Sicut legitur de Sagittario, quem
Epistropus rex Liciuiæ de finibus Amazonum in suc
cursum Troianorum duxit, visu mirabilem: cuius
medietas ab vmbilico superius erat homo: & ab vm-
bilico deorsum erat equus. Et medietas humana co-
rio erat cooperta piloso, sicut corium equi: oculos
tamen habebat flammeos velut igne rubentes: doctus
in arcu & sagittatione, ac timorosi aspectus: qui ad-
uersus Græcos pugnans, multos timores incussit, &
damna quàm plurima eis dedit, dum multos ex Græ-
cis letiferis vulneribus peremisset. tandem fuit per
23 Diomedem occisus in bello. † Huic similes centau-
ri Thessaliæ populi secus montem Pelium habitantes
qui media parte viri, & media equi describuntur, qui
à Lapithis originem traxere, & ipsi alpestres popu-
24 li in Thessalia fuerunt. † Pariter fabulantur Scy-
thæ per natam apud eos ex terra virginem vmbilico
tenus hominis forma, reliqua viperæ. Eam genuisse
puerum cuius nomen fuerit Scytha. Hunc cùm om-
nium qui ante eum fuerant clarissimus euasisset, in-
didisse populis Scytharum nomen, Diodoro de anti-
25 quorum gestis libro tertio referente. † Etiam de
Minotauro legitur, quem regina Pasiphae peperit in
parte hominem, & in alia parte taurum. Pasiphae e-
nim Minois Cretensium regis vxor inflammata tau-
ri concupiscentia, Dædali freta artificio, se in li-
gneam vaccam includi fecerat, atque ita è Tauro
& paulò post è Minoe marito suo, Minotaurum con-
cepit monstrum biforme, id est, partim humana &
partim taurina forma. Vnde Virgilius eam incre-
pando, Bucolicorum Ecloga sexta carmen Sileni re-
ferens, sic dicit,

Et fortunatam, si nunquàm armenta fuissent,
Pasiphaen niuei solatur amore Iuuenci,

Scilicet Tauri.

Ah virgo infœlix, quæ te dementia cepit?
Prœtides implerunt falsis mugitibus agros:
At non tam turpes pecudum tamen vlla secuta est
Concubitus: quamuis collo timuisset aratrum,
Et sæpe in leui quæsiuisset cornua fronte.
Ah virgo infœlix tu nunc in montibus erras:
Ille latus niueum molli fultus hyacintho
Ilice sub nigra pallentes ruminat herbas, &c.

26 † Ad quod occultandum, Dædalus Labyrinthum
construxit, domum cæcis erroribus, multísque via-
rum ambagibus implicatam, in quibus exitus inue-
niri non poterat, donec Theseus ab Atheniensibus
vt à Minotauro deuoraretur missus, Consilio Ariad-
nes seu Ariadnidis filiæ regis antedicti, filo in fori-
bus annexo rexit vestigia, de quo Labyrintho aliqua
27 tetigi super verbo, *domum*, in principio. † Alij di-
cunt Miridim regem Aegypti, quàm nonnulli Ma-
ronem cognominant (vt Diodorus libro secundo re-
fert, de antiquorum gestis) sepulchrum sibi constru-
xisse, quod Labyrinthus appellatur, quam rem mi-
randam dicit, non tantum operis magnitudine, quan-
tum arte ad imitandum difficili. Nam ingredienti-
bus non facilè regressus datur, nisi duce itineris ex-
perto. Vnde ferunt quidam Dædalum ad Aegyptum
penetrantem admiratum huius operis artem simi-
lem in Creta regnanti Minoi construxisse: in quo fa-
bulantur extinctum Minotaurum. Sed Cretensis Laby-
rinthus defecit sine opera hominum: tempore corru-
ptus, Aegyptius verò vsque ad nostra tempora inte-
28 ger manet. Hæc ille. † Aliquando dicuntur porten-
ta propter omnimodam dissimilitudinem, & diuer-
sitatem, vt legimus de illa quæ peperit taurum pu-
29 rum. † Et tales omnino contra formam humani ge-
neris nascentes non censentur esse filij, nec appella-
tione liberorum veniunt, vt dicta l. non sunt liberi.
Secus si aliquam effigiem humanam haberent, tamen
deformem: quia tales dicerentur liberi, quantuncun-
que monstruosi: & dicuntur filij Adæ sicut nos: vt te-
nent communiter theologi secundum Ioannem Fab.
in §.ius autem gentium. in principio. Institutio. de
30 iure naturali. † Adeò, quòd si quis tale monstrum
occideret, puniretur, ac si hominem perfectum &
formosum occidisset, secundum Baldum, in l.quod
dicitur.ff.de liberis & posthum. Etiam si haberent ca-
put animalis bruti supra collum, vel transuersos hu-
meros, vt dicit Felynus in capi.fina.de homicidio. &
dixi super verbo, *Et soboles quam gestabat in vtero.* Et
plenè Aleand. in dicta l.quod dicitur.de monstruo-
31 sis generibus hominum. † De quibus gentium histo-
riæ narrant. dicit Augustinus libro xvj. de ciuitate
Dei.cap. viij. & sequenti, quòd perhibentur quidam
vnum oculum habere in fronte media. [Hi vt In-
stinus scribit, cyclopes viri gigantes in Sicilia iuxta
Ethnam habitantes.] Quibusdam plantas versas es-
se post crura. [De quibus loquitur Plinius libr.vij.]
Quibusdam vtriusque sexus esse naturam & dextrâ
mammam virilem, sinistram muliebrem, vicibúsque
inter se coeundo & gignere, & parere. Aliis ora non
esse, eósque per nares tantùm halitum sumere. [De
quibus idem Plinius vbi suprà, Astomorum gens si-
ne ore, corpore toto frondium lanugine vestitur,
halitu tantùm viuens, nullus illis cibus, nullus po-
tus.] Alios statura esse cubitales, quos pygmæos
Græci à cubitu vocant. Alibi infrà, quinquennes
concipere fœminas, & octauum vitæ annum non
excedere. Ferunt præterea esse gentes vbi singula
crura in pedibus habent, nec poplitem flectunt: &
sunt mirabilis celeritatis. Quosdam sciopodas vo-
cant, qui per æstum in terra iacentes resupini, vm-
bra se protegunt pedum. [Vt refert Solinus de
Cynocephalis, de quibus loquitur idem Solinus, di-
cens eos vnguibus armatos.] Quosdam sine ceruice
oculos habentes humeris. Quid dicam de Cynoce-
phalis, quorum canina capita, atque ipse latratus
magis bestias quàm homines confitetur? Sed omnia
hominum genera quæ dicuntur esse, credere non est
32 necesse. † Verùm quisquis vspiam nascitur moritu-
rus homo, id est animal rationale mortale, quàmuis
inusitatam nostris ingerat sensibus corporis formam
seu colorem siue motum, siue sonum, siue qualibet
vim qualibet partem: qualibet qualitatem natura-
lem: tamen ex illo vno Protoplasto originem du-
cere nullus fidelium dubitet, & inde per eum ex Noe
post diluuium. Qualis autem ratio redditur de mon-
struosis apud nos hominum partubus, talis de mon-
struosis quibusdam gentibus reddi potest. Deus enim
creator est omnium, qui vbi, & quando creari quid
oporteat, vel oportuerit, ipse nouit, sciens vniuersita-
tis pulchritudinem: quarum partium, vel similitudi-
nem, vel diuersitatem, ipse contexerat. Sed qui totum
inspicere non potest, tanquam deformitate partis of-
fenditur: quoniam cui congruat, & quo referatur,
ignorat. Ponit exempla de monstruosis aliquibus
suo tempore & patria, vt de habente plantas lunatas,
& duos digitos tantùm in eis, & duos in manibus.
Et de homine nato duplici in superioribus mem-
bris, simplici in inferioribus, habente duo capita,
duo pectora, quatuor manus, ventrem vnum, &
pedes duos. Quid si prætereà Deus sic voluit non-

nullas

nullasgentes ita creare, ne in his monstris quæ apud
nos nasci oportet ex hominibus, eius sapientia quam
natura fingit humana, cuiuspiã minus perfecti opifi-
33 cis putaremus errasse? † Antipodas autẽ esse, vt qui-
dam fabulantur, id est homines à contraria parte ter-
ræ, vbi sol oritur quando occidit nobis, aduersa pedi-
bus nostris calcare vestigia, nulla ratione credendum
est. Hęc ille. Etiã Hippopodes populi sunt in Oceano
Scythico, qui teste Solino, humanam vsque ad vesti-
gium formam tenent, sed in equinos pedes desinunt.
cui concordat Plinius libro quarto. Carmanij (teste
Pomponio) sine veste ac fruge, sine pectore ac sedi-
bus, coriis piscium vestiuntur, præter capita toto cor-
pore hirsuti. Satyri sunt in Aphrica, vt idem Pompo-
nius refert, in cõfinibus Aethiopiæ: quibus præter fi-
guram nihil moris humani: qui, vt Plinius lib. vij.
scribit, sunt subsolanis Indorum montibus, pernicis-
simum animal, tanquam quadrupes tam rectè cur-
rentes humana effigie, vt propter velocitatem nisi se-
34 nes, aut ægri non capiantur. † De quibus Hierony-
mus in vita Pauli ita scribit: cùm beatus Antonius
ad Paulum pergeret, vidit homunculum aduncis na-
ribus, & fronte cornuta, cui extrema corporis in ca-
prarum pedes deficiebant. Et cùm quisnam esset, in-
terrogasset Antonius, respondisse fertur, mortalis ego
sum, vnus ex accolis Eremi, quos vano errore delusa
gentilitas Faunos Satyrósque, & incubos colit. Pariter
refert Plinius libro secundo, in Aethiopia esse gen-
tes diuerso modo mõstrosas. Aliæ sine naribus æquali
totius corporis planicie informes habent vultus. A-
liis concreta ora sunt, modicóque foramine calamis
auenarum pastus hauriunt. Nonnulli linguis carent,
sermonis loco nutibus vtentes. Blemmij populi sunt
in Aphrica vltra deserta illius regionis, vt libro pri-
mo Pomponius refert, quibus capita absunt, & vul-
tus habent in pectore. Neutri populi Scythiæ Eu-
ropęæ, qui æstatis temporibus in lupos transfiguran-
tur, deinde exacto spatio in pristinam formam re-
uertuntur, secundum eum, hominésque pro victimis
35 habent: lignorum egentes ignem ossibus alunt. † De
quorum, vnde proueniant, difficili iudicio, sic vbi
suprà concludit Valerius in primo titulo. De simili-
tudine, inquit, oris & totius corporis altiore doctri-
na præditi subtilius disputãt, eorùmque alij in ea sunt
opinione, vt existiment illam origini & contextui san
guinis respondere. Nec paruum argumentum ex cæ-
teris animalibus trahunt, quæ fere gignentibus si-
milia nascuntur. Alij negant certam hanc esse natu-
ræ legem, sed species mortalium, prout fortuita sors
conceptionis obtulit, attribui. Atque ideo plerunque
ex speciosis deformes, & ex robustis inualidos partus
edi videmus. Hæc ille. Nam sæpe videmus pueros di-
uersæ dispositionis: quosdã magis durę, & quosdam
plus mollis propter dominium diuersorum elemen-
torum. Et quia ossa fiunt ex parte menstrui magis ter-
restri, quod semper dominatur, Medulla verò & ce-
rebrum de parte eius magis aquea: sed spiritus vitalis
naturalis & animalis ex parte fit magis aërea. Et ca-
36 lor naturalis ex parte plus ignita. † Organizato au-
tem corpore Deus creat vnam animam in homine
rationalem, sine macula, & creando, illam infundit.
Non autem ante organizationem infundit: quia ani-
ma rationalis est actus primus corporis physici orga-
37 nici: vt dicit Philosophus secundo, de Anima. † Ali-
quando procedit deformitas in partu ex coitu inor-
dinato coniugum, scilicet laterali vel stationario: vt
quando coniuges lateraliter aut stando coëunt. Quo
fit vt sæpius pueri generẽtur indispositi & mõstruosi:
quia tunc semen ex inordinato modo inordinatè lo-
catur in matrice: & consequenter inordinatè for-
mantur: ita quòd aliquando generantur gibbosi, vel
alios quàm plurimos defectus habentes. Pariter dicit
Hieronymus super Ezechielem, quòd pueri tunc
concipiuntur membris damnati, scilicet claudi, cæci,
leprosi, elephantici, & huiusmodi, cùm vir sine mo-
do vel loco aut debito tempore, puta, menstrui, co-
gnoscit mulierem: quia tali tẽpore prohibetur etiam
actus matrimonialis, vt habetur Leuitici. xx. & cano.
ad eius verò concubitum. v. distinct. Et summè cauen-
dum est tempore menstrui ad vxorem accedere: quo
38 tempore verè dicitur † fœmina à fœditate, eò quòd
fœdas & enormes superfluitates menstruales emittit.
39 Sola enim fœmina est animal menstruale, † cuius
cruoris contactu fruges non germinant, arescunt
herbæ, arbores amittunt fructus, ferrum rubigine
corrumpitur. Et si quidam canes comedunt, rabiem
40 incurrunt: quæ in adamante verificantur. † Ali-
quando etiam permittit hoc Deus, in signum & pœ-
nam exardescentis concupiscentiæ in muliere: sicut
contigit supradictæ Pasiphaë. Quæ (quicquid fabu-
lentur poetæ) non ex tauro animali bruto concepit,
sed ex tauro pulcherrimo milite, qui Minois mariti
sui magister militum, vel secundum alios, secretarius
seu notarius erat. Ex quo & rege marito gemellos
summè deformes concepit in detectionem tanti cri-
minis, dicente Virgilio. Aeneidos lib. vj. Hic crude-
lis amor Tauri, suppostaq; furto Pasiphae: mixtúmq;
genus prolésque biformis Minautaurus inest, veneris
monumenta nefandæ. Et interdum duo generantur
corpora, ab vmbilico suprà: quod fit cùm semen
funditur ad cellulas per generationem duorum ge-
41 mellorum: † quia septem habet mulier receptacula
ad semen virile recipiendum. l. si pater. ff. de solutio.
& l. antiqui. ff. si pars hæredi. peta. & gloss. in l. sed si
restituatur. §. fin. ff. de iudic. Et sic plures simul con-
cipere potest postquam septem habet cellulas seu
receptacula, secundum Philosophum in libro de hu-
mana natura. Vnde tot pueri cõcipi possunt, in quot
cellulas peruenerit semẽ sic cellulatim diuisum. qua-
rum cellularum tres sunt in dextro latere, in quibus
tres masculi generari possunt: & tres aliæ sunt in si-
nistro latere, in quibus generari possunt tres filiæ seu
femellæ. Ex quo dicit Albertus, quòd mulier iacens
super latere dextro post coitum concipit masculum:
& si super sinistro concipit fœminam. Alia verò cel-
lula est in medio earum, in quam si semen intrauerit,
42 dicunt authentici † hermaphroditũ generari in vtroq;
sexu participantem, virgam virilem & vuluam fœ-
mineam habentem. Et si mulier vltra septem pareret,
esse potius miraculosum, quàm naturale: vt dixi su-
per verbo, ***Et soboles quam gestabat in vtero.*** Aliquãdo
contingit, quòd interstitium & pellis media inter
duas cellulas frangitur. Et sic semina confluunt: &
ita in dorso ramificantur & coniunguntur, ex quo
☞ fiunt duo capita distincta. [Anno isto domini mille.
cccccxiij. fuit litera aliquibus Tolosæ directa, circa
principium mensis Ianuarij, de mirabilibus quæ tunc
contigerant. In cuius tertio & quarto articulis sic di-
citur: Tertium sibi delegit locum quod nuper Bono-
niæ accidit. Puella siquidem duplici corpore biceps,
gemino tamen pede subfulta exorta est, quæ auribus
nullis conspicua, earũ loco nasum sortita longissimũ,
solum oculum in frontibus indepta est. Hanc vbi pri-
mum sacrosancta mundata est aspergine, suũ obisse

diem accepimus. Quarto iam propria series dabi-
tur. Romam venisse Hispanum quendam referunt,
qui fratrem duplici corpore insignem bicipitémque
deduxit. Vno ore ridente, ridet & alterum: altero na-
turæ præsidia obeunte, eadem corpus alterum init
43 negotia. Hæc ibi in litera prædicta.] † Quo casu duo
sunt homines, si duo corda habeant. Aliàs est vnus so
lus homo, secundum Philosophum in v. Physicorum.
Vnde refert Hieronymus in epistola ad Vitalem
presbyterum, ætate sua duplicem Lyddæ natum esse
hominem duorũ capitum, & quatuor manuũ. Etiam
recitat Fasciculus temporum fuisse circa tẽpora Hen-
rici secundi Imperatoris, duas mulieres in Gallia vsq;
ad vmbilicum singula membra habentes, quæ diui-
sim operabantur, quarum vna mortua, alia triennio
superuixit mortuam portans circa annũ Domini mil
lesimum xliij. Pariter dicit Gulielmus in Chronica,
quem Lyra refert super verbo, masculum, Genesis
primo, quòd tempore Philippi Francorum regis,
qui secundum datam erat Philippi pulchri filius, an-
no domini millesimo cccxxij. in confinio Norman-
niæ & Britanniæ natæ fuerunt duæ mulieres in eodẽ
corpore, ita, quòd omnia superiora ad vmbilicum
vsque erant duplicia, inferiora autem erant simplicia.
Et quòd verè essent duæ mulieres, apparuit, quia ali-
quando vna tristabatur, & altera gaudebat. Et inter-
dum vna dormiente, altera vigilabat. Et vna decessit
plus quàm per annum ante aliam, quæ postea ex pon
44 dere & fœtore cadaueris etiam obiit. † Sic tempore
beati Saturnini Tolosæ ciuitati nostræ contigit: cùm
omnium sanctissimus ille protoepiscopus Tolosa-
nus per infideles pedibus ad caudam tauri indomiti
ligatus à Capitolio Tolosæ traheretur per carreriam,
puellæ duæ, vt dictum est, monstruosæ mulieres, ta-
men deuotæ eiusdem Saturnini discipulæ eum se-
quentes, cerebrum de capite viri sancti frustratim ca-
dens, colligebant, quæ in virginitate & sanctæ Chri-
stianitatis religione perseuerantes, obdormierunt in
Domino, sepultæ in mauso sanctarum puellarũ diœ-
cesis sancti Pauli, quæ villa ab illis sanctis puellis no-
45 men sumpsisse dicitur. † De qua oriundus fuerat re-
uerendissimus in Christo pater, dominus Bernardus
de Rosergio, vtriusque iuris doctor, ac in artibus &
Theologia magister, qui sui gratia confirmationis
sacramẽtum, & deinde clericalem tonsurã, anno Do-
mini millesi. cccclxiij. mihi contulit, Archiepiscopus
Tolosanus existens: de quo dicere possum, quòd quic
quid stabile fuit, non ignorauit, pulchra volumina
compilauit, & inter cæteros in Ecclesia Tolosana
metropolitana existens regularis Canonicus, librum,
in quo Abel iustus veteris testamenti, & beatus Ste-
phanus, sub Ecclesia iam dicta consecrata est noui
testamenti protomartyres, vitæ sanctitate conueni-
ant, & differant, culto admodum sermone, anno
domini millesimo ccccl v. edidit, quem adhuc vita
fruens in choro dictæ Ecclesiæ ligari fecit, vbi eum
vidi & legi. Demum præpositus eiusdem Ecclesiæ fa-
ctus, tam in sacra pagina, quàm in altero iurium
legere & compilare nunquam cessauit, & à summo
tunc Pontifice ire Romam mandatus, non fuit in
Galliis aut Italia vniuersitas, in qua & Romæ non
disputauerit. Tandem Episcopus Basaren. factus, &
deinde ad Montisalbani Ecclesiam translatus, postre-
mò in Archiepiscopum fuit Tolosanum promotus:
in cuius metropolitana Ecclesia de cuius gremio fue-
rat, & Archipræsul erat, Capellam in honorem Apo-
stoli Bartholomæi lapideam magno sumptu erexit,
Organa magnifica, quæ ad præsens stant in chori
introitu, vestes, & ornamenta, quæcunque necessaria,
& libros ad diuinum seruitium illuminatè scriptos i-
bi dedicauit, librariam fecit, in qua vltra numerum
libros artis cuiuscunque posuit. Nec fuit domus pia,
aut persona in ciuitate & diœcesi miseratione digna,
cui in dote & alimenti exhibitione non succurrerit.
Non humilis, sed ipsamet humilitas. Postquàm reli-
quias earundem sanctarum puellarum, & Ecclesiam
natiuitatis suæ donis plurimis muniuit, & vbique bo-
na infinita largitus est, ætate plenus annos centũ cir-
citer habens, omni virtute laudabilique exẽplo viuẽ-
di repletus, anno domini millesi. cccclxxiiij. die sancti
Gabrielis tunc vigilia Ramispalmarum mẽse Martio
obdormiuit in Domino: sepultus ante altare maius
46 suæ ecclesiæ & sponsæ, coruscans miraculis. † Vnũ est
quo sola Gallia gaudet, quia monstrorum fuit semper
nescia, vt diuus scribit Hieronymus contra Vigilan-
tium hæreticũ, parte prima, tracta. secundo, epistola
decima, incipiente: Multa in orbe monstra, inquit, ge-
nerata sunt. Centauros & Sirenas, Vlulas, & onocra-
tulos in Esaia legimus. Iob Leuiathan, & Behemoth
mysticó sermone describit. Cerberũ & Stymphalidas
aprúmq; Erimanthiũ, & leonẽ Nemęũ, chimerã atq;
hydram multorũ capitum narrant fabulæ poëtarum.
Cacũ describit Virgilius triformem. Geryonẽ Hispa-
niæ prodiderunt. Sola Gallia monstra nõ habuit, sed
viris semper fortibus & eloquentissimis abundauit:
47 hæc ille. † Vlterius dico, ꝙ cessante omnimoda paren
tum dispositione, & coitus in ordinatione contingere
posse interdũ, ꝙ partus assimilaretur patri totaliter,
aliquando matri, aliquando vtriq; scilicet partim ge-
nitori, & partim genitrici. Nam quoties semen matris
superat & vincit semẽ patris, tunc puer totaliter assi-
milatur matri, & ècontrà. Et si semẽ in parte vincit, &
in parte non, tũc puer in parte assimilatur patri, & in
parte matri. Quia si menstruũ & materia fœtus, quam
mater præbet, trahit ad se semen operationis sperma-
tis, quod pater prębet, tunc erit similitudo ad matrem
in corde & complexione, & in cæteris assimilabitur
patri, aut econuerso. Et tunc partus erit similis patri
in complexione & corde, & in cæteris erit similis ma-
tri. Ex quo videmus fratres pueros, fratres aliquos
multũ assimilari patri, & alios in totũ matri, alios ve-
rò partim patri, & partim matri. Frequẽtius tñ magis
assimilantur patri quàm matri, ꝓpter imaginationem
matris ad patrẽ in delectatione & bona dispositione
48 patris in coitu. † Et interdũ assimilantur auis & proa-
uis magis quàm parẽtibus immediatis seu propinquio
ribus, quia secundũ Philosophum virtus auorum est
potẽtialiter in cordibus parentũ generãtiũ: aliquando
propter similitudinẽ nutrimenti. Quibus causis fœtus
formatur in similitudinẽ aliquorũ auorũ. Quæ simi-
litudo secũdum eum non excedit quatuor generatio-
nes. Cùm secundũ Albertũ omnis virtus quatuor gra
dibus mensuretur, ergo & generatiua. Attamen vt idẽ
dicit Philosophus, visum fuit aliquando puerum assi-
milari tali ascendenti, cuius à populo & seculo non
49 est recordatio. † Quare restat veridicam esse conclu-
sionem Valerij, vbi suprà, dicentis certam in his non
esse naturæ legem. Sed species naturalium prout for-
50 tuita sors conceptionis obtulit, attribui. † Alij autem
dicere voluerunt per communem famam filiationem
probari: quod non est verum, si alia non concurrant
adminicula, secundum Salice. in l. j ff. de testi. & plenè
consuluit Alexand. in quarta parte consil. xxv. inci-
pien. in causa vertente inter Antonium, &c. Ad quod
facit

facit quod decidit Bartol. in suo tractat. de Guelphis & Gebellinis. vet sic. circa quartum dico, quòd per famam non potest quis probari Guelphus aut Gebellinos: imò est opus, quòd sit natus Guelpho aut Gebellino. Quæ vobis sufficere debent de probatione filiationis, quoties in tempore concurrunt maritus
51 & alius, vel concubinarius & vagabundus: quia † partus semper præsumitur & iudicatur in meliorem par-
52 tem. † Si autem esset quæstio de filiatione, vbi mulier duos habuit successiuè maritos: vt quia mulier mortuo primo marito accepisset secundum virum, vel concubina secundum concubinarium, & peperisset in septimo, nono, aut decimo mense, quibus partus potest esse perfectus. l. septimo. ff. de statu hominum. iuncto §. muliet. & §. fina. in Authenti. de restitut. & ea quæ parit in xj. mense. de quo plenè dixi super dicto verbo, *Et soboles quam gestabat in vtero.* ita, quòd partus potest esse primi vel secundi viri. certè putat Bartol. in dicta leg. Gallus. §. j. in fin. quòd inspicienda sunt signa conceptionis, quæ ponit Rofredus in suis libellis, titulo de edicto, si mulier ventris nomine in posses. mittatur. Et si illa signa non apparent, tunc standum esset consuetudini mulieris, in quanto tempore consueuit parere, argu. l. nō omnes. §. à barbaris. ff. de re milita. & l. vel vniuersorum. ff. de pignorati. actione. & l. j. §. bestias. ff. de postolan. & si de his non appareret, negotium esse committendum medicis decidendum, vel obstetricibus in arte illa peritia. l. j. §. j. ff. de ventre inspiciendo. Et ex qualitate & conditione personę potest medico persuaderi. Et si illud non appareret, recurrendum esset ad illud quod frequentiùs accidit, secundum Barto. vbi supra. quem ibi sequuntur Bald. Nico. de Neapol. Alexand. & Ia-
53 son. & idem Bald. in dicta l. septimo mense. † licet aliqui dixerint & malè, inter quos fuit Angel. quòd talis filius iudicari posset esse vtriusque mariti: & sic posse amborum vēdicare hæreditatem, per text. in lege, duo socij. ff. de hæredibus instituen. qui nō obstat, quia posito, quòd quis possit esse seruus duorum dominorum, & ab vtroque consequi libertatem: non tamen est possibile quem esse filium duorum. [Et sic quod suprà dictum fuit de Minotauro, est potius fabula, quàm rei gestæ veritas.] Nec hoc dicit ille text. nec dicere potuit, quia lex nonquam fingit super eo, quod est impossibile de natura: vt clarè dicit Barto. in l. eandem rem. in prin. ff. de duob. re. & in l. is qui pro emptore. in iij. quæstione. ff. de vsucapio. Videatis glo. in capi. afferre. de præsumptio. Et cum his sint vobis expedita præfata verba, *Quę filium ex eo suscipiens*. Et etiam alia æquipollentia iuxta posita ibi: *Et filios suscipiens ex eadem*, &c.

Laus Christo Iesu domino nostro.

S V M M Æ.

1 *Viduitas an & quando indici alicui possit.*
2 *Nuptiæ primæ prohiberi non possunt.*
3 *Mulierum munus præcipuum est concipere.*
4 *Ornamenta mulierum sunt liberi.*
5 *Nuptiarum ornamenta & diem appetunt fœmina.*
6 *Virginibus maior est fames libidinis quàm aliis.*
7 *Luxuriam facilius est accusare quàm vitare.*
8 *Generare est naturalissimum homini.*
9 *Coeundi appetitus in puellis est furori similis.*
10 *Iepte filia historia.*
11 *Conditio nuptias prohibens est contra naturam.*
12 *Virginitas suaderi potest, non imperari.*
13 *Viduitas nec viro indici potest nec mulieri.*
14 *Virilia cuiquā scindens tenetur lege Cornelia, de sicariis.*
15 *Circumcidens aliquem est reus lege Cornelia, de sicariis.*
16 *Facies & genitalia pro nullo delicto debent puniri aut deformari.*
17 *Castrans aliquē difficiliùs gratiā obtinet, quā homicida.*
18 *Castrari pro nullo delicto quis debet.*
19 *Castrans seipsum fit irregularis.*
20 *Eunuchorum triplex genus.*
21 *Matrimonij impeditiua habentur pro non adiectis.*
22 *Calamitas summa est decedere sine liberis.*
23 *Cœlibes olim puniebātur. & nume. 24.*
25 *Lacedemoniorum tres de coniugio leges.*
26 *Liberorum generationi plus studendum, quam voto religionis.*
27 *Matrimoniū ad tempus valiturum facere potest Papa.*
28 *Cœlestinus cum monacha matrimonium dispensauit.*
29 *Constantia imperatrix decrepita peperit.*
30 *Papa cum subdiacono dispensat pro matrimonio cum aliqua nobili.*
31 *Maritandis virginibus relictum, non potest dari religionem intranti, etiam Papa dispensante. & nu. 32.*
33 *Mandatum de soluenda dote puella non expirat morte mandantis.*
34 *Anna de sua sterilitate querela. nu. 35.*
36 *Viduitas nec masculo nec fœminæ indici potest, præsertim virgini.*
37 *Mulieres partus dolorē nihil timentes appetunt nuptias.*
38 *Viduitatis conditioni parere volens puella non auditur.*
39 *Inachi de Io filia in vaccam versa, lamentatio.*
40 *Filias religiosas facientes, ne inferioribus nubant, malè faciunt.*
41 *Liberi non solis parentibus, sed Reipublicæ nascuntur.*
42 *Donatio inter virū & vxorē pro filia maritanda valet.*
43 *Viduitatem inducendi sunt quatuor iura consideranda.*
44 *Respub. magis interest fieri matrimonia, quàm testamenta seruari.*
45 *Iuramento quis astringi non potest ad non nubendum.*
46 *Iuramentum de non nubendo intelligitur de nuptiis illicitis.*
47 *Iuramentum remittens lex habet vim apostolicam.*
48 *Nubendi iuri tanquam publico renuntiari non potest.*
49 *Consuetudo quòd damnati ad mortem in matrimonium à meretricibus petant: an valeat. & nu. 50 & 51.*
52 *Pœna in matrimoniis indici non debent.*
53 *Raptor mortis sententiam vitat, si cum eo rapta contrahere velit.*
54 *Miscella lege quomodo tollatur viduitas conditio.*
55 *Mutiana cautionis forma.*
56 *Viduitatis conditio penitus reijcitur iure codicis.*
57 *Viduitatis conditio quomodo admittatur iure nouissimo.*
58 *Viduitatem seruanti relinquens. 200. & non seruanti. 100. an valeat.*
59 *Matrimonio primo plus fauent iura, quàm aliis.*
60 *Aetas nubendi.*
61 *Fœtus imperfecti ex immaturo matrimonio.*
62 *Germani ante vicesimum annū non contrahūt matrimo.*
63 *Frisones castitatis amatores.*
64 *Castitas plurimum confert ad fortitudinem.*
65 *Nupta non censetur quæ nondum est viripotens.*
66 *Maria virgo ante decimumquintum annum concepit.*
67 *Pygmæi anno ætatis quarto generant.*
68 *Salomon & Achaz anno vndecimo genuerunt.*
69 *Vita hominum quare olim diuturnior.*
70 *Sal quare aspergatur super ciuitatibus ob delictū dirutis.*
71 *Nuptiæ hodie quare magis, quàm olim accelerentur.*
72 *Gentes variæ diutissimè viuentes.*
73 *Dies vnus sex mensium.*

Taproba

74 *Taprobana insulæ homines quales.*
75 *Ioannes de temporibus vixit annos* CCCLXI.
76 *Concupiscentiæ motus naturales an essent in primis parentibus.*
77 *Concupiscentia primus motus in genitalibus membris.*
78 *Filiæ domini maritandæ quid debeat vasallus, intelligitur de primo matrimonio.*
79 *Dotandis mulieribus bona relicta non debent dari viduis nubentibus.*
80 *Secundi matrimonij vxori aut liberis non potest plus relinqui quàm vni ex primis.*
81 *Mulier eum prædiligit qui eam defloravit.*
82 *Viduam ducens iurgia quærit.*
83 *Virginem etiam vetulam ducere præstat, quàm viduam adolescentem.*
84 *Britannorum olim in coniugijs consuetudo.*
85 *Viduitas indici non potest maritatæ, si non fuit cognita.*
86 *Vidua non censetur quæ non fuit cognita.*
87 *Viduitatis conditio in quibus casibus non reijcitur.*
88 *Filia instituta si nubat ad consilium Titij, an valeat.*
89 *Nubere debens de consilio vel consensu Titij, quomodo intelligatur.*
90 *Consensus alterius requisitus impedit libertatem mat. non tamen consilium.*
91 *Consensu cuiuspiam ad matrimoniũ requisito, si sine causa consentire recasset, compelli potest.*
92 *Conditio si vsque ad sexagesimũ annũ nõ nubat, reijcitur.*
93 *Testator præcipere non potest, vt hæredes perpetuò in communione maneant, sed bene ad tempus.*
94 *Relictum si non nubat cum tali, an valeat.*
95 *Viduitatis conditio non reijcitur fauore piæ causæ.*
96 *Libertas est fauorabilior matrimonio.*
97 *Viduitatis conditio, si tertius quidam non nubat, non reijcitur. & nu.98.*
99 *Paria sunt quid fieri contra aliquem, aut contra suos.*
100 *Relictum alicui quando vidua erit, valet.*
101 *Legatum puellæ factum dum nupta erit, primis nuptijs validatur.*
102 *Legatum si vidua remanebit, quomodo intelligatur.*
103 *Legatum filijs quæ viduæ fuerint intelligitur de futuris.*
104 *Testamenta sicut & leges verificantur in futuris.*
105 *Viduitas indicta ei qui semel contraxit, non est nulla.*
106 *Viduitatem ob quatuor causas honestum est seruare.*
107 *Viduitatem non seruans præsumitur minus casta.*
108 *Viduitatem olim seruantes, vt virgines coronabantur.*
109 *Viduitatem seruans præsumitur plus dilexisse virum.*
110 *Viduitas ob securitatẽ & libertatem seruanda. & nu.111.*
112 *Orationis tempore abstinendum à matrimoniali copula.*
113 *Sacerdotes olim tẽpore ministerij abstinebant ab vxoribus.*
114 *Eucharistiam recepturi solent triduo antè & pòst ab vxoribus abstinere.*
115 *Diebus festis olim à venere abstinebant.*
116 *Venereus actus contemplationem impediunt.*
117 *Cygnus post coitum se lauat.*
118 *Amazones tribus tantum mensibus miscentur viris.*
119 *Brachmanæ fœminæ tantum quadraginta diebus iunguntur viris.*
120 *Amazonum gesta & origo. num. 121.*
122 *Nuptiæ secundæ sunt quasi fornicatio, nec benedicuntur.*
123 *Viduas non nubere interest Reip.*
124 *Viduitatis seruandæ exempla varia.*
125 *Iudith viduæ encomium. & nu.126.*
127 *Viduarum causa priuilegium.*
128 *Viduæ propter tria sunt tristes.*
129 *Traiani pietas. & ab inferis reuocatio. & nu. 130.*
131 *Lecto viduæ legato. peti nõ põt lectus pomposus. & nu.131.*
133 *Accessorium pretiosius sequitur ad minus pretiosam.*
134 *Viduæ priuilegio adeundi principem non possunt renunciare.*
135 *Arthemisiæ reginæ ad virũ defunctum admirandus amor.*
136 *Mausoli sepulchrũ, vnum de septem mundi miraculis.*
137 *Mausolea quare sint dicta sepulchra.*
138 *Vidua vtitur iure mariti, vbi est eius fauor, aliàs secus. & nume.141.*
139 *Fundus dotalis etiã sol. matr. non alienatur, fauore viduæ.*
140 *Viduæ doctorum non soluunt tallias. & nu.141.*
142 *Homagium à marito factum prodest viduæ.*
143 *Viduam à testatore relictam tenentur hæredes alere, etiã post annum luctus.*
144 *Acquisita per viduam an censeantur de bonis defuncti acquisita. & nu.145.*
146 *Vidua est in sepulchro mariti sepelienda. & 147.*
148 *Vidua tenetur laborare hæredibus eam alentibus.*
149 *Viduæ quid hæredes debeant.*
150 *Indorum vxores sepeliri cum viris petunt & cremari. & nume.151. & 152.*
153 *Oenones in Paridem fidelis amor. & nu.154.*
155 *Didonis castitas.*
156 *Cymbricarum mulierum facinus.*
157 *Viduitatem seruant belluæ & aues.*
158 *Turturis natura.*
159 *Brachmanæ viduitatem incohant viuente viro.*
160 *Armeniorum presbyterorum vxores non renubunt.*
161 *Carinarium an sit licitum.*
152 *Consuetudo excusat in foro contentioso, non in foro conscientiæ.*
163 *Multitudo delinquentium facit mitiorem pœnam.*
164 *Multitudinis maior pars sunt stulti.*
165 *Multitudine delinquente soli principales puniuntur.*
166 *Multitudo quando facilius erret, quàm vnus.*
167 *Priuilegium alicui & liberis concessum, competit etiam filiæ viduæ.*
168 *Iurare debet quæ de non nubendò, vt habeat relictum sub conditione viduitatis relictum.*
169 *Continentia mulieri indicta, idem est, quod viduitas.*
170 *Relictũ mulieri si cum liberis maneat, viduitatẽ inducit.*
171 *Relictum mulieri si castè & honestè viuat, an inducat viduitatem,*
172 *Castitas viduæ indicta licet nuptias impediat, non tamen ingressum religionis.*
173 *Habitus non facit monachum.*
174 *Titij Liuij fama.*
175 *Honor ex veste non æstimandus.*
176 *Vidua non est ex vestibus iudicanda,*
177 *Vidua secundum morem patriæ vestiri debet.*
178 *Æstiua vestis mense Aprilis debetur, & hyemalis mense Septembris.*
179 *Vestem æstiuam & hyemalem quo tempore sumant Francorum reges.*
180 *Vestium honestas aliquid confert quo ad vulgi opiniones.*
181 *Hypocrita præsumitur, qui honesto vestitu vti negligit.*
182 *Vidua debet vestiri expensis hæreditatis,*
183 *Vestes quæ sint viduæ, & quæ hæredis.*
184 *Vidua lugere non debet virum qui seipsum occidit.*
185 *Castè & honestè dictiones viduitatem quando inducant, & num.186.*
187 *Iniuria fit defuncto per secundas nuptias.*
188 *Viduæ nõ habentes prolẽ honestius possunt secundò nubere.*
189 *Matrimonium secundò contrahens videtur facere contra naturam.*
160 *Bigamiam primus induxit Lamech.*
191 *Viduæ annum luctus pudicè non seruantes puniuntur.*
192 *Vidua intra annum luctus nubens non est infamis Iure Canonico.*

Vir non

Qui cum alia matrimonium contrahens.

PEtrus iste Adiecta eius vxore præmortua, secundum matrimonium cum alia contrahendo, non perdidit hæreditatem, in qua vxor sua purè & simpliciter ipsum hæredem instituerat: nulla conditione aut modo seu causa viduitatis adiecta.
2 † Si autem ipsum, si non nuberet, hæredem instituisset, certè nubens postea hæreditatem perdidisset, viso quòd aliam habuerat vxorem, nec talis conditio viduitatis reiecta fuisset ab hæredis institutione aut le-

gato.Secùs [Illa quæ nūquā nupsit verè & propriè
dicitur vidua quasi sine duitate fœmina, vt habetur
super verbo. *Cuidam Petro tradiderunt.*] si nunquam
nupsisset. Quo casu viduitas viro aut mulieri, indici
non posset: quinimò indicta haberetur ipso iure pro
non indicta & adiecta: institutióque remaneret pura
& etiā legatū. Est enim conditio indicens viduitatem
talis naturæ, vt vitietur, & non vitiet: & sic semper
reiiciatᷓ siue tacita sit siue expressa, directo vel p obli-
quum l.hæres meus.§.fi.& l.hoc modo, vbi sunt tex.
optimi secundum Ang.ff.de cōdi.& demō.ita q ipse
hæres haberetᷓ pro purè instituto: nec nubēdo hæredi
2 tatē perderet aut legatū. †Cùm primæ nuptiæ prohi-
beri nō possint.l.ij.& Auth.cui relictū.C.de indicta.
viduita. Felia quidē, & beatū vtrisq; contrahenti pri-
mū matrimoniū. In Auth.de nuptiis.§.soluto igitur
matrimonio. iiij. coll.maximè mulieribus, quas na-
tura produxit ad concipiendum generationē: quibus
infixit concupiscentiā & matrimonij desiderium, se-
cundū Bald.in dicta l.ij. [Idē clarè mōstrauit Deus
redēptor noster, qui de virgine ex primo nata Annæ
cōiugio nasci voluit, & non de secundo cū Cleopha,
nec tertio cū Solome contractis matrimoniis: vt in-
frà habetur.] Vnde dixit tex.in l.quæritur. ff. de ædil.
3 edi. †q mulierū munus maximum & præcipuum est
concipere, & tueri conceptum. Et Valerius lib.iiij. ti-
tu.de paupertate, maxima ornamenta esse matronis li
beros educare: imò res nuda dicitur mulier sine par-
tu. Cui poss+t iure dici illud iiij.Aeneid.

Nec dulces natos Veneris nec præmia noris.

Vnde refert vbi suprà Valeri' apud Pompeium Ruf-
sum, collectorum libro sic inuentum: Cornelia Grac
chorū mater cùm Cāpana matrona apud illam hospi
ta ornamēta sua pulcherrima seculi illius ostenderet,
traxit eā sermone quousque è schola redirēt liberi. Et
4 hæc, inquit, ornamenta mea sunt. †Pia & recta illa
mulier quibuscūq; liberos prætulit ornamētis atque
diuitiis: rectè cōsiderans mulierē se nudā sine partu.
5 †Præterea puellas videmus vestibus, ornamentis, ac
iocalibus lætari, illaq; naturaliter appetere, quibus
die nuptiarū maximè ornātur. [Vt plenè dixi super
verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*. ibi rationē ponens.]
Adeò q diem illam velut præclarā & celebrē summe
desiderāt: vt etiam in choreis & tripudiis tūc fieri so-
litis cum sodalibus lætentur, maritorúmque dignita-
te, quæ in eas eo ipso trāsfunditur, decorentur, & do-
minæ vocētur.l.fœminæ.ff.de senatoribus. Nec non
mutuo amore & coitu eis naturaliter insito satientur,
& effectum matrimonij cōsequantur, quia secundum
Hieronymū in epistola ad Oceanum de vita clerico-
6 rū: Ferreas mentes libido domat, †quæ maiorē in vir-
ginibus patitur famē, dū dulcius putant omne quod
nesciūt. volūt enim fœminæ imò cupiunt naturaliter
matres fieri, & sic filios procreare. capit.j.de frigi. &
malefi. Præsertim Italicæ & inter cæteras puellæ Se-
nenses amplexū sponsi appetunt. Et Papiēses nō re-
futant eū, vt dicit Bal.in cap.pen. vlti.col. de probat.
7 †Blandum enim malum est luxuria, quā accusare ali-
quātò faciliùs est q̃ vitare, dicit Valerius lib. ix. titu.
de luxuria. Et nō sine causa, quis secundū naturā est:
8 imò dicit Philosophus in ij. de anima, q † generare
est opus naturalissimū: quo cessante recedunt sæpe à
viris fœminæ. Ita q multoties cupidine sobolis pro-
creandæ, cùm liberos suscipere nō possunt, velut furi-
būdæ obsequia maritis præstare denegāt, & viri vxo-
ribus ac plerūque dato libello repudij ab eis recedūt.
l.si cùm dotem.§.sin autē.& §.si maritus.ff.soluto ma
trimonio. Et fuit hæc olim in vrbe Romana primi
repudij causa, non tamen laudanda, vt Valerius refert
lib.ij.tit.de institutis. cuius historiam habuistis super
verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*. tractando de amore
coniugū indiuiduo. Quamobrē dicit Apostolus.j. ad
Timotheū v. Volo iuniores nubere, filios procreare,
& matres familiàs esse. Nō igitur sine causa Senenses
cupiūt nubere: sed Deo gratias, sunt hodie oēs fœmi
næ Senenses virum appetentes & conceptum. Nam
9 †tantus est in eis appetitus naturalis amplexus, cùm
pubertas crescit in puellis, vt sit furori similis secun-
dum Cynū post Aristotelē in l.curatorē. C.de inter-
dict. matrimonio. inter pupil. & tut. Quæ fuit ratio
propter quam, tam in fœminis quàm in masculis ac-
celeratur matrimoniū, vt citius nubere debeant: quū
aliud nō cogitent die ac nocte, maximè virgines qui-
bus plus infixa est cupido nubendi, quàm aliis amore
10 suscipiendæ prolis. †Ex quo filia Iepte per patrem
(vt voto satisfaceret) sacrificanda, suam virginitatem
quam perdere, & dulcia gustare matrimonialiter vt
cæteræ, cupiebat, & occidēda nō poterat, bino mēse
montes cum sodalibus circumeundo defleuit: vt ha-
betur Iudicum xj. prope finem. Cui conuenit poëti-
cum illud dictum allegato Aeneidos libro quarto:

Cogitur & supplex animos submittere amori.

Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.

Et inde videmus puellas vix annales instinctu quo-
dam naturæ quàm primum brachia mouere possunt,
de panniculis infantulos facere, ac si eos peperissent
pascere, in cunabulo reponere, ac cætera nutricis of-
11 ficia exercere. †Ex quibus clarè videtis conditionem
nuptiarum negatiuam esse contra naturā: quū per ma
trimonium præstetur humano generi immortalitas,
& cōseruetur elegās genus humanū, in Authen.de nu
ptiis.§.j.vt dixi super dicto verbo, *Cuidam Petro tra-
diderunt*. Et sic cōditio nuptiarū prohibitiua est natu
ræ humanę destructiua. Et cōsequenter habetur p nō
12 adiecta: præsertim virginibus. †Nam virginitas sola
est quæ suaderi pōt: sed imperari non potest: quia res
est plus voti q̃ præcepti.xxxij.q.j. integritas. iuxta il-
lud Apostoli primæ ad Corint. vij. De virginib', in
quit, pręceptū nō habeo: consilium autē do. Vnde sic
ait de virginitate Hierony. Ideo plus aliis amat vir-
gines Christus, quia ei sponte tribuunt quod sibi non
fuerat imperatum: maioris enim est gratiæ offerre
quod non debes, q̃ reddere quod teneris: quasi velit
virginitatē nō ligari quocunq; pręcepto matrimonij
13 exclusiuo, si virgo ipsa nō se excluserit. †Et sicut con-
ditio viduitatis fœminæ adiecta reiicitur, ita etiam si
masculo indiceretur, vt dicta Authē. cui relictum. cū
masculi pariter naturali affectu dignitate nuptiarum
filios habere desiderent legitimos. l.si is qui. C.de ca-
pti.& postlim. reuersis. quod esse nō potest sine nu-
ptiis. instit.de patria. potesta. in prin. Iuppiter profe-
ctò, vt Seneca in Tragœdiis inquit, hac arte scilicet
14 nubendi genus reparauit humanū: †idcirco graui pœ
na scilicet legis Corneliæ, de sicariis, Lex ciuilis pu-
nire voluit, abscissis virilibus facientes eunuchos, q
inimici dicūtur ac naturæ destructores: quum sic ma-
trimonia impediant, & liberorū procreatione cōtra
naturam homines priuent, bonis confiscatis & pœna
capitali, ac si hominem occidissent, plectendi. l.iij. §,
qui hominem. & l.lege Cornelia. §.cōstitutum. ff. ad
15 legem Corn.de sica. †Qua pœna etiam punitur ille
qui nō castrauit, sed puerum aut virum præputio vir
gæ virilis circuncidit, vt faciunt Iudæi in pueris suis.
text. est singularis in l. circuncidere. illo eodem titu.

clarè

clarè demonſtrans genitalia membra non eſſe quo-
miſmodo lædenda: in quo crimine ſicut in læſa maie-
ſtate, procedi poteſt etiam capitaliter contra abſen-
16 rem.l.j.& ij.C.de Eunuchis. † Imò ſicut quis pro deli
cto non poteſt puniri in facie ad inſtar cœleſtis pul-
chritudinis figurata. l. in metallum. C. de pœnis. ſic
nec genitalium abſciſione eſt torquendus, quia non
reperitur in iure permiſſa talis punitio, ſed prohibi-
17 ta: † ita,quòd difficilius diſpenſaret princeps cum ca-
ſtrantibus,quàm cum occiſoribus: vt exemplo vidi-
mus in curia Seneſcalli Caturcenſis, anno domini mil
leſimo quadringenteſimo lxxij. Ex quibus ſummè
deteſtatur mos & cõſuetudo quarundam regionum,
de quibus habetur in mari hiſtoriarum, narrando ge-
ſta tertiæ ætatis,& terræ ſanctæ: in quibus pro latro-
cinio morte non digno caſtratur latro: etiamſi coniu-
gatus exiſtat. [Sic factum fuiſſe de Carbone, Actio
& Pontio in adulterio deprehenſis refert Valerius li-
bro ſexto, titulo de Pudicitia: tamen illi caſtrati de
facto propria & priuata authoritate fuerunt, & non
ordinatione iuſtitiæ.] Ex quo fit, quòd ſunt ibi tan-
tæ meretrices: quia caſtratis maritis, alteri nubere
18 non poſſunt, nec etiam continere: † ideò non fuit hoc
ſine cauſa prohibitum. de quo per Thomam in ij. ſe-
19 cundæ, quæſtione lxv. articulo primo. † Quinimò
ſi quis etiam voluntariè ſe caſtraret, & teſticulos ab-
ſcinderet, vt lubricum carnis pro bono virginitatis
aut caſtitatis vitaret, efficeretur irregularis: nec ad ſa-
cros promoueri poſſet. quinquageſimaquinta diſtin-
ctione, capitu. Eunuchus. cum capitu. ſequentibus. &
in capitulo, ſignificauit, de corpore vitia. Nec obſtat
quod dicitur xxxij. quæſtione ſeptima. can. omnes.
in fin. Beati qui ſe caſtrauerunt: quia intelligitur de ſe
caſtrantibus ſola mente & voluntate, totaliter ſe ad
20 caſtitatem dedicando, vt faciunt religioſi: † quum
Eunuchorum triplex ſit genus. Primùm eſt Eunucho-
rum naturalium, qui naturaliter nati ſunt frigidi,& ad
coitum impotentes, qui propriè dicuntur caſtrati, id
eſt, caſtè nati. Alij ſunt Eunuchi per ſectionem, qui-
bus virilia fuerunt abſciſſa ferro vel ſpata, qui ſpado-
nes dicuntur. Inſtitu. de adoptio. §. ſed & illud. Alij
verò ſunt de quibus dicit, qui voluntariè ſe caſtrarunt,
id eſt, caſtitatem vouerunt, de quo latiùs per Lucam
de Penna, in l. iubemus. C. de præpoſi. ſacri cubili. li-
bro duodecimo. & glo. ſuper prologo in Euangelium
21 ſecundum Marcum, in fi. † Omne ergo & quodcun-
que impedimentum quo matrimonium tollitur vel
impeditur, pro non adiecto habetur: quum ſit contra
22 votum & naturam hominum. † Nec maior poteſt ca-
lamitas accedere viro aut mulieri, quàm ſine liberis
mori. Vnde ſummus ille Mercurius. [Sic ex ſeptem
ſapiẽtibus Græciæ fuit vnus de primis, qui AEgyptiis
leges tradidit. vij. diſtinct. capit. Moyſes.] Trimegi-
ſtus in quodam ſermone ad AEſculapium medicum.
Præſtans, inquit, in vita cenſetur id ſtudiũ, atq; ipſum
apud ſapientes præcipuum, procreatio liberorum.
Extrema verò omnium calamitas & impietas accidit
ei, qui abſque liberis è vita decedit. Qua de cauſa dæ-
monibus dat pœnas poſt obitũ. Hæc ille. In ſignũ cu-
ius & Babylonem iratus Deus propter peccata: Ste-
rilitas, inquit, & viduitas venerunt tibi, id eſt, caren-
tia liberorum,& priuatio dominij. Eſaiæ xlvij. Nec
obſtat, quod dicit Apoſtolus ad Galatas iiij. Lætare
ſterilis, quæ non paris. Eſaiæ liiij. quia nõ facit ad pro-
poſitum, non loquitur de muliere ſterili: vt litera ſo-
nat, ſed de Eccleſia gentilium tunc ſterili, quæ per
aduentum Chriſti facta fuit fœcunda, ſecundum alle-
23 goriam, qua ibi vtitur. † Imò lege antiqua. [Benè
dicit antiqua, quia hodie iure nouo illæ pœnæ ceſ-
ſant. per l. j. & ij. infrà allegatas.] ciuili in cœlibatu
viuentes, id eſt, non nubentes, nec prolem ſuſcipien-
tes, qui cœlibes quaſi cœleſtem vitam ducentes dicũ-
tur, puniebantur, quia capere non poterant ex mortis
cauſa donatione,& de relictis mulieri, liberis carenti,
fiſcus decimam capiebat. l. j. & ij. C. de infirman. pœ-
nis cœliba. Et cenſores Romani. Valerio lib. ij. titu-
lo de cenſoria nota. referente, bona ſeu æra eorum,
qui ad ſenectutem cœlibes peruenerant, fiſco trade-
bant Reipublicæ, quam continendo & liberos non
procreando offenderant, profutura. Et ſi conquere-
bantur, pœna duplicabatur, & vlterius ſummè incre-
pabantur. Camillus (inquit vbi ſuprà) & Poſthumius
cenſores, æra pœnæ nomine, eos qui ad ſenectutem
cœlibes peruenerant, in ærarium deferri iuſſerunt, i-
terum puniri dignos, ſi quo modo de tam iuſta con-
24 ſtitutione queri ſunt auſi. † Cùm in hunc modum
increparentur videlicet cœlibes. Natura vobis quem-
admodum naſcendi, ita gignendi legem ſcribit. Pa-
rentéſque vos alendo, nepotum nutriendorum debi-
to (ſi quis eſt pudor) alligauerunt. Accedit etiam his,
quòd in fortuna longam præſtandi huiuſce muneris
vacationem eſtis aſſecuti, cùm interim conſumpti
ſunt anni veſtri,& mariti & patris nomine vacui. Ite
igitur,& nodoſam exoluite ſtipem, id eſt, pecuniam
multis nodis in veſtro ſacculo clauſam, vtilem poſte-
ritati numeroſæ, id eſt, poſteris multi numeri alie-
nis, poſtquam de veſtris Reipublicæ non prouidiſtis.
25 Hæc ille. Ideo non abs re † Lacedæmonij tres de con-
iugio leges tulere. Prima damnabat eum, qui vxo-
rem non duceret: quam legem Romana vetus pru-
dentia imitari voluit, & pœnam cenſoriam triplici-
bus ingeſſit, vt videtis. Secunda damnabat illum,
qui ſerò nubebat. Tertia, qui non bene nubebat:
quod quando fit, habuiſtis plenè ſuper verbo, *Cui-
dam Petro tradiderunt*. Ex quibus omnibus non inele-
ganter decidit Bal. in l. ſi pater. §. in arrogationibus.
26 ff. de adoptionibus. † quòd magis ſtudendum eſt ge-
nerationi filiorum, quàm voto & ingreſſui religio-
nis: ſicut natura plus ſtudet generationi, quàm intel-
lectui: quia magis curat de eſſe rerum, quòd de ſub-
ſtantia ipſarum, vt dicit idem Baldus in leg. filium. in
principio. ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni iuris. Adeò
quòd filius Regis vnicus monaſterium intrando pec-
caret, nec mereretur apud Deum. Imò Papa eò tunc
ſi iam ingreſſus fuiſſet, diſpenſare poſſet, quòd vxo-
27 rem caperet, ne Regium nomen pereat: † quum de
plenitudine poteſtatis facere poſſit matrimonium
durare ad tempus, donec monachus prolem habue-
rit, vt plenè per Ioannem Andræam, in regula actus
legitimi. & capitulo, ſemel Deo dedicatum. de regu-
28 lis iuris. libro ſexto. in mercurialibus. † Prout fecit
Cœleſtinus tertius, Pontifex Romanus, circa annum
Domini milleſimum centeſimum nonageſimũ quar-
tum, qui vir fuit per omnia bonus & optimus: & qui
ſuſcepto Pontificatu Henricum Imperatorem coro-
nauit, atque ei Conſtantiam monacham Gulielmi
Siciliæ Regis, tunc ſine liberis defuncti, filiam deſpon
ſauit. Hæc autem patre ſanctiſſimo, & optimo Rege
mortuo, nemine præter ſe legitimo regni hærede ſu-
perſtite, cùm iuuentutem omnem peregiſſet, iámque
facta videbatur anus, ſumpſiſſétque poſt patris obi-
tum Tancredus quidam Regium dyadema, eò itum
eſt, vt

est, vt facinoribus procerum omne regnum in exterminium traheretur. Quamobrem quibusdam regno & populis compatientibus menti incidit Constantiam istam alicui magno Principi in coniugem dari, vt eius ope atque potentia pestiferi tumultus sedarentur. Ita obtentum est, Cœlestioo Pontifice consentiente, videlicet vt Constantia nuberet: licet in professionis proposito immobilis staret, & ætas annosa obsistere videretur. Sed cùm adeò res processisset, Henrieo prædicto Imperatori tandem desponsata
29 est, & imperatria facta nuptiale conscendit † torum quinquagesimum & quintum agens annum rugosa concepit, & iam quasi decrepita infantem peperit, videlicet Federicum secundum. Vt propterea hæc Constantia, si aliquo alio merito vnquam esset extollenda, isto tamen vnico præter naturā partu, per vniuersum orbem conspicua & commemoranda facta est. Hæc Bergomensis, libr. a'j. Ad præmissa facit, quòd
30 si † Papa cum subdiacono dispensaret contemplatione alicuius nobilissimæ dominæ, quòd possit eam in vxorem ducere, compelletur præcisè cum ea matrimonium contrahere, vel abstinere. l. matrimonij caosa. ff. de ritu nupt. facit l. matrimonij causa. ff. qui & à quibus manumissi liber. accip. secundum Ludou. Roma. singulari 596. incipi. an subdiaconus. Et hoc est ne remaneat innupta. Nec posset ille diaconus alteri nubere. per ea quæ notat Bald. in l. ij. circa fin. C. de ædilit. action. quia dispeosatio hoc casu iudicatur personalis. Quæ omoia tolerantur religione postposita fauore procreationis liberorum. Ad quod facit quod decidit idem Bald. in Authent. nisi rogati versi.
31 Et per hoc soluitur quæstio. C. ad Trebel. † quòd eaecutores deputati ad virgines maritandas, non possent pecuniaa ad illum actum dedicaias dare virgini Deo profitenti, & monasteriū intranti. Quia virgines maritare est pia causa, quæ per alium pium vsum eacludi non potest, nec in alium vsum quantumcunque pium potest tale relictum conuerti: quia legitima voluntas non pertinet ad arbitrium alicuius, vt tenet Bald. in l. j. in fin. C. de his, quæ pœnæ nomine. dicena sic fuisse aliàa consultum per collegium Bononiense, tam decretistarum, quàm legistarum, secundum Iaco. Butriga, in l. si quis ad declinandam. C. de Episcopis
32 & Cleri. † Vnde per rationem per eum capressam, sentit Bald. tale relictum non posse etiam per Papam alterari nec commutari: quia intendit in fauorē maximè procreaodæ, & longè forsan duraturæ ac gignendæ sobolis: quæ quocunque alio actu æstimari non posset etiam pio. Imò vita hominum, qui matrimonio producuntur, est rebus quibuscunque licet sacris præferenda. l. sancimns. C. de sacrosan. eccl. Et sic Papa nihil hoc casu potest, quicquid dicat generaliter loquendo, Cle. quia contingit. de religio. domibus, vt plenè dixi super verbo, *Reliquit.* Præterea si filiam quis in mille ducatis instituerit, si nuberet, & in quingentia si monasterium intret: postea monasterium intrando non habebit mille ducatos, quos habuisset si carnaliter nupsisset, sed solùm quingentos secundum communem obseruantiam, & naturalem æquitatem: vt dicit Bald. in dicta Authen. nisi rogati. Nam eo tunc ex verbis testatoris clarè constat patrem noluisse dare filiæ monasterium intranti mille ducatos, sed quingentos tantùm. Et vbi testator seipsum glossat, non recurritur ad glossam legis, quæ dotem simpliciter filiæ relictam, si ouberet, eatendit ad spiritualea nuptias: vt dixi super verbo, *Et dotem quam ei dederat.* in principio. ad fauorem matrimonij, & li-
33 berorum inde procreandorum. † Facit text. nota. in l. si ego. §. j. ff. de iure dotium. vbi dicit, quòd licet mandatum morte finiatur mandatoris. l. mandatum. C. manda. tamen si suo qnis procuratori mandauerit dare & soluere dotem alicui puellæ, poterit procurator ille mandatum exequi, etiam mortuo mandatore, [Idem in procuratore ad faciendum pacem constituto: vt habetur super verb. *Mortuo itaque testatore.*] per illum text. quem Bald. in dicta leg. mandatum, ad omnem piam causam eatendit. Cùm igitur tanta sint nuptiarum pręmia, pudor est fœminis illa nō habere quibus hæc sola causa est nubendi: vt diuus ait Ambrosius super Lucam ca. j. Imò est eis, & vtrique sexui præmio tali carere, propter quod nuptię celebrantur, & carnalis coitus excusatur secundum eum. Addi-
34 tio. † Vnde non est sine causa illa sanctissima gloriosæ semper virginia genitrix Anna, suam & consortia sui Ioachin considerana sterilitatem, & se opprobrio affectos publico, quòd tāto tempore in sacro nuptiarum fœdere vixissent, & prolem non suscepissent, à qua posteritas seu prosapia, quę ferè sepulta iam erat, repleretur: & per quam post obitum sepelirentur, ac Deo pro ipsis munera offerrentur, dolena sine prole domum desertam, & opes in exteros venturas hæredes, nomenque cognationis in se ipsis perire & arma. Et insuper virum aspiciena profugum, & exulantem velut maledictum inter infœcundos infœcundum, & qui populum Dei non auaerat, continuè plorans orabat. Cuius orationem metricè complectens Baptista Mantuanus, Poëta nouissimus, Parthenices Marianæ libro primo, sic dicit:

35 † *Anna diu varior, secum plorauerat vsus*
Connubij sterilémque torum, tristémque hymenæum.
Propterea duplicésque manus frontémque supinam
Attollens: humilis superos ita voce precata est:
Numina, quæ regitis, cœlósque & voluitis astra:
Vos penes est genus omne boni: vos omnia rerum
Semina seruatis: gremium telluris inane est,
Et sine fruge solum, nisi sumat ab æthere vires,
Siue per astrorum cursus radiósque calentes,
Siue Dei solo (qui temperat omnia) nutu.
Venimus ad canos frigescentémque senectam,
Et nostra sine prole dies abiere iuuentæ.
Longa infœlicis thalami consortia fine
Claudimus infausto. Vir pluribus exulat annis,
Conspectus hominum fugiens: domus orba magistro
Fluctuat amisso ceu nauis in æquora clauo.
Currimus in fatum tacitísque recedimus annis,
Mortuáque ætatis pars est iam maxima nostræ.
Pallida præteriti spacium mors occupat æui,
Quod superest expectat hyems: iam plena meorum est
Terra cadaueribus, consanguineísque sepulchra
Vix capiunt. soli steriles seruamur in omne
Dedecus & certè breuis est fœlicior æui
Conditio: primò Deus indulsisse parenti
Creditur: & fragili bene consuluisse senectæ:
Quum vetuit primos iterum decerpere fructus,
Et fruges gustare quibus produceret annos.
Nam quid longa dies homini, nisi longa dolorum
Colluuies, longi patientia carceris ætas?
Longior est cursus vitæ Labyrinthus in ipsum
Ex vtero ingredimur. per limina mortis abimus.
Progenies nec erit nostris, quæ marmora signet
Nominibus, deserta domus tabescet, & istas
Longanis sudoris opes, quas legimus ambo

Pluribus

Pluribus obsequijs, heres ignotus habebit:
Nobiscum cadent nostri monumenta laboris.
Cernite communes amborum numina curas,
Et seruate genus seruent se in stirpe parentes,
Et sua natorum videant in vultibus ora.
Sint qui nos facie referant gestúque nepotes,
Progeniémque suam nostro de nomine dicant:
Sint qui nos proauos numerent: & stemmata longo
Limite deducant: iteratáque nomina ponant.
Pignora longaeua concedite numina matri,
Quae celebres ad vestra ferant altaria cultus.
Talibus orabat sterilis gemitúque sonoro
Crebra dabat longos inter suspiria planctus.
Audijt omnipotens, animúmque in vota precésque
Flexit, & in fuco caluerunt viscera fetus:
Coepit & humanos paulatim sumere vultus
Semen: sensim transire figuram, &c.

☞[Ex praecedenti querela clarè resultant praemia sobolis, & etiã tristis incõmoda carentiae illius.] Vnde
restat tantum esse nuptiarum & liberorum inde pro-
36 creandorum fauorem, † quòd indici viduitas alicui
non potest masculo nec foeminae, praesertim virginibus, quas vt dixi, natura produxit ad concipiendum
generationem, & quibus infixit concupiscentiam &
matrimonij desideriũ: & in quibus libido maiorem
patitur famem: cùm dulcius putant omne quod nesciunt, secundum Bald. & Hieronymum vbi suprà.
37 † Nec timent quod eis in persona primae matris cõminatum est. Genes. iij. Multiplicabo aerumnas tuas,
& conceptus tuos. In dolore paries filios, & sub viri
potestate eris, & ipse dominabitur tui. Nam respondent, & confidenter per tex. eodem capit. Ipsa conteret caput tuum, &c. Et sic futura non timent pericula
cupidine nubendi excaecatae. Sicut carnales libidine
furentes vel auaritia orbati, non timent, imò nec aduertunt futura pericula inferni. Pariter videmus
coniugatas mulieres etiam, quae prolem habuerunt
non memores antè dolorum, sed ad plus concipiendum velociter currentes, iuxta illud Ioann. xvj. Mulier cùm parit tristitiam habet, quia venit hora eius.
Cùm autem peperit puerum, iam non meminit pressurae propter gaudium: quia natus est homo in mun-
38 dum. † Plus dico, quòd si mulieres quarum genus est
auarissimum. l. sed si ego. iuncta glo. ff. ad Velleia. parere vellent conditioni viduitatis timore perdendi re-
☞lictum. [An iuri nubendi renuntiare filia possit]. dicitur, declarando circa hoc ius antiquum digestorum.] Certè adhuc interesset parentum, q nubant,
iuxta illud Ouidij lib. j. Metamorph. vbi Peneus contra Daphnẽ filiã suã Deo Apollini nubere recusantẽ,
Saepe pater dixit, Generum mihi filia debes: Saepe pa-
39 ter dixit, debes mihi nata nepotes, &c. † Et eodem
lib. Inachus ad Io filiam à Dea Iunone zelotypa in
vaccam cõuersam: videns quòd homini nubere non
poterat, dolendo tristis dicebat:
At tibi ego ignarus thalamos taedásque parabam.
Scilicet nuptiales.
Spésque fuit generi mihi prima, secunda nepotum.
De grege nunc tibi vir, & de grege natus habendus.
Nec finire licet tantos mihi morte dolores, &c.

Quasi dicat, quòd malebat filiae in vaccam conuersae dare maritum de grege, quàm si innupta maneret:
& ipse sine genero & nepote viueret, & sine posterita-
☞te dolenter moreretur. [Imò etiam interest mulierum potiùs portentosos & monstrosos contra formam humani generis concipere & parere filios,
quàm infoecundas remanere, & prole carere. l. quaeret aliquis. ff. de verborum signific. per quam votum
Inachi fundatur.] Quod facit contra aliquos, qui
malunt filias tenere longissimo tempore innuptas,
40 eásque in perpetuo coelibatu permanere. † Et multotiẽs eas cogũt indeuotè profiteri, & religiosas fieri,
quam si eas nuptui darent viris conditionis inferioris: quod fuit saepe causa scandali, & damnum Reipublicae: cuius interest liberos procreari, & ciuitates
41 prole legitima repleri. l. j. ff. solu. matrimonio. † quia
solis parentibus non nascuntur liberi: sed nascuntur
etiam Reipublicae. ff. de ventre in pos. mitten. l. j. §. &
generaliter. Et hoc est, quod fons eloquẽtiae Cicero:
Ortus, inquit, nostri parentes, partem amici, partem
patria vendicat. Ob quod fuit singulariter decisum,
quòd licet inter virum & vxorem non valeat dona-
42 tio, ne mutuo amore se spolient: † tamen valebit, vbi
vxor donaret marito, vt filia communis maritetur:
per text. quem ibi Bartol. dicit singularissimum. in l.
siue vxor. ff. de donatio. inter virum & vxo. quia tunc
non tendit donatio in depauperationem donatricis,
sed ad votum suum pariter & mariti exequendum,
quorum interest & Reipublicae ex filia habere nepotes: vt videtis, & dixi plenè super verbo, *Cuidã Petro tradiderunt*. Vnde non immeritò conditio viduitatis,
43 & coelibatus reiicitur à quocunque relicto. † Sed quia
ex varietate legum ciuilium de viduitate indicenda
promulgatarum vos canonistae turbari potestis: Sciendum est in hoc puncto esse quatuor iura consideranda. Primum fuit ius antiquum Digestorum quo cauebatur, quòd si relictum fieret virgini aut viduae,
quae maritum habuit sub conditione, si non nuberet,
& sic sub conditione viduitatis, talis conditio reiiciebatur, & pro non scripta habebatur: adeò quòd haeredis institutio vel relictum remanebat purum: nec illud perdebat vir aut mulier, dato quòd nuberet. l. cũ
44 tale. in princip. de conditio. & demonstra. † Et ratio
erat, quia licet publicè intersit, quòd voluntates vltimae suum plenum sortiantur effectum. l. vel negare.
ff. quemadmodum testamenta aperian. tamen illius
magis interest, quòd viri & mulieres liberè matrimonium contrahant, & liberos (vt dixi) procreent, sed replendum ciuitates liberis hominibus: vt dicta l. ij. C.
de indicta viduitate. Vnde statutum fuerat eo iure
conditionem viduitatis de vltimis voluntatibus tollendam, vt potiùs in hoc derogetur testatoris voluntati, quàm piae liberorum procreationi. Partus enim,
vt dixi, non solùm parenti, sed Reipublicae nascitur:
45 vt d. l. j. §. generaliter. ideo astringi † quis iuramento
non posset ad non nubendũ, etiam libertus aut liberta: nec teneret tale iuramentũ. l. adigere. ff. de iure patrona. facit cap. clericos. de cohabi. cler. & mulierũ.
46 † Quinimò si de non nubendo praestaretur iuramẽtũ, certè intelligeretur de nuptiis illicitis, secundum
gl. in c. veniens. de iureiurando. facit l. adoptiuũ. §. patronum. ff. de in ius vocã. versi. sed & si. Et patronus
tale iuramentum extorquens puniretur, prout l. Iulia.
47 de maritandis ordinibus cauetur: † quae in remittendo iuramentum vim obtinet Apostolicã, gl. in §. fi. in
verb. remittitur. ff. de iur. pat. l. adigere. Nisi iurantes
essent ad matrimoniũ inhabiles: vt qui castrat' vel castrata: vt ibi in §. quamuis. quia cessante ratione cessat
48 lex. d. §. quãuis. † Ex quo vr̃ huic iuri nubendi tanquã
publico renuntiari non posse. l. ius publicũ. ff. de pac.
☞[Maximè quia non solùm interest renuntiantis, sed
etiã ipsius patriae cuius voto congruit filiã nubere, vt
l. mulier. §. cùm proponeretur. ff. ad Trebel. vt suprà
dixi, & infra dicam.] Imò puniebantur coelibatum

49 colentes, vt ſuprà dlal. † Cui iuri nubendi adeò fauē-
dum eſt, quòd in aliquibus locis conſuetum eſt dam-
natos ad mortem liberari poſſe, ſi à mulieribus petan-
tur in maritos copulari, vt refert Maſuerus titulo, de
pœnis. §. item in aliquibus partibus ſeruatur, &c.
Præſertim ſi à tali fœmina damnatus peteretur in
maritum, quæ à peccato ad frugem melioris vitæ re-
duceretur, vt à cætero honeſte viueret cum eodem:
quia cùm eximens à peccato mulierem plenariam
conſequatur peccaminum ſuorum indulgentiam, ca-
pit. inter opera. de ſponſali. Sic remitti poſſe videba-
50 tur pœna mortis tēporalis in foro contentioſo. † Sed
non puto hoc ſuſtineri poſſe de iure: quia daretur per
hoc delinquendi occaſio ſub ſpe ſic faciliter euaden-
di mortem. Præterea videmus, quòd propter coniu-
gium iam conſummatum conſeruandum, non eui-
tant delinquentes coniugati pœnam criminum per-
petratorum. Igitur minus eam euitabunt propter ma-
trimonium contrahendum, quòd facilius impeditur
quàm diſſoluatur iam contractum. Sequeretur inſu-
per aliud, quod eſſet exemplo pernicioſiſsimum, &
periculoſum: quia ſæpe ipſi ad mortem damnati, non
liberè ſed coactè timore pœnæ talia matrimonia cū
ſibi ignotis, & minùs dilectis contraherent: & ſic nul-
liter: quum in matrimonio non ſufficiat conſenſus,
niſi ſit liber omnino, cap. cùm locum. de ſponſa. Vn-
de conſequuti liberationem vxores dimitterent, qui-
bus adſtricti nō eſſent in foro cōſcientiæ per ea, quæ
plenè deciduntur in cap. is qui fidem. illo eodem ti-
tulo. vbi in foro conſcientiæ verba vel facta non li-
gant, libero non intercedente conſenſu & voluntate.
51 Et inde eſt, quòd † pœnæ in matrimoniis indici non
debent. l. Titia. ff. de verborum obliga. & cap. Gem-
52 ma de ſponſali. † Quibus conſideratis tales in matri-
monio metu pœnæ contracto non perſeuerarent: e-
tiam quia fortè generi ſuo & ſtatui non conuenirent:
quia vix aut nunquam nobiles fœminæ vel matronæ
aliæ honeſtæ talibus damnatis, licet de domo excelſa
forent, faciliter nuberent, ſed ſolùm humiles fœminæ
aut meretrices, quibus ilico, Pſalmum cantantes, la-
queus contritus eſt, & nos liberati ſumus, diſcederent
eáſque penitus repudiarent, ſeu ab eis diuerterent. Et
ſic illo exorbitanti medio pœnis ac iuſtitiæ, atq; ma-
trimonio faciliter illuderetur: & ſacramentum eccle-
ſiæ derideretur contra l. ſi prætor. ff. de iud. vbi edicta
prætorum & iudicia ſapientum eſſe non debent illu-
53 ſoria. † Bene tamen crederem in vno caſu prætextu
matrimonij poſſe pœnam mortis euitari, ſcilicet vbi
damnatus quis eſſet propter raptum, & mulier rapta
contrahere vellet cum ipſo. Nam eo caſu, vt tale ma-
trimonium fiat, raptor mortem euitaret, ſecundum
Pau. in l. raptores. C. de epiſcopis & cler. volentē hoc
caſu ius canonicum mitigare potuiſſe pœnam legis
ciuilis & illius rigorem. Et ita dicit aliàs conſuluiſſe,
& quendam ſic damnatum liberaſſe. Facit ad hoc
54 tex. in capitu. penult. & capit. fina. de rapto. † Secun-
dum fuit ius legis Iuliæ Miſcellæ: quæ ſic appellatur
ab authoris nomine, qui Iulius Miſcellus vocabatur,
conſiderans quòd ratio, quare conditio viduitatis iu-
re antiquo reiiciebatur de vltimis voluntatibus, fue-
rat, vt viri & mulieres poſſent liberius nubere ac libe
ros procreare. Sed non omnes mulieres nubunt pro
pter liberorum procreationem, prout ſunt fœminæ
ſteriles & decrepitæ, quę potius nubunt propter incō
tinentiam vel alia ratione: Cùm plurima alia ſint bo-
na matrimonij vltra bonum prolis: vt dixi ſuper ver-
bo, *Caudā Petro tradiderunt.* Ideo conſiderauit Iulius
ille Miſcellus, ita demum conditionem viduitatis re-
mitti debere mulieri, quando nuberet ad finem pro-
creandæ ſobolis. Propter quod ſtatuit, quòd mulier
55 iuraret ſe nubere cauſa ſobolis procreandæ: † & pro-
pterea cautionem præſtaret Mutianam, ſecundum
quod Mutius ille legifer ſuper conditionibus nega-
tiuis induxit, ſcilicet quòd ſi poſteà appareret eam
nō propter ſobolem nupſiſſe, teneretur relictum vel
hæreditatem cum perceptis fructibus reſtituere ſucceſ
56 ſoribus teſtatoris. † Tertium fuit ius nouum Co-
dicis, per quod, quia conſiderauit imperator, quòd
iſtud iuramentum eſſet viam aperire periuriis, præ-
ſertim mulieribus ad deierandum facilibus, dictam
legem Iuliam Miſcellam ſuſtulit, ſimul & formam
iuramenti & cautionis: atque diſpoſuit quòd indi-
ſtinctè ſi relinqueretur mulieri ſub cōditione ſi non
nupſerit: talis conditio viduitatis reiiciatur, & reli-
ctum purum remaneat: & mulier illud purè conſequa
tur, ac ſi nulla conditio adiecta fuiſſet: vt d. l. ij. C. de
indicta viduita. quæ per l. fina. eiuſdem titu. extende
batur ad maſculos, quibus talis conditio adiecta fo-
ret. Facit dictum capitu. clericos. de cohabita. cleri. &
mulierum. vbi quo ad hæc carnalia deſideria, prohi-
betur præſtari iuramentum propter præſumptam fa-
57 cilem deierationem. † Quartū fuit ius nouiſsimum
Authenticorum quo vtimur, quòd in virgine ſeu mu-
liere aut viro, quæ nunquam nupſit, conditio vidui-
tatis reiicitur de vltima voluntate, & pro non adiecta
habetur, & relictum purè debetur, nubat, vel non nu
bat: vt dicta Authenti. cui relictum. C. de indicta vi-
58 duitate. † Adeò quòd decidit tex. in l. Titiæ ſi nō nu-
pſerit. ff. de conditio. & demonſtra. quòd ſi legata
fuerint Titiæ ducenta, ſi non nupſerit, & centum ſi
nupſerit, quamuis nubat habebit ducenta, quia talis
conditio, cùm retrahat à matrimonio carnali, reiici-
tur. Et multò magis ſi retraheret à matrimonio ſpiri-
tuali, ſecundum Felin. in capitu. in præſentia. xviij.
colum. de probationi. ſuper quo vltimo cogitabitis,
propter deciſionem Bald. in Authenti. niſi rogati. C.
ad Trebellia. ſuperiùs allegatam: quæ (vt opinor) non
obſtat: quia locum habet vbi plus relinquebatur in
caſu matrimonij carnalis, & minus in caſu ſpiritua-
lis. Sed hîc illi duo caſus non concurrebant niſi v-
nus ſolus, ſcilicet caſus matrimonij carnalis tantùm,
vel ſpiritualis tantum: quia ſi plus relinquatur ſi non
nubat, quàm ſi nubat: illud plus habebit nubendo car
naliter vel ſpiritualiter. Et idem erit in viro, qui nun-
59 quam nupſerat. † Iura enim multum fauent primo
matrimonio propter bonum prolis, iuxta illud Apo-
ſtoli primæ ad Corinthios. v. Volo adoleſcentulas,
& ſic virgines nunquam coniugatas, & iuniores, nu-
60 bere. † Iuniores quidem ætatis ſufficientis: vt fœmi-
næ ætatis xij. & maſculi xiiij. annorum ſint. inſtitut.
de nuptiis. in principio. Tamen ſecundum Philoſo-
phum in libr. Politicorum maſculi ante xxvij. an-
61 num, aut fœminæ ante xviij. non nubant. † Aliàs fœ-
tus imperficitur: quia vt dicit Hieronymus, in epiſto-
☞ la [Quæ inter alias epiſtolas ponitur parte prima
tractatu. j. Epiſto. ix. incipiens: Zenon nauclerus, &c.]
ad Vitalem presbyterum. Perſpicuum eſt homines à
parua ætate libidini deditos, in immatura eorum ſu-
62 bole demonſtrari. † Ob quod Germani, quos Ale-
manos vocamus, citra annum ſuæ ætatis viceſimum
fœminæ notitiam maſculum habuiſſe in turpiſsimis
habebant rebus, Cæſare commētariorum ſuorum de
63 bello Gallico, libro vj. referente. † Et Friſones ſuper
omnia caſtitatem amantes grauiter puniunt luxurio
ſos: &

ſos: & præſeruant liberos vtriuſque ſexus in caſtita-
te, donec ad annos peruenerint nubiles, quòd eos ma
64 ritant. † Vnde ſequitur quòd proles eorum fortis eſt
& virilis: [Nam virginitas ſecum annexam habet
fortitudinem: vt dixi ſuper verbo, *Duas habens filias*.
narrãdo mulieres, quæ ſtrenuè ſe in bello habuerũt.]
quia etiam non maritantur niſi tẽpore debito, etiam
in materia alimentorum, impubes iudicatur maſcu-
lus vſque ad xviij. annos, & fœmina vſque ad xiiij. l.
mela. ff. de alimen. & ciba. lega. Aetas tamen illa in
matrimonio præueniri poſſet, vbi de incontinentia
timeretur: quia tunc matrimonium præcipitari po-
teſt, dummodo puella virum ſuſtinere poſſit: quum
ante non ſit matrimonium. capi. puberes. de deſpon-
ſatio. impuber. Et dicit Hoſtien. quem ibi ſequitur
Præpo. in capit. ex parte. de ſponſa. quòd puella per-
mittens ſupra ſe virum aſcendere, cenſetur eſſe doli
capax ad contrahendum matrimonium, aliàs non:
65 vt dicto capitu. puberes. † Adeò quòd dicit text. in l.
quod puellæ. ff. quando dies lega. cedit. quòd legatum
virgini relictum quando nupſerit: non debetur, ſi ea
minor quàm viripotens nupſerit: quum nupta vide-
ri non poſſit, quæ virum pati non poteſt, vt ibi dici-
tur: ob quod communiter requirũtur quindecim an-
ni, de conſuetudine: vt in Authen. de tempore non ſo
lutæ pec. §. generaliter. coll. vij. Niſi (vt dixi) in aliqui-
bus citiori tempore inueniretur perfectio naturæ. Et
multò magis vbi inuenta fuit perfectio naturæ & gra-
66 tiæ: † ſicut in virgine Maria, quę ante decimum quin-
tum annum Christum cõcepit, ſecundum cõmunem
opinionem: quia in beata Virgine natura aderat, quã
gratia perfecit: vt habetur in ſecundo ſententiarum.
diſtinct. xxvij. & per Alexandrum de Ales in tertia
parte ſummæ tracta. de gratia. Vnde de ipſa dici po-
teſt quod dicit gloſ. ſuper verbo, viri potentes. in di-
cto §. j. inſtitu. de nuptiis. quòd felici diplomate vſa
fuit. Nam ſi aliquæ hoc habent ex bonitate naturæ
ſeu naturalis complexionis, vt ante nubere poſſunt,
multò magis beatiſsima virgo habens perfectionem
naturæ & gratiæ potuit eſſe perfectè idonea conce-
ptioni perfectiſſimæ filij Dei anno ætatis ſuæ deci-
moquarto completo in introitu quindecimi, quo
Chriſtum concepit. Quæ licet in duodecimo aut ci-
teriori anno generare & concipere potuiſſet, ſicut
aliæ plures, & multo melius: tamen Deus noluit de-
ſponſationem illius cum Ioſepho fieri ita acceleratè,
ratione maioris honeſtatis & grauitatis morum. Su-
per hoc tamen habetur conſideratio perſonarum, tẽ-
67 porum & regionum. † Nam Pygmæi, qui ſunt homi-
nes cubitales altitudinis ſolùm vnius cubiti, citius ge-
nerant, cùm vitam breuem habeant: quia generãt an-
no quarto ætatis ſuæ, & in ſeptimo ſeneſcunt, ſecun-
dum Plinium & Iſidorum. De quibus per Lyram ij.
68 Regum v. Et Ezechiel. xxvij. † De Salomone rege
etiam refert Hieronymus in præallegata epiſtola, ꝙ
in decimo aut vndecimo ſuæ ætatis anno genuit Ro-
boam filium. Et Achaz etiam rex Iſrael in vndeci-
mo aut duodecimo anno genuit Ezechiam. Pariter
olim antiqui patres non cito, ſed longo tempore in
ætate prouectiori ſolùm generabant propter eorum
longiſſimam vitam: vt patet Geneſis iiij. & v. cap. ſe-
cundum Auguſtinum, lib. xv. de ciuitate Dei. cap. xx.
Erat enim eis grandior corporis forma & vigor, vt
dixi ſuper verbo, *Quæ filium ex eo ſuſcipiens*. Ac etiam
69 erat eis longior vita propter multa. † Primò ex bo-
nitate complexionis primorum parentum: qui à Deo
fuerunt in integritate formati, & complexionati: &

ſic ad longiorem vitam diſpoſiti. in qua bonitate ma-
gis participarunt homines eis propinqui, quàm remo
tiores. Secundò ex modo viuendi, quia plus tempe-
ratè viuebant, quàm hodie faciant. Vnde propter cra
pulam multi perierunt. Eccleſiaſtici xxxvij. Tertiò
ex bonitate nutrimenti: quia meliora fuerant terræ
naſcentia ante diluuium: quia inundatio aquarum ſu-
per terram pro magna parte facta fuit ex mari Ocea-
no: aquę autem ſalſæ inducunt ſterilitatem, ſecun-
70 dum Lyram. Geneſis. capitu. iij. † In ſignum cuius
quando principes ciuitatem damnant propter deli-
ctum, ea demolita & aratro ſuppoſita aſpergunt ſal
ſuper eam, in ſignum perpetuæ ſterilitatis, & deſertio
nis. Quartò hoc proueniebat ex ſcientia Adæ, qui
omnium naturalium ſcientiam perfectam habuit, &
conſecutus fuit plus quàm alius. Dum obdormiuit
in creatione Euæ conſortis ſuæ, vt dixi ſuper verbo,
Eandem Petro tradiderunt. Et ſic perfectò Adam her-
barum, necnon lapidum cognouit vires, quæ valent
ad cõſeruationem vitę, quas ipſe poſteà alios docuit:
quam doctrinam non habemus. Quintò hoc proue-
niebat ex bono aſpectu ſyderum: quoniam aſpectus
cœli multum facit ad vitæ prolõgationem, ideo plus
viuunt gentes in vno climate, quàm in alio. Sextò
hoc procedebat ex diuina diſpoſitione, quæ vt genus
humanum magis multiplicaretur, longos in princi-
71 pio dedit humano generi dies. † Vnde tunc neceſſe
non erat nuptias & generationem præcipitare. Ho-
die verò quia vita hominis eſt breuis, nuptiæ accele-
rantur, & ferè præcipitantur: quum pauci cẽteſimum
annum attingant, & vix tempus illud excedi poteſt.
72 l. fina. C. de ſacroſanctis eccleſiis † Tamen Solinus
refert in India eſſe in quibuſdã montibus gẽtem, quę
in iuuenta ſit cana, nigreſcit in ſenectute, cuius vita
vltra æuum eſt noſtri temporis. Pariter in Erythrea
inſula in mari Gaditano ſita, (vt Dionyſio placet) eſt
tanta aëris benignitas: vt homines pariat continentiſſi-
mæ, ac penè immortalis vitæ. Idem refert Plinius,
libro vij. de Pandora gente in conuallibus Indiæ
annos ducentos viuente. Et Pomponius libr. iij. ſcri-
bit de Hyperboreis montibus Scythiæ ſuper aquilo-
nem, Riphæóſque montes ſub ipſo ſyderum cardine
conſtitutis quaſi vltra boream poſiti, vbi Sol non
quotidie vt nobis, ſed primum verno æquinoctio
73 exortus, autumnali demum occidit. † Ideo apud il-
los ſex menſibus dies, & totidem aliis nox vſque con-
tinua. Terra Aphrica per ſe fertilis, cultores iuſtiſ-
ſimi & diutiùs, quàm vlli mortalium & beatius vi-
uunt ſemper læti: non bella mouere, non iurgia. Ha-
bitant lucos ſyluáſque. Et vbi viuendi ſatietas magis
quàm tædium capit: hilares redimiti ſertis ſemetipſos
in pelago, ex certa rupe præcipites dant. Id eis fu-
74 nus eximium eſt. † Etiam in Taprobana inſula ma-
ri Indico ſita, homines corporum magnitudine alios
antecedunt, cęruleis oculis, atroci viſu, terrifico ſo-
no vocis: viuũt vltra alios plenè vltra humanam fra-
75 gilitatem, vt Solinus dicit, † De quodam vocato
Ioanne de Temporibus qui tempore Ludouici groſ-
ſi Francorum regis vita adhuc fruebatur circa an-
num domini milleſimum cxxxvij. vt refert Gagui-
nus, libro vj. hiſtoriarum Ludouici iunioris, exor-
diens in hæc verba: Accepta patris ſcilicet Ludouici
Groſſi morte, Ludouicus, ſcilicet Iunior, eius filius
cùm res Aquitaniæ ordinaſſet, in Franciam properè
reuertitur, dúxque Aliſiam reginæ ſororem Arnul-
pho Veromanduenſi vxorem. Per illud ferè tempus
Ioannes de temporibus morte abſumptus eſt: quem

 perti-

pertinaci consensu Franci, atque Germani scripto-
res, à Caroli magni Imperio, ad hunc vsque Ludo-
uicum vixisse tradunt. Quod si à fide non abhorret,
trecentum sexaginta & vno anno superstes in terris
fuisse credendus est. Hæc ille. Etiam si impubes fo-
ret. postquàm virtutem coeundi habent: vt habue-
76 runt homines post peccatum. † Nam licet in primis
parentibus naturales motus concupiscentiæ essent,
tamen erant repressi & clausi in pueris vsque ad pu-
bertatem: ita quòd dicere poterant illud Apostoli
ad Roman. vij. Nam concupiscentiam nesciebam.
Quiquidem motus tanquam riuuli post peccatum,
aperti sunt, & cœperunt moueri & diffundi, quos
cùm prius in se esse non sensissent, tunc aperti sunt
& cognouerunt eos: quia sicut inobedientes fuerunt
Deo superiori suo, sic & membra cœperunt moueri
contra suum superius, id est rationem: adeò quòd
clamare potuerunt illud Apostoli vbi suprà in fine.
Video aliam legem in membris meis repugnãtem le-
gi mentis meæ, & captiuãtem me in lege peccati, &c.
77 † Et primum motum concupiscentiæ contrarium ra-
tioni, senserunt in membris genitalibus, quæ contra
se moueri videntes erubuerunt. Vnde illa membra
pudenda dicta sunt. Cætera quidem membra ad
nutum hominis stant aut mouentur, pudenda autem
non: Ideo erubuerunt ea videre: cúmque cognouis-
sent se nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi
perizomata: vt habetur Genesis iij. vbi Lyra super
verbo, & fecerunt. & Archidia. in capitul. offerebat.
xxxij. quæstione vij. Vnde quia tales motus cadunt
in pupillis & sæpe, matrimonium etiam permitti-
tur, & eis nubere licet. Sed de communi lege parum
hodie viuũt homines: ideo citius nubunt. Imò quàm
primum quis est viri potens, postposita ætatis consi-
deratione nubere potest, & relictum debebitur: præ-
sertim fauore primi matrimonij, cui iura fauent.
78 † Vnde decidit communis schola, quòd si statuto
vel consuetudine subditi contribuere tenentur pro
filia Domini maritanda, & semel maritata fuerit &
viduata, non tenebuntur contribuere pro secundo
matrimonio. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verborum
significatio. de quo per Guido. Papæ. quæstio. lvij. in
fine. Quia licet tale ius & onus contribuendi sit rei-
terabile in personis plurium filiorum: non tamen in
persona vnius, si viro præmortuo remaritaretur. Et
ita consuetudine seruari dicit Masuerus titulo, de
Talliis, §. item quatuor casus sunt, &c. Similiter dicit
Bal. suprà in proœmio. viij. columna super verbo, pu-
79 dicos. † quòd si testator bona sua distribui iusserit in
dotandis mulieribus, non poterunt testamenti exe-
cutores de illis bonis dotare viduas, id est, mulieres,
quæ aliâs maritatæ fuerunt quamuis pauperes: sed so-
lùm virgines. Cùm illa indistincta loquutio de pri-
mis nuptiis intelligatur, vt dicto §. hoc sermone. Hoc
enim magis intelligitur esse de mente testatoris vel
statuti, vt in dubio cõformetur intentioni iuris com-
munis, quæ vt videtis, multum fauet primo matrimo-
nio, nec non liberis ex illo descendẽtibus, quibus pa-
ter aut vni eorum suam totam præter legitimam alio-
rum potest relinquere successionem. l. quæritur. &
80 Authenti. nouissima. C. de inofficio. testamen. † Sed
secundæ vxori aut liberis ex secundo matrimonio
susceptis, non possunt relinquere plus, quàm vni li-
berorum primi matrimonij, cui minus reliquit. l. hac
edictali. C. de secun. nup. Quod demonstrat multum
esse fauendum primo matrimonio. Et rationabiliter:
81 † quia per illud tota mente is prædiligitur perpetuò
& amatur, qui claustra virginitatis aperuit in mulie-
re. Quiquidem amor adeò infixus est propter affecu-
ta desideria, & initiatas voluptates & delitias: quia
vix aut nunquam saltem faciliter, deleri potest, quin-
etiam mortuum sequatur virum, vt dicat puella quod
habetur Aeneidum iiij. vbi poeta,

Ille meos primus, qui me sibi iunxit, amores
Abstulit: ille habeat secum seruétque sepulchro, &c.

82 † Et cùm vidua matrimonium contrahens non aliud,
quàm iurgium in suo lecto quærit: quia vidua vt plu-
rimùm semper primum suspirat maritum, iuxta illud
Iuuenalis: semper habet rixas, alternáque iurgia le-
83 ctus, In quo nupta iacet, &c. † Et sic cũ virgine quã-
tumcunque vetula, melius est contrahere, quàm cum
vidua iuniore, propter primum amorem: quia talis
amor valde operatur, ac multùm confert ad conce-
84 ptum prolis. † Vnde refert vbi suprà, Cæsar Cómen-
tariorum suorum de bello Gallico, libro v. quòd in
Britannia interiori. scilicet Anglia, tunc viri vxores
habebant deni duodenique inter se communes. Sed
qui erant ex his nati eorum habebantur liberi, à qui-
bus primum virgo quæque adducta esset. Quod cla-
rè demonstrabat primum concubitum coniugalem
esse considerandum, velut prædilectum. Cuius fauo-
85 re conditio viduatatis reiicitur. † Quod est verum si-
ue mulier talis sit, quæ nunquam antè nupserit, siue
nupserit, & virum habuerit quamuis de præsenti, à
quo carnaliter cognita nõ fuit: quia fortè in domum
viri non transducta, nec ab eo cognita. Nam si talis
maritus decesserit, & ipse vel alius ei sub conditione
non nubendi reliquerit, talis conditio reiicitur, & re-
licto locus erit tanquam puro, nubat vel non nubat.
86 † Ita quòd de tali muliere iudicamus sicut de virgi-
ne, & non vt de vidua, secũdum Bald. Angel. & Paul.
in dicta Authen. cui relictum. Et idem viro, qui nun-
87 quam cognouerat suam vxorem. † Prædictam tamen
conclusionem, quòd de relicto vel institutione con-
ditio viduitatis reiicitur, limitabitis esse veram. Pri-
mò vbi conditio viduitatis adiecta fuit viro vel mu-
lieri perpetuò aut simpliciter, quod idem est. Secus
autem foret vbi talis conditio adiecta esset tempora-
liter vsque ad certam ætatem: putà si non nupserit
vsque ad ætatem viginti annorum: quia tunc necesse
foret talem conditionem impleri, ita quòd teneretur
hæres vel legatarius tunc abstinere à nuptiis, donec
ad ætatem determinatam à testatore: aliâs perderet
relictum. l. si vir vxori. §. fina. ff. de conditioni. & de-
monstrationi. vbi Barto. & cæteri. Ex quo dicit Feli.
88 in capitu. ex parte ij. colum. de constit. † quòd valet
dispositio testatoris volentis, quòd filia domum ha-
beat vel aliam rem, si nubat cum consilio Titij: quia
licet teneatur requirere consilium, aliâs relictum non
haberet donec consilio Titij requisito: & sic ad tem-
pus nuptiæ differantur: Tamen quia sequi non tene-
tur consilium. capitu. j. de capel. mona. Barto. in l. j. §.
si plures. ff. de exercito. Et Panormita. in dicto capi-
tu. ex parte. & plenius in capitu. cùm in veteri. de ele-
ctio. Certè talis conditio cùm perpetuò matrimoniũ
non impediat, non reiicitur: quinimò hæres in testa-
mento grauatus maritare filiam testatoris cum consi-
lio Titij, si eam maritauerit consilio irrequisito, per-
deret hæreditatem, secundũ Pau. Cast. consi. lxxxviij.
incipiente, Videtur dicendum, quòd dicta filia. quem
89 sequitur Feli. in dicto capitu. ex parte. † secùs, si nube-
re deberet arbitratu vel cum consensu Titij: quia tũc
cùm necesse haberet sequi consensum, qui fortè nun-
quàm præstaretur, reiiceretur conditio velut matri-
monij

monij impeditiua : & valeret relictum tanquam pu-
rum.l.cum tale.§.arbitratu.aliàs incipit, reſcriptum
eſt ſi arbitratu.ff.de condition.& demonſtrat. facit l.
turpia.§.j.ff.de legat.j.ſecundum Paul.notabiliter.in
dicto conſilio.Nam in matrimonio nõ ſolùm requi-
ritur conſenſus,ſed liber conſenſus.c.cùm locum. de
90 deſponſa.† Et vbi conſenſus alterius requiritur, dici
non poteſt cõtrahentium conſenſus liber.Facit quod
decidit Panormitan.in capitu.quod Dei timorem. in
91 fi.de ſtatu monacho.† vbi dicit quòd ſi ſtatuto caue-
tur,vt minor vigintiquinque annis non poſsit ſe ma-
ritare ſine cõſenſu duorum agnatorum, & puella eli-
git ſibi ſponſum condignum:Si agnati nolint, & ſine
cauſa legitima conſentire recuſent, compelli poſſunt
per ſuperiorem ad conſentiendum : vel ſuperior ille
licentiam dabit ad contrahendum.ſecundum Bartol.
in l.ſi cum dotem.ff.ſolu.matrimonio.& in l.non ſo-
lùm. C.de bonis quæ liberis.& in l.in copulandis. C.
de nuptiis. Et ſi non licentiam dare vellet, appellari
92 poſſet,& conditio reiiceretur. † Et idem eſſet vbi ita
longum tempus adiiceretur, quòd in effectu matri-
monium impediretur: putà,ſi non nupſerit donec ad
ſexaginta annos peruenerit : quia hoc eſſet in fraudẽ
legis : quo caſu de illo tempore ſeu termino ſtaretur
arbitrio iudicis.Et reſiduum pro non adiecto habere
tur,per text.in dicta l.cùm tale.in principio. vt nota-
biliter conſuluit Franciſ.Aretinus conſil.lxvij.incipi.
Diligenter & maturè.ij.collat. Pro quo facit:quia li-
cet teſtator in teſtamento diſponere poſsit, hæredes
ſuos ad tempus ſtare in communione, vt interim ſub
certa pœna hæreditatem diuidere non poſsint, per
text.in l.iiij.in princip.vbi Bal.& Angel.ff.de condi-
93 tio.inſtitut. † Attamen non poſſet teſtator ordinare,
quòd hæredes perpetuò in cõmunione ſtare tenean-
tur,per text.in l.hoc iudicio.§. ſi conuenerit.ff. com-
muni diuidun.& tenent Paul.& Iaſon in l.ſi non ſor
tem.§.ſi centum.ff.de condi.indebiti.& Bartol.in l.ſi
conuenerit.ff.pro ſocio.& in l.Quintus.ff.de annu.le
gat.gloſſ.in l.fina.ff.communi diuidund.& conſuluit
Alex.in tertia parte conſi.cxj.incipien.circa primum
dubium.iij.colum.licet contrarium voluiſſet in dicto
§.ſi cẽtum.Sed quid ſi relinquatur filiæ donec ſit ma
ritata,an tale legatum inducat viduitatem : ita quod
94 nubendo perdatur? Videatis Oldra.conſi.clxij. † Se-
cundò procedit dicta concluſio vbi legatum fuit ali-
cui relictum ſub conditione ſi non nupſerit cum ali-
quo vel aliqua de mundo: vel ſimpliciter & indefini-
tè:quòd idem eſt.ſecus ſi ei relinqueretur ſi nõ nube-
ret cum certa perſona,putà Titio vel Seia : vel ſi non
nupſerit cum pluribus certis perſonis viris aut mulie
ribus:putà , cum aliquo vel aliqua de tali genere vel
parentela:quia cùm tunc nubere poſsit cæteris omni-
bus,talis conditio non reiicitur : imò impleri debet:
aliàs perderetur relictum,per text.in dicta l. cùm ita.
95 ff.de condi.& demonſtra.† Tertio procedit dicta cõ
cluſio,niſi ex defectu conditionis, ſi non impleatur,
debeatur legatum vel fideicommiſſum magis fauora-
bile,quàm ſit matrimonium: veluti ſi legetur ſeruus
viro aut mulieri ſi non nupſerit.Et ſi nupſerit, relin-
quatur ſeruo libertas. Tunc enim conditio viduitatis
de tali legato non reiicitur,vel legatarius nubẽs con-
ſequatur legatum , id eſt, ſeruum ſibi relictum , ac ſi
non nupſiſſet. Quinimò ſi nubat & conditionem vi-
duitatis non impleat,talis ſeruus erit liber,per tex.no
tabilem in l.Titio vſusfructus.§.ſerui.ff.de condit. &
96 demonſtra.Et alia † ratio non eſt, niſi quia legatum
libertatis ſeruo factũ in defectu conditionis eſt pium
& fauorabilius matrimonio.Per quem textum dicunt
ibi Guil.de Cug.& Bartol.tamen ſub dubio fortè, quod
etiam vbi tale legatum in defectu viduitatis eſſet alte-
ri piæ cauſæ applicandum,putà eccleſiæ vel pro ani-
ma vel alteri pio vſui:tunc de tali legato non reiice-
retur conditio viduitatis.quod eſt ſingulariter notan-
dum:quia ſi ſibi non reiiciatur fauore libertatis. ergo
idem in alia quacunque pia cauſa: quum de libertate
communiter arguamus ad piam cauſam , ſecundum
eundem Barto.ſingulariter in l.proximè.§.fina. ff.de
97 his quæ in teſta.delen.† Quartò procedit dicta cõclu-
ſio quando eſſet in teſtamento relictum ipſi mulieri
aut viro legatum ſub conditione viduitatis ſeruãdæ:
vt dicta Authent.cui relictum.ſecùs ſi legatum alicui
tertio eſſet factum: putà,Titio ſub conditione,ſi ali-
qua mulier aut vir non nuberet:quia tunc conditio vi
duitatis non reiicitur: imò ſi talis vir aut mulier nube
ret,ille tertius ſcilicet Titius legatum perderet, per
text.in dicta l.j.C.de indicta viduita.& ſentit Paul.in
dicto conſil.lxxxviij.Et ratio eſt, quia ideo leges ſta-
tuerunt conditionem viduitatis ipſo iure reiici de in-
ſtitutionibus & legatis:quia ille cui relictum eſt,am-
bitione lucri & timore perdendi illud,induceretur ad
viduitatem , & cœlibatum contra publicam vtilita-
tem. Quæ ratio ceſſat vbi relictum foret tertio, &
non ipſi mulieri aut viro : quia tũc illa mulier aut vir
parum curaret ſi tertius ille legatum perdat vel non.
Ideo ſi legatum eſſet mulieri & cuidam tertio : tunc
cõditio viduitatis nõ reiiceretur in totum: ſed ſolùm
pro parte mulieris,& nõ pro parte illius tertij extra-
nei. Quinimò muliere nubente, extraneus ille lega-
tum perderet quò ad ſuam partem,per tex.in l.mulie-
ri & Titio.ff.de condit.& demonſtra.Et ſi ille tertius
extraneus partem ſuam repudiaret, non propter hoc
accreſceret mulieri:quum mulier tunc non admitte-
retur ad ſuam partem de iure communi,ſed iure ſin-
gulari & priuilegiato: cùm & inter ſuccedentes iure
diuerſo locum non habet ius accreſcendi: vt plenè di
xi ſuper verbo, *Et vxorẽ nomine Adela*.in quarto præ
98 ludio. † Et quod dictum eſt, quòd à legato alicui
tertio facto non reiicitur conditio viduitatis mulieri
alteri adiecta, niſi ille tertius cui legatũ relictum eſt,
eſſet pater,mater,frater , vel ſoror , vel aliter propin-
quus ipſius mulieris , cui viduitas indicta fuit. Ob
quorum reuerentiam vel dilectionem veriſimiliter
præſumeretur,quòd mulier aut vir à matrimonio ab-
ſtineret:ne parens ſuus legatum perderet, veluti ſi te-
ſtator dixerit,relinquo Titio ſi eius filia aut ſoror nõ
nupſerit.Nam tunc cõditio viduitatis ita reiicitur ac
ſi eidem mulieri legatum fuiſſet,per textum not.in l.
hæres meus.§.ſi.ff.de condi.& demon.quia vtroq; ca
ſu mulier inuitatur ad viduitatem, ne propinquus le-
99 gatum perdat. † Paria enim ſunt aliquid fieri contra
perſonam alicuius , vel contra aliquos de ſanguine
ſuo.l.lex Cornelia.in prin.vbi Barto.ff.de iniuriis.Et
idem Bal.in l.iij.§.ſi tutor inimicus.ff.de ſuſpe.tutor.
Et inde dicimus parem eſſe metum , qui committitur
in ſe vel ſuis.l.iſti quidem.ff.quod metus cauſa.Simi-
liter ſi relictum fuiſſet cuidam tertio, qui grauatus eſ-
ſet illud reſtituere mulieri aut viro, ſi non nupſerit:
etiam conditio illa viduitatis reiicietur ac ſi immedia
tè fuiſſet mulieri relictum.l.auia.§.ſi.ff.de cõdi.& de-
mon.quia eo modo mulier ita inuitaretur ad viduita-
tem timore perdendi fideicommiſſum , ſicut timore
100 perdendi relictum ſibi immediatè factum. † Quintò
procedit dicta concluſio quando mulieri aut viro fa
ctum eſſet legatum ſi non nupſerit vel ſi viduitatem

seruauerit.secus si relictum ei fuisset sub hac conditio
ne si vel cùm vidua erit:quia tunc conditio non reii-
cituris suum viduitatem non inducat.Imò sufficit eam
semel impleri,quãuis implementum non duret. & ita
loquitur tex.in ij.parte.in d.l.fi.C.de indicta vidui.iũ
cta l.si quis hæredẽ.C.de insti.& substi.secundũ Iaso.
in d.l.fi. Ideo quamprimum morte mariti vidua fiet,
relictũ habebit licet postea renupserit: vel si prius re-
nubat, legatum petere poterit, quũ sufficiat ꝙ semel
vidua fuerit. Et ita fuisse Venetiis iudicatum refert
Paul.in d.l.secũdum eius cõsilium,quod ab ipso Ve-
neti habuerunt, licet prius iudicare decreuisset con-
101 trarium.† Ad hoc facit ꝙ legatũ puellæ factum dum
nupta erit,primæ nuptiæ intelliguntur: adeò ꝙ licet
nuptiæ mariti morte soluantur, non requiritur ad le-
gatum consequendum ꝙ iterũ nubat,vt d.l.boues.§.
102 hoc sermone.ff.de verb.sig.† Et idem foret secũdum
eum si relictũ fuisset sub cõditione,si vidua remane-
bit,aut si vidua permanebit:quia licet secũdò nubat,
legatum habebit.Sufficit enim ei semel viduam fuisse,
licet pluries valẽtes viri de Florentia contrariũ con-
suluissent:sed hoc vltimo casu Iason tenet cõtra Pau-
lũ propter verbũ permanebit, perseuerantiã denotãs
in viduitate.secundũ Ang.cõsi.xxxiiij.incip.Cõstan-
tius Herculani.& consi.clxvj.inc. Corradus. Sanè ta-
men intellexit ꝙ si legatũ fuerit relictũ sub conditio-
ne si vel cùm vidua erit,sufficit dictam conditionem
semel impleri,licet implementum non duret: tamen
illud relictum nõ debebitur nisi illis mulieribus quæ
post testamentũ & mortẽ testatoris viduæ erunt:pu-
103 ta, si pater vel alius dixit:† Relinquo centum cuilibet
filiæ quæ vidua fuerit,vel cùm vidua erit. Nam filia-
bus quæ tẽpore testamenti & mortis testatoris erant
104 viduæ,tale legatum nõ debebitur:† quia sicut lex ita
vltima voluntas verificatur in futuro non in præteri-
to vel præsenti tempore secundũ Bart.in l.hoc articu
lo.ff.de hære.insti.& Ang.in §.j.in fi.insti.de leg.Per
quæ omnia habetis clarè,ꝙ cõditio viduitatis perpe-
tuæ in virgine,viro aut muliere,saltem in talibus qui
nunquam nuptias aliquas effectualiter cõsecuti sunt,
reiicitur de legato,& hæredis institutione directa vel
indirecta sibi aut suis propinquis facta,& pro nõ ad-
105 iecta habetur.† Aliquãdo & secũdò principaliter cõ-
ditio viduitatis non indicitur virgini,id est ei qui nu-
ptias nunquã contraxerit: sed indicitur viduo aut vi-
duæ,capiendo viduã secundũ communẽ vsum loquẽ
di,scilicet pro illa quę maritũ habuit,tamen mortuus
est:& tunc cõditio viduitatis de institutione vel lega
to nõ reiicitur,sed implenda est:ita ꝙ ille cui indici-
tur,sit vir aut mulier,à sequẽti matrimonio abstinere
tenetur:aliàs perdit relictum,vt dicts Authẽ.cui reli-
ctum.C.de indi.viduit.Nec refert à quo fuerit vidui-
tas indicta,aut à marito vxori vel ecõtrà,vel ab extra
neo aut parẽte:quoniam omni casu conditio viduita
tis expressim indictæ implẽda est: adeò ꝙ si Adiecta
Raynuuij filia moriendo dictũ Petrũ eius maritũ sub
cõditione viduitatis hæredẽ instituisset,prout non fe-
cit:certè posteà cũ alia cõtrahẽdo & nubẽdo hæredi
tatẽ perdidisset:quam tamẽ non perdidit,quia vidui-
tas ei indicta non fuit. Et ratio differẽtiæ inter virgi-
nes & viduas est: & idem de viris, quia in viduis ea
quo semel cõiugati fuerunt,honestius eis est amplius
non nubere.Et præsertim honestũ est fœminis, vt in
Auth.de non eligẽ.secũ.nub.§.optimũ.secundũ Bal.
106 in j.oppo.in dicta Auth.cui relictũ.† Et hoc propter
quatuor causas,quæ nõ per iura nostra saltem ita ex-
107 plicitè sicut clarius per theologos assignantur.† Pri-
ma est,quia quãdo vidua renubit,est indicium & ali-
qualis coniectura minoris castitatis. Nam in mulieri-
bus totiẽs nubere est signum incontinẽtiæ: cùm autẽ
vidua manet,est vestigiũ magnæ cõtinẽtiæ, & ꝙ per
antea carnẽ suam non diuisit: imò diuidere in plures
abhorruit, marito dum viueret fideliter adhærendo.
Vnde Apost.j.ad Timo.v.vidua,inquit,eligitur,quæ
fuit vnius viri vxor.Et Iustinianus imperator in d.§.
optimum.sic dicit.Optimũ itaq; est atq; laudabile &
dignũ oratiõe,vt mulieres ita se honestè tractẽt,qua-
tenus quæ semel ad virũ venerũt seruẽt inuiolatũ mo
rientiũ torũ. Et huiusmodi mulierẽ miramur pariter
& laudamus,& nõ procul à virginitate ponimus. Et
alibi in Authent.de nuptiis.§.soluto igitur matrimo-
nio.iiij.colla. Felis,inquit,& beatum est vtriq; cõtra-
hentiũ perdurare in priori cõiugio,& nõ procreatam
108 sobolem sequentibus matrimoniis contristare.† Ob
quod mulieres olim primã viduitatem seruãtes, tan-
quã virgines coronabantur: vt refert Valerius li.ij.ti.
de insti.antiquis.Quæ vno,inquit, matrimonio con-
tentæ fuerant,corona pudicitiæ honorabantur: exi-
stimabãt enim eum(præcipuæ matronæ)syncera fide
incorruptũ esse animum,qui post depositæ virginita
tis cubile in publicum egredi nesciret,multorum ma-
trimoniorum experientiam quasi legitimæ cuiusdam
109 intemperantiæ signũ esse credẽtes.Hæc ille. † Secun-
da causa viduitatẽ suadens est,quia viduitatem serua
re, est signum maioris & constantis adhuc feruentis
amoris ad primum virum, quotiẽs vidua illius amo-
re & honore nullum alium vult maritum. Cùm enim
ambo fuerint vna caro,Genesis ij.mortuo viro remã
sit mulier,quæ quasi mortua amplius nubere non de-
110 beret.† Tertia causa est propter securitatẽ maiorem.
vidua enim suipsius domina est in pace viuens, quæ
si virum capiat,discrimini se exponit: quia fortè du-
111 rum & malignũ habebit, vt infrà videbitur. † Quar-
ta causa est:quia ad Deo seruiendum maiorem habet
libertatem cõstitutus in viduitate quã coniugatus: vt
dicit Apostolus j.ad Corin.vij.Qui sine vxore est,so
licitus est eorum quæ Dei sunt.Et econtra, quæ sine
viro est,eadem solicitudine tenetur. Nam vidua sur-
gere potest,& dormitum ire quãdo vult: Comedere,
bibere,ac ieiunare quotiens sibi placet: pauperes ho-
spites recipere,infirmos visitare, ecclesias & sermo-
nes frequentare die ac nocte,nuda aut vestita dormi-
re,vel surgere:quæ facere ita libere nõ potest si mari
tũ haberet,nisi ipso cõsentiẽte,secũdum gl.in c.mani
festum.xxxiij.q.v.Præterea rationi congruit vt volu-
ptas & complacentia cõiugalis, prætereа oratione &
cõtinẽtia reparetur viduali,iuxta illud Ecclesi.iij.Est
tempus amplexandi, scilicet durante coniugio simul
cum iuuẽtute.Et est tẽpus orãdi, & longè fieri ab am
plexibus,videlicet soluto matrimonio, tẽpore vidui-
tatis aut senectutis,vel etiã durante matrimonio cau
sa fiendę orationis,vt tradit Apostolus vbi suprà,ibi:
112 † Nolite fraudare inuicẽ,nisi fortè ex cõsensu vt va-
cetis orationi.Et Moyses Exodi xix. Populo à Deo
cũ oratione legẽ suscepturo: Estote (inquit) parati in
diem tertium:& ne appropinquetis vxoribus vestris.
113 † Imò priscis temporibus cùm sacerdotes coniugati
essent,anno vicis suæ, quo in diuinis duo ministra-
bant,nõ discedebant de templo:prout legitur de Za-
charia Luc.j.& xaxj.dist.c.tenere debet. Et hoc non
alia ratione,nisi vt durante diuino ministerio nõ iun-
114 gerẽtur vxoribus suis.† Ex quo soliti sunt fideles de-
uoti catholicè viuentes abstinere triduo ab vxoribus
ante & post receptionẽ eucharistiæ, quo vacent ora-
tion-

Ortioni & contemplationi. [Vnde Baptista Mantua-
nus contra impudicè scribentes, Lex venerē festis ve
tat exercere diebus, Sacra ministrorū corpora castra
115 volunt.] † Etiam olim apud Romanos aliósque ve-
teris culturæ deorum nō licuit rem habere etiam cum
coniuge festis diebus. Vnde Iuuenalis: Ille petit ve-
niam quoties non abstinet vxor Cōcubitu, sacris ob-
116 seruandísque diebus. † Actus enim venereus contem
platione impedit. Exemplo Aeneæ qui contemplari
non potuit præsente Venere: qua remota ilico pro-
spexit deos, vt habetur lib.ij. Aeneidos. Ideo à libidi-
ne tunc abstinendū: præsertim dum festiuatur glorio
sa semper virgo dei genetrix Maria, dea, seu regina
virginitatis. Nam licet (vt dictum est) Romani ab a-
ctu coniugali abstinerent dum festa colebant: maxi-
mè tamen in festis Isidis castitati mos gerebatur, quæ
dea castitatis colebatur. Vnde non sine causa apud
Christianos mos inoleuit, nedum tempore orationis
& communionis christianæ, sed certis diebus antè,
prout communiter faciunt, volentes corporalem su-
mere medicinam: qui triduo antè suscipiunt præpa-
ramenta, vt die statuta sint dispositi. Et bonus ac iu-
stus iudex priusquàm sententiam proferat, tempore
sufficienti antè processum visitat, vt sententia recta fe
ratur: quæ aliter & aliàs esset nulla, quanuis iusta, se-
cundum Bart. in l. prolatam. C. de senten. & latissimè
117 per Felin. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de consti. † Sic
videmus de cygno qui instinctu quodā naturæ post-
quā coiuit cū sua coniuge, se lauat priusquā comedat
& cibum capiat, approbans naturæ instinctu doctri-
nā Apostoli j. ad Corin. xj. probet autem seipsum ho-
mo, antequā de pane illo edat, & de calice, &c. Licet
autē actus matrimonialis sit licitus, tamen annexam
habet quandam turpitudinem, quam excusari opor-
tet per bona matrimonij: habet profectò annexā de-
pressionem mentis propter vehemētiam delectatio-
nis carnalis, de qua loquitur magnus ille Gregorius.
Tanto (inquit) mens à superiore amore disiungitur,
quāto inferiùs delectatur. Ideo coitus etiam inter cō-
iuges tempore orationis per duos saltē dies antè fuit
118 prohibitus. † Vnde Amazones fœminæ quātuncunq;
iuuenes tribus solùm mensibus scilicet Aprilis Maij,
& Iunij (secundum aliquos) amplexibus vacabant
coniugalibus: & residuo temporis vacant militiæ &
armis. Propter quod strenuitatis famam & bellandi
119 glo. iā acquisiuêre. † Refert pariter glo. super episto-
la Hiero. ad Paulinum, ꝙ mulieres Bragmanæ à vi-
ris seorsum manēt interfluēte Gehon, Græco fluuio:
viri autem transfretāt ad eas mense Iulio & Augusto,
cū quibus residēt quadraginta dieb⁹, & iterū remeāt.
120 † De quibus pulchra dicit Diodorus de gestis anti-
quis lib. iij. & inter cætera, ꝙ homines ad texturam
muliebriáque deputantur exercitia, lege autem sta
tuerunt, vt solæ fœminæ in re militari erudirētur: vi-
ris interdicta essent arma, seruiliáq; officia permissa.
Maribus, qui ex eis nascebantur, crura & brachia de-
bilitabant, quò bello inutiles fierent: fœminis dex-
tram inurebant mammam, ne pugnæ impedimento
essent: ex quo & Amazonum est eis indictum nomē.
Virgines à primis annis venationibus exercitantes
quotidie ad belli munia instruxerunt: Marti quoque
& Dianæ sacrificia instituerunt, quæ Taurobolium
appellāt, vltra Tanaim flumē exercitu traducto om-
nes eius orę gētes ad Thraciam vsque deuicerūt. In re
gnū deinde cum multis spoliis reuersæ magnifica eis
diis templa construxere. Omnium subditorū beneuo
lentiam iusto æquoq; imperio adeptæ: tū ad alteram

fluminis partem versis armis, Asię partem vsq; ad Sy-
riā bello subegerunt. Post obitū reginę propinquior
genere in regno succedebat iustè imperās, ita vt Ama
zones magno imperio & gloria potirenē multis pòst
seculis, vulgata earū per omnē orbē virtute. hæc ille.
121 † Et est regnum earum antiquissimum olim Massage
tarum regnū appellatū inter Scythas & Albanos ver-
sus septētrionem sitū, quasi de Scythis trahens origi-
nem circa tempora Nēbroth inchoatū, qui turrim Ba
bel, id est Babyloniæ ędificauit: de quo habeē Gene.
x. & xj. c. Heu me & si iuuenes à coitu temperatè absti
nent etiam coniuges: quanto fortius viduæ debent,
præsertim vetulæ abstinere, & viduitatem seruare: vt
fecit celebris vidua Noemi, Ruth j. c. Iam, inquit, se-
nio confecta sum, nec apta vinculo coniugali. Et Sara
Gene. xviij. Non decet postquam consenui & domi-
nus meus vetulus est voluptati operā dare. His igitur
causis viduitatem suadētibus cōsideratis, non mirum
si de iure in viduis tam viris quā mulieribus conditio
122 viduitatis non reiiciatur, vt suprà vidistis. † Hinc di-
cit Chrysost. vt habetur in c. hac ratione. xxxj. q. j. ꝙ
secundam vxorem vel secundū virum accipere forni-
catio est. Ex quo prouenit, ꝙ secūdæ nuptię nō bene
dicuntur. c. j. & c. vir autē. de secun. nup. Tamen quia
sit lege permittēre, honesta fornicatio est, vt mala for
nicatio euitetur, iuxta illud Hier. cuidā viduæ loquen-
tis, epistola xxv. Tolle (inquit) quod peius, scilicet for
nicari, & suscipe quod bonum non est, videlicet secū
dò nubere. Vidua enim quæ cōtinere nō vult, aut nō
123 potest, maritū potius capiat quā diabolū. † Pl⁹ tñ ex-
pedit reipublicæ viduas perseuerare in viduitate, se-
cundum quod bonis moribus congruit, quā nubere,
ac etiam viduis expedit: vidua si virum bonum ha-
buerit, caueat ne mutet fortunam: Si autem prauum,
consimilē inuenire timeat. Sed, prô dolor, viduas op-
positæ conditionis plurimas dietim videmus, quæ &
si virum pessimum habuerint, mox & post mortem
illius ad alium currunt. Si autem bonum habuerint, il-
lius facillimè obliuiscuntur, & ad alium studiosissimè
solicitantur. Vtinam tales antiquorum exempla ad-
uerterent. quoniam narrat Hieronymus lib. j. contra
124 Iouinianum † de Martia Catonis vxore, à qua cùm
virū lugeret, matronæ petierūt, quē diē haberet luct⁹
vltimum. Quibus respondit quē & vitæ. De alio igi-
tur viro non cogitabat. Pariter refert de Auinia quam
cùm propinqu⁹ moneret vt alteri nuberet, quia eius
ætas nuptui conueniebat: Respondit: nullatenus hoc
faciam: quoniam si virum bonum inuenero vt ante
habui, nolo amplius timere ne perdam. Si verò malū,
quid necesse est post bonum pessimū sustinere? Nun-
quid vidua Sarreptana pro filiorum salute fam.m to-
lerauit, nec virum quæsiuit? vt patet iij. Regum xvij.
125 † Nunquid etiā celebris vidua fuit Iudith, quę prio-
ris cōiugij honore tenacissimóque amore, vlteriores
viros adire noluit? Ob quod Iudith castissima quan-
diu vixit, pro regina apud Iudæos tēta fuit (cum olim
vt vidistis viduæ coronarentur) & tali laude sacris li-
teris decorata: Tu gloria Ierusalē, tu lætitia Israel, tu
honorificentia populi nostri, eò ꝙ castitatem amaue-
ris, & post virum tuum alterum nescieris: ideo bene-
dicta eris in æternū. Iudith. xv. De qua meminit Bar-
126 batus ille Hiero. in prologo Iudith in fi. † Accipite
(inquit) Iudith viduam castitatis exemplum: & trium
phali laude perpetuis eam preconiis decantate. Hanc
enim non solùm fœminis, sed & viris imitabilem de-
dit, qui castitatis eius remunerator virtutem talem ei
tribuit, vt inuictum omnibus, scilicet Holofernē, vin

ceret,& insuperabilem superaret.Hæc certè sunt prę-
conia viduitaris,nec Immeritò, quoniam tales viduas
dominus suscipiet,& vias peccatorũ disperdet. Psal.
127 cxlv. † Et Inde vidamur quo ad earum protectio-
nem,ecclesiam posse immediatè adiri. ca.ex parte.de
foro compet.& denique imperatorem omni alio,con
tra omnes iuris ciuilis regulas, omisso medio. l. j. C.
quando imperator inter viduas & miserabi. person.
cogn.& in cap.Regum officium.xxiij.quæstio.v. Ex
quibus fundatur stylus cutiæ parlamenti regiæ. titul.
de minoribus.§. Item causæ minorum. volentis cau-
sas minorum & viduarum ipsis volentibus In prima
Instantia agitari in parlamento: nec aliqua ipsis inui-
tis fit remissio. Et non sine causa: quia miserabiles
sunt,& infortunatæ ab ipso deo afflictæ, iuxta illud
quod supra retuli, Esaiæ xlvij. Sterilitas & viduitas
venerunt tibi,scilicet in afflictionẽ. Sunt enim viduæ
penè omnes desolatæ & tristes, quantumcunque di-
128 uites sint: & hoc propter tria. †Primò quia sæpe de-
cipiuntur iniustè,eò quia sunt viro priuatæ, iuxta il-
lud Marci xij. Deuorant domos viduarum. quibus
maledixit saluator Matth. xxiij. Væ (inquit) vobis,
scribæ & pharisæi hypocritæ, qui comeditis domos
viduarum. Non sic fecit idem saluator Lucæ vij.qui
cùm appropinquasset portæ ciuitatis Naim, eiq; ob-
uiasset vidua, cuius filius vnicus ferebatur mortuus,
misericordia motus,cum à morte suscitauit, & matri
129 suæ dedit.†Sic Traianus Romanorum imperator,li-
cet paganus foret,& ad bellum currens vehementissi-
mè vrgeretur, viduæ ploranti iustitiam de filio occi-
so fecit, & sanguinem innocẽtem pietate viduæ mo-
tus,celeriter vindicauit. Et (quod mirabilius est) cùm
quidem Traiani filius per vrbem equitando nimis
lasciuè discurreret,& filium cuiusdam alterius viduæ
interemisset, viduá que hoc lachrymabiliter Traia-
no esposuisset: proprium filium qui hoc fecerat, vi-
duæ loco filij sui defuncti tradidit, & eam magni-
ficè dotauit: in maximam confusionem principum
& iudicum Christianorum, qui viduis nedum suc-
currere differunt, sed eas penitus deuorant. Hæc in
legenda beati Gregorij, qui pro Traiano flebiliter o-
130 rauit,& eum ab inferis liberauit. † Secundò sunt vi-
duæ tristes,quia sæpe molestantur, cùm sint viris de-
stitutæ,qui ipsarum erant defensores. institu. de iniu.
§. Patitur. Et Esaiæ j. Defendite viduam. Et Ieremiæ
xxij. Facite iudicium & iustitiam: liberate vi oppres-
sum de manu calumniatoris: aduenam, pupillum &
viduam nolite contristari, neque opprimatis iniquè.
131 †Tertiò sæpe sunt in tristitia viduæ: quia maritos non
habent eos consolantes: in signum cuius portant lu-
gubria,nec ornantur vt coniugatæ, sed solùm secun-
132 dum earum tristem conditionem. † Adeò quòd di-
cit Ang.in l.plenum.§.equitij.ff.de vsu,& hab. quòd
si testator legauerit lectum mulieri viduæ, non legas-
se videtur culcitram de serico: quia intelligitur de le-
cto secundum conditionem mulieris viduæ, & non
de lecto pomposo: etiam si lectus fuisset per maritum
vxori legatus, secundum Bal.in l.j.circa fi.C.de legat.
Imò si testator præciperet filiis eam tractari prout i-
pse eam tractauerat, non tenentur filij ei emere ve-
stes pomposas, putà sericas vel auratas quas viuente
marito in honorem & lætitiam illius portauerat. de
quo tamen videatis Barto.in l.liberorum.§. fin. ff. de
legi.iij.& in l.fina.§.vxori.ff.de auro & argen. lega.
Nisi expressè ei legasset vestem quam ei fecerat, quo
casu,qualiscunque sit vestis pomposa vel communis,
debetur ei.Imò quod maius est, eo casu ornamenta
talis vestia argẽtea vel aurea cedunt legato,& vestem
licet nimia pretiosam accessoriè sequuntur.l. & si nõ
sint.§.perueniamus. vbi est casus. & l.cùm aurũ. vbi
Barto.in fin.ff.de auro.& argen.lega. Per quas repro
133 batur glos.in l.ij.ff.de peculio lega.quæ volebat † ac-
cessoria pretiosiora non accedere principali. quod
non est verum secundum Lud.dicentem de illis dua-
bus legibus fuisse lucratum trecentos florenos. Tamẽ
restat compariendum viduis, quæ iuxta stratam hu-
ius nequam seculi, sunt velut arbores quædã, de qui-
bus quilibet partem conatur deportare. Et sic nõ im-
meritò papa & imperator adiri immediatè possunt
pro earum tuitione: ne sint viduæ præda raptorum.
134 allegato Esaiæ j. c. † Nec possunt illi priuilegio re-
nuntiare secundum Bal.in c.de causis xiij. col.in ti.de
offic.delega.quia nedum earum, sed etiam superioris
cui es priuilegio immediatè subsunt, interest eas esse
ab omni alia iurisdictione exemptas. Sicut commu-
niter de quolibet alio exempto dicitur per Ioan.An-
dre.Panormita.& cæteros in cap.significasti.de foro
135 competen. †De Arthemisia Halycarnasseorum regi-
na magnanimæ, integerrimæq; viduitatis,& sanctis-
simi amoris exemplo legitur, quòd adeò Mausolum
maritum suum dilexit, quòd (vt Valerius tradit) cele-
bratis illi exequiis regiis, cineres eius cum diligen-
tia colligens, non In vrna aurea illos condi voluit,
existimans tam amantẽ virum non posse alio in vase
congruè reponi, quàm in pectus suum, in quo veteris
amoris flammæ longè plus solito eo defuncto fla-
grabant. Quamobrem omnes cineres collectos ipsa
bibere voluit,& residuum vitæ suę tempus in lachry-
mis transmisit, donec læta in mortem ad virum de-
uenit: ac inter cætera ex amore, egregio & amabili vi-
136 ro insigne sepulchrum erexit. † Quod quidem opus
137 inter septem mundi miracula vnum diu extitit. † Ex
quo omnia deinde sepulchra Mausola ab illo Mau-
solo rege,& illius excelso sepulchro fuerunt appel-
lata, secundum glos. in cap. bene quidem. xcvj. di-
stin. Refert pariter Hiero. vbi suprà, quòd cùm Va-
leria vidua virum accipere rogaretur, respõdit se hoc
facere nõ posse, cùm vir suus adhuc viueret. Quibus
admirantibus dixit quãdiu vixero, vir meus per amo-
rem semper viuet in corde meo. Quia vt diuus scri-
bit ipsemet alibi Hiero. Impatiẽs amor hoc inter cæ-
tera præcipuum habet, vt quem desiderat semper in-
uenire se credat: sicut celebris vidua illa credebat, in
qua optimè verificari potuit quod dicit Bal. quòd vidua
est præmortui viri imago, in qua maritus viuere cen-
setur. Et alibi dicit idem Bal.in l.voluntas.C.de fidei
138 commis. † quòd quandiu mulier vidua est lege mariti
139 viuit, si ita viuere sit eius fauor, † adeò quòd fundus
dotalis soluto matrimonio omnia retinet dotis pri-
uilegia, vt etiam alienari non possit, sicut non pote-
rat durãte matrimonio.l.etiam directo matrimonio.
ff.de fundo dotali. quæ fortè est ad hoc singularis.
140 † Decidit etiam Guido Papa quæstione cccl xix.
quòd viduæ doctorum, regentium aut consiliatiorũ
in parlamento contribuere non tenentur taliia, nec
cæteris patriæ subsidiis, sicut non tenebantur eorum
mariti in vita: quia hoc est earum fauor. Et ita serua-
ri dicit Masuerus titu. de taliis. §. item vxor militis.
Et fuit ita sæpe decisum in parlamento Tolosano.
141 † secùs si tenderet in odium ipsarum: nam si statu-
tum diceret quòd vxores rebellium sint perpetuo
bannitæ, certè statim quòd essent viduæ possent rema
nere in ciuitate, secundum Bald. in dicta l. voluntas.
Vnde videmus vnum mirabile, quòd mulier quandiu vi-
uit,re

nit, respondere tenetur coram iudice viri sui, cuius
forum sortitur.l. cùm quædam puella. ff. de iurisdict.
omniū iud.tamen eo mortuo adire potest papā Im-
mediatè vel imperatorem, vt suprà dixi. Donec ergo
mulier viduitatem seruat, durare censetur matrimo-
141 nium, si sit eius fauor & honor defuncti. †Ita ꝙ nō
tenetur in Francorum regno post mortem mariti ho-
magiū facere pro suo proprio feudo, pro quo mari-
tus ipsum fecerat, & iuramentum fidelitaria præstite-
rat regi, vel alteri domino, secūdum Io.Fab.in §. fue-
rat.inst. de actio. quia cùm vidua maritum repræsen-
tet, durare cēsetur homagium à marito factum, quem
143 repræsentat: †adeò ꝙ sicut vir matrimonio duran-
te tenebatur eam alimentare: sic eo mortuo tenentur
hæredes viri eam alere, etiam post annum luctus, se-
cundū Cynum & Richardū Malumbre. in l. omnes.
C.de bonis maternis.& in l.j.§.exactio.C.de rei vxo.
actio. Cùm, durante viduitate, censeatur esse in serui-
tio mariti.secundum Bald.in l. diuortio. ff.solut. ma-
144 trimo. †ita quòd si aliquid acquisierit post mortem
mariti, præsumitur de bonis mariti acquisiuisse, ac
si maritus viueret.l. Quintus.ff.de dona.inter virū &
vxo.quæ locum habet in vidua, sicut in vxore, secun-
dum Alberi.singulariter in l.etiam.C. de donat. inter
145 virum & vxo. †quod verū intelligit, si incontinen-
ti post mortem mariti acquisiuit. secùs si ex interual-
lo: vt etiam consuluit Angel.consilio (non recordor
quoto) quia nunc venit in mentē cōsultatio. Nam si-
cut interest mulieris pariter & honoris mariti, hoc
præsumi in vita, vt scilicet euitetur præsumptio tur-
pis quæstus in vxore: Sic etiam interest honoris
amborum, quòd talis præsumptio turpis euitetur
mortuo marito. quum vt dixi, censeatur adhuc esse
146 in seruitio mariti: †ita quòd ea demū mortua ve-
nit in tumulo prædefuncti mariti sepelienda. cap. is
qui.§.muliet.de sepul.libr. vj. quod est verum secun-
dum Ioan.And.vbi etiam si postquam fuit vidua, re-
uersa fuisset in domum patris, nisi si ipsa aliam sibi
elegisset sepulturam: quia hæc priuilegia non confe-
runtur loco sed personę. Ideo in sepultura haberi nō
debet respectus ad locū habitationis, quò minus vi-
dua portetur cum marito sepelienda: vt sicut in vita
fuit amborum vna domus & idem cubiculum.l.j.§.si
vir.ff.ad Sillania. Et quos coniunxit vnum coniugiū,
etiam decet, vt post mortem vnum & idem claudat
sepulchrum.xiij.q.ij.c.ebrij. Imò bonæ & pudicæ fœ-
minæ volunt semper arbitrio virorū sepeliri, quan-
do præmoriuntur.l.fin.§.si.ff.de auro & argen. lega.
Hæc autem est præsumpta & verisimilia voluntas
mariti, vt quam in suo cubiculo & sinu viuens tenuit,
& quam nutriuit, etiā in suo recipiat sepulchro post
mortem. Quia molliua ossa cubāt manibus tumula-
ta suorum, secundum glo.in c.vbicunq; sepeliantur.
allegata xiij. q. ij. Ad quod facit illud poëticum su-
prà allegatum Aeneid. iiij. vbi Dido: Ille (inquit)
meos primus, qui me sibi iunxit, amores Abstulit: il-
le habeat secum, seruétq; sepulchro, &c. Omni certè
loco & tempore vidua conditionem, & domiciliū, &
honorem viri præmortui, si sit eius fauor, retinet.l.fi-
lij.§.vidua.ff.ad muni. Nisi luxuriosè viueret, secun-
dum Angel. in l.cùm quædam puella. ff. de iurisdict.
147 omniū iud. †An autem sit verum, quòd post annum
hæredes mariti alere teneātur vxorem viduam, ple-
nè Alex.in dicta l.diuortio.§.j.viij. col. & ibi Iason.
Angel.& idem Iason In §.fuerat.instit.de actio. & in
addi.ad Christophorū Porcum. instim. ad tertul.iij.
148 col. vbi cōcludit etiam † quòd vidua operari teneā-
tur hæredibus viri Infra annum luctus, quo elapso te-
nentur ei hæredes dare pro dote quam non restituūt,
& alimentis ad computum octo pro centenario, quo-
usque restituant ei dotem, secundum Iacob. Butr. in
149 dicto §.exactio. †Quod verum intelligit, vbi cum
hæredibus mariti defuncti honestè aut commodè ha-
bitare non posset. Si autem honestè & commodè pos-
set, sed nollet, tunc de Illia octo detrahi debet quamū
ipsa operari potuisset hæredibus, videstis Bartol. &
alios in dicta l. diuortio. Ex quibus restat viduitatem
maximum esse decus mulierum. Melius profectò es-
set, & multò honorabilius mori quàm suorum quon-
dam maritorum amoris, dilectionis, & tam cordialia
amicitiæ obliuisci. Quod clarè monstrant insignea
fœminæ in India viduatæ, vt ponit Solinus lib. a. c.
150 vj.& Tullius.lib.v. de Tuscula.quæst. †Quæ licet
plures vnum habeant more patriæ virum, est tamen
tantus amor & fidelitas ipsarum ad virum post mor-
tem, quòd eo defuncto coram iudicibus cōtendunt;
quæ ipsarum viua cum marito sepeliatur: illáq; se fe-
liciorem esse putat, quæ cum viro sepeliri meretur.
Cæteræ verò cum nota Infamiæ viuunt & præ tristi-
151 tia sæpe decedūt. †Et in India interiori vt Bergomē.
in fi.refert. Cùm maritos decedere cōtingit, vxorea
cum eis comburuntur, alacriq; animo in ignem pro-
silire dicūtur, vt verificetur quod præclare dixit lib.
iiij.titu. de amore coniugali Valerius, ꝙ vbi idem &
maximus & honestissimus amor est, aliquanto præ-
stat morte iūgi, quā vita distrahi. Et lib. ij. tit.de inst.
152 antiquis, sic dicit: † Quid ego fortissimos in hoc
genere prudētiæ viros laudē? Respiciantur Indorum
fœminæ quæ cùm more patriæ cōplures eidē nuptæ
esse soleāt, mortuo marito, in certamen iudiciúmque
veniunt, quam ex his maximè dilexerit. Victrix gau-
dio exultans, deductaq; à necessariis, lætū præferens
vultū cōiugis se flāmis superiacit, & cum eo tanquā
fœlicissima crematur. superatæ cum tristitia & mœ-
153 rore in vita remanent. Hæc ille. †Quinimò Pegasis
Oenona vera Paridis alio nomine Alex. filij Priami
regis Troiæ, vxor, cùm virū suum vidit portari mor-
tuum in Cebrina ciuitate sepeliendum, quamuis ab eo
ꝓpter Helenam regis Menelai vxorē, repudiata fuis-
set, quod mulieres ægrè ferūt: & qa contra viros vin-
dicta iu sauiunt, tamen pasmo super cadauere mariti
mortua cecidit, cū quo sepulta fuit prout Diris Cre-
tensis Troiani excidij vetustior historiographus lib.
154 iiij.& Strabo testantē in hæc verba: †Sed ferē Oeno-
ne viso Alex.cadauere.adeò cōmutata, vti amissa men-
te obstupefieret, ac paulatim per mœrorē deficiente
animo cōcideret. Itaq; hic eodéq; funere cū Alexan.
cōtegitur. Non ergo curāt tales de secundo matrimo-
155 nio. †Sicut de Didone Carthaginensiū regina legi-
tur: quæ Sichæo eius marito à Pigmalione ipsius Di-
donis fratre interfecto, cū ad Musitanorū aut Libyæ
regis secundū Seruiū, nuptias à suis cogeret ciuibus,
flāmis se ingessit. De cuius continentia diuus Hiero-
nymus vbi suprà meminit. Casta inquit, Dido Car-
thaginē condidit, & pro castitate vitam finiuit: quia
maluit ardere, quā secundò nubere: ideo quādiu Car-
156 thago stetit, Dido pro dea habita fuit. †Cōiugea in-
super quædam Cymbrorum & infinitua pene nume-
rus, Orosio in iiij.& Vale.lib.vj.tit. de pudicitia in fi.
referētibus, fuit miris, ob castitatis & viduitatis pro-
positum, excolendus laudibus. Hæ quippe cū vidis-
sent Theutones & Cymbros maritos suos ad cc.vsq;
millia interfectos, & lxxx. millia à Romanis captos,
in vnum se colligentes animoso consilio libertatem

suam & castimoniam tutare decreuerunt:factóque ex
multitudine plaustrorum sibi vallo diu & acriter pu-
gnauere. Et cùm fustes lapidésque ac cætera arma-
menta in pugna consumpsissent, legatos miseruot,
per quos Caium Marium consulem constantiore ani
mo quam si vicissent, consulucre, nō vt eas ad patriā
redire permitteret, sed vt omnes Romanis virgini-
bus Vestalibus iungerentur: cum quibus inuiolata
castitate diis seruiendum esset. Quod tam honestum
cùm non impetrassent, furore succensæ, ante omnia
collisis in terram patuulis suis, ne in seruitutem trahe-
rentur, nocte vna, ne & ipsę violarentur, exusta omni
earum substantia, laqueis omnes sibi mortem consti-
tuere: nec prædæ aliquid ex se præter pendentia cor-
pora auidis reliquere Romanis. hæc Bergomensis.
[Supradicti Cymbri populi fuerunt Germaniæ Se-
ptentrionalis, qui liogua Gallica (vt Festus tradit) la-
tronea dicuntur, nunc Flamingos appellant, qui olim
Oceano inundante relictis sedibus Romanorum fi-
nes inuaserunt, ac magna clade primùm Romanos af
fecerunt. Tandem incredibili cæde à Caio Mario
(vt Florus prodidit) in campo Randio deleti sunt, &
(vt Eusebius de temporibus refert) viginti millia
Cymbrorum iuxta Eridanū Marius cecidit, & octo-
ginta millia cepit.] O inexhausti vigoris amor & vi-
ri coniugio tali perpetuò & meritò felices, æterníf-
que seculis non sine causa memorandi, quorum vao-
157 res exempla faerūt sanctissimæ viduitatis: † quod na-
turaliter etiam in beluis & auibus prædicatur: vt di-
158 uus ille narrat Ambrosius in suo exameron † de tur-
ture, ꝙ si comparem perdiderit, iterare coniunctio-
nem recusat: vt pariter refert Henricus in c.j.de con-
stitution.& Hieronymus super illud cantici cantico-
rum: Fusca sum, & formosa filia Ierusalem. Turturū
ferunt huiusmodi naturam esse, vt neque masculus
præter vnam fœminam adeat aliam, nec fœmina
plusquam vnum patiatur marem. Ita vt si accidat, al-
tero intercepto superesse alterum, pariter cum coniu-
ge extinctus sit concubitus amor. hæc ille. parte ij. tra-
ctatu iij. homilia ij. epistola xvj. Vnde ad propositum
159 exclamat † Bernardus ille deuotissimus, Pudeat (in-
quit) ad negotium honestum rationem non posse in
homine quod potest natura in volucre. Videant, coo
templentur, & considerent, quòd mulieres Bragma-
næ, vt suprà tetigi, & Didymus ait ad Alexandrum,
inchoant durāte adhuc matrimonio viduitatem, quia
cùm vxor duos genuerit pueros, non amplius acce-
dit ad eam vir eius, nec illa alio viro approaimat pro
160 pter earum multam religiositatem. † Armeni profe-
cto indeficienter obseruant, vt post mortem coniuga
ti presbyteri (quia cum vnica & virgine prius eis nu-
pta viuere potest. c. cùm olim. de cleri. cōiug.) si vxor
renubat, viua comburitur, vt refert mare historiarum
161 tertiam narrans ætatem, & mores terræ sanctæ. † Ex
quibus omnibus & nō sine aliqua ratione, saltem ex-
cusabili occasione, mos in præsenti ciuitate Caturci
inoleuit, ꝙ bigamis, id est renubentibus tā viris quàm
mulieribus fit (nisi componant) cum ingenti solen-
nitate cariuarium, vt etiam sæpe vidi Tolosæ fieri.
Præsertim cùm vetulæ honestatis lege postposita,
adolescentibus nubebant. Tales verè sunt aliquo mo
do reprehendendæ, saltem omnino oon excusandæ,
tanquam faciant cōtra leges & naturales bonos mo-
res, quibus viduitas suadetur. Non quòd velim de iu-
re cariuarium fore permissum, nec penitus coosuetu-
dine excusandum, quum sit contra bonos mores, se-
cundum Ioannē Fab. in §. iniuria. institut. de iniuriis.

Et esset deridere quod Apostolus expressè permisit
cap. fin. de secundis nuptiis. Facit textus singularis in
authen. habita. C. ne filius pro patre. Et decisio capel
læ Tolosanę cal. Licet enim propter consuetudinem
non teneatur quis fortè pro iniuria cariuarij pœna
162 fori contentiosi, † à qua, consuetudo etiam praua ex-
cusat, quāuis actum non valideт, vt dicit glo. singula-
ris quam ibi sequitur, & commendat Panor. in capit.
cùm venerabilis. de consuetu. & in l. in concubinatu.
in fi. ff. de concubi. Pro qua est tex. in l. quia sit fugi-
tiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædil. edict. Et iure isto
est tex. iuncta gl. penul. in c. sanè. de tempo. ordi. & in
cap. ea quæ. de simo. & clarè habetur in ca. obiiciao-
tur. xxxij. quæst. iiij. ibi, quòd quādo mos erat, crimen
non erat. Facit glo. in l. ex consensu. §. fi. & quæ ibi re
missiuè ponuntur. ff. de appel. Tamen talis consuetu-
do, quum vt dictū est, sit cōtra bonos mores, ac etiā
esse posset causa maioris tumultus, nō excusat à pec-
cato in foro conscientiæ, & pœnitentiali secundum
glos. in c. denique. iiij. dist. & in dicta l. in concubina-
tu. ff. de concubi. Facit text. nota. in l. non est singulis.
ff. de regul. iuris. Sed aliqualiter cariuarium toleratur
163 & dissimulatur † per multitudinem, cui parcendum
est de iure, vt dicto c. denique. & c. saoe. Præterea nū-
quam vidi processum contra chariuantes, oisi semel
cùm eram Tolosæ in studio pro quodam ingēti cha-
riuario cuidam sesagenariæ facto vocatæ la Ligooe,
quæ viro longe iuniori nupserat: ad causam cuius
lis mota fuit, & aliquo modo deuoluta, & introdu-
cta in Parlamento, vbi facta fuerunt memoranda li-
tigia, Anno Domini M.cccc.lxxix. Sed nihil fuit deci
sum. Et dicebatur quòd vetula, quæ diues erat, cum
chariuantibus composuerat. facit ca. cum iamdudum.
ibi, quia per patientiam multa toleramus. de præben.
Quoties enim multitudo deliquit, temperanda est, &
sæpe omittenda vindicta, vt dicto ca. sanè. & in capi.
ex parte. de transactio. Et vtrobique glos. & text. opti-
mus in ca. quoties. j. q. vij & in ca. dilectus. l. ij. vbi ple
nè Fely. de simo. & c. latores. de cle. excom. ministra.
vbi gl. quæ dicatur multitudo. & ij. Reg. xviij. ibi, vo-
lens parcere multitudini. & ca. Et hoc est quod dicit
Valerius lib. v. titu. de ingratis, ꝙ populi mens in mo-
dum subitæ tempestatis concitata, leui querela pro-
sequenda est. Singulorum autem ingrata facta, libe-
riore indignatione proscindenda sunt. Quia poten-
tes consilij cùm vtrunque ratione perpendere liceret,
scelus pietati prætulerūt. quasi dicat, quòd difficilius
est multitudinem à delicto abstinere quàm singulos.
164 † Quia multitudo concitata, vt plurimum à maiori
parte, quæ stultorū est, iuxta illud Ecclesiastes primo:
Stultorum infinitus est numerus, non est potens con
silij: quia vt tempestas citò mouetur. vt etiam dicitur
in oratione prima ad Cæsarem senem de re publica.
Multitudo vulgi, more magis quàm iudicio, post ali⁹
alium quasi prudētiorem sequuti, vt plenè dixi super
verbo, *Mortuo itaq; testatore*. j. loquendo de sentētia la
ta contra Christum ad tumultum populi. Ideo multi-
tudo delinquens leui querela vt dixi, prosequēda est.
165 adeo quòd decidit Bal. in l. j. C. de seruis fugit. † quòd
vbi multitudo deliquit, soli caporales factionis &
criminis puniendi sunt pœna delicti perpetrati. Et
dicuntur caporales principes delicti fautores & con-
ductores. argument. tex. l. in hoc iudicium. ff. de seruo
corrupto. quod est notan. & pœna cæterorum cōuer
ti debet in condemnationem pecuniariā. [Capora-
lia dicitur qui est caput & principium alicuius rei, vt
dicit Ange. in authen. de hære. & falci. §. j. collat. j. per
l. ij. § si

l.ij §.si quis.ff.vbi bo.rapto.Nam dicitur princeps fa
ctionis & renetur pro tota familia.] Singuli verò
quando delinquunt,sunt potentes cõsilij. Cùm deli-
beratè vtrunque scilicet bonum & malum perpende-
re possint,qui solùm ex seipsis mouentur.Ideo eis ita
faciliter non parcitur, quotiens delinquendo scelus
pietate prætulerũt. Præterea vbi multitudo quæ deli-
quit,puniretur,plures buni,qui faciliter non cogno-
scuntur,inter malos perirent propter delinquẽtes,in-
ter quos latent, & à quibus humano iudicio separari
aut humana cognitione videri non possunt, vt dicit
Aurelius Augustinus contra Parmenianum. Vnde
sinendi sunt mali viuere,& vltio differenda, & reser-
uanda Dei iudicio,qui solus cùm sit cordium scruta-
tor, sciret eos separare, quam si boni simul cũ malis
occiderent. Et ita facere nos docuit *Christus*. Math.
xiij. vbi parabolicè loquens prohibuit extirpare zi-
zaniam, id est,malam herbam, vt tritico parceretur.
In multitudine enim plebis vbi communiter pauci
166 sunt boni & rectè sentiẽtes,† facilius est totã cõcionẽ
errare. Sed extra cõcionem plebis, vbi essent sapien-
tes congregati, prout in senatu, difficilius est multi-
tudinem errare, quàm vnum vel paucos in rectè iu-
dicando: quia vnius iudicium facilè subuerti potest,
multorum non potest: dummodo illi multi sapien-
tes sint. Quocirca in iudicio patrum conscriptorum,
licet vnus & alter non rectè senserit, quia tamen po-
tioris partis præualet sententia,totus ordo rectè iudi-
care facillimè potest:iuxta illud, Vbi consilia, ibi sa-
lus multa: quia deliberatè omnia agunt, sed modò
multitudo plebis in contrarium facit, tanquam leui-
ter mota & multotiens citra intentionẽ. Quæ omnia
ad nostrum propositum faciunt, quòd mala consue-
tudo excusat à pœna fori cõtentiosi.Sicut dixi à pœ-
na adulterij super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt.*
In regno Fráciæ inferri non cõsueta. Etiam(vt Salu-
stius narrat in Iugurthino) certo tempore fuit inter
socios furtum ex consuetudine impunitum. Per vim
(inquit) sociis ereptæ pecuniæ:quanquam grauis hęc
sint: tamen ex consuetudine iam pro nihilo habẽtur.
Et de Germanis,lib.vj. commentariorũ de bello Gal
lico loquens Cæsar,sic dicit: Latrocinia nullam ha-
bent infamiam,quæ extra fines cuiusq; ciuitatis fiunt:
atque ea iuuentutis exercendæ, ac desidiæ minuendæ
causa fieri prædicant.Hæc ille.Sic ergo à simili causa
tolerãtię cariuarij in casu nostro esse potuit, vt vnus-
quisq; ad colendum & seruandum viduitatem magis
inducatur, quæ ferè virginitati comparatur: adeò ꝙ
167 †priuilegium alicui & suis liberis etiam femellis con
cessum, nedum competit virginibus, sed etiam fi-
liabus viduis,secundum Bart.in l.quotiens. C.de pri-
uilegiis scholarum libr. xij. Nisi expressè exciperen-
tur & excluderentur viduæ: quia tunc perderent pri-
uilegium concessum. Ideo quotiens alicui viro aut
mulieri viduæ, vel morte testatoris viduandæ relin-
quitur sub conditione viduitatis, vel si non nupserit,
necesse habet cõditionẽ implere,& non nubere:aliàs
168 relictum perderet. vt dicta auth.cui relictum. †Imò
talis cui indicta est viduitas, debet de non amplius
nubendo iurare & cautionem præstare Mutianam,
de restituendo relictum cum fructibus si nubat.Ita ꝙ
si postea nuberet relictum perderet, quod restituere
tenetur cum fructibus perceptis, & qui per alium per
cipi potuissent, & declaratetur retro priuatus, nõ vt
ex nũc,sed vt ex tunc. Ita ꝙ ex prima hora quòd hæ-
reditatem vel relictum habuit, censeatur prædo fuis-
se & malæ fidei possessor, quò ad fructuũ restitutio-
nem. Quod pariter seruandum est in quolibet alio
talem aut similem aliam conditionem non seruante
appositam relicto, secundum Bald. per illum text.in
169 dicta auth.cui relictum.†Et quod dictum est de reli-
cto mulieri viduæ facto,si non nupserit,etiam locum
habet,si ei relinquatur sub conditione, si continẽter
vixerit:quia cùm tunc continentia & viduitas sint i-
dem, tenebitur mulier perpetuò continere & in vi-
duitate perseuerare,vt tenet Bald.in c.j. in fi.de sum-
ma Trinita.vbi dicit, ꝙ nõ sufficeret ei triennio con-
tinere,sed perpetuò castè viuere debet. Non obstan.
l.ij.§.ad filiorum.C.quando & quibus quarta pars,ex
bonis decurio.debeatur.lib.x.qui tex.hic locum non
habet,vt dixi super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt.*
in prin. Nã cõtinentia differt à pudicitia, quæ est in
coniugatis secundum Bald.vbi suprà. Et singulariter
170 in l.fi.C.de episcopis & cle.†Et satis videtur mulieri
viduitas indici, si ei legetur, vel alio titulo relinqua-
tur quandiu steterit cum filiis suis, quos & habet ex
præcedenti matrimonio:quia tunc secũdò nubendo
relictum perdit:quum sit impossibile secundò nubẽ-
do morari cum filiis primi mariti. l. j. vbi hoc notat
Bal.C.vbi pupil.educa.debe.per l.sed si hoc.§.fi.ff.de
condi.& demonstra.quos renubendo contristauit.in
auth.de nuptiis.§.soluto igitur matrimonio. iiij. col-
la.Præsertim cõsiderato ꝙ fœminæ secundis maritis
nedum bona filiorum primi mariti, sed etiam vitam
sæpe addicunt.l.lex quæ tutores.C.de administra.tu-
to.Et idem esse puto in qualibet alia conditione in-
compassibili cũ secundo matrimonio, non faciendo
differentiam an conditio apponatur viro aut mulieri.
171 † Sed maius est dubiũ,si quis hæres institutus fuerit,aut
ei relictum sub conditione castitatis & honestatis:
putà si castè & honestè vixerit, aut si castè vel si ho-
nestè vixerit: & certè dicatis, quòd si dicta conditio
indicatur mulieri à marito vel filio aut filiis: tunc di-
cta verba intelligũtur donec alteri non nupserit. Nã
licet in dispositionem legis vel extranei sic relinquẽ-
tis dicta verba nõ importent viduitatem, cùm nuben
do satisquis dicatur castè & honestè viuere:attamen
in vxore vel matre viduitatem continent, & perinde
habentur,ac si dixisset,si continentiam & viduitatem
seruauerit, vel fornicando corpus suum non corrupe-
rit secundum glo.& docto.in §. cùm igitur. vbi text.
Bartol.& Angel.in authent.de non eligen.ij. nuben.
& in dicta l.fi.C.de indicta viduita.vnde talis mulier
nedum abstinere debet à coitu fornicario, sed etiam
coniugali: aliàs perderet relictum. Facit glos. in l. fi-
deicommissum.C.de fideicommis. & in l.si sororem,
172 C.de his quibus vt indig. † Tamen intrare monaste-
rium posset ac religionẽ ingredi.Nec propter hoc re-
lictum perderet,quia vidua esse non desinit secundũ
Bal.in dicta.l.fi.C.de episcopis & cler. vbi dicit ꝙ si
eam maritus reliquerit dominam & vsufructuariam
quandiu castè & vidualiter vixerit, non perit relictũ
si professa fuerit. quod faciendo honorem seruat te-
statoris:& plus in illo habitu monachali: quia solùm
intellexit maritus,quòd non transiret ad secunda vo-
ta.sufficit enim quòd mortuo marito vel filio testato-
re, quòd mulier à coitu abstineat, & carnali matri-
monio.Nec etiam requiritur quòd ploret,aut vocife-
rando vlulet de morte mariti:nec quòd vestes nigras
induat.Quia fletus aut vestes lugubres mulierem ca-
stam non faciunt,neque viduam:sed sola continentia
173 vidualis. Sicut † habitus non facit monachum, sed
ipsa professio.cap. porrectum.de regulari. secundum
Bald.in l.decreto. C. ex quibus causis infamia irrog.

Sicut

Sicut nec vestis pompofa facit doctorē prout exem-
plo monstrauit Io. de Lignano.qui iuxta illud eccle-
siasti.xj. In vestitu ne glorieris vnquam. Cùm semel
inuitatus fuisset ad prandium in nuptiis, nec vestem
portaret doctoralē, fuit ei ab architriclino imprope-
ratū,ac inter plures murmurabatur cur togā non por-
tasset nuptialem, id est pomposam nuptiis debitam
& conuenientē, vnde statim misit pro veste,& de lo-
co surgens vestem ibi posuit & recessit dicens, vestem
voluistis,& vestem habuistis. Et ita factum fuisse re-
fert Barbatias in c.cùm Martinus Ferrarien.de consti-
tutio.Refert pariter Host.in c.j.de priuile.de quodā
monacho qui cùm malè indutus fuisset, non fuit in
monasterio bene receptus. Sed postea cum pomposa
cappa rediens, gratias ei egit de honoribus sibi eius
intuitu exibitis. Nō profecto sic fecerunt Gallorum
illi & Hispaniæ nobiles, qui non causa videndi tam
magnificā vrbē,sed Titum Liuium, non vestitū sed
loquentem, Romam adierunt. De quibus meminit
174 barbatus ille Hierony.in epistola ad Paulinum.† Ad
Titum (inquit) Liuium lacteo eloquentiæ fonte ma-
nentem de vltimis Hispaniæ Galliarúmque finibus
quosdam venisse nobiles legimus: quos ad contem-
plationem sui Roma non traxerat, vnius hominis fa-
ma perduxit. Qui vrbem tantam ingressi aliud extra
vrbem quærerent, scilicet prædictum oratorum du-
175 cem, & non vestes, nec loci ornatum. † Tales enim
qui hominem ex veste æstimant, deridet Seneca ad lu-
cillum epistola. xlvij. Quemadmodum (inquit) stul-
tus est qui equum empturus non ipsum inspicit, sed
stratum eius & frenos, sic insipiens est qui hominem
ea veste aut fortuna æstimat. Et epistola. xlj. Quid
enim est stultius, quàm in homine aliena laudare: sci-
licet fortunæ bona? Quid denique eo dementius, qui
ea miratur quæ ad alium transferri protinus possunt?
Non faciunt meliorem equum aurei freni. Et Episto-
la xliiij. Non facit nobilem atrium plenum fumosis
imaginibus.vnde concludit idem in eundem. episto-
la.v. Qui domū intrauerit, nos potius miretur quàm
176 supellectilem nostram. † Quæ omnia arguunt viduā
non esse ex vestibus iudicandam, nec ex fletu aut vlu-
latu: sed ex castimonia corporali à qua viduitas ipsa
substantiam capit & honorem. Ex quo dixit Bald.
per illum text.in l.res vxoris. C. de don. inter virum
& vxorem. quòd donatio, & quæcunque alia gra-
tuitas quæ fit vxori à marito, præsumit̄ in dubio fieri
in præmium pudicitiæ, quod dicit non ita clarè alibi
reperiri posse. Pro quo licet ipse non alleget, facit
text.notab.in l.vnum ex familia.§.fi.ff.de legat.ij. v-
bi maritus omnia quæ bene facit vxori, censetur fa-
cere in honorē bene trāsacti matrimonij: quoniā ho-
norandæ sunt viduæ, quæ veræ viduæ sunt.j.q. ij. vi-
duas. Tamē bonū & honestum, imò expediēs est, ꝙ
177 † vidua viuat, fleat & vestiatur secundū morē regio
nis, vel prout maritus fortè disposuit. Putà, quia ve-
stes lugubres ei reliquit æstiuā & hyemalem, quādiu
178 vidua moraretur. † Quo casu æstiua vestis ei dari de-
bet in mense Aprili, & hyemalis in mense Septem-
179 bri l.j.relata ad rub.C. de militari veste.lib.xij. † Ex
quo text.singulari ita capere vestem æstiuā aut hye-
malem consueuerunt christianissimi Francorum Re-
ges. Quæ consuetudo in his est seruanda iuxta quali-
tatem regionis, etiam in talibus viduis, prout cōmu-
niter dicitur: Si fueris Romæ, Romano viuito more.
c.illa.xij. dist. & melius in c.si quis virorum. xxx. di-
stinc.vbi est bona glo.de illis moribus.secundū quos
sunt verba testatoris interpretanda, & etiam mens
ipsius.l.cum de lanionis.§.asinam.ff.de fundo instru-
cto.vnde apostolus ad Romanos xij. Gaudete (inquit)
cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Et Ouidius
in lib.de Ponto. Læta quidem lætus cecini: cano tri-
stia tristis. Conueniens operi tempus vtrique suum.
Quod maximè locum habet, si dictio, honestæ appo-
sita fuerit in relicto vel hæredis institutione. secundū
Ange.in §.iuris præcepta. instit. de iustitia & iure. &
Alexand.in dicta l.mulieri.§. cùm proponeretur. ff.
180 ad Trebell. † Vestes enim honestæ in regione illa
portari solitæ, aliquid conferunt saltem quo ad vulgi
opinionem.iuxta illud: vir bene vestitus pro vestibus
181 peritus reputatur à mille, quamuis idiota sit ille: † a-
liàs hypocrita præsumeretur secundum gl.in c.clerici.
de vita & honesta.cle. Nam sapientis est se confirma
re ritui & habitui maioris partis. c. deus qui ecclesiā.
de vita & honesta. cle. quoniam turpis est pars quæ
suo non congruit vniuerso.c. quo iure. viij. distinct.
182 † Et eò tunc tales vestes lugubres, & cætera viduita-
tis ornamenta habere debet vidua expensis bonorum
sui quondā mariti, secundum Bald.& Angel. in dicta
l.decreto.quos sequitur Ang.in d.§.fuerat institut.de
actio. Nisi à marito fuisset ei relictus omnium bono-
rum vsusfructus, eo casu, quo ipsa omnes fructus
caperet: quod quando fit, vidistis super verbo, *Ca-
tera bona*. Quia tunc teneretur de fructibus viuere. &
consequenter se vestire.l. victus. ff. de verb. signifi.
cum talia sint onera hæreditaria, vt in dicta.l. j.§. exa
ctio.C.de rei vxo.actio. ad quæ tenetur vsusfructua-
rius omnium bonorū: vt ibi plenè dixi. & tenet Gui-
183 do Papæ.q.ccccxlj.incip.quidā testator. † Et vtroq;
casu tales vestes lugubres sunt ipsius, vt de illis ad li-
bitum disponere possit, secundum Ange.in l. si ex re
domini.ff.de stipula.seruorum per glos. fin. Sicut de-
ciditur de vestibus cotidianis sibi à marito factis in
vita: quia sunt vxoris: secùs in preciosis ei, ad pom-
pā pro honore & lætitia mariti factis: quia illæ sunt
hæredis vniuersalis mariti, si ipse aliter nō disposue-
rit, secundum Bart.in l.in his. ff. solut. matrimonio.
184 † Et intelligatis viduam debere lugere virum secun-
dū morē regionis, vbi vir honestè mortuus est. quia
si seipsum occidisset, lugere nō debet. l. liberorum.§.
non solent.ff.de his qui notan. infamia. Nec non ca-
rebit sepultura. c. placuit.xxiij.q. v. vt plenè dixi su-
185 per verb. *Mortuo itaque testatore*. † Or nunc domini,
ad propositum reuertēdo, dictio castè vel honestè à
marito prolata quòd filiis importet conditionem vi-
duitatis, tenet Ange.Areti. in dicto §.iuris præcepta.
& Ang. Perusinus in dicto §.cùm proponeretur. Nā
per secundum matrimonium anima mariti dicitur
☞ contristari. [Vt in auth.de nuptiis.§.quæ vero nūc
sequitur, versi.nos igitur.colla.iiij.] Nec non fit ei &
liberis iniuria, in auth.de non eligen.ij.nubē.§. Gre-
goria.versi.prospeximus. & §. cùm igitur. vbi bonus
tex.per quem ita tenet ibi Ange.in §.optimum. eod.
titu.& in auth. de nuptiis. §. soluto igitur matrimon.
vbi Ange.Facit etiam ibi tex.in §. si autem tutela. Et
certum est defunctos non esse iniuria afficiendos, in-
stit. qui & ex quibus causis manumitti non possunt.
§.iustæ autem causæ. Imo hodie iniuriantes eis gra-
uiter puniūtur.l.si.cū aut. ibi posita. C. de sepulchro
viola. Et dixi plene super verbo, *Mortuo itaq. testa.*
186 † Vnde non est verisimile maritum testatorem dis-
ponendo quòd vxor castè viuat, intellexisse de ca-
stitate, seu coniugali pudicitia vel honestate per
quam perderetur ipsius memoria. Cùm, vt suprà
dixi, vidua sit durante viduitate præmortui mariti
imago

imago.secundum Bald.in dicta l.pignoris.Nec cogi-
tasse præsumitur maritus tantam sibi inferri ab vxo-
re iniuriã, quæ solet esse causa & occasio ademptio-
nis legatorum.l.iij. in fi. cum l. sequenti.ff. de adem-
ptio.lega.Et idem tenent Bald.& Fely. in dicta l.fin.
C.de indicta viduita.& Bald.in l.j. in quinto notabi-
li.C.de raptu virgi.& in dicta l.fin.C. de episcopis &
187 clericis. † Et maximè per transitum mulieris ad se-
cunda vota, fit defuncto marito iniuria, vbi vidua sa-
tis annosa esset, & præsertim vbi superessent liberi
ex illo matrimonio: qui præsumi faciunt patrem de
suæ vxoris secundo cõiugio non cogitasse:imò ipsum
per dictionem castè vel honestè exclusisse, ac si ex-
presè viduitatem ei induxisset,per text. not. in dicta
l.vnum ex familia.§.fin.ff. de lega.ij. Ad quod facit
text.in dicto. §. soluto igitur matrimonio. vbi fœlix
est vtrique contrahentium ac beatum in priori per-
durare cõiugio:& non procreatam sobolem sequen-
188 tibus matrimoniis contristare. † Vbi autem ex illo
matrimonio non fuissent procreati, vel non superes-
sent liberi, maiorem haberet tunc vidua occasionem
conuolandi ad secunda vota: quum sit mulierum to-
tale desiderium concipere,& conceptum tueri, vt di-
cta l.quæritur.ff.de ædil. edicto. Et hinc quod Anna
soror Didoni reginæ vt iterũ nuberet, quarto Aenei-
dum suasit,ibi:

Anna refert, O luce magis dilecta sorori,
Solàne perpetua mærens carpère iuuenta,
Nec dulces natos,veneris nec præmia noris? &c.

Nam vnaquæque ipsarum mater fieri naturaliter ap-
petit.cap.j.de frigi.& maleficia. Non tamen propter
hoc renubendo excusaretur à perditione relicti per
maritum aut filios si castè & honestè viueret facti.
Licet enim mulier primum contrahendo matrimo-
niũ dicatur castè & honestè viuere ac pudicè: Secus
tamen si ad secunda transeat vota. l.fi. C.quando mu-
lier tuto.offic.fungi potest. secundum Ludo. in dicto
§.cùm proponeretur. ex quo dicit Bald. in dicta l.fi.
C. de indicta viduita. quòd si testator vxorem suam
reliquerit dominam & vsufructuariam: & deinde su-
peruiuens,secundam ducat vxorem: tale legatum se-
cundam vxorem illam non comprehendit. De cuius
dicti intellectu videatis Felyn.in cap. innouamus. de
189 treug. & pace. in tertia fallẽtia. † Quinimò matri-
monium secundum contrahens dicitur aliqualiter fa-
cere contra naturam, vt suprà fuit plenè demonstra-
tum,& fatẽtur omnes, quòd Lamec duabus acceptis
vxoribus,Sella & Ada, Genesis iiij. contra naturam
190 seu præter bonos mores † primus in orbe bigamiam
induxit. Et idem quod supradictum est, tenent Pe-
trus de Ancha: & Imol.in c.quod à te.de cleri.con-
iug.dicentes, quòd in casu nostro etiam ex communi
vsu loquendi, mulier non dicitur castè nec pudicè
viuere, quæ ad secunda transiuit vota. Idem tenet
Ange.in quadam sua disputatione incipien. Testa-
tor feudum reliquit mulieri, &c. Paul. & Alexand.
in dicto §.cùm ꝓponeretur.& Iason in dicta l. fi. de
indicta viduita. maximè si nupserit infra annum lu-
ctus: quo indubitanter perdit gloriam matrimonia-
lis pudoris. Est enim inter virum & vxorem quædam
religio: cuius reliquiæ remanent infra annum luctus.
l.j. quam ad hoc ponderat ibi Bal.in principio. C. de
secundis nuptiis. quem annum summo studio debent
191 mulieres pudicè seruare: † aliàs puniuntur pœnis
dictæ l. j. & authen. eisdem pœnis.eod.tit. maximè si
infra illud tempus pariant ex secundo viro: & fortius
si ex stupro: vt ibi dicit gloss. & plenè Bald. Nec e-
tiam permittitur iure isto canonico secundò nubere;
ea ratione quia honestum, quum honestum non sit:
sed ea ratione quia necessarium. Nam cibus & potus.
[Quòd qualiter fiat habes plenè super verbo, *Quæ
filium ex eo susceperas.*] illum humorem cõtinuè gene-
rant & exacuunt, ob quod furor ille non tantum re-
192 cipit interuallum. † Ideo non incurrit vidua pœnam
infamiæ nubendo luctu durante cap. fin. de secun.
nuptiis. Actus tamen non est honestus, nec laudabi-
lis, nec sine rubore faciei detegentis maculam cor-
dis, vt pulchrè dicit Bald.in verbo,pudicos,suprà in
procemio: quia vidua quæ sic velociter nubendo vi-
rum suum dehonestauit, clarè satis demõstrat, etiam
eo viuente non castè vixisse: dicit tex.in §.fi.in auth.
de restit.& ea quæ parit in xj.mense.colla.iiij. Præ-
terea ita properè nubendo fit turbatio & commixtio
sanguinis primi & secundi mariti inducens incertitu-
dinem prolis cuius erit. Et inde decidit Bald. quem
cæteri ibi sequuntur in l. filium quem habentem. C.
193 familiæ ercifcun. † quòd licet maritus in testamento
vxori remittere possit [Facit quod infra dicitur
versi.præterea aliud notabitis&c.] pœnas cõtra mu-
lieres secundò nubentes indictas, sicut lex hoc facere
potuisset: tamẽ hoc est verum si post annum nubat
quia si infra annum nuberet, nihil operaretur dispo-
sitio, etiam si hoc expresè testator dixisset: quum sit
contra bonos mores.& sic nõ valeret.l.si quis inqui-
linos.§.final.& l.turpia.ff.de legat.j. Et dicam infra:
quicquid dixerit Paul. in dicta l. filium. malè intelli-
gens Bald.secundum Iasonem ibi, vj. col.de quo per
Lud.consilio ccxix.incipien.ex themate. vbi ita con-
194 cludit. † Subiungens, quòd relictum onerosum non
perderet per transitum ad secunda vota, secundum
Bald.in authen.in donatione.C. de secundis nuptiis.
quem etiam sequitur Præpositus in cap. fin.in fin. de
195 secundis nuptiis. † Sicut dicimus de presbytero ex-
communicato, cui de iure prohibentur omnes actus
ecclesiastici ei fauorabiles & honorabiles. Sed non
propter hoc prohibetur nec eximitur à dicendo ho-
ras priuatim singulis diebus extra ecclesiã: nec à cæ-
teris ei onerosis actibus. infrà de clerico excommuni
ca.ministran. Vnde restat hæc veritas, quòd castitas,
honestas, vel continentia per maritum vel filios mu-
lieri indicta, perpetuam importat viduitatem, ac si
expresè relictum esset sub conditione viduitatis: ita
quòd secundò nubens, ac si meretricè viueret, lega-
tum perdit: licet Bartolus (& malè) tenuisset tunc
per transitum ad secunda vota non perdit relictum,
nisi mulier coitu fornicario peccaret: imò secun-
dum eum, secundò nubens dicitur castè & hone-
stè viuere: per textum in dicto §.cùm proponeretur.
Sed errauit secundum omnes: quia text. ille non lo-
quitur in marito relinquente vxori, nec in filio re-
196 linquente matri, vt statim videbitis. † Nec obstat
fundamentum suum, videlicet quòd mulier coniu-
gata dicitur castè & honestè viuere: quia hoc verum
est in primo matrimonio: vel dicitur castè viuere se-
cundum se: quia rem sibi permissam fecit. tamen non
dicitur castè nec honestè viuere ea castitate & hone-
state, qua decet primum maritum, qui legatum reli-
quit. Vnde tale legatum tunc subiacet defectui in-
tentionis, & voluntatis mariti legatum vxori conce-
dentis. Et sic ipso iure vitiatur, extinguitur,& cense-
tur retrò nullum. Sicut dicimus de rescripto subiacen-
te defectui intentionis papæ, vel principis conceden-
tis, secundum Pano.in cap.pro inquisitione.de elect.
Et in hoc casu, scilicet quando à marito aut filiis
fuit

fuit ſub conditione viduitatis expreſsim vel tacitè,
puta ſub cõditione caſtitatis vel honeſtatis relictum,
197 †nihil mutatum eſt de iure canonico. Imò ſi condi-
tio non ſeruetur, vt quia vxor vel mater tranſit ad ſe
cunda vota, perit relictum, nec debetur propter defe-
ctum voluntatis in teſtante, qui talem conditionem
ſibi honeſtam & gratam poſuit. Et ſic in contrarium
euentum noluit deberi relictum. Et idem, ſi legatum
relictum foret, vel hæreditas ab extraneo ſub expreſ-
ſa conditione viduitatis: quoniã ſi tunc vidua ſecun-
dò nubat, etiam iure iſto canonico perdit relictum:
198 ſaltem in hoc ius ciuile non mutatur. † Ea quibus
omnibus reſultat maius dubium: videlicet. ſi maritus
vxori ſimpliciter reliquerit, non adiecta conditione
viduitatis, cõtinentiæ, caſtitatis, vel honeſtatis: quæ
poſtea ad ſecũda vota tranſiuit: an perdat relictum,
ac ſi factum fuiſſet ſub aliqua dictarum conditionũ.
Et communiter dicitur, quòd ſi nubat infra annum
luctus, priuatur legato, vel hæreditate in totũ: ſi au-
tem nubat poſt annum, perdit proprietatem rei lega-
tæ, quæ filiis primi matrimonij applicatur: & ipſa v-
ſufructu ſolo gaudebit vita eius durante. l. ambiguita-
tes. C. de indicta viduita. & clarius in l. j & l. fœminæ.
& l. generaliter. C. de ſecũdis nuptiis. Quod ſanè in-
telligatis de relictis à marito: ſecus autem de relictis
ab alio contemplatione mariti: quia illis non priuatur
quoquo modo, cùm lex puniens mulierem renuben-
tem, ſit pœnalis, in authentica de nuptiis. §. ſi verò.
Quæ pœna locum habere debet in actu vero, & non
ficto. Quia relictum contemplatione mariti factum,
eſt actus fictus. l. ſi aditio. ff. de acquirenda hæredita-
te. Nec dicitur verè relictum à marito: ad quod fa-
cit gloſ. in l. cùm oportet. C. de bonis quæ liber. quæ
loquitur per verbum, videtur. Per quam rationem
& plures alias ita cõſuluit Lud. Rom. conſilio cccc v.
199 incipiente, Præſuppoſitis terminis, &c. † Sed vbi
relictum eſſet ab ipſo marito, priuaretur proprietate,
vt videtis. Quod an ſit hodie correctum iure iſto ca-
nonico, quum hæc pœna ſit indicta non à teſtatore,
ſed à lege ciuili. Super quo diuerſæ fuerunt opinio-
nes, de quibus plenè Panormit. & doct. in capitulo
finali, de ſecundis nuptiis. Et Barto. clarè in l. libero-
rum. §. j. ff. de his qui notantur infamia. vt plenè dixi
ſuper verbo, *Et vxorem nomine Adelaſiam*. in quarto
principali articulo. Et quatenus iure canonico cor-
rectum eſſet in vidua ad alia vota cõuolante, vt pro-
pter hoc relictum purè à marito vel filiis factum non
200 perderet. † Tamen ſecus eſſet ſi ſtuprandam ſe con-
ſtituiſſet: quo caſu talis vidua relictum perderet, ſe-
cundum gloſ. in dicta l. fideicommiſſum. C. de fidei-
commiſ. & l. ſororem. C. de his quibus vt indig. quia
ratio & fauor matrimonij tunc ceſſat, ſuper qua fun-
201 datur æquitas dicti capit. fin. de ſecundis nuptiis. † i-
mò plus dicit Panormit. in dicta l. fideicommiſſum.
quòd ſicut vxor, quæ viuente marito commiſit adul-
terium, perdit dotem. cap. plerunque. de donationi-
bus inter virum & vxorem. & l. conſenſu. C. de repud.
Necnon bona perdit paraferualia, ſecundum gloſ.
in dicto capitulo plerunque. Eodem modo vidua
debet omnia illa perdere propter ſtuprum in viduita-
te commiſſum. Quod etiam tenuit idem Paul. in di-
cta l. ſororem. Nam fœmina quæ in deliciis viuit,
mortua eſt, primæ ad Timotheum quinto. Et mari-
tus ſeu parentes eius qui conſtante matrimonio of-
fenduntur de adulterio, etiam offenduntur per ſtu-
prum in viduitate commiſſum, ſecundum Bartol. per
202 illum text. in l. ſi mulier. C. de adulter. † Ad quod
facit, quia vidua viuendo luxurioſè domicilium non
retinet primi mariti, ſecundum Angelum in l. cùm
quædam puella. ff. de iuriſdictione omnium iudicum.
Sed hoc vltimum in dote & paraferualibus bonis, vt
propter ſtuprum perdantur, communiter reproba-
tur, vt plenè per Alexandrum in dicta l. ſororem. &
Iaſonem in dicta l. fideicommiſſum. quia iura loquen
tia de perditione dotis, loquuntur de incontinentia
vxoris viuente marito commiſſa, non autem eo de-
functo: & pœnæ non debent extendi. Facit text.
in capitulo ſecundo, in verbo, Domino viuente.
vbi hoc notat Bald. de feudo ſine culpa non amitten-
do. Et idem Paul. plenè conſilio centeſimo vigeſi-
moprimo, incipiente, Reuocatur in dubium, &c.
203 † Satis eſt ergo, quòd vidua committens ſtuprum,
priuetur legato ei per maritum relicto, & tutela fi-
liorum ſi ei incumberet, iuxta authenticam, matri
& auiæ. C. quando mulier tutel. offic. iungi poteſt,
ſecundum gloſ. in authent. ſacramentum. illo eod.
titu. & Bald. in authent. eiſdem. C. de nuptiis. & in
l. his ſolis. C. de reuocan. donatio. & Angel. inſti-
tu. de legiti. patro. tutela. in fin. & in §. actionum.
poſt Ioan. Fab. inſtitu. de actio. Et Lucam de Pen-
na in dicta l. quoties. C. de priuil. ſcholarium. libr. xij.
vbi per multas rationes cõcludit viduam in teſtamen-
to ſui mariti factam executricem, officio illo priuari
per tranſitum ad ſecunda vota, ſicut perderet tute-
lam. Non autem quòd dote priuetur ad ipſam mo-
re mariti reuerſa: & minus priuari debet bonis para-
204 fernis. † Sed an priuetur ſucceſsione filiorum ex pri-
mo matrimonio iam ſoluto deſcendentium: Semel
cõſului de quadam pellice quæ mortuo eius marito,
duos ex fratre mariti ſuſceperat liberos inceſtuoſos.
Neſcio quid iudicabitur. Sed interim videatis de ſan-
cto Georgio Præpoſitum in dicto c. fin. viij. col. de
ſecun. nuptiis. & Bart. in §. cùm igitur. in fi. in au-
then. de nõ eligendo ſecundo nuben. verſic. vlti. in §.
205 optimũ. † Vnũ tamen mẽti tenebitis, ꝙ licet mulier
renubendo perdat relictum à marito ſibi factum, nõ
tamen perdit lucrum à ſtatuto vel conſuetudine ma-
rito præmoriente, ſibi delatum. Nec econuerſo mari-
tus illud perdit ſi vxore prædecedẽte ipſe ad ſecunda
vota tranſiret, ſecundum Bal. in l. fina. C. de bonis ma
ternis. Sed idem Bald. in authen. ex teſtamento. l. fœ-
minæ. C. de ſecund. nuptiis. quæſtionem plenius tan-
gens decidit cõtrarium: pro quo ibi videtur eſſe text.
rotundus in dicta l. fœminæ. & in authen. vxore. illo
eod. titu. vbi etiam idem Bald. ita firmat. Pro quo eſt
melior text. de iure. in §. Gregoria. verſic. proſpexi-
mus. in dicta authen. de non eligendo ſecundò nubẽ.
tamen ſaluari conſueuit Bald. in dicta l. fina. de bon.
maternis. ꝙ vxor non priuatur dictis lucris, quo ad
vſumfructum quandiu viuet. Idem ſentit Bart. in l. j.
C. de inoffi. dotibus. Et idem erit in antiphario quod
ex conuentione vel ſtatuto lucratur coniux ſuperui-
uens, puta decem pro centenario, vt in locis prælle-
gatis concluditur. Videatis quæ dixi ſuper verbo,
Et vxorem nomine Adelaſiam. in primo ſucceſsionum
articulo: loquẽdo qualiter aſcendentes ſui ſuccedunt
deſcendentibus, in quarta concluſione. & in quarto
206 articulo, quarta concluſione. † Præterea aliud nota-
bitis ꝙ illud, quod ſupra dixi, ꝙ mulier proprietatẽ
relictorum ſibi à marito purè & ſimpliciter factorũ,
perdit tranſeundo ad ſecunda vota, quæ remanet li-
beris præcedentis matrimonij: eſt verum, niſi mari-
tus expreſſe ei reliquiſſet, etiam ſi nuberet: quia
207 tunc renubendo relictum non perderet. † Et idem ſi
mari-

maritis tacitè ei secundas nuptias permisisset: vt quia
forte sibi mille reliquit, si viduitatem teneret, & quin-
gentos si renuberet: quia hoc dicendo videtur vxo-
rem licentiare & congrediare de se maritando, & ad
secunda vota transeundò, secundum Bald. in dicta l.
j. C. de secundis nuptiis. vbi videtur velle omnia illa
mille, esse propria mulieri. dum tamẽ secundum con-
trahat matrimonium post annum luctus. Si autem
anno luctus non finito nuberet, non obstante licen-
tia maritali de renubendo, perderet relictum. Quia
licentia renubendi generalis non intelligitur de anno
luctus, secundum glos. super verbo, siue vir. in §. v-
num itaque. in authenti. de nuptiis. quam sequitur
Bald. in dicta l. j. dicens aliàs sic obtinuisse pro qua-
dam muliere, cui à marito plura fuerant relicta ca-
stra, etiam si nuberet. Idem tenet ipse Bald. in d. l. fi-
lium quem habentem. & clarius ibi Iason vij. col. C.
208 familiæ erciscun. Et Ludo. allegato consi. ccxix. † Et
ratio quare mulier renubens de licentia mariti post
annum non perdit legatum, est, quia volenti non fit
iniuria. l. j. §. vsque adeo. ff. de iureiur. & l. cùm dona-
209 tionis, C. de transactio. † Quando autem nubit infra
annum luctus vltra iniuriam quam marito irrogat, i-
psa facit contra bonos mores, quod per maritum re-
210 mitti non potest, secundum eos, vt suprà dixi. † Et
idem si vidua de licentia filiorum transiret ad secun-
da vota, quia non perderet proprietatem relictorum
à viro, secundum glos. super verbo copulantur, in di-
cta authentica, de non eligendo secundò nuben. &
Ludouic. in dicto consilio. Sunt ergo viduæ cautè
consulendæ. si ad secundæ velint transire vota, vt sci-
licet faciant filios consentire, argumento l. quoties, &
quod ibi decidit Iason. C. de fideicommis. vt dixi
in verb. *Et soboles quam gestabas in vtero*, tractãdo de
successorio edicto conuentionis. Et an hoc sit etiam
hodie iure canonico correctum, plenè habetur in di-
cto capitulo finali, de secundis nuptiis. Et dixi plenis-
simè in verb. *Et vxorem nomine Adelasiam*. in primo
successionum articulo: & sexta conclusione secundi
membri. Hæc iam domini, sufficere vobis possunt:
quando à marito aut filiis fuit mulieri instituta sim-
pliciter & purè, vel si non nuberet, aut si castè & ho-
211 nestè vixerit, quod idem est. † Si autem à testatore a-
liquid relinqueretur filiæ aut mulieri extraneæ viduæ
sub expressa viduitatis conditione: tunc non est du-
bium quin secundò nubens perdat legatum: quia
212 verè illud perdit. † Sed si ei relinqueretur sub tacita
conditione viduitatis: putà si castè & honestè vel do-
nec castè & honestè vixerit. Certè hoc casu mulier
renubens legatum non perderet: & minus illud per-
deret, si purè & simpliciter ei relictum fuisset: quia
voto patris congruit filiam nubere propter pudici-
tiam conseruandam; ne toti generi per inquinatio-
nem vitæ suæ, iniuria fiat: de quo est verisimiliter
dubitandum in iuuene muliere. Et iste est proprius
casus dictæ l. mulier. §. cùm proponeretur. ff. ad Tre-
bellian. facit l. si filiam. cum authentica ibi posita. C.
de inoffic. testament. Vnde filia hæres instituta à pa-
tre vel matre aut extraneo, vel fideicommisso substi-
tuta, aut legato honorata, si vel donec aut quandiu
castè & honestè vixerit, non priuaretur hæreditate
vel relicto, si nuberet, dum tamen nubat pari aut ma-
iori, & tali, quòd consortium mariti non sit denigra-
tio famæ testatoris, & generis sui, argumento l. iij. §. si
emancipati. ff. de bono. possess. contra tabul. & bonus
text. in l. cùm ita. ff. de conditionibus & demonstra-
tionibus. & gl. in l. j. in fi. C. de institutio. & substitut.

vt dixi super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*, in prin-
cipio. [Vir enim aut mulier in coniugio viuens,
dicitur castè viuere: secus si viueret in concubinatu
quantuncunq; secundum formam iuris ciuilis secun-
dum Angel. in §. consideremus. in authenti. de trien.
& semisse. iij colla. Nec obstat text. ibi in fin. dum di-
cit. Sed castè viuentibus, &c. quia intelligitur concu-
binarius castè viuere, vt filij ex eo nati tanquam na-
turales ad successionem vocentur, ad differentiam
vulgò conceptorum, vt plenè habetur super verbo,
Et vxorem nomine Adelasiam. in ij. principali articulo
successionum. Sed quo ad alia non dicuntur concu-
binarij castè viuere, cùm omnis luxuria vltra coniu-
gium sit peccatum mortale, vt ibi dicitur.] Et idem
in muliere penitus extranea vidua: renubendo non
perderet legatum, dum tamen vt dixi, matrimonium
non esset vituperosum: quia nõ interest extranei, nu-
bat vel non nubat. Cùm vtroq; casu sit castitas, vt di-
cto, §. cùm proponeretur. facit l. castitati tẽporũ. C. de
213 adul. & l. fi. C. de legit. tut. † Si autem tale matrimo-
niũ esset ignominiosum ac denigratiuũ famæ gene-
ris, vel etiam ipsius solius mulieris, tunc perderet lega
tum, vnde dicit Ang. in dicta sua disputatione, quòd
si sexagenaria nuberet adolescẽti, vel fœmina assum-
ptis semel monachalibus vestimẽtis, postea nuberet,
tunc relictũ perderet: quia non diceretur castè & ho-
nestè viuere. Allegat. text. in §. hoc autem Deo ama-
bilius. in authen. de nuptiis. Nõ enim dici potest ali-
quid honestè fieri, vbi est morum contemptio, in au-
then. quomodo oporteat episcopos. §. quanta igitur.
quod est notandũ pro limitatione prædictæ decisio-
nis. Et etiã contra vetulas viduas, quæ primo soluto
felice & honorabili matrimonio nuberent suis gar-
ciferis & seruitoribus, despecti aut penitus incogni-
ti generis, quos vix maritus quondam aspexisset, in
dedecus præcedentis matrimonij, & interdum totius
214 generis. † Quod fuit vna de causis, propter quas in
omnibus ferè excelsis ciuitatibus facta fuere statuta,
& introductæ cõsuetudines, quibus mater per agna-
tos à successione filij intestati excluditur; ne succe-
dendo filio. & posteà taliter nubendo, perdat & ho-
norem, & substantiã domus prioris mariti, vt plenè
dixi super verb. *Et vxorem nomine Adelas.* in primo
prælu dio. Gaudent profectò sæpe mulieres de nece
maritorum, secundum glos. in verb. quia morte. in l.
Pater Seuerinã. §. socrus. in fi. ff. de cond. & demonst.
& dominatu virorum caruisse lætantur. quæruntque
alios, non quibus iuxta Dei sententiam seruiant, sed
quibus imperent: ita quòd pauperes eligunt, vt no-
men virorum tantùm habere videantur, qui patien-
ter riuales sustineant: si mussitauerint, ilico proiicien-
di, vt diuus inquit Hieronymus, ad Principiam vir-
ginem, de vita & obitu Marcellæ, secundum Lucam
de penna, in dicta l. quoties. C. de priuil. scholarum
lib. xij. Et tales interdum auro ferrum præferunt &
præponunt: quoniam vt Iuuenalis dicit, ferrum est
quod amant, id est ferreum membrum ad instar ferri
rigidum. Propter cuius fortitudinem insignes etiam
fœminæ seruis vilissimis se exponunt, secũdum Cy-
nũ in l. j. C. de mulieribus quæ seruis propriis se iun-
xerunt. Sunt ferè omnes Tentigonæ, à Tentigone
215 Deo, quem accuratè colunt, eique sacrificant: † quia
Teotigo est Deus membra genitalia tendere faciens.
216 & illa fortificare, vt ferunt. † Quia nil certius inter
fœmineas voluptates, quàm cùm in sui corporis deli-
ramenta labuntur, nunquam appetunt cum aliquo
commisceri qui marito suo sit melior aut æqualis,
imò

imò ſemper ad viliora declinant. Et cùm ipſæ hono-
ris proprij factæ ſint prodigæ, non horrent in perſo-
nis ſuis committere vilitates: & quas niſi cum vilibus
non committunt: quia ſi cum melioribus viris ſuis,
aut maioribus eas committerent, ſcelus peſsimum
eſſe putarent. Nec curant, quòd innocentem mari-
tum afficiant nota riualis: nec quòd luxuria deteſta-
bilior ſit in ſenio, quàm iuuentute: iuxta illud Cice-
ronis lib. primo de officiis: Luxuria cùm omni æta-
ti ſit turpis, ſenibus maximè fœtidiſsima eſt. de quo
Panorm. in cap. cùm in iuuentute, de præſumptio-
nibus. videatis de his vetulis, quæ dixi ſuper verb. *Et
vxorem nomine Adelaſiam*. In principio, de Septicia
muliere: & ſuper verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*. al-
legando diuum Bernard. dicentem vetulas coitum
appetentes, ſi lex permitteret, viuas eſſe ſepeliendas.
217 †Et pariter viri iuuenes cum vetulis contrahere ma-
trimonium non præſumant, à quibus ſecundum me-
218 dicos ſummè cauendum eſt: & nõ ſine ratione, †cùm
venenoſæ ſint: quia mulier poſt quinquagiota annos
non patitur menſtrua, quæ propter naturæ debilita-
tem expellere non poteſt. Ex quo vetulæ materiam
malam in ſe congregant: adeò quòd efficiuntur im-
mundæ, & ſuo anhelitu inficiunt pueros & iuuenes.
Et inde eſt quòd in ipſis abundant catarrhus, tuſsis
& alia multa mala. Quæ quædam melodia eſt, cum
vetulis contrahentibus & iacentibus iuſtiſsimè debi-
ta. Vnde reſtat, quòd conditio caſtè, pudicè, & ho-
neſtè viuendi à patre vel matre, aut extraneo indi-
cta ſatis obſeruata cenſetur per tranſitum ad ſecunda
219 vota honeſta, & non vituperoſa. †Si autem mulier
duos habuiſſet maritos iam defunctos, nõ poſſet cum
tertio contrahere ſine perditione relicti. Et idem ſi
poſt relictum ei factum contraxiſſet cum ſecundo:
quia ſi illo defuncto contraheret cum tertio, non di-
220 ceretur caſtè viuere, nec pudicè, †quum tertium ma-
trimonium ſit multo deteſtabilius, de quo non cen-
ſetur pater nec alius quiſpiam extraneus cogitaſſe, ſe-
cundum Angelum ſingulariter in dicto §. cùm pro-
poneretur. Allegat quod habetur in dicto §. hoc au-
autem Deo amabilius. in authentico, de nuptiis, ta-
men Imola allegat eum in authentica de ſanctiſsimis
epiſcopis. Sed non eſt hic nec ibi ſaltem quod faciat
propoſitum. Imol. eſt ſecundum Alexandrum. in Au-
thentico, quomodo oporteat epiſcopos. vbi hoc i-
dem tenet Angelus, quem in tranſcurſu lectionis ſe-
quitur Felynus in capitulo, ſi cautio. de fide inſtru-
men. dicens contrarium eſſe honeſtati tertias contra-
here nuptias. Facit quod habetur xxxj. quæſtio. j. capi-
tu. quomodo. de virginibus. vbi dicitur, quòd primus
vir ſolus appellatur maritus. Et Tobiæ tertio legitur,
quòd Sara filia Raguelis improperium audiuit ab v-
na de ſuis ancillis, eò quia tradita fuerat ſeptem vi-
ris. Refert etiam diuus ille Hieronymus epiſtola no-
221 nageſimaſexta, de quodam viro †qui viginti ſepe-
lierat vxores: & demum vxorem deſponſauit, quæ
totidem habuerat maritos. Cúmque matrimonialiter
eſſent copulati, quaſi pro ſpectaculo populus Roma-
nus iugiter adſtabat videre quis illorum vinceret: ta-
men maritus vicit: qui totius vrbis populo confluen-
te, quaſi pro monſtro coronatus eſt, potius in deri-
ſum quàm laudem. Sed ſuper hoc aduertatis vos Do
mini: quia ſi hæc limitatio Angeli vera eſſet, quòd
tertiò nubens relictum perderet, eſſet profecto ſin-
gulariter notanda. Tamen Imola, & communiter
omnes vbi ſuprà, tenent indiſtinctè quod relictum
ab alio, quàm filio vel marito, mulieri factum, non
perditur per tranſitum mulieris ad tertium vel vlte-
rius matrimonium: quia non legitur tertium, quar-
tum aut vlterius matrimonium eſſe plus deteſtabile
quàm ſecundum: imò nec octogamus reprobatur.
c. aperiant quæſo aures. xxxj. quæſtio. j. Licet enim
Sara fuiſſet per ancillam de facto & iniurioſè laceſsi-
223 ta, quia ſeptem habuerat viros, †tamen propter hoc
de iure vlteriora, & ſucceſsiuè multiplicata matri-
monia non ſunt deteſtanda, nec ſunt à Deo repro-
bata: quamuis duo ſimultanea ſint damnata: [De
quo plenius dixi ſuper verbo, *Cuidam Petro tradide-
runt*. loquendo de patientia mulierum ad viros.] vt
illa contrahens ſit infamis & grauiter puniendus ex-
ſtat: & pariter qui concubinam cum vxore tenet. l.
eum qui duas. C. de adulte. Bartol. & Alexand. in l. j.
ff. de his qui notan. infamia: & Bald. in l. j. C. de ſpon-
ſali. Præterea in tali matrimonio cum pluribus fœ-
minis ſimul contracto, non inueniretur amor mariti
ad aliquam vxorem. vnde Salluſt. in Iugurthino: Ea
(inquit) neceſsitudo ſcilicet cum pluribus apud Nu-
midas Maurósque leuis dicitur, quòd ſinguli pro o-
pibus quiſque quamplurimas vxores, alij denas, &
alij plures habeant. Sed reges eò amplius: ita ani-
mus multitudine diſtrahitur, nullã pro ſocia obtinet:
Pariter omnes ei viles ſunt. Hæc ille. Ob quod &
pluribus aliis rationibus damnata ſunt plura ſimulta-
nea matrimonia. Igitur meritò dixi, multiplicata
ſucceſsiuè matrimonia, quæ omni iure permittun-
tur impunè contrahi, vt dicto cap. fin. de ſecundis
nuptiis. Quod etiam tacitè permittit text. in cap. is
224 qui. §. mulier. de ſepul. libro vj. volens †mulierem
quæ plures ſucceſsiuè habuit maritos, ſi nulla electa
ſepultura deceſſerit, in ſepulchro vltimi mariti, cu-
ius honorem & domiciliũ retinet, fore ſepeliendam:
cùm iuri canonico ſtandum erit in matrimonio &
cæteris ſpiritualibus cauſis potius, quàm iuri ciuili,
ſecundum gloſſ. in §. hactenus. inſtit. de gradi. Bar-
to. & Bald. in l. priuilegia. C. de ſacroſanct. eccleſiis. &
Pan. in cap. j. de noui ope. nuntiatio. Quoniam Sara,
etſi ſeptem habuerit viros, matrimonium octauum
cum Tobia iuſto vtique approbato viro licitè con-
225 traxit, allegato Tobiæ tertio & ſequenti cap. †Sic
legimus de Anna beatiſsima glorioſæ ſemper virgi-
nis matre, quæ mortuo Ioachim eius primo marito,
ex quo Dei glorioſam ſuſcepit genitricem ſine rea-
tus originalis contagione, vt plenè dixi ſuper verbo,
Et ſoboles quam geſtabat in vtero, nupſit Cleophæ: &
Deinde illo defuncto, nupſit Salomæ. Pariter A-
poſtolus j. ad Corinthios vij. in fi. dat mulieri poſt-
quam morte mariti fuit à lege mariti ſoluta, licen-
tiam cum alio nubendi, nullatenus diſtinguens cum
quot contraxerit antea viris. Per quem text. Aure-
lius Auguſtinus ibi ſic dicit: Quòd ſi dormiuerit vir
eius, non dicit primus, ſecundus, tertius, nec quar-
tus. Nec nobis diſtinguendum eſt quod non defini-
uit Apoſtolus. Vnde nec damnare debeo nuptias,
nec eis inferre verecundiam numeroſitatis: domi-
nus autem ſeptemuiram nõ damnauit. Ioan. iiij. Hæc
ille. Abraham etiam binas legitur contraxiſſe nuptias,
Geneſis xxv. Nam iura & exempla ſupradicta, quæ
prima facie videntur contraria, viduitatem tantum-
modo ſuadẽt: ſed matrimonia non prohibent: quia
ſecundũ Tho. in ſcripto ſuper quarto ſententiarum,
diſtinct. q. vij. matrimonium ſecundum dicitur non
eſſe bonũ, nõ ꝙ ſit illicitũ, ſed quia caret illo honore
ſignificationis, qui eſt in primis nuptiis, vt ſcilicet ſit
vna vnius ſicut eſt in Chriſto eccleſia: vt vidiſtis in
verbo,

verbo, *Cuidã Petro tradiderint.* secundum glos.in §.j.
instit.de patria potesta. & in c.debitũ. De biga. Præ-
tereà, quia secundum Lyram alleg. j. ad Corinth vij.
secundæ nuptiæ sunt quodammodo signum incõti-
nentiæ, vt suprà dixi: nisi, vt dictum fuit de Abraham
sanctitas vitæ hoc excuset, aut concubitus præcedens
226 in coniugium transiret. † Qua ratione motus Abra-
ham, post obitum Saræ vxoris suæ, Cethuram (quam
Hebræi dicunt fuisse Agar) duxit in vxorem, ne si se-
nex aliam quàm prius cognitam duceret, nouis nu-
ptiis lasciuire videretur. De quo idem Augustinus li-
bro xvj. de ciuitate Dei. cap. xxxiiij. Quòd autem, in-
quit, Abraham post mortem Saræ, Cethuram duxit
vxorem, absit à me vt incontinentiam suspicer in illa
præsertim ætate, ac in illa fidei sanctitate. Hæc ille.
227 Vnde † restat conclusio, quòd conditio si castè vixe-
rit & honestè, ab alio quàm marito vel filiia indicta
mulieri: non infringitur si talis mulier ad secunda, vel
vlteriora transierit vota coniugalia. secùs autẽ, si cor-
pus suum vltra, contra, vel præter matrimonium for-
228 nicando & meretricando corrumperet: † quia tunc
propter fornicationem vel adulterium inhonestè vi-
uendo perderet relictum. l. tertia. cum sequenti. ff. de
adimen. lega. secundum glos. in dicta l. fideicommis-
sum. & l. sororem. Quod etiam est verũ iure isto ca-
nonico, vt suprà dixi in alio articulo: nisi violẽter tra-
cta fuisset ad fornicationẽ, vt plenè dixi super dicto
verbo, *Cuidam Petro tradiderunt.* loquendo de fideli-
tate cõiugum, à quarum viduarũ raptu & oppressio-
☞ne [Qualiter hoc intelligitur vide infrà eo. in fine.]
cauendum est, & fortius puellarum virginum: de qui-
bus scriptum est, quòd vbi possunt mulieres in bello
iustè occidi: quod quãdo fit ponitur, & ibi Lyra, Nu-
229 meri xxxj. † semper debent virgines reseruari, & non
interfici, iuxta illud Iudicum vltimo capitu. Omne
generis masculini & mulieres quæ cognouerunt vi-
230 rum interficite: virgines autem reseruate. † Quod
☞ Chilpericus Francorum rex non seruauit. [Qui re-
pudiata vxore sua Fredegondam pellicem desponsa-
uit, cuius dolo postcà fuit occisus secundum Gagui-
num vbi suprà: & habetur super verbo, *Et vxorem no-
mine Adel.*] Quinimò hic Chilpericus (vt Gaguinus
libro secundo. capit. ij. refert) quadam iniuria pro-
uocatus, Theodeberto eius filio mandauit, Neustriã
hodie Normaniam appellatam adoriatur, eam quia
Sigisberto fratri parebat, receptis in ea plerisque in-
signibus locis incursionibus vastat. Eodẽ quoque fu-
rore Turones, Pictones, Lemouices, Caturcos (vbi
nunc sumus) non clero, nõ monachis, non sacris vir-
231 ginibus parcens, perdidit. Hæc ille. † Ex quo tẽpore
hæc ista, quæ adhuc visitur, extra huius ciuitatis mu-
ros retro Cartusienses & minoritas vsque ad flumen
Olti, antiqua ruinata fundamenta & prostrata ædifi-
cia etiã tempore isto ad Cadorce appellantur. de qui-
bus pariter meminit Orosius: & expresè de Caturcis
hodie post renouatam in loco vbi sumus ciuitatem,
Caturcensibus vocaris, Loquitur Raymundus Mar-
lianus orator doctissimus in commẽtaria Cæsaris ad-
dens, in hæc verba: Caturci populi inter Celtas pro-
ximi Hebentetis, Gaballis, Bellaniia, Lemouicibus,
& Aruernis. Quorum sub imperio esse cõsueuerat ci-
uitas episcopalis in prouincia Bituricen. ac regno
Francorum sita: nomẽ retinent. hos pariter Cadurcos
232 nominat Iuuenalis prima satyra tertij libri. † Et no-
tanter dixit, ꝙ esse consueuerat ciuitas episcopalis,
sed tunc non erat: quia episcopum Carnifices vrbis
illius occiderant: ob quod dignitatem cathedralem

meritò perdiderant: qua ciuitas priuata erat: tamen
expòst fuit per sedem Apostolicam ei restituta. In cu-
ius sceleris memoriam tenentur laniones seu maccel-
larij præsentis iam dictæ vrbis Caturci tenere duas se-
cures super altare maius, quolibet festo prothomar-
tyris Stephani mẽsis Augusti & Decembris, quod ho-
die adhuc seruatur. Et subest ecclesia prædicta metro-
poli Bituricen. sicut olim. Vnde ad propositũ reuer-
tendo, nõ debent virgines in bello occidi: quia virgi-
nitas Deo dedicata dicitur. vt habetur Apocal. xiiij.
Virgines enim sunt, & sequuntur agnũ scilicet Chri-
stum quocunq; ierit. Plures tamen earum dæmonem
sequuntur & mũdum: & seipsas offerunt & exponũt,
233 & demum violatas se dicunt. † Quæ vtinam audirent
quod eas docet Apostolus alleg. j. ad Corinth. vij. Co
gitet, inquit, virgo quæ Dei sunt, vt sancta sit corpo-
re & spiritu, & nunquam stet otiosa. Sed discat (inquit
Hierony. epistola lxxxix.) lanam facere, tenere colũ,
rotare fusum, & facere filum. In quibus virginitas
pudicitiã, & viduitas conseruantur, vt plenè dixi su-
per verbo, *Dotem quam ei dedi.* Non certè mulieres
discurrere debẽt: quia teste Gregorio homilia xij. de-
prædari desiderat, qui thesaurum in via publicè por-
tat. Ideo debent solitariè manere: tamẽ sine otio sta-
re. Vnde Hierò. in quadam epistola ad Demetrium:
Debet, inquit, virgo esse quieta, honestáque societate
semper comitata: non vaga, discurrena per patriam:
Exemplo virginis Mariæ, quam inuenit angelus so-
lam in cubiculo, sed non ociosam. Et de quadã alia
dicit idẽ Hierony. epistola xlv. quæ etiã à Beato Mar
tino noluit videri, quum tamen eam visitare deside-
raret, tanquam moribus & charitate præcelsam. Cui
per fenestriculam ipsa respondit: Ora pro me, quia
nunquam à viro sum visitata. Sic Carilephus vir val-
de sanctus, qui nunquàm videri voluit à mulieribus,
nec à Clotilde regina Franciæ deuotissima, cuius sua-
su Clodoueus rex vir eius, prior in Francia Christia-
nus euasit, vt refert Fasciculus temporum. Fœmina
profectò est sicut nauis dissuta, quæ vix aut nũquam
sentiret naufragium, si suo cõtinuè maneret in portu,
in alienas non nauigans partes, vt fecit Dina, de qua
habetur Genesis xxxiiij. Egressa est Dina filia Liæ,
vt mulieres videret regionis illius: quam cùm vidisset
Sichem filius Emor adamauit eam, & rapuit, & dor-
234 miuit cum illa. † Cui verè similes sunt virgines ho-
diernæ, quibus sufficit oppressionis color. Et multæ
se violatas dicunt, quæ modicis verbis obedierunt, vt
235 dixi super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt.* Et † vt
plurimum parentes sui in causa sunt, qui eas virorum
colloquiis, choreis, tactibus, & osculis incauti offe-
236 runt. † Qui vtinam Publio Mænio similes forent,
qui tristi exemplo filiæ suæ præcepit, quòd non so-
lùm virginitatem, sed etiam oscula syncera ad virum
perferret. De quo Valerius libro vj. tit. de pudicitia,
sic dicit: Quid Publius Mænius, quam seuerum pu-
dicitiæ custodem egit? in libertum nanque gratum
admodum sibi animaduertit, quia eum nubilis iam
ætatis filiæ suæ osculum dedisse cognouerat: præser-
tim cùm non libidine, sed errore lapsus videri posset.
Cæterum amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ
sensibus castitatis disciplinam ingenerari magis exi-
stimauit, eique tam tristi exemplo præcepit, vt non
solùm virginitatem illibatam, sed etiam oscula ad
virum syncera perferret. Et Virginius vir tam opti-
mus & honestus, filiam insigni decoria conspi-
cuam, cùm Appius Claudius Decemuir impudicus
sub colore iustitiæ reddendæ stuprare vellet, in con-

ſpectu curiæ ſumpto cultro, ac inquiens, dilectiſsima
filia, qua poſſum via tuam libertatem vindico: ſtatim
ſpectantibus omnibus iugulauit. l.ij. ſ. & cùm placuiſ
ſet. ff. de orig. iur. Pudicæque interemptor, quàm cor-
ruptæ pater eſſe maluit, ſecundũ Valerium vbi ſuprà
eod. titu. ſubiungens. Nec alio robore animi præditus
fuit Pontius Aufidianus eques Roma. qui poſtquàm
comperit filiæ ſuæ virginitatem à pædagôgo prodi-
tam Fannio Saturnio, non contentus ſceleratum ſer-
uum affeciſſe ſupplicio, etiam puellam ipſam neca-
uit. Ita ne turpes eius nuptias celebraret, acerbas exe-
quias duxit. Quinimò (vt ibi ait) Publius Attilius Phi-
liſtus Romanus, qui licet impubes à domino coa-
ctus ad ſtuprũ ac quæſtum ſui corporis, filiam tamen
ſuam eo quòd ſtupri ſe crimine coinquinauerat, in-
237 interemit. † Quam ſanctam igitur, inquit, in ciuitate
noſtra pudicitiam æſtimare debemus, in qua etiã in-
ſtitores libidinis tam ſeueros eius iudices euaſiſſe ani
maduertimus? Senatus etiam, inquit, in qualicunque
ſtatu poſitam Romano ſanguini pudicitiam tutam eſ
ſe voluit. Et multò magis parentes, quãuis ſcelerati,
pudicitiam vitæ præferentes liberorum. inſtit. de no-
xali. actio. ſ. fin. Aliter & aliâs, vt dicit Iuuenalis, &
grauiſsimè: Summum crede nefas animam præferre
pudori: & propter vitam viuendi perdere cauſas. Cau
ſæ autem viuẽdi ſunt, vt ſanctè, iuſtè, & honeſte ope-
remur, quæ Deo & homini grata ſint. Sed hodie plus
eſt, ꝙ motu proprio virgines ipſæ ſolicito ornatu, aut
impudiciſsimis nutibus, ſuſiſq; crinibus, furtiuis aſpe-
ctibus, ac riſu, voluptatis occaſionem tribuunt. [Et
multoties quod cogitant, tactu produnt. Putà ſtrin-
gendo iuuenis manum, quod eſt dilectionis ſignum,
ſecundum gloſ. in c. j. de ſponſ. duorum, in fi.] Sicut
Medea, cuius ſolicitudine Iaſon miles ille Græcus
238 clauſtra virginitatis aperuit in ea. † Tales enim licet
oppreſſè, tamẽ affectatè priuilegium virginitatis non
239 retinent: imò puniendæ ſunt. † Nam apud Saxones
lex olim fuit vt virgo ſponte deflorata viua ſepelire-
tur, & violator ſuper eam ſuſpendebatur. Et apud
Barbaros virgo fornicaria ſeu ſponte grauidata de
monte altiſsimo præcipitabať, eiúſq; violator capite
truncabatur. Similiter in prologo hiſtoriæ Romano
rum legitur de quadam quæ cùm genuiſſet filios ſe-
cundum legem, fuit viua ſepulta. Et Deuter. xxij. præ-
cipitur virgo corrupta lapidari, niſi pro violentia cla-
maſſet. Nõ certè ſic Rebecca fecit virgo pudiciſsima,
quæ faciem ſuam cooperuit dum primo vidit ſpon-
ſum ſuum Iſaac, Geneſis xxiiij. Sic etiam olim fecerũt
caſtiſsimæ virgines, nec libidini virorum ſe expoſue-
240 runt. † E inter cæteras, Daphne Penei filia, in arbo-
rem Laurum maluit transfigurari, quàm virginitatem
perdere, & Deo Apolloni eã vitiare volenti obedire.
Ob quod eam ſuiſmet precibus in Laurum arborem
conuerſam fingit Ouidius lib. j Metamor. ibi.

Qua facit, vt lædar, mutando, perde figuram.
Vix prece finita torpor grauis occupat artus,
Mollia cinguntur tenui præcordia libro,
In frondes crines, in ramos brachia creſcunt:
Pes modò tam velox pigris radicibus hæret.
Ora cacumen habent, remanet nitor vnus in illa, &c.

241 Et † inde eſt, ꝙ virgines Laurea corona ornantur ab
illa, quæ propter tuendam virginitatẽ fuit in Laurum
conuerſa, nec patri, vt deo Apollini obediret, parere
voluit, vt teſtatur ibi Ouidius.

Illa velut crimen tædas exoſa iugales,
Pulchra verecundo ſuffundens ora rubore,
Da mihi perpetua genitor chariſſime, dixit,
Virginitate frui: Dedit hoc pater ante Dianæ,
Scilicet filiæ ſuæ, &c.

242 † Plus legitur de quibuſdam filiabus, quarum mater
Cedaſa vocabatur. Quæ cùm patre abſente à duobus
prætereuntibus iuuenculis hoſpitio ex charitate ſuſ-
ceptis noctu fuiſſent violenter oppreſſæ, mutuis mu-
cronibus ſe cõciderũt. Pariter Thebana virgo, quam
hoſtis Macedo corruperat, aliquantulum diſsimula-
uit violentiæ ſibi factæ deſolatione: ſed tandem viola
torem ſuum iugulauit, & mox gladio ſeipſam inter-
243 fecit. † Minerua etiam vltima Pallantem eius patrem
ſuam virginitatem violare conantem interemit, vt
dixi ſuper verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*. Quantis
inſuper laboribus & periculis ad propriam tutandam
virginitatem ſe expoſuerint Diana, Camilla, & Ze-
nobia, vidiſtis ſuper verbo, *Duas habens filias*. Et de
quadam Gallica diœceſis Turonen. videatis in cap.
ex parte parentum. de ſepul. Quæ ſufficere vobis de
244 bent pro commendatione virginitatis. † Cuius pri-
uilegio vi verè oppreſſa ac violẽter corrupta, licet in
Euangelio quo ad Deum, quia voluntariè non pecca
uit, virgo ſuſcipiatur: tamẽ in lege quaſi corrupta re-
pudiatur, ſecundum Hierony. libro ij. ſuper Lucam.
Nec ſunt tales intactis virginibus æquandæ: quum
non ſint virgines. xxxij. quæſt. v. cap. qui viderit mu-
lierem. ſ. quamuis. & not. Ang. in dicta l. fœdiſsimam.
C. de adulte. Vnde dicit gloſ. in cap. acutius. xxvj. di-
ſtinctio. quòd licet vir corruptus in epiſcopum con-
ſecretur: Non tamẽ corrupta inter virgines benedici-
tur per rationem ibi poſitam. Ex quibus ſingulariter
245 decidit Bald. in cap. pater. de probatio. † quòd teſti-
monium virginum præualet & præfertur teſtimonio
viduarum, aut coniugatarum mulierum, quantum-
cunque honeſtarum. quod ſequitur Feli. in cap. in no-
ſtra. de teſti. Et non immeritò, quia cùm ſint virgines,
difficile cuique videtur credere, vt quippiã inhoneſtè
agatur cum eis: vt dicit text. ij. Reg. xiij. cap. in princi.
Quod exemplo nobis eccleſia patenter oſtendit ex
ordine literæ dum cantat: Omnes ſanctæ virgines, &
viduæ Dei, orate pro nobis. Nec eſt hoc nouum: quo
niam legitur in libello de virginibus, quòd apud Ro-
manos virgines olim, quæ ſecundum carnem viuere
contempſerant, maximæ reputationis apud eos fue-
runt. Prætcrea Aurelius dicit Augu. lib. iiij. de doctri-
na Chriſtia. quòd virgines ſunt illuſtrior portio gre-
gis Chriſti. Ergo non ſine cauſa in teſtimonio viduis
præferuntur, & coniugatis mulieribus. Quod indu-
bitáter credo verũ, & locum habere in cauſis pecunia
riis, vt ſcilicet data paritate numeri teſtium vtriuſque
partis, teſtimonium virginum præponderaret teſti-
246 monio viduarum & coniugatarum. † Sed in crimi-
nalibus & capitalibus cauſis, in quibus etiam ſaltem
de iure ciuili, muliebre teſtimonium non repellitur,
ſi concurrerent virgines pro accuſatore, & viduæ aut
nuptę pro accuſato, & eius innocentia: eo tunc magis
ſtaretur teſtimonio viduarum aut nuptarum mulie-
rum, fauore innocentiæ, & ſic abſolutionis, quàm te-
ſtimonio virginum de culpa & dolo deponentium.
247 Primò † per gloſſ. ſingularem in cap. clerici. lxxxj.
diſtinct. vbi ſi pro accuſatore ſtant duo teſtes clerici,
dicentes Petrum clericum tali die fuiſſe cum tali mu-
liere adulteratum: & duo laici de illius deponant in-
nocentia, quòd illa die erat alibi: certè fauore inno-
centiæ & abſolutionis præualebit teſtimonium laico-
rum contra clericum minus ſufficientium teſtium,
quam glo. ſequitur Panor. in cap. ex literis. Et in cap.
248 ad noſtram. de probat. † Secundò facit quod decidit
Felin

Feli.in cap.quoties.iiij.colla.de testib. vbi post Bart.
quem allegat in quodã suo cõsilio. dicit ꝙ licet testi-
moniũ de credulitate, excepto iuramento calumniæ,
nõ valeat,cùm testis deponere debeat de his quæ cer-
titudinaliter nouit tamen testes pro accusato depo-
nentes per verbum credit, vt quia dicunt credere, ꝙ
hominem defendendo occidit, vel illa hora homici-
dij cum alibi vidisse, sufficienter probat innocẽtiam,
249 Allegat Panor.in ca.j.de summa Trinit.† Tertiò fa-
cit quod decidit idem Feli.in c.quoniam. in fin.de te-
stib.ꝙ licet testimonium masculorum præferatur te-
stimonio mulierum, per text.in cap.forus.vbi hoc te-
net Panor.de verborum signi. Tamen præualet testi-
monium mulierum deponentium pro accusato, per
250 glos. in dicto cap. cleri. † Quartò facit quod decidit
idem Feli.in cap.de cætero. iij.coll.de testib.vbi plus
dicit, ꝙ etiã hæretico & infideli creditur, si deponat
251 pro accusato. † Quintò facit quod decidit Florian⁹
in l.testis idoneus.ff.de testi.ꝙ licet testimonium do-
mesticum nullam fidem faciat etiã quo ad iudicium
faciendum, secundum Bald.in l.in testimonium.cod.
tit.tamen domestici & cubicularij ipsius de homicidio
accusati plenè probant eius innocentiam, si deponãt
cum tota illa nocte, qua fuit delictum commissum in
suo lecto dormiuisse vel alibi fuisse. Et idem esset de
parentibus accusati hoc deponentibus, secũdum Fe-
li.in c.in literis.iiij.colla.de testib.& cõsuluit Alexan.
in secunda parte consi.cla vj.incip.Animaduersis his,
&c.xj.colla. Pro quibus facit optimè tex.in l. penult.
ff.de testi.vbi notãter sic dicitur. Testes eos,quod ac-
cusator de domo produxerit, interrogari nõ placuit,
quasi dicat,sec⁹ esse si eos accusatus de domo sua pro
252 duxisset,pro sui iustificanda innocẽtia. †Sextò facit,
quòd licet plus credatur paucis affirmantibus, quàm
multò pluribus negantibus.l.Item si vnus. vbi glo. ff.
de arbit.secundum Inno.in c.super hoc. de renuntia.
tamen fallit in testibus super negatiua pro accusato
deponentibus, per gl.in d.c.clerici.quam ad hoc pon
derat Lud.in l. in illa.ff.de verb.obli.& sensit Bald.in
l.data opera. C.qui accusa. nõ possunt. & Felin.in c.
253 cùm Petrus, in fin. de accusa. † Septimò facit quod
singulariter consuluit Pet.de Anch.consi. cclxxxv.in
fin.vbi dicit, ꝙ semiplena probatio, quòd accusatus
hominem non occidit ad sui defensionem præualet,
atque confundit plenam probationem accusatoris de
homicidio per rationes,quas ibi deducit. Pro quo fa-
cit,quia videmus,ꝙ vnus solus testis de principali fa-
cto criminis deponens sufficit contra accusatum: vt
torturæ subiiciatur, secundum gl.ab omnibus appro-
batam.in l.iij.C.ad legem Iuliam maiest. [Qualiter
hoc intelligitur in præsenti regno Franciæ, iuxta or-
dinationem beati Ludouici habetur suprà in verbo,
Adiecta impuberi. dum loquitur de excellentia homi-
nis.] Ergo facilius ei prodesse debet ad sui defensio-
nẽ & innocentiã probandã & præsumendam: quum
iura sint prõpiora, & consequẽter iudicea ad absol-
uendum,quàm condemnandum.l.absentẽ. ff. de pœ-
254 nis.† Octauò facit quia debilior præsumptio pro ac-
cusato elidit & confundit maiorem, & fortiorẽ præ-
sumptionem facientem pro accusatore, per text.iun-
cta glo.super verbo,ad plenum.in cap.ex literis.de in
integ. restit. vbi per præsumptiuam probationem &
minus plenam eliditur præsumptio contumaciæ. I-
deo si plures præsumptiones & indicia facerent con-
tra accusatum: vna sola faciens pro ipso obscurat, &
obumbrat plures contra eum facientes, sicut semiple-
na probatio obscurat plenam accusatoris probatio-
nem. Nõ dico ꝙ eam elidat, sed eam obscurat. vt non
sit clara, lucida, & indubitata, quæ requiritur in cri-
255 minibus puniendis.l.sciant.C. de probation. † Et ita
aliàs in Senatu Romano iudicatum fuisse refert Va-
lerius,lib.viij.tit.de iudiciis, Callidius, inquit, Bono-
niensis in cubiculo mariti nocte deprehẽsus, cùm ob
id causam adulterij diceret, inter maximos & grauis-
simos infamiæ fluctus emersit, tanquam fragmentum
naufragij leue admodum genus defensionis ample-
xus: affirmauit enim se ob amorem pueri sui, eò esse
perductum. Suspectus erat locus, suspectum tempus,
suspecta matris familiæ persona, suspecta etiam ado-
lescentia ipsius scilicet Callidij. Sed crimen libidinis
scilicet adulterinæ confessio intemperantiæ, id est,
ardentioris amoris in puerum, liberauit. Subiungens
ibidem: Cùm parricidij causam duo fratres Cælij di-
cerent, quorum pater Titus Cælius in cubiculo quie-
scens, filiis altero cubantibus lecto, erat interemptus,
neque aut seruus quisquam, aut liber inueniretur, ad
quem suspicio cædis pertineret. [Nisi suppleat filios
sub eodem tecto stantes. ff. ad Silleia. l.j. §.j.] hoc vno
nomine absoluti sunt; quia iudicibus planum factum
est, illos aperto ostio inuentos esse dormientes. Som-
nus innoxiæ securitatis certissimus index, miseris
opem tulit. Iudicatum est enim rerum naturam non
recipere, vt occiso patre, super vlnera & cruorem
eius quietem capere potuerint. Hæc ille. Vnde sequi-
tur præsumptionem vnam quãuis leuem, fortiorem
vincere. Et plures propter vnam in confuso remane-
256 re in accusati fauorem & liberationem. † Nonò & vl-
timò facit tex. aureus, in cap. literas.de præsumptio.
vbi testimonium fratris iuuat fratrem etiam in causa
hæresis ad sui defensionem, ne de hæresi puniatur.
257 † Ex quo infert ibi Bal. quòd frater adducere potest
fratrem suum in testem contra procuratorem fisca-
lem, ad probandum vlnus non esse letale, vel quòd
fecit homicidium ad sui defensionem. Nec habet fi-
scus causam cõquerẽdi, qui certat de pœna, & odio-
so lucro cum iactura alterius argu.l.si quis vxori.§.j.
ff.de furtis. secundum Salic.in l.parentes.C.de testib.
sequuntur Ioã.de Plat.& Angel.in §.j insti.de gradi.
258 cog. † Pro quibus facit quod decidit Specu.titul.de in-
quisitio.§.j.versi.& generaliter cum sequen.vbi dicit
ꝙ ad probandum innocentiam vel excusationem, nõ
requiritur, quòd testes sint omnino integri, veluti do
mestici & familiares, qui non sufficerent ad condem-
nandum. Quod sequitur Alex.in secunda parte cõsi.
xxiiij.incip.An si quis inuẽtus in domo.xj.colla.alle-
gans Archid.in cap.manifestè.& cap.sequen.xij. q. j.
Ex his omnibus sumpta occasione, iuncta etiã singu-
lari decisione Panormi.in cap.audistis. xiiij. colla. de
259 præscript. † Dicentis, quòd vbi non constaret de ho-
micidio nisi sola confessione accusati, qui non simpli-
citer occidisse confessus est, sed ad sui tutelam, & de-
fensionem hoc fecisse ex tali qualificata confessione,
puniendus non est pœna mortis. Prout etiam ante
Panorm. consuluerat Ange.consi. xxvij.in decisione
260 iij.quæst. † Certè in præsenti regno non est culpan-
da consuetudo practica, & communis obseruantia, ꝙ
si abolitionem seu delicti remissionem impetrãs à re-
ge, vel alio potestatẽ habente super homicidio per eũ
perpetrato, & probare non potest casum prout nar-
ratur in litera, quia fortè expressit hoc fecisse ad sui
defensionem: conceduntur ei secundæ literæ cum
cauda simplici, per quas mãdatur iudici, ꝙ credat de
hoc, & stet iuramento impetrantis: & stabit vt dietim
practicatur, secundum Masuerum titu. de probatio.

§.Item si ille, qui obtinuit literas &c. Auditur tamen
procurator regis vel domini, si pro interesse publico
probare vellet contrarium, quod imò illud homicidium
inuadendo perpetrauit. Sed ad hoc probandum, &
iuramentum purgationis ipsius accusati impediendũ,
filij ipsius occisi vel damnum passi, quorum ciuiliter
duntaxat interest, non audirentur, nisi procurator re-
gis vel domini interesse publicum prosequentis cum
261 eis iungeretur, secundum eum. † Vna talis litera non
diu est, fuit Senescallo Caturcensi præsentata per quẽ
dam Ioannem Barriera, aliàs Peyrolet pectinarium
huius ciuitatis habitatorem, quam pro vxore & fratre
occisis, quibus procurator regius erat iunctus, posse-
tenus impugnaui. Et finaliter causa ad Parlamentum
Tolosæ deuoluta per appellationem: quia constabat
ex pluribus coniecturis parentibus, quod homicidium
defendendo non fecerat, sed inuadendo: attẽto quòd
occisus homo senex erat & fragilis conditionis, dul-
cis agricultor, honestè viuere solitus, portans solùm
baculum senectutis in manu, cum quo ambulãs se su-
stinebat, & quem senio confectus deferre consueue-
rat, & in itinere publico à præsenti ciuitate recedens,
& ad locum de Auerro vbi domicilium habebat, re-
diens solus, dictus autem Peyrolet ætatis quadraginta
annorum potens, robustus & altero corpulentior,
ensem ad duas manus, in quo summè expertus erat,
portans, vitæ inhonestæ, gentes verberare & molesta
re solitus, in iurgiis & violentiis commissis nutritus,
& viis facti perpetrare solitus, præfata litera vt suo
staretur iuramento, gaudere non potuit, propter de-
cisionem Bar. in dicta l. Aurelius. §. idem quæsiit. ff. de
libera. leg. quam sequitur Panor. in cap. bonæ memo-
riæ. i. ij. vltima colla. de postula. præla. Et ei inter cæ-
tera obstitit decisio Barto. in l. inter omnes. §. rectè. ff.
de furtis. quinimo per arrestũ dictæ curiæ literis suis
priuatus fuit Tolosæ decapitatus, Anno domini M.
262 cccclxxxvij. † Quia vsus & consuetudo regni, & de-
cisio Panor. in dicto c. auditis. Et Ange. allega. consi.
xxvij. locum haberent, data amborum tam occisoris
quàm occisi omnimoda paritate, quia tunc confitens
hominem occidisse ad sui defensionem saltẽ pœnam
mortis euitaret, præstito dicto iuramẽto purgationis.
Sed in casu prædicto non verisimile erat, hominem
senem tremebundum, dulcem, & mitem cum baculo
senectutis in itinere, & campis talem ribaldum arma-
tum inuasisse de patria Bearnij pacis inquieta oriun-
263 dum. † Ad quod facit quod dicit Io. Fab. §. ius autem
gentium. prope fin. Instit. de iure naturali. vbi si duo
reperiantur eodem loco iacẽtes vulnerati: vnus viuus
& alter mortuus, nec constat quis fuerit aggressor: cer
tè viuus secundum aliquos est absoluendus. l. j. §. cùm
arietes. ff. si quadru. paupe. fecisse dicatur. Tamen ve-
ritas est, quòd vitæ amborum considerandi sunt præ-
cedentes actus. l. desertorem. §. Is qui. ff. de re milit. vt
ibi plenè probat. Sicut cõsiderati fuerunt in casu per
me narrato per arestum deciso, de duobus se inuicem
percutiẽtibus: pro quo præsumendum sit, videatis Lu
cam de Penna plenè in l. deuotum. C. de metatis, &
epidimeticis libro xij. versicul. tertiò quæritur. Quæ
omnia dixi in honorem Bal. doctoris summi, volen-
tis in d. cap. penul. de probat. testimonium virginum
præferri testimonio viduarum, & coniugatarum mu-
lierum. & spero quòd tempore opportuno faciẽt vo-
bis honorẽ aureum pro defendendo delatos à morte.
Postremò tamen sanè, & prudenter intelligatis, dum
dixi abstinendum fore à raptu virginum, viduarum,
& aliarum mulierum sub pœna capitis, & confisca-
tionis bonorum, raptæ mulieri applicandorum. Et
quòd raptores occidi possint in ipso actu. l. prima. C.
264 de raptu virginum. † Nisi mulier rapta esset mere-
trix: quia tunc raptor non teneretur pœna illius legis
per tex. in l. verum. ff. de furtis. Etiam si raperetur ta-
lis filia, quæ non fuit à viro alieno, nisi semel cogni-
ta. Cùm eo solo non dicatur casta nec honesta. l. stu-
prum. ff. de ritu. nup. secundum Pau. singulariter con-
265 silio. cccvij. incip. Viso dicto statuto. † Quod vltimũ
an sit verum cogitabitis: quia crederẽ hoc verum in
terminis dictæ l. stuprum. scilicet vbi puella ab alio
viro semel tantùm cognita, pro illo coitu quæstũ fe-
cisset. Et ita puto Pau. intellexisse, allegando dictam l.
stuprum. quæ in illis terminis loquitur. Et dictum
Doctoris secundum iura, quæ allegat, est intelligen-
dum, vt dicit Bar. in l. non solùm. §. liberationis. ff. de
liber. lega. Et quod sic intelligatur, videtur concludere
Ange. Aret. in tracta. criminum, super verbo, *Che me
ay adulterata la mia donna.* xij. colla. Talis enim puel-
la semel cognita, si ex hoc quæstum fecerit, compara-
266 tur meretrici, vt eam rapiens pœna raptus non feria-
tur, vt dicta l. † Verùm punietur extra ordinem
crimine iniuriarũ arbitrio iudicis. [Idem tenẽt Bar.
in l. si vxor. §. j. ff. de adulte. vbi violenter cogno-
scens concubinam alterius punitur.] Et idem in effe-
ctu refert Masuerus obseruari titu. de pœnis. §. Item
est præcipuè considerandum. vbi dicit in raptu consi-
derari, an mulier rapta sit honestæ vitæ: quia si mere-
trix esset luxuriosè viuens & non maritata, casus de
se non esset capitalis, saltem ad mortem. Alleg. Bart.
in l. si vxor. in princip. ff. de adult. vbi dicit Bar. quòd
coitus nedum meretricis, quæ multorum libidini se
præbuit, sed etiam cum alterius concubina est impu-
267 nitus. † nisi cõcubina esset talis, quæ nomen matro-
næ, id est, honestæ mulieris non perdidisset: quia erat
fortè concubina patroni sui: vel dico à simili alicuius
principis, & magnatis in suo territorio, cui mulier
reuerentiam debebat, & aliâs cum ipso solo viuebat.
268 † Plus dico, quod posset esse ita atrox, & abusiua hæc in-
iuria, etiam publicè meretrici illata, quòd etiã pœna
mortis esset raptoribus imponẽda, si factio nimis gra-
uis existeret secundum Bal. singulariter in l. si. ff. de re-
rum diuisi. & sentit Bar. in dicta. l. si vxor. dum dicit:
Nisi pœnas, quod violenter fuit factus coitus, &c. Vnde
dicit Ioan. Fab. in §. j. instit. si quadrup. paupe. fecisse
dicatur. quòd licet appetitus & feruor ille, qui com-
mouetur ex præsentia fœmellæ, dici possit naturalis,
tamen quòd rumpat quis ostia domus, videtur esse
contra naturam: imò plus quàm bestiales sunt homi-
nes, qui frangunt ostia mulierum, & quasi verres spu-
mantes, & tauri speculantes fœtore hircino aerem in-
ficiẽtes, villam circuiunt. quod enim est naturale in
bestiis, est innaturale in homine, secundum eum ibi,
per textum in l. probrum. ff. de verborum significat.
[Vt pleniùs declaraui suprà in verbo, *Mortuo itaq;
testatore.* primo. dum decidi de damnato ad mor-
269 tem, si testari possit.] † Non ergo sine causa dixit
Bald. quòd etiam cum meretrice potest coitus esse ca-
pitalis ex nimio & excessiuo abusu. Pro quo facit
text. Iudicum xix. capitu. intelligendo, quòd mulier
de qua ibi, non erat vxor illius senis, sed simplex con-
cubina, qua filij Gabaa Beniamin abusi fuerunt. Pro-
pter quod delictum fuerunt occisi & eorum vrbes vo-
tas flamma consumpsit, vt ibi dicitur. & cap. sequen-
ti. Ad quod facit glo. singularis in §. in summa. insti-
270 tutio. de iniur. † volens in pœnis arbitrariis iudi-
cem posse, si ei videatur, pœnam mortis arbitrari. De
cuius

cuius glos. intell&tu videatis plenè Felin. io capi. ex
271 literis.x. colla.de constitutio.†Et sicut pœna capitis
punitur rapiens mulierem, quæ nunquam in corpus
suum peccauit, sic etiam punietur si meretricē rapiat
iam pœnitentem, postquam fuerat ad frugem melio-
ris vitæ reducta, secūdum Bal. in dicta l.j.C.de rapt.
virgi. Etiam si raptor eam sæpe carnaliter spontè co-
gnouisset, secundum Ioā.Fab.in §. si autem per vim.
iustit.de publi.iudi. Et idem si nupta, fuisset com ma-
rito tempore raptus residens, secundum Pan. in l.ra-
ptores.C.de episc.& cler.& Bar in dicta l.si vxor.per
272 illum text.†Meretrix enim etiam publica si fuerit ma-
ritata, & vitam ducat honestam, ita quòd pro mulie-
re honesta habeatur, raptus eo tempore commissus
venit criminaliter puniendus: potissimè si fuerit fa-
ctus in domo mariti, & contra suam & mulieris vo-
luntatem, secundum Masuetum, & Bar. vbi suprà. Se-
cùs si maritata pristinum continuaret meretricium:
quia ad melioris vitæ frugem præsumitur transisse.
Plus dico, quòd ad frugem melioris vitæ præsumitur
reducta, si ante raptum se retraxerit in locum hone-
stum, maximè si cum honestis parentibus suis, cum
vestibus honestis incedēdo, & castas, & pudicas mu-
273 lieres conuersando & sequendo. † præsertim si trien-
nio ante raptū honestè viuere perseuerauit, per text.
singularem in Auth.de monachis.ibi: triennalis tem-
poris testimonium. per quem dicit ibi Angel. ꝙ licet
274 malus † semper præsumatur malus in eodem genere
malitiæ: tamen fallit, si post delictum honestè trien-
nio vixerit: quia ex hoc cessat prioris malitiæ præ-
sumptio, quod singulariter est notandum, vt plenius
dixi super verbo, *In eodem testamento relinquens.* ij.lo-
quendo de filio patri ingrato penitēte: nisi ergo signa
pœnitentiæ præcesserint, ea, quæ semel fuit vulgaris,
si postea stat innupta sine viro, accessus ad eam est
impunitus, vt d.l. si vxor. lo fine.

Laus Christo Iesu Domino nostro.

SVMMÆ.

1 ☞ *Tutela est naturali æquitati conueniens.*
2 *Tutela officium qui gerant.*
3 *Amicitia vetus præferenda.*
4 *Tutela quid.*
5 *Tutores quare ita appellentur.*
6 *Tutor principaliter datur personæ, deinde bonis.*
7 *Tutor in quo differt à curatore.*
8 *Tutores triplici ratione moueri ad defendendos pupil-*
los. & nu. 9. 10.
11 *Lycurgi Lacedæmoniorum principis integritas.*

Tutores impuberis.

HI tutores, vt opinor, fuerunt testa-
mentarij per Raynutium patrem in
testamento dati Adiectæ impuberi ab
eo institutæ hæredi. Nam si eam in-
stituendo pariter & ei substituendo
sibi, & bonis suis prouidit, opportunum est credere,
quòd multò magis personæ hæredis suæ & filiæ im-
puberis (quamuis ex tex. de tutela expresè non appa-
reat) prouidere voluerit. Cum semper naturalis stimu
lus patrem hortetur ad cogitandum pro liberis, iuxta
illud poeticum j. Aeneid.

Omnis in Ascanio chari stat cura parentis.

Et Tullius j.de offi. Vnicuique, inquit, nostrûm cha-
ri sunt liberi: quia paternus affectus omnem vincit af-
fectū. l.fi.C.de cura.furio. Cōsiderauit profectò sum-
mus ille paterfamiliâs, quod scribitur. instit.de Atti-
1 liano tutore.in fin. ꝙ impuberes in tutela esse, † naturali
rali iuri conueniens est, seu æquitati, vt is qui perfe-
2 ctę ætatis non sit, alterius tutela regatur. † Ad quod
officium vocandi sunt per testatorem fideliores ami-
ci, quos in vita sua acquisiuit, & quæsitos sibi esse a-
micos, & eorum fidem multis rerum argumentis co-
gnouit, vt dicit tex.in §.cúmq;.in procemio instit. Et
nō amici mensę. vnde Seneca lib.de remediis fortui-
torū, Quęre, inqt, amicos inter honesta officia: quęre
in laboribus. Ad mēsam res ista nō quęritur: imò mo
dicus amicus est, qui dūtaxat amicus est mensæ. De
rali amico dicit sapiens, vinū nouum amicus nouus.
Expedit ergo sapienti œconomico amicum, vel ami-
micos bonos cōquęstare. Nec de facili prætermitten
da est incepta amicitia: quia teste Tullio in lib.de A-
3 micitia, † Veterrima amicitia, sicut vinum vetus dicit
esse suauissima: maxima enim est vis vetustatis & cō-
suetudinis. Vnde narrat Sueton. lib. ij. de duodecim
Cęsaribus, ꝙ Augustus Cæsar amicitias non facilè
admisit, sed constātissimè retinuit: Eligat ergo sapiēs
vnusquisque amicos saltem vnum in vita, quē semper
custodiat, & cui sicut sibi ipsi credat, & bona ac fi-
lios post mortem committat. Aliâs non esset amicus
vt inquit Seneca, ad Lucillum epistola tertia. Sic fe-
cit Raynutius testator noster, qui filiæ dando tutores,
amicos prælegit, vt patuit per effectum: quia Adie-
ctam pupillam de persona curantes diligenter, & ho-
nestè maritarunt, tum omnibus bonis, de quibus nihil
rapuerunt, quinimo personam & bona optimè defen
derunt, & integra custodierunt, vsque ad pupillæ ma-
ritagiū prout boni tutores facere tenentur pro debito
4 eorum incumbente officio. † Est enim tutela (vt Ser-
uius definit in l.j.ff.de tute.) Vis atque potestas in ca-
pite libero ad tuēdum eum qui propter ætatem se de-
fendere nequit, iure ciuili data ac permissa, institu. de
tutel. in prin. Tutores autē sunt, qui eam vim ac po-
testatem habent, ex qua re ipsi nomen acceperunt.
5 Itaque † appellātur tutores quasi tuitores, atq; defen-
sores. Sicut æditui vel æditicij dicuntur, qui ædes tuē-
tur, vt præfectus vigilum, qui cum eo de nocte va-
dunt. l.ij.§.sciendum. ff.de offic.præfe.vigi. Nam pro
prium tutoris officium est, semper vigilare ad instar
præfecti vigilum: primò defendere pupillum, deinde
6 eius bona. † Quia principaliter dantur personę, &
consequenter causæ & rebus. insti.qui dari tuto.testa.
possunt.§.certæ, Ideo tenetur tutor principaliter pu-
pillum instruere in bonis moribus: pro quo faciendo
prębere tenetur salaria magistris eius. ff. de admini.
tuto.l.cùm plures.§.in primis.& C. de alimen. pupil.
pręstā.l.fi. Sic enim fecerunt tutores nostri, qui Adie-
ctam eorum pupillam honestè nutriuerunt & eam vt
perpetuò honestè viueret, matrimonio collocarunt:
circa quod maxima versatur humani generis hone-
stas.l.semper. ff.de ritu nuptia. vt videbitis in verbo,
7 *Cuidam Petro tradiderunt.* † Et in hoc differt tutor à
curatore, qui principaliter datur rebus, & secundariò
personæ. C. de nup.l.in copulandis. Et moueri debēt
tutores, & confidenter incitari ad defendendum pu-
8 pillos triplici ratione. † Primò quia sciūt Deū omni-
potentē, cui nemo resistere potest, habere in officio
illo coadiutorem: habet enim Deus pupillos in sin-
gulari custodia, & protectione, vt scribit Psal.cxlv.

Dominus custodit aduenas, pupillum & viduam suscipiet, scilicet in sua speciali cura, secundum Lyram
ibi: quia vt scribitur Deuteron.x. Ille est, qui facit iu-
9 dicium pupillo & viduæ. †Secundò habent iudicem
terrenum in singularem protectorẽ: quum sit omniũ
pupillorum sui territorij magnus tutor, & particulares coadiuuans tutores: imò eorum defectus supplẽs.
l.bonorum.C.qui admitti ad bo.pos. possunt ibi.tex.
no.qui in causis pupillorum etiam de facto supplere
potest, vt ibi, & Bart.plenè in l.si curatorem habens.
C.de in integ.resti.minorum.& in l.iiij.§. hoc autem
iudicium.ff.de dam.infect. quem in hoc sequitur Pa-
10 nor.in cap.bonæ.l.j.v.col.de postula.præla. †Tertiò
quia si potentiam alicuius horrescunt, contra quem
iudex loci, & præses prouinciæ non præualerent, habẽt imperatorem & regem in iudicem, & specialissimum contutorẽ, quem recta via adire possunt, omisso quocunq; medio, & aduersarium coram ipso trahere, quocunque non obstante priuilegio.l.j. C.quando imperator inter pupillos & viduas vel miserabiles
personas cogno.in fin. Non ergo excusari possunt tutores aliqua impotentia, vbi tot sunt suorum concutores, & potentissimorum consortum certissima, ac
insuperabilia pro pupillis diuina, & humana suffragia. Et si ratione non moueantur ad defendẽdum pupillos, saltem ad hoc incitentur veterum exemplo, qui
seipsis & propria substantia postpositis, imò damnũ
passis, & quod molestius videtur iniuria lacessitis,
pupillos quorũ tutelam gerebãt, incolumes prætulerunt. Et propter eorum bona salubrius regenda æternóq; conseruanda perpetuũ non horruerũt, imò voluntariè susceperunt exilium, & finaliter se occide-
11 runt. †Legitur enim de Lycurgo Lacedæmoniorum
principe, & legum latore clarissimo, atq; inter Philosophos admirando, de quo Plutarchus & Valerius,
libro de Ingratis. Et Iustinus in tertio Epitomatum,
ac etiam Aristoteles in politicis multa scripsere. Qui (quo ad propositum sufficit) patre suo Spartiatarum rege, necnon & eius fratre natu maiore mortuis, cùm regnare potuisset, certior factus quod fratris defuncti vxor prægnans esset, vt legitimus & pius tutor e vestigiò declarauit regnum pueri esse debere, si mas foret. Sed cùm mulier verba fecisset de perdẽdo puero, quò illi nubere posset, & Spartiatis imperaret, eius opinionem detestatus est. Natóque puero cùm aliquando Ipse cum principibus cœnaret, eum Lycurgo detulerunt: quem ille suscipiẽs, ad discumbentes dixisse fertur, O Spartiatæ rex vobis est natus: impositóque in regio solio, omnes tum eius animi magnitudinem, tũ iustitiã admirati sunt. Deinde leges eis instituit, quò felicius regnũ nepotes regerent. Quæ quid cõtineãt ex Plutarcho haberi potest. Cùm autẽ in legibus suis nullã diuitiarũ vellet haberi curam, fertur locupletes aduersus Lycurgũ exarsisse. A quibus multis iniuriis pulsatus etiam oculũ amisit. Cupiens itaq; eam suam institutionem reddere, eóque modo pupilli principatum facere immortalem, ad concionem omnibus cõuocatis iuramentũ exegit, vt nil remoueretur, vel immutarẽt, donec ex Delphis reuerteretur. Cúmque oraculũ consuluisset, an piæ leges, & satis ad felicitatem latæ essent: responsum habuit & leges piè latas esse, & ciuitatẽ illam clarissimam fore, vbi ipsius Lycurgi vterẽtur legibus. Quo audito vaticiniũ mox scripsit, & Spartam transmisit, & se illico interemit: quò Spartæ legibus perpetuò vterentur suis. Hæc ibi. Præmissorũ omniũ obliti moderni tutores, non de personis pupillorum suorum quibus principaliter dati sunt curant, sed qualiter eos perdere possint, vt illorum bona sibi, & suis approprient, incessanter cogitant: ita quòd de tutoribus verso nomine curatores efficiuntur, domos pupillorum curando & euacuando, in sui honoris ac salutis æternæ dispendium.

Laus Iesu Christo Domino nostro.

GVLIELMI BENEDICTI DOCTORIS VTRIVSQVE IVRIS ERVDITISSIMI,

Cap. Raynutius, Repetitionum finis: quæ antehac rudioribus Typis editæ, nunc iam superaddita hac tertia parte (quæ nondum in lucem emissa fuerat) recentioribus perfectissimísque his Characteribus, in studiosorum maximam commoditatem, summa dexteritate excusæ sunt.

GVLIELMI BENEDICTI VTRIVSQVE IVRIS DOCTORIS FAMOSISSIMI, TOLOSANIQVE SENATORIS CLARISSIMI DE DVCATV NORMANNIAE, AQVITANIAE, & Comitatu Andegauiæ, Cenomaniæ, Turonensi, de Ponthieu, Ebroicarum, & Pictauiæ Tractatus, quo dictos Ducatus & Comitatus Illustrissimo Francorum Regi, Coronæque Franciæ pertinere apertissimè Lectoribus demonstratur.

Summæ totius Tractatus.

1 *Rollo saracenus ex damnato coitu Gulielmum habẽs filium, duxit postea filiam regis Galliæ, Normaniam in dotem accipiens.*
2 *Matrimonium sectæ diuersitas impedit. & nu.3.*
4 *Normania quare dicatur quæ prius Neustria.*
5 *Sigillam vxorem occidit Rollo.*
6 *Legitimari per sequens matrimo. non potest natus in diuersis sectis. & alio intermedio matrimonio.*
7 *Gulielmus Rollonis spurius pro Normaniæ duce se gerit.*
8 *Gulielmus rex Angliæ per conquestam factũ quatuor habuit liberos.*
9 *Henricus Beau clerc vltimus filius, regnum & ducatum occupauit.*
10 *Normaniæ ducatus tribus medijs coronæ Franciæ vnitus.*
11 *Mabenlia vnica Henrici filia nubit bis. & nu.12.*
13 *Henricus secundus vnicus Mabenliæ. & patris hæres.*
14 *Adella Gulielmi regis & ducis filia, Tibaldum de Campania genuit, qui regnũ & ducatũ occupauit. & nu.15.*
16 *Ludouicus pius Franciæ rex Henrico secundo regnũ Angliæ cum ducatu restitui fecit.*
17 *Ludouicus pius Alienoram Tibaldi hostis ducit filiã, quæ ducissa tunc erat Aquitaniæ, & comitissa Pictauiæ.*
18 *Aquitaniæ ducatus tres tantùm continet senescalias.*
19 *Alienora in necem mariti conspirans repudiatur.*
20 *Aquitaniæ ducatus, & Pictauiæ comitatus ob Alienoræ crimen, regi Franciæ confiscantur.*
21 *Ioannes de temporibus vixit annos trecentum sexaginta & vnum.*
22 *Alienoram à rege Galliæ repudiatam ducit Henricus rex Angliæ.*
23 *Philippus à Deo datus Ludouici regis filius.*
24 *Aquitaniæ ducatũ cum comit. Picta. licet confiscatum retinuit Henricus. & pro eo facit homagium Philippo.*
25 *Henricus secundus ex Alienora quatuor suscepit liberos.*
26 *Thomas Cantuariensis quare occisus.*
27 *Ioannes sine terra, vltimus Henrici secundi filius facinorosè regnum, ducatum, & reliqua occupat.*
28 *Læsæ maiestatis crimen in regem Galliæ ab Anglo commissum.*
29 *Ioannis bona quæ in Gallia tenebat confiscantur.*
30 *Normaniæ ducatus multis nominibus regi Galliæ confiscatus. & nu.31. & 32.*
33 *Aquitaniæ ducatus post confiscationem Anglo semel & iterum restitutus.*
34 *Beati Ludouici cum Anglis conuentio.*
35 *Edoardi primi felonia. & nu.36.*
37 *Edoardi secundi felonia. & nu.38.*
39 *Edoardi tertij felonia.*
40 *Angli quid pro se allegent, & ad eos respõsio. & nume.41. 42. & 43.*
44 *Carolus quintus imperator Lutetiam venit. & num.45.*
46 *Henrici quinti & sexti felonia.*
47 *Felonia duplex Anglorum. & nu.48.*
49 *Renuntiatio superioritatis regni non valet. & nu.50.*
51 *Normanorum origo.*
52 *Rollo primus Normanorum dux contra Gallos.*
53 *Normanorum in Gallos crudelitas.*
54 *Rollo Gulielmum filium ex concubina suscepit.*
55 *Neustria de antiquo regum Franciæ domanio Rolloni datur.*
56 *Sigilla regis filia datur Rolloni baptizato, vnà cum Neustria.*
57 *Normania vnde dicta, quæ prius Neustria.*
58 *Normani & Angli potatores egregij.*
59 *Angli & Scoti vinum plus appetunt, quo carent.*
60 *Rollo vxorem repudiat, necat. & ad concubinã reuertitur.*
61 *Confiscatio prima Normaniæ, ex Rollonis delicto. & liberorum defectu.*
62 *Legitimatio per subsequens matrimonium quãdo nõ fiat.*
63 *Gulielmus Rollonis filius optimus belli dux.*
64 *Gulielmus rex Angliæ per conquestam factus quatuor habuit filios & vnam filiam.*
65 *Henricus vltimus Gulielmi filius regnũ & ducatum occupat.*
66 *Confiscatio secunda Normaniæ tempore Henrici primi, triplici medio.*
67 *Mabenlia Henrici vnica primum imperatori, deinde Gauffredo nupsit. & nu.68.*
69 *Henricus secundus hæres vniuersalis ex Mabenlia & Gauffredo.*
70 *Tibaldus de Campania Angliam inuadit.*
71 *Alienora Aquitaniæ ducissa Ludouico Frãcorum regi nupsit.*
72 *Alienora crimen in virum.*
73 *Tibaldum Angliam & Normaniam occupantem pellit Franciæ rex, & Henricum secundũ restituit. & n.74.*
75 *Aquitaniæ ducatus prima confiscatio.*
76 *Ludouicus rex, quare pius vocatus. & nu.77.*
78 *Alienoram à Gallo repudiatam ducit Anglus.*
79 *Philippus audax nascitur Ludouico.*
80 *Somnium Ludouici ante Philippi natiuitatem.*
81 *Philippus anno ætatis decimoquarto, & viuente patre coronatus.*
82 *Alienora peperit Anglo quatuor filios, & vnam filiam.*
83 *Confiscatio alia ob Henrici secundi felonias.*
84 *Philipp⁹ cõfiscata ob Henricũ Richardo eius filio restituit.*
85 *Confiscatio alia ob Richardi felonias.*
86 *Ioannes sine terra scelere fit rex.*
87 *Confiscatio alia contra Ioannem sine terra. & nu.88.*
89 *Henricus tertius Ioanni succedit.*
90 *Aquitaniæ ducatus Henrico tertio à beato Ludouico restitutus. & nu.91.*
92 *Aquitaniæ ducatum quinque comitatibus auxit beatus Ludouicus.*
93 *Angliæ rex denuo factus vasallus regis Frãciæ. & nu.94.*
95 *Angli non steterunt pollicitis.*
96 *Beatus Ludouicus apud Thuniciã defunctus. & nu.97.*
98 *Edoardus primus Henrico tertio successit.*

99 *Edoardi rebellio, & confiscatio.*
100 *Philippo Perpigniano mortuo succedit Philippus pulcher.*
101 *Aquitaniæ ducatũ restituit Philippus pulcher Edoardo.*
102 *Edoardi eiusdem alia felonia, & confiscatio. & nu. 103.*
104 *Philippus pulcher moritur tribus relictis filijs, & vna filia Edoardi secundi vxore.*
105 *Edoardi secundi rebellio, & confiscatio. & nu. 106.*
107 *Edoardo tertio restituit Aquitaniam rex Galliæ. & numero 108.*
109 *Edoardi tertij insignis rebellio.*
110 *Aquitaniæ superioritatem alio tractatu prætendunt Angli, cui respondetur & nu. 111. 112. 113. & 114.*
115 *Carolus v. Imperator Gallorũ ius cõtra Anglos probauit.*
116 *Clemens vij. Pont. pro Gallis contra Anglos iudicauit.*
117 *Henrici quinti & sexti rebelliones. & nu. 118. & 119.*
120 *Regnum totum Angliæ non sufficeret reparationi malorũ Galliæ ab eis illatorum.*
121 *Confiscatio quando fiat ipso iure, siue facto hominis. & nume. 122.*
123 *Temporalia ad agendum sunt perpetua ad excipiendum.*
124 *Actioni contra tam potentem hostem non currit præscriptio.*
125 *Renũtiatio superioritatis in decolorationem publici status, non valet.*

DVDVM fuit in humanis † Rollo
le Dannoys saracenus, qui amore
cuiusdam filiæ Comitis de Bessino,
Deo fidelis, & christianæ, quæ Po-
pa vocabatur, eaardesceos ea ea fi-
lium suscepit nomine Gulielmum
dict longue espee: & sic damnato coitu genitum,
cùm illam eo tunc non desponsasset. Præterea quia
2 ipse saracenus & puellæ Christians erat, † inter quos
ob sectæ diuersitatem matrimonium esse non pote-
rat. Quo tempore Normania de antiquo domaynio,
& hæreditate Francorum regis existens, Neustria se-
cundum chronica vocabatur, continuato nomine vs-
que ad tempora Caroli regis Franciæ dict le Simple:
3 † qui pro pace cum eo & Normanis Franciam deuastantibus habenda filiam suam nomine Sigillam di-
cto Rolloni eo pacto, quòd Christianus fiet, cum di-
cto ducatu Neustriæ, quem eidem Rolloni tradidit,
& suis liberis ex dicto matrimonio in posterum de-
scendentibus nascituris, dedit in vxorem. De quo Ga
guinus lib. quinto, capit. iij. prope finem tantùm se-
quentia dicit: intercedẽtibus legatis res acta est. Ro-
lo Sigillam Caroli filiam vxorem recipit, & in dotem
Neustriam, quæ ab Epta fluento ad Britones termi-
natur, clauditúrque Gallico Oceano. Rebus vt ma-
ximè Carolus cupiebat ordinatis, Rollo Rothoma-
gum profectus initiatur sacris, & lauacro Christiano
appellatus est Robertus, à Roberto Pictauorum co-
mite, qui receptæ à Rollone fidei testis assistebat.
4 † Neustriam adeptus Rollo eam Normaniam appel-
lauit, quòd eam homines à Septentrione profecti oc-
cupassent. North enim Danorum lingua Septentrio-
nem, Man vero hominem signat. Inde vocabulo
composito Normani, id est, Septẽtrionales. Et Nor-
mania ad hũc vsque diem vocitatur. Eius tam barbaræ
& ferocis gentis dum originem quæro, eam ex Go-
5 thorum feritate ortam accepi. Hæc ille. † Sed cùm pri-
mum Rollo possessionem ducatus habuit pacificam,
& prius quàm liberos ex Sigilla eius vxore aliquos
suscepisset, eã à se repudiauit, & reiecit, & mori dein-
de miserabiliter fecit. Vnde etsi tam ex lege in matri-
monio dicta, quàm ratione delicti perpetrati, duca-
tus ille ad regem, etiam iure communi si Galli vterẽ-
tur, reuersus fuisset: Tamen Rollo ipsum propter re-
gis, qui tunc guerris variis vndique agitabatur debi-
litatem de facto tenuit, & dictam Popam eius con-
6 cubinam in vxorẽ duxit. † Sed nõ ea hoc Gulielmus
ille legitimatus fuit, nec legitimus esse potuit. Nec
cap. tanta est vis matrimonij. qui filij sint legiti. Tum
propter sectæ diuersitatem tempore natiuitatis Gu-
lielmi inter ipsos existentẽ, Tum etiam propter ma-
trimonium inter ipsum Rollonem & Sigillam inter-
medium, locum habere potuit. Et si per obitum Sigil-
læ absque liberis defunctæ, & per Rollonẽ occisæ du
catus ille ad regem non fuisset reuersus, prout fuit,
quum limitata dispositio contractus matrimonij li-
mitatum pariat effectum. Et non steterunt liberi, ad
quos deferretur feudum prædictum, quod culpa Rol-
7 lonis contigit. † Deinde successu temporis Rollone
defuncto Gulielmus iam dictus eius filius pro duce
Normaniæ, Aquitaniæ, necnon comite Pictauiæ An-
degauen. du Maine, Turonch. de Ponthiu, & Ebroi-
carum, & plurium aliarum terrarum regni Franciæ
se gerens, in quo Angli quo ad prædictas donationes
8 suum stipitem faciunt. † per conquestam rea Angliæ
effectus quatuor habuit liberos, scilicet Robertũ pri-
mò genitum, qui Normaniæ ducatum tenuit. Secun-
dus fuit Gulielmus dict le Roux, in regno Angliæ suc
cedens. Tertius nomine Rogerius, qui filiam vnicam
Britanniæ hæredem desponsauit. Quartus fuit Hen-
ricus, studio Parisiensis, vt ecclesiasticus fieret, depu-
tatus. Cuius intuitu fuit exhinc Henricus Beau clerc
nominatus. Et præterea vnicam habuit præfatus Gu-
lielmus filiam nomine Adellam, quæ nuptui tradita
fuit Tibaldo comiti Carnotensi, & Blesensi: cui alte-
rum Tibaldum, qui Campaniæ comes extitit, enixa
fuit. Præfatus Robertus dicti quondã Gulielmi pri-
mò genitus Normaniæ dux, mare transfretauit pro
Christo contra infideles pugnaturus. Gulielmus verò
primi Gulielmi secundò genitus Anglorũ rex absque
liberis decessit: & pariter Rogerius tertiò genitus.
9 Quibus † defunctis, Henricus Beau clerc, postremò
genitus regnum Angliæ occupauit, & contra Rober-
tum eius fratrem primò genitum Normaniæ ducem
cui potius regnũ pertinebat, à Turcis in patriam re-
uersum guerram habuit. Qua tractatu amicorum pa-
cificata se in Normaniam contulit: & suo fratre Ro-
berto, & vnico eius filio cum Flandriæ comite eius
auunculo, cui à patre in custodia traditus fuerat cõ-
morante interfectis, ducatum Normaniæ etiam occu-
10 pauit. † Et tunc tribus mediis fuit dictus Normaniæ
ducatus coronæ Franciæ vnitus, & consolidatus. Pri-
mò propter feloniam, & fratricidium in persona dicti
Roberti fratris primò geniti, & consequenter domi-
ni sui ac nepotis commissum. Secundò, quia dictum
fratrem suum illiúsque filium, quibus in defectu pro-
lis erat successurus, interfecit: & sic indignus succes-
sione, cùm necem eorum ab alio interfectorum vindi
care debuisset: vt infrà latius dicetur & probabitur:
& tetigi suprà de cõiuge cõiugem interficiente, quar-
to principali arti. conclusione iiij. versi. iij. fallit. Ter-
tiò, quia dictum fratrem suum Normanum ducem, &
Franciæ parem occidit, in contemptum regis. Sed ob-
stante regis impotentia & debilitate dux Normaniæ
de facto perseuerauit Hẽricus Beau clerc antedictus.
11 Et † si prædictis mediis non fuisset ducatus Norma-
niæ cõfiscatus prout fuit, dico quòd demum morien-
do præfatus Henricus Beau clerc, huius nominis pri-
mus, vnicam nomine Mahenltam filiam, & hæredem
reliquit

reliquit, quæ Henrico quarto Imperatori fuit coniu-
12 gata. †Quo ab hac luce sine liberis ex illa subtracto,
fuit in secundis nuptiis maritata cum Gerfredo, seu
Gaufredo Martello filio Foulqueti, cui Foulqueto
rex Franciæ comitatum Andegauen. & Turonensem,
& Cenomaniæ simpliciter quo ad regimen & nõ ali-
ter in titulum commiserat. Qui Gerfredus seu Gaufre
dus tempore suo trans mare nauigauit, vltimúsq; rex
Ierosolymitanus fuit, & ꝓ dictorum comitatuum ve-
ro principe, licet eos Foulquetus pater à rege in cu-
stodia, & simplici regimine habuisset, possessionẽ il-
lorũ interuertẽdo, se gessit. †Ex qua Mahẽlta ci⁹ vxo
13 re vnicum suscepit filium, videlicet Henricum secun-
dum, q̃ ad causam & ex persona matris suæ Mahenl-
tæ rex Angliæ, & dux Normaniæ, & ex persona dicti
Gerfredi patris sui fuit comes Andegauensis & Ceno
14 maniæ, & Turonensis. †Ex matrimonio verò præfa-
tæ Adellæ dicti primi Gulielmi quondam Angliæ re-
gis, & Normaniæ ducis filiæ sororísque primi Henri-
ci beau clerc nominati cũ dicto Tibaldo comite Car
noten. & Blesensi contracto descendit, vt dixi, co-
mes Theobaldus de Campania, qui secũdum aliquos
vocatus fuit Stephanus. Ex cuius matrimonio genita
15 fuit Alienora eius vnica filia & hæres. †Qui quidem
comes Theobaldus de Campania manu potenti post
mortẽ dicti Henrici primi, dict le beau clerc ci⁹ auun
culi regnũ Angliæ, ducatũ Aquitaniæ, Normaniæ &
cætera ferè dominia, quæ dictus Gulielmus primus
eius auus paternus tenuerat, occupauit, & se intrusit
16 in ea contra dictũ Henricũ secundũ. †Vnde Ludoui-
cus Francorum rex, qui postea dictus fuit pius, filius
alterius Ludouici dict le Gros, ac beati Ludouici
proauus ægrè ferẽs, & cogitans regnũ Angliæ cæte-
ráque prædicta dominia potius proli masculinæ ex
dicta Mahenlta regis filia genitæ, & nũc Henrico se-
cundo in recta linea Henrici beau clerc existenti po-
tius deberi, quàm dicto comiti Theobaldo dictæ A-
dellæ filio in transuersali linea posito, aut aliis fortè
causis eũ mouentibus, succursum dicto Henrico secũ
do præbuit, eúmque regem Angliæ coronari fecit. In
quorũ recõpensam beneficiorum, Henric⁹ ille secun-
dus, & Mahenlta mater eius comitatum Ebroicarum,
& Vexinium, seu patriã de Veulguesin cum pluribus
aliis circumadiacentibus terris dicto Ludouico regi
dederunt. †Exinde fuit dicta Alienora filia comitis
17 Theobaldi de Campania nuptui tradita Ludouico
prædicto Francorum regi filio dicti regis Ludouici,
dict le gros. Quo tẽpore erat ipsa Aquitaniæ ducissa,
18 & comitissa Pictauiæ: †nec refert quo titulo. Eóque
tunc & per antea ducatus Aquitaniæ nisi tres cõtine-
bat prouincias, aut Senescallias, scilicet Burdegalen-
sem, Lauarum, & Basatensem à rege Franciæ sub ho-
magio tentus. Ex quo matrimonio inter dictos Ludo
uicum regẽ, & Alienorã ducissam, & comitissam cõ-
tracto, genitus fuit Philippus secundus, dict le con-
querant, aliàs le courageux secundum aliquos, quibus
quo ad hoc non assentit Gaguinus, vt infrà dicetur.
†Quo constante matrimonio dicta Alienora, quia
19 grauissimè contra dictũ Ludouicum eius maritum &
supremum dominum deliquerat in multis, præsertim
stans cum ipso extra regnum, & vltra mare cõtra in-
fideles, machinata mortẽ sui mariti, & feudorum suo-
rum domini, & cum Soldano Babyloniæ maritum di-
mittere, eique Soldano infideli nubere contra legem
Dei, & matrimonij sui, atque in actu fugæ nauim in-
trare volens reperta & deprehensa extiterat: fuit alio
honesto honore supposita per maritum eius regem
& dominum repudiata, sententia diuortij per Eu-
genium secundum põtificem maximum promulga-
20 tã inter eos. †Ex quo facinore feuda quæ ipsa Alie-
nora à rege tenebat, sicut ducatus Aquitaniæ, & co-
mitatus Pictauiæ, fuerunt ipso facto regi confiscata:
quum in tali crimine læsæ maiestatis confiscatio fiat
ipso iure. Et quia dictus Ludouicus de illa seu eius
persona aliter se non vindicauit, fuit pius ex post no-
minatus. De dictis Ludouico, & Alienora cõiugibus
narrat solùm Gaguinus libr. vj. cap. tertio, iuncto
21 cum fine principio, eo tunc †Ioannẽ de temporibus
annos trecẽtum sexaginta & vnum vita functum de-
cessisse. Ludouicumq; suppetias rei Christianæ latu-
rum (crucis insigni assumpto) promisisseique quem secu-
ta Alienora vxor concomitata est. Regresso in Galliã
Ludouico, Hẽricus, qui regnum Angliæ postea ade-
ptus est, regẽ orat vt suppetias illi ferat aduersus Ste-
phanum Anglum, qui Normaniã iniustè occupabat.
Cõparato igitur exercitu rex in Stephanum copias du
cẽs non difficili negotio Normaniam recuperat. Quã
Henrico restituta Henricus Vexinium regi dat. Ea-
dẽ ferè tempestate Alienoram petulantem quidem fœ
minam rex dimisit, plerisq; asseuerantibus cognatio-
22 nis gradu Ludouico attinere. †Quam à Ludouico di-
missam Hẽricus vxorem desponsat. Quæ res initium
fecit multis postea bellis. Nam ob eas nuptias Ande-
gauia, Cenomania, & Turonensis comitatus Henri-
co aduenere: Quos principatus vnà cum Angliæ re-
gno suscepit potens aduersus Francos effectus. At rex
ne sine liberis masculis vita defungeretur, Constan-
tiam Alphonsi Castellæ regis filiam ducit, quæ dum
secũdo partu filiã alteram edit, moritur: huic superin-
duxit Alizam Theobaldi Blesensis filiam forma pu-
dicitiáq; laudatissimam. Postea subiungens cap. iiij.
Tam egregiis gestis Deo hominibúsque cõmenda-
tissimis cùm esset Ludouicus, liberis tamen infœcun-
dus, præcipua illi cura erat suscipiendæ prolis. Eam
ob rem hanc vnam solicitudinem tantùm Deo com-
23 mittebat. †Ergo exauditus Philippum ex Aliza susce
pit: q propterea, ꝙ Dei muneres dat⁹ esse crederetur,
A deo datus cognominatus est. Verùm prius quàm
nasceretur quiescenti patri hoc insomnium apparuit;
videre visus est filium calicem manu tenere humani
cruoris plenũ, eúmq; suis proceribus propinare, ex
quo ipsi biberent imperterriti. Quod visum pater vni
tantùm Henrico Albano, qui legationem Apostoli-
cã apud Francos ꝑ id tempus regebat, retexit. Sed de-
functo Ludouico legatus rem propalat. Hæc ille. Cu-
ius autẽ fuit filius dictus Philippus, dictæ Alienoræ
vel Alizæ, quo ad propositum non refert: quum satis
sit eum fuisse dicti regis Ludouici filium post eum
regem factum. Et si modo supra dicto confiscata ob
delicta Alienoræ non fuissent dominia supradicta:
reperi quòd executato diuortio Henricus secundus
antedictus Anglorum rex dictam Alienoram eius
consanguineam duxit in vxorem: & ducatum Aqui-
taniæ ac comitatum Pictauiæ, licet confiscati essent,
24 retinuit cum vxore. †Pro quibus terris ex post dicto
Philippo secundo Ludouici pij filio viuente adhuc
patre coronato; in eadem coronatione astitit, pro
debito subiectionis obsequens. De quo idem Gagui-
nus, vbi suprà cap. iiij. in princi. Anno, inquit, supe-
riore q̃ Ludouicus mortem obiret, curat Philippum
regni consortem assumere. Quare Rhemis perductũ
magna pompa adolescẽtem sacrare iubet, annum vix
xiiij. agentẽ. Cui dum coronatur, Gulielmus nouelli
regis auunculus Rhemorũ primas, & sanctæ Sabinæ

Cardinalis Romanus legatus affuit. Henricus item
Angliæ rex ob eas, quas à rege in Francia terras pos-
sidebat obsequens pro debito subiectionis Philippo
25 astitit. Hæc illæ. † Ex qua Alienora quatuor suscepit
liberos masculos. Et vnicã filiã nomine Alienoram,
& secundum alios Margaritã, quæ Alphõso regi Hi-
spaniæ nupsit. Ea quo filiã nomine Blancham susce-
pit. Quam posteà Ludouicus debonnaire Francorũ
rex, filius dicti Philippi le cõquerãt, duxit in vxorem.
Ex qua natus fuit beatus Ludouicus Francorum rex.
Quatuor autem filiorum dictorũ Henrici secundi, &
Alienoræ coniugum primus fuit Henricus, qui patre
viuente fuit rex coronatus; & de sui consensu occidi
26 fecit sanctißimum præsulem beatũ † Thomam Can-
tuarien. honorem Dei, & libertates ecclesiæ defen-
dentem: de quo loquitur cap. sicut dignum. de homi-
cidio. Qui patri suo prædecessit, nec fuit in numero
regum Angliæ connumeratus, & meritò. Secundus
ergo dicti Henrici filius fuit dictus Richardus dict
Cueur de lyon, qui Henrico illi secũdo patri suo suc-
cessit in Angliæ regno, oblitus beneficiorũ per Lu-
douicum pium patri suo Henrico secundo in sua co-
ronatione, & Normaniæ recuperatione impẽsorum,
contra dictum Philippũ le conquerant Frãcorum re-
gem dicti Ludouici filium, & suum supremum ratio-
ne terrarum & principatuum, quæ in Francia ex per-
sona suorum, patris & matris tenebat, dominum, bel-
lum mouit, feloniã cõmittendo ac infidelem rebellio
nem, decessit & tandem sine liberis. Cui tertius suc-
cessit. Tertius ille filius fuit Gerfredus, qui comitis-
sam Britanniæ despõsauit in vxorẽ. Ex qua Arturum
filium, & Alienorã filiã suscepit. Ad quos, saltem ad
Arturum filium tota Hẽrici secundi aui sui successio
medio Gerfredi sui patris deuoluta fuit. Quartus
27 † filius fuit Ioãnes sine terra nomen habens, qui dictis
Arturo & Alienoræ ea dicto Gerfredo fratre suo ne-
potibus in tenera ætate constitutis, fuit tutor datus &
gubernator. Tamen ambitione permotus, cõsiderans
potentiã & tam amplã excellentẽmque dominationẽ
interitu nepotum sibi obuenturã, in necẽ eorum cõ-
spirauit: & adeo q Arturum prædictũ de summitate
castri præcipitari fecit deorsum in villã, in qua fracta
ceruice, & membris dissolutis, protinus expirauit, &
Alienoram in carcere vsque ad mortem detineri fe-
cit, atq; successionẽ totam, & vniuersa quæ Henri-
cus secundus eius pater, & Alienora genitrix tenue-
rant, velut proximior occupauit & vsurpauit, & pro
rege Angliæ, ac duce Normaniæ, Aquitaniæ, & comi-
te Pictauiensi, Andegauen. Cenomanensi, & Tu-
ronensi se gessit: ita q de omnibus bonis tam paternis
quàm maternis se de facto saisiuit. Nec his contẽtus,
sed superbia elatus, grauissimas rebelliones, inobe-
28 diẽtias, conspirationes, ac proditiones, † & cõsequen
ter crimen læsæ maiestatis contra Philippum regem
Frãciæ prædictũ suũ supremũ dominũ, à quo dictos
ducatus, & comitatus tenebat in feudum, commisit &
29 perpetrauit. † ad causam quorũ, & etiã quia sanguinẽ
proprium nece dicti Arturi nepotis sui, cui si absque
liberis naturaliter decessisset, successurus erat, funden-
do ingratissimus fuerat: & nũc successione indignus,
fuit per pares Franciæ hoc casu iudices cõpetentes ci-
tatus personaliter cõpariturus in loco de Stãpis data
ei regia securitate: & deinde Carnuti. In quibus locis
in propria persona comparuit, & in suis iustificatio-
nibus fuit auditus. Sed die altera ei ad comparendum
in Vindonicio assignata comparere noluit, imò ma-
la malis accumulando cõtra regẽ se possetenus forti-
ficauit. Cuius considerata contumacia & temeritatis
audacia, ac cordis obduratione, & noua rebellione,
fuit contra eũ confiscatio omniũ, quæ à rege tenebat
per pares erga ipsum regem consultissimè declarata.
30 Ex † qua ducatus Normaniæ quatenus per mortẽ di-
ctæ Sigillæ absq; liberis defunctæ per Rollonẽ eius
maritũ occisæ nõ fuisset lege matrimonij sui ad regẽ
reuersus prout fuit. Nec etiã ex persona dicti Henrici
beau clerc fratrẽ suũ Robertum Normaniæ ducem
& ex illo nepotem occidendo cõfiscatus, prout ipso
iure fuit, vt suprà vidistis. Nũc ex persona dicti Ioan-
nis titulo declaratæ cõfiscationis regi clarissimè per-
tinuit, & respectu ducatus Aquitaniæ, & comitatus
Pictauiæ, quæ dictæ Alienoræ matri suæ pertinue-
rant, quatenus non fuissent ex persona illius cõfisca-
tæ, prout fuerunt ex delictis cõtra maritũ regẽ, & do-
31 minum feudorum cõmissis, vt suprà vidistis. † Nunc
indubitanter ex persona Ioãnis medio prædicto etiã
regi pertinerent cum cæteris comitatibus supradictis
per eum vsurpatis & occupatis. Ita q rex si non fuis-
set dominus plenus, tamẽ nunc effectus fuit dux Nor-
maniæ, Aquitaniæ, & comes Pictauiæ, Andegauiæ,
Cenomaniæ, Carnoten. Blesensis, Campaniæ & Tu-
ronensis, medio dictæ confiscationis: necnon comes
Ebroicarũ, & de Veulguesin, Vexinio seu de medio
donationis remuneratoriè per Henricum secundũ &
Mahenltam eius matrem Ludouico pio factæ, vt su-
prà dictũ est. In quibus sic confiscatis dictus Ioan.
hæredẽ non habuit. Sed quo ad regnũ Angliæ ei suc-
cessit Henricus huius nominis tertius eius filius ter-
tiò genitus tẽpore mortis suæ solus superstes. De isto
Ioanne ad propositũ vltra chronica Franciæ historia
32 Angliæ sic dicit. † Iste Ioãnes propter feloniam com-
missam in personas Arturi nepotis sui, quẽ prodito-
riè occidi fecit, & Alienoris neptis suæ, rex Franco-
rum abstulit ei oẽs terras, omniáque dominia, quæ &
quas possidebat in regno Frãciæ. Hæc ibi. Huic regi
Philippo le cõquerant successit Ludouicus dict de-
bonnaire, eius filius: qui Blancham filiã regis Hispa-
niæ, vt suprà vidistis, duxit vxorẽ. Ex qua susceperat
beatũ Ludouicũ regẽ Franciæ: ideo contra huiusmo-
di cõfiscationes dicunt Angli & allegant tractatũ pa-
cis factũ ex post, & passatũ inter dictum beatum re-
gem Ludouicum, & dictũ Henricum tertium præfati
33 Ioãnis filiũ Angliæ regẽ. † Cuius tenore beatus Lu-
douicus dedit ducatũ Aquitaniæ dicto Henrico ter-
tio, vt succinctè in transcursu lectionis suprà dixi. Sed
vt tractatus ille clarè non obstet, scire debetis q bea-
tus Ludouicus cupiens, & affectans apud infideles
transfretare, eósq; debellare, quod facere securè non
poterat, nisi pacem in regno Frãciæ ab Anglis perse-
quutato poneret, & cum eorum rege conueniret: ne
eius absentia durante regnũ periclitaretur, cũ dicto
Henrico cõsequentibus Eymundo, & Edoardo dicti
Henrici filiis, ac principibus & gentibus trium sta-
34 tuum Angliæ apunctauit in hunc modũ. † Videlicet
quòd beatus Ludouicus dedit, & transportauit libe-
ra voluntate titulo donationis dicto Henrico tertio
Angliæ regi, & suis successoribus ex legitimo matri-
monio procreatis, dictum ducatũ Aquitaniæ, prout
olim tres cõtinebat Senescallias, scilicet Burdegalẽ.
Lauarum, & Basatensem. Quam donationem acce-
ptauit Hẽricus prædictus pro se, & dictis suis succes-
soribus, tacitè cõfitendo prius regi Ludouico perti-
nere medio dictarũ confiscationũ. Et in augmentum
dictarũ donationum idem beatus Ludouicus addidit
dicto ducatui patriã Xanctonen. citra flumen Cha-

rante

rante ex hac parte, necnon comitatus Petragoricen.
Agenen. Caturcen. Aruerniæ, & Lemouicen. cũ eorũ
pertinẽtiis & dependẽtiis, quæ antea nunquã fuerunt
de dicto ducatu: imò suos particulares habebant co-
mites, & dominos saluo sibi homagio ligio per reges
Angliæ pro tẽpore existẽtes regibus Frãciæ, etiã pro
tẽpore existentibus fiendo tẽpore debito eorũ supre-
mis dñis: & salua superioritate & resortio, prout cæte
ri duces & pares Franciæ. Et vltra dedit idem Ludo.
eidẽ Henrico pagamẽtum ccccc. militũ, vt decet gar-
nitorum pro vno anno integro, ascẽdens ad summã
xj. mille scutorum monetæ tunc currẽtis, realiter eidẽ
Henri. numeratum & deliberatum. Quos milites ipse
Henri. secũ ducere debebat & promisit in succursum
dicti Ludo. contra infideles. Et cũ his renunciauit di
ctus Henri. de consensu quorum suprà, pro se & suis
success. in cõmodum & fauorẽ beati Lud. & suorũ in
posterum successorũ omni iuri per eũ, & suos præde-
cessores prætenso in ducatu Normaniæ, & comitati-
bus Pictauiensi, Cenomaniæ, & Turonen. & genera-
liter omnibus aliis terris, & dominationibus quas ipse
Henric. & sui prædecessores potuerunt, & possent in
futurũ successores quocunq; medio aut ĩtulo in qua-
cunq; parte regni Frãciæ. Cuius apunctamẽti medio
fuit dictus Henricus iij. effectus verus, & indubitatus
vasallus regis pro dicto Aquitaniæ ducatu sic augmẽ
tato pro quo fecit regi homagium, & præstitit fideli-
tatis iuramentum. De quo apunctamẽto per beatum
Ludo. sic passato plures dñi, & alij diuersorũ statuum
regni Frãciæ, & dicti ducatus Aquitaniæ fuerũt malè
contenti, maximè vasalli dictorũ comitatuum Petra-
goricen. Caturcen. & aliorũ circũuicinorum. adeo q̃
licet dictus rex Ludo. fuerit, & sit per ecclesiam cano
nizatus sanctus, ipsum longo tẽpore non reputarunt
sanctũ, nec diẽ eius festum coluerũt, dolẽtes cecidisse
in manus Anglorum, qui promissa in dicto apuncta-
mento minimè tenuerunt. Nec Henri. ille iij. ad infi-
deles cũ dictis militibus, vt promiserat, transfretauit,
nec eos ad beatũ Lud. misit: ob quod malè eidẽ Lud.
35 in terra illa successit: vt patet in eius chronica. † Præ-
tereà post mortẽ dicti Henrici iij. Angliæ regis, Edo-
ardus huius oõis primus ipsius Hẽrici secundus filius
ei successit in regno Angliæ, & ducatu Aquitaniæ. Pro
quo ducatu homagium fecit ligium, & iuramentũ fi-
delitatis præstitit Philippo Francorum regi filio bea
ti Ludouici, cuius filiam despõsauerat nomine Mar-
garetã, cui fuit in dotẽ datus comitatus de Pontinia-
co. Tñ respõdere dictus Edoardus nunquã voluit in
Parlamento regio: & q̃ deterius est, multas fecit con-
tra Philippũ regẽ Franciæ beati Ludouici filium felo
nias, & graues inobediẽtias: ad causam quarũ maior
pars dictorum ducatus, & comitatus saysita fuit sub
36 manu regia, sub qua permansit † donec post mortem
dicti Philippi, q̃ fuit factũ apunctamẽtum inter Phi-
lippum pulchrũ dicti Philippi filiũ, & dicti beati Lu
douici nepotẽ, & dictũ Edoardum Angliæ regẽ. Pro
quo apunctamento melius & firmius tenendo, idem
Philippus Pulcher filiã suã secundã nomine Isabellã
tradidit Edoardo huius nominis secundo, dict. de Ca-
uercion filio dicti Edoar. primi in vxorẽ: ex qua sus-
cepit Edoardũ tertiũ eius filiũ. † Post quorũ Edoar-
37 di primi Angliæ, & Philippi Pulchri Franciæ regum
mortem dictus secundus Edoardus, dict. de Cauerciõ
rex Angliæ effectus homagium facere, & cętera deue
ria præstare, ad quæ ratione ducatus Aquitaniæ, &
comitatus de Ponthieu regibus Francorum teneba-
tur, recusauit, scilicet Ludouico Hutino primogeni-
to: deinde post obitum Ludouici absque liberis ma-
sculis defuncti, Philippo longo: & postremò post
Philippum sine liberis mortuum, Carolo pulchro di
cti Philippi pulchri filiis successiue regibus Franciæ.
Ad causam cuius Carolus comes de Valésio, frater
dicti quondam Philippi pulchri & patruus seu auun-
culus dictorum trium regũ, qui post mortẽ Philippi
pulchri successiuè regnaret, missus fuit in Aquita-
niam: & pariter Philippus Valesianus dicti Caroli
comitis filius, qui demum post dictos tres fratres rex
Franciæ, vt vidistis in verb. *Duas habẽs filias*. Per quos
Carolum & Philippum patrem & filium, fuerunt di-
cti ducatus & comitatus sub manu regia positi: &
saysió: præsertim propter multas & graues rebellio-
nes factas per dictum Edoardũ de Cauerciõ sororiũ
dictorum regũ, & suos officiarios. Vnde Angli viden
tes dicta feuda esse perdita, cõsuluerunt, quòd dictus
Edoardus de Cauercion cederet & transportaret di-
ctos ducatũ & comitatũ, illósq; donaret dicto Edo-
ardo tertio eius filio primogenito de Vuandesore, ex
dicta Isabella suscepto, atque nepoti dictorum trium
regum, qui homagium pro eis offerret dicto Carolo
pulchro eius auunculo tunc regnanti. Et ita factũ ex-
titit, & in Franciã ad dictũ Carolum pulchrum regẽ
eius auunculum, Edoardus ille tertius se contulit, vbi
eo tempore dicta Isabella mater sua, propter aliquas
discordias & partialitates in Anglia tunc vigentes, ve
38 nerat, & cum dicto Carolo eius fratre erat. † Cuius
intuitu & contemplatione Carolus pulcher rex dicto
Edoardo eius nepoti omnia prædicta restituit, eiúsq;
homagium & fidelitatis iuramẽtum, pro dictis duca-
tu & comitatu suscepit in forma consueta, & cum re-
ge stetit anno integro & vltrà: & demum in Angliam
rediit cum matre sua. Nec longè post obiit Carolus
pulcher sine liberis: ex quo illa grandis exorta fuit
quæstio, cui regnũ Franciæ deberetur, vel dicto Phi-
lippo Valesiano filio dicti Caroli comitis de Valesio
tunc defuncti, dicti Caroli pulchri vltimi regis con-
sobrino germano, ex linea masculina descendenti:
aut dicto Edoardo tertio ex dicta Isabella eiusdem
Caroli sorore nepoti, & sic linea fœminea existenti.
Tamen per pares regni fuit iudicatũ in fauorem Phi-
lippi Valesiani, cui Edoardus ipse consensit, & ei ho
magium ligium pro dictis ducatu Aquitaniæ & comi
tatu spõte & liberè apud Ambianos præstitit, ipsúm-
que in regem & eius supremum dominum recogno-
uit, vt plenè dixi in dicto verbo, *Duas habens filias*.
Quæ omnia fuere per proceres Angliæ confirmata.
39 † Sed iis nõ obstantibus sine causa & occasione ratio
nabili dictus Edoardus iij. contra suũ iuramẽtum ve-
niendo, & fidem promissam violando, guerrã mouit
asperrimã cõtra dictum Philippũ Frãciæ regem eius
dñm: conatúsq; suos fecit ei coronã auferre, & totum
regnum, ad hos fines subditos regni commouẽdo &
mutinando cõtra regẽ: iterum terrã, scilicet ducatum
Aquitaniæ & comitatũ prædictum, & cætera quæ in
Francia tenebat cõfiscando. Cùm clarius nõ sit aliud
in vasallo mediũ confiscationis, q̃ machinari in mor-
tẽ & exhæredationẽ sui supremi dñi. Ex quo resultat
& necessariò sequitur dictos ducatũ Aquitaniæ, & co
mitatũ de Põthieu regi ptinuisse & pertinere, & tra-
ctatũ pacis & transporũ per beatũ Ludouicũ necnõ
per Philippũ eius filiũ in contractu matrimonij dictę
Margaritæ filiæ suæ cum Edoardo primo celebrati:
& restitutionẽ eorundẽ ducatus & comitatus per Ca
rolum pulchrũ eidem Edoardo iij. eius nepoti: cæte-
ráque inde sequuta fuisse, & esse cooperta, & extincta
medio

medio dictarũ multiplicatarũ confiscationum postea
40 secutarũ. †Sed iterũ allegãt Angli & in mediũ dedu-
cunt aliũ pacis tractatũ inter eos & regẽ Ioannẽ tunc
in Anglia detentũ, & Carolũ v. eius filiũ Normaniæ
ducẽ, regnũ Franciæ in absentia patris regentẽ, passa-
tum in loco Britigniaci. Cuius tenore tã pro delibe-
ratione dicti Ioãnis regis, quàm pro sopiẽdo & paci-
ficãdo nẽs querelas, quas dictus Edoardus iij. in re-
gno & corona Franciæ prætẽdebat, saltem in multis
partibus regni, dictus ducatus Aquitaniæ modo præ-
dicto io tractatu per beatũ Ludouicũ facto, extensus
simul & comitatus Pictauieñ. de Ponthieu, Ageneñ.
Bigorræ, cũ tesorto de Armaignaco, & aliarũ terra-
rum Vasconiæ, necnon comitatus Xantoneñ. vltra
Charãte flumen, cũ iã vsq; ad dictũ flumẽ fuisset idẽ
comitatus ducatui Aquitaniæ per beatũ Ludouicum
vnitus: etiã patria & terræ Daulius, Meronay, Calaya
Genes, & plures aliæ terræ in dicto tractatu latius cõ
tentæ fuerunt purè & absolutè traditæ, nullo retento
41 ressorto nec superioritate &c. †Tamẽ nõ obstat ille
prætẽsus tractatus propter plura cõtra Anglos per-
emptoria. Primò quia dictus Edoardus Angliæ rex,
in dicto pacis tractatu principalitet renũtiare coro-
næ Frãciæ, & iuri in ea prætẽso promiserat: sed nunq̃
renuntiare voluit, quãuis sæpe per regẽ Franciæ aut
ab eo deputatos potestatẽ renuntiandi dicto ducatui
Aquitaniæ, & eius superioritati, residuáque pacta te-
nendũ specialiter habẽtes, debitè fuerit loco & tẽpo-
re debitis interpellatus. Vnde q͞a rex Angliæ præfa-
tus noluit ex parte sui renuntiare iuri quod in regno
& corona Franciæ prætendebat: semper rex Franciæ
dux saltẽ superior in Aquitania remansit: cuius supe-
rioritati nũquàm renuntiauit: quia non tenebatur pa-
ctum vicissitudinariũ seu reciprocũ adimplere dicto
regi Angliæ, qui ex parte sui recusauit ꝓmisso satis-
facere. l. cũ ꝓponas. C. de pac. facit l. Iulianus. §. offer
ri. ff. de actio. emp. & vẽd. fuerũt enim renuntiationes
hincinde fiendæ mutuę & reciprocæ: & ex parte An-
glorum stetit, quominus cõpletæ fuerint, & nec fides
ei seruari nõ debuit, vt d. l. cum proponas. Nec ad co-
gendũ regẽ Franciæ actionẽ habuerũt, nec habẽt sal-
42 tem efficacem: vt d. §. offerri. †Secũdò, quia promise-
rat rex Angliæ Franciam euacuare, & quamlibet eius
partẽ purgare cohortibus, aciebus & turmis suorum
armigerorũ, quos in Frãciã duxerat: quod non fecit,
imò regnũ Franciæ, vt prius deuastare permisit: occi-
sis post dictũ tractatum xx. mille hominibus & vltra,
ex quibus & cæteris malis per Anglos perpetratis,
& pro dictos Anglos à regno aliter expellendo, fuit
regnũ Franciæ de summa sex millionum auri & vltra
43 dammificatũ. †Tertiò, quia nõ obstãte dicto tractatu,
& post illius passationẽ Edoardus princeps Galarum
filius dicti regis Angliæ primogenitus, & pro tunc
ducatum Aquitaniæ tenẽs, qui dicto tractatui inter-
fuerat, & illi consenserat, bellum asperrimum mouit
contra dictũ Carolum quintũ tũc regẽ factũ, qui de
nouo cõmissum & confiscationẽ declarauit, tam con-
tra dictũ Angliæ regẽ, quàm principem Galarum: &
omnes terras ad manũ suam posuit: quem subditi in
suũ superiorẽ & dominũ recognouerunt, vt clarè de
iis omnibus & singulis constat per legitima documẽ-
ta in thesauro chartarũ regiarum Parisius existentia.
44 Quæ †postea fuerũt Carolo quinto imperatori, cum
Parisios causa videndi dictũ Carolũ Franciæ regem,
cum rege Romanorũ eius filio aduenisset, oculariter
ostẽsa. Quibus visis, & alias debitè & publicè infor-
matus de veritate rei gestæ, gaudio non mediocri ex
hilaratus, Carolo regi de iure suo sustinendo, & cõser
uãdo cõsuluit, cúmq; iuuare & succursum ei dare pol
licit᷒, nec nõ regẽ Romanorũ charissimũ eius filium
ibi assistentẽ, ad quemcunq; statũ perueniret, ad idẽ
facere exhortatus est & præcepit. Qui votis annuẽdo
paternis syncero corde ita facere promisit. de quo
Gaguinus &c. dehinc Carolus rex ante dictus certos
authoritatis viros spectatissimos cum documentis ad
Clementẽ sextũ pontificem maximũ tunc Auinioni
degentẽ, causa ipsum necnon cœtũ cardinaliũ infor-
mandi de veritate, prout fecerũt, bis direxit, potesta-
te nõ carẽtes. Per quos beatissimus præsul cõsistoria
liter in præsentia Anglorum de veritate informatus,
nil reprehẽsione dignũ ex parte regis Franciæ cõpe-
rit: imò iustissimã causam cõfiscationis dictarum ter-
rarũ liquido intellexit. Ex quo tẽpore tã ipse q̃ ei᷒ in
sancta sede successores, præfatũ Carolum v. vj. vij. &
deinde Francorum reges ex eis procedentes, ꝓ veris
regibus, & Aquitaniæ ducibus tenuerunt & tenent.
45 †Quartò non obstat dictus tractatus: quoniam post
omnia præmissa: cùm dictus Edoardus tertius quin-
que habuisset liberos, quorum primus fuit Edoardus
princeps Galarum qui genuit Richardum postea An-
gliæ regem: quo sine liberis defuncto, Henricus quar-
tus filius Ioãnis de Gand, sic nominati, quia in villa
Gandensi natus fuerat, filij tertiò geniti dicti Edoar-
di tertij, & tũc nepos eiusdem Edoardi in regno An-
gliæ successit: ex quo Henrico genitus fuit Henricus
quintus & post eum rex Angliæ: qui genuit Henri-
46 cum sextum. † Vnde mala malis accumulando dicti
reges Angliæ, præsertim Henricus quintus & Henri-
cus sextus tẽpore Caroli sexti & Caroli septimi Fran-
cię regum de facto & vi armata ducatum Normanię:
cui ducatui Henricus tertius dictorum regum Anglię
prædecessor, in persona beati Ludouici mediante du-
catu Aquitaniæ renunciauerat, vt dixi. Et sic venien-
do contra tractatum cum beato Ludouico passatum,
Aquitaniã iterum perdidit, villam Parisiẽsem, & ma-
iorem regni partem occuparunt, possetenus reges an-
tedictos veros & naturales ac indubitatos hæredes
47 Franciæ à regno expellere satagendo. †Ex quo duæ
principales resultant feloniæ. Prima fuit perseueran-
tia & obduratio in malitia semper suorũ prædecesso-
rum feloniam, crimina, & rebelliones continuando.
Secunda est, quia eorum ambitio iniustè cõtra ius, &
veritatem, fuit causa occisionis duorum millium per-
sonarum, & vltra, ac destructionis & demolitionis
infinitarum ecclesiarum, conuentuum, monasterio-
rum, ciuitatum, villarum & castrorum: necnon deflo-
rationis ac prostitutionis infinitarum virginum & a-
liarum honestarum mulierum, & perditionis ac rapi-
næ infinitorum bonorum mobilium etiam precioso-
rum: & (quod plus est), sacrorum & Deo dedicato-
rum, bonis immobilibus desertis, & in eremo longis-
simis tẽporum lustris in vastitate derelictis. Pro quo-
rum damnorum reparatione regnum Anglorum totũ
tuõ sufficeret. Quorum duorũ quodlibet iustissimam
facultatem & causam regi dedit nedum se defenden-
di, sed etiam Anglos, & eorum dominia inuadendi
de facto: saltem vsque ad congruentẽ damnorũ repa-
rationẽ & satisfactionẽ, per tex. & glo. in c. dominus
noster. xxiij. q. ij Et nihilominus est plus quàm liqui-
dum omnes terras, si quas Angli habuissent in Fran-
cia, fuisse & esse iterũ cõfiscatas: de qua cõfiscatione
posset rex qui omnium est possessor, si per Anglos su-
per iis impeteretur, se perpetuò defendere: quia quæ
temporalia sunt ad agendum, sunt perpetua ad exci-
piendum

48 piendum.l.purè.in fin.ff.de doli.excep.†Præterea &
vltimò, quoniam & ſi dictæ feloniæ & rebelliones
non fuiſſent prout fuerunt cõmiſſæ: & q̃ rea Anglo-
rum ex parte ſui omnia in dicto tractatu & tranſa-
ctione cõtenta cõpleuiſſet, prout nõ fecit, vt vidiſtis:
49 †Tamen ille tractatus quo ad ſuperioritatis renun-
tiationem de ducatu Aquitaniæ per regẽ Frãciæ fien-
dam, velut tendens in decolorationẽ ſtatus regni nõ
valuit, vt clarè ſuprà demonſtraui in j. prin. art. in fi.
ij. dec. vbi tractatus iſte pacis hac ratione fuit plenè
50 confutatus. †poſtremò pro vltimo refugio recurſum
habẽt Angli ad aliũ tractatũ, quẽ vocant tractatũ fi-
nalis pacis inter Francos & Anglos, per quem Caro-
lus vj. Franc. rex domini noſtri regis nunc regnantis
proauus, nõ obſtãte q̃ Carolũ haberet filiũ ſibi in re-
gno ſucceſſurũ, tamẽ Henricũ v. ſibi adoptauit in fi-
lium, poſt ipſius Caroli vj. mortẽ in regno ſucceſſu-
rum. Sed per quem tractatũ dicũt Angli oĩa præmiſſa
eſſe cooperta & extincta, ita q̃ nedum ducatus Aqui
taniæ, verũ etiã totum regnũ eis pertinet. Ad quem
tractatum, nullũ, iniquũ, & abuſiuum Deo duce, re-
ſpondebitur ſuper verbo, *In cod. teſtam. relinq.* j. in
xviij. limita. in materia primogenituræ, vbi perem-
ptoria videbitis reſponſa. Hæc iam venerabiles viri
de iure dictorũ ducatuũ & comitatuũ ex diuerſis do
cumentis & hiſtoriis poſſetenus concordatis, præſer-
tim ex Gaguino dño meo colendiſsimo, qui ſuam de
Gallico in Latinũ quo ad geſta Frãciæ, trãſlationem
(quæ vtinã impreſſa foret) nõ mihi Pariſiis exiſtenti,
& cũ eo conuerſanti ſubticuit: imò cõmunicauit, re-
citata ſufficiant. Quibus tanquam ex hiſtoria excer-
ptis, quo ad hæc facta iam ſatis antiquata fidem adhi-
bere poteſtis, velut plenè probãtibus ſecundũ Bar. in
l.j. ff. ſi cer. pet. & Panor. in c. cùm cauſam. de probat.
Ad hoc enim hiſtoria operatur, vt p̃ eã qui virtuoſi,
quíve vicioſi, ſeu quibus dominia rerum, præmia, &
flagella virtutũ aut vitiorũ debeãtur, ac ſi de præſen-
ti viderentur, & præ oculis geſta forẽt, cognoſcatur.

QVIA, Domini ac fratres mei chariſ-
ſimi, multoties, vt vobis qualiter & qui
bus mediis ducatus Normaniæ, Aqui-
taniæ, necnon comitatus Pictauiæ,
Andegauiæ, Cenomaniæ, Turonen. &
cætera quæ Angli in Francia habebant ad coronam
& Francorũ regem reuerſa fuerint magis latè & ſpe-
cificè traderem, vſque ad tædium me infeſtare nõ ceſ
ſatis, occaſione ſumpta, q̃ de his ſuccinctè aliqua di-
xerim, quæ veſtros fortè, vt fingitis, non ſaturant in-
tellectus: ego certè veſtrũ inſtãtia deuictus, ex chro-
nicis, veteribúſq; documentis accepi quod tradidi,
51 & latius ſum nunc traditurus vobis. †Quoniã à tem-
pore quo Neuſtriã & plures alias Franciæ oras homi
nes à ſeptẽtrione profecti qui Normani vocabãtur,
poſtquam annos al. multis in locis Franciã incurſa-
uerant, ampliore multitudine cõtracta, manu poten-
ti occuparunt Rothomagorũ vrbe potiti, vbi tutiſsi-
mum ſibi refugiũ eſſet, tempore Caroli Francorũ re-
52 gis, cui ſimplicis cognomen indictũ eſt, †Rollonem
ex ſuis (vt Gagui. lib. v. c. iij. refert) hominẽ ſtrenuũ,
qui nullã domũ redeundi ſpem, propter à ſe cõmiſ-
ſum flagitium, haberet, ducem præficiunt. Hic impe-
randi apud ſuos poteſtate accepta animum in primis
intendit vrbẽ Pariſiorũ perdere, & inde Chriſti eli-
minare pietatẽ. Vnde Ligerim nauigãtes Nanetẽ vr-
bem expugnãt, & pontificẽ Gnymardũ inter ſacrifi-
candum ad Chriſti arã iugulãt. Inde profecti Ande-
gauiam incendunt, mox Turonũ adoriuntur: atq; ita
per Aquitaniã prædas agẽtes, Rollone duce in Pari-
ſios per Sequanã delati, in Burgundos per Ararim, id
eſt Sagonã nauigãtes, in Aruerniam tandẽ incurſant:
nec mora interpoſita, Senones depopulati monaſte-
riũ Floriacenſe occiſis cœnobitis, diripiũt, atque igne
53 cõſumunt. †Cũ tã crudeliter debaccharẽtur per Frã-
ciã Normani, Carolus ſimplex Francũ Rothomago-
rum præſulẽ iã Rolloni notũ ad Rollonẽ mittit, qui
trium menſiũ inducias firmet. Quibus exactis Stam-
pas mouẽs Rollo Carnotum petit atq; oppugnat: &
indignabundus ſuos iubet per omnẽ regionẽ popu-
lationes facere, & ea omnia in quæcunque irruiſſent
perdere. Itaq; fera gena nihil ſibi obuiũ integrũ reli-
querunt: adducuntur in ſeruitutẽ & ſtuprũ virgines:
matres cũ liberis gladiis occũbunt. nulli tẽplo ignẽ
nõ immiſerunt: flagrãt per agros atque vrbes omnia,
clamoribus motibúſque æther replebatur. hæc ille.
54 †Or domini præfatus Rollo dict le dannoys adhuc
ſaracenus exiſtẽs, amore cuiuſdã filiæ comitis de Beſ-
ſino Deo fidelis & Chriſtianę, quæ Popa vocabatur,
debacchatus, ex ea filiũ ſuſcepit nomine Gulielmum
dict longue eſpee, & ſic dãnato coitu genitũ, cũ illam
tunc nõ deſponſaſſet, propterea quia ipſe ſaracenus
& illa Chriſtiana erat: inter quos ob ſectæ diuerſita-
55 tem matrimoniũ eſſe nõ poterat. †Quo tẽpore Nor-
mania de antiquo domainio & hæreditate Francorũ
regis exiſtens, Neuſtria ſecundũ chronicas vocaba-
tur, cõtinuato nomine vſque ad dicti Caroli ſimpli-
56 cis tẽpora: †qui filiã ſuã nomine Sigillã ſeu Gillam,
pro pace cum eo & Normãnis Franciã deuaſtãtibus
habẽda, dicto Rolloni eo pacto, q̃ chriſtianus fieret,
cum dicto ducatu Neuſtriæ, quẽ eidẽ Rolloni tradi-
dit & ſuis ſolis ex dicto matrimonio liberis in poſte-
rum naſcituris, dedit in vxorem. De quo Gaguin.
alleg. iij. c. ſic dicit: Tam diris afflictionibus vexatis
Francis, regẽ cõueniunt, inertiã atque puſillanimita-
tẽ accuſant: perdi eius negligentia p̃uinciã, qui neque
hoſti per ſe, neq; p̃ ductores belli occurrat. His que-
ſtibus excitatus rex, Francũ Rothomagenſem iterum
ad Rollonẽ proficiſci imperat, qui cũ ad Chriſtianã
cõmunionẽ hortetur. Quam ſi fide integra recipiat,
eſſe Carolo filiã Gillam, quam ille cũ omni Neuſtria
nuptui det. His mãdatis per Francum cognitis Rollo
à ferocia tẽperat, ſeq; (cõſilio cum ſuis habito) cum
Carolo colloquium (deſignato quo volet die) habitu
rum ſpondet. Ad hæc trium menſiũ induciæ firman-
tur apud flumen Epte, quod eſt Neuſtriæ ad orientẽ
limes, fit cõuentio. Vnã fluminis ripam Carolus, alte-
ram Rollo inſedit. Intercedentibus legatis res acta
eſt: Rollo Gillam Caroli filiã vxorẽ recipit, & in do-
tem Neuſtriã, quæ ab Epta fluento ad Britones ter-
minatur, clauditúrq; Gallico Oceano. Rebus vt ma-
ximè Carolus cupiebat ordinatis, Rollo Rothoma-
gum profectus initiatur ſacris & lauacro Chriſtia-
no: appellatúſq; eſt Robertus à Roberto Pictauorũ
comite, qui receptæ à Rollone fidei teſtis aſsiſtebat.
57 †Neuſtriã adeptus Rollo, eam Normaniam appella-
uit, q̃ eam homines à Septẽtrione profecti occupaſ-
ſent. North enim Danorum lingua ſeptentrionem,
Man verò hominẽ ſignat: Inde vocabulo compoſito
Normani, id eſt ſeptẽtrionales: & Normania ad hunc
vſq; diẽ vocitatur. Eius tam barbaræ & ferocia gentis
dum originẽ quæro, eã ex Gothorũ feritate ortã ac-
cepi. hæc ille. De feritate autẽ horũ Normanorũ vi-
deatis tex. & glo. in c. lator. lv. diſt. & in c. ſciſcitaris.
58 vij. q. j. Et †quomodo fortiter bibũt & egregiè potãt,
ſicut

ſicut Angli timentes q̃ anima remaneat in ſiccn, ha-
betis tex.cū glo.in c.Moyſes.aaij.q.ij. de quibus An-
glis, & etiā Scotis meminit Guli. de monte laudu. in
cle.in pleriſq;.de elec.dicēs,q̃ ſicut mēdicātes quātò
magis deſtitutos bonis ſentiunt, tantò magis ipſa ap-
petunt, & honores quibus pnſitendn renuntiarūt, vt
59 ibi dicitur xlv. diſt. c.omnis. † Ita eſt naturaliter in
Anglis & Scotis, qui plus alüs vinū appetūt, quo pe-
nitus in partibus ſuis carēt. Cōtra quos prouidit con-
ciliū generale in c. à crapula. de vita & honeſta. cle.
de quibus, de his. Normanis dicit gl. in l. ſequitur. §.
j.ff. de vſuc. q̃ ſunt etiam pupilli doli capaces. Hiſpa-
ni verò, nō ſe, ſed alios vino decipiunt, dando vinum
album quaſi aquā in rubeo mixtum, ſecundum gl. in
l.dolum. in fi.C. de dolo. vt ſic inebriētur & decipian
60 tur. †Quia quamprimum Rollo poſſeſsionem duca-
tus pacificā habuit, & prius q̃ liberos ex Gilla vxore
ſua aliquos ſuſcepiſſet, eā à ſe repudiauit & reiecit, ac
61 deinde mori eam miſerabiliter fecit. †Vnde etſi tam
ex lege in matrimonio dicta, quàm ratione delicti
perpetrati ducatus ille ad regem etiam iure communi
(ſi Galli vterentur) reuerſus fuiſſet: vt l. ex conuen-
tione.C. de pact. vel legis diſpoſitione, vt l. iure ſuc-
curſum eſt.ff. de iure dotiū. & l. dos à patre profecta.
C. illo. tit. Ex quo ad delictum in perſona vxoris per
petratum, eſt tex. bonus in l. ſi ab hoſtibus. §. fin.ff. ſo-
lu. matr. vt dixi ſuprà in iiij. artic. & iiij. conclu. verſi.
tertiò fallit. Tamen Rollo propter regis q̃ variis tūc
vndiq; bellis agitabatē debilitatem, de facto retinuit:
& cum dicta Popa eius concubina matrimoniū con-
62 traxit. †Sed non ex hoc Gulielmus ille legitimatus
fuit, nec legitimus, per c. tanta eſt vis. qui filij ſunt le-
giti. fieri potuit. Tum propter ſectæ diuerſitatē tem-
pore natiuitatis dicti Gulielmi inter ipſos exiſtentē:
tum etiā propter matrimonium inter ipſum Rollonē
63 & Sigillā intermedium. †Attamen licet ſpurius eſſet,
optimus dux fuit, & Ludouico Francorum regi dicti
Caroli ſimplicis filio domino ſuo, poſtq̃ apud Pero-
nam idem Carolus ſimplex per Hebertū Veroman-
duorū comitē incarceratus fuerat, ſed nō impunè &
occiſus, multū fauit: & adeò bene vixit, q̃ vitā mona-
ſticam in Gemeticen cœnobio ab eo inſtaurato, ſi per
aliquos retractus non fuiſſet, profiteri ante cōiugium
ſtatuerat. Nam inter arcana eius eo defuncto inuentę
fuerunt religioſæ veſtes, quæ argumento fuerunt con
ceptæ à ſe aliàs vitæ regularis, teſte Gaguino allega.
lib.c.iiij. cū quo plures alij cōcordant. Quorū aliqui
ob cōſcientiā, q̃ legitimus nō eſſet, hoc feciſſe aiunt,
& ſi per obitum dictæ Sigillæ abſq; liberis defunctæ,
& per Rollonem perditæ, ducatus ille ad regem non
fuiſſet reuerſus prout fuit, cum limitat diſpoſitio du-
catum, ad liberos tantùm deferens limitatum pariat
effectū. Et nō ſteterūt liberi ad quos deferretur, quod
culpa Rollonis contigit, dico q̃ ſucceſſu tēporis Rol
lone defuncto Gulielmus iam dictus eius filius pro
duce Normaniæ, Aquitaniæ, necnon comite Picta-
uiæ, Andegauiæ, Cenomaniæ, Turonenſis, Ebroice-
rum, & aliarum plurium terrarum regni Franciæ ſe
gerens: & in quo Gulielmo Angli quo ad prædictas
64 dominationes ſuum faciunt ſtipitem. †Per conque
ſtam rex Angliæ effectus, quatuor habuit liberos, ſci-
licet Robertū primò genitū, qui Normaniæ ducatū
tenuit. Secundus fuit Gulielmus, dict le Roux in re-
gno Angliæ ſuccedēs. Tertius nomine Rogerius qui
filiam Britanniæ vnicam hæredē deſponſauit. Quar-
tus fuit Henricus ſtudio pariſien. (vt eccleſiaſticus
fieret) deputatus. Ob quod fuit Henricus beau clerc.
nominatus: & præterea vnicam habuit præfatus Gu-
lielmus filiā nomine Adellā, quæ nuptui tradita fuit
Theobaldo comiti Carnotēſi & Bleſenſi: cui alterū
Theobaldum, qui Cāpaniæ comes extitit, enixa fuit.
Præfatus Robertus, qui ſecundū aliquos fuit vocatus
Richardus dicti quondam Gulielmi primogenitus,
poſtq̃ dictus Guliel. pater eius dolo Arnulphi Flan-
driæ comitis nequiſsimi ſub ſpecie charitatis in in-
ſula quadā Sōmæ fluminis nō procul à Pinquiniaco
ſita occiſus fuiſſet, Normaniæ dux effectus, mare trāſ-
fretauit p Chriſto contra infideles pugnaturus, Gu-
lielmus verò dicti quondam primi Gulielmi filius ſe-
cūdò genitus Anglorū rex abſq; liberis deceſsit. Et pa-
65 riter Rogerius tertiò genitus. †Quibus defunctis Hen
ricus beau clerc poſtremò genitus Angliæ regnū oc-
cupauit: & contra Robertum eius fratrem primò ge-
nitum Normaniæ ducem, cui potius per mortē dicti
ſecundi Gulielmi fratris ſui ſine liberis defuncti An-
gliæ regnum pertinebat, à Turcis in patriā reuerſum
guerram habuit. Qua tractatu amicorum pacificata
ſe in Normaniā cōtulit, & ſuo fratre Roberto ac vni
co illius filio cū Flādriæ comite eius auunculo, cui à
patre in cuſtodia traditus fuerat cōmorante interfectis
ducatū Normanię etiam occupauit Henricus prædi-
ctus, quem Gaguinus li. vj.c.j. Gulielmum appellat,
vel intelligit, q̃ Gulielmus primi ſecūdò genitus an-
tedictus dictum Robertum ducatu Normaniæ ſpo-
liauit. Tamē non refert quo ad effectum confiſcatio-
nis, Philippo primo illius nominis Francorum rege
tunc regnante, qui Biturigum comitatum, nunc tamē
ducatū ab Harpino comite titulo emptionis acquiſie-
rat. & regno vniuerat Ludouicus eius filius ppter cor
poris molem dict le gros, regni adminiſtrationem
curioſiſsimè gerens, aduerſus Gulielmum vel Henri-
cum prædictū nouū Angliæ regem qui Normaniam
dicto Roberto fratri abſtulerat, prœliis aliquot fœli-
citer geſtis, grandi ſemper animo ſe geſsit, ita vt de-
ſperata victoria Anglus retrò ad ſuos ſe conuerterit:
vbi dum venationi indulget, ſagitta incerto authore
traiectus interiit: hæc ille, in dicto c. j. ducatu Aquita-
66 niæ apud Ludouicum remanente confiſcato. †Et ſic
tribus mediis fuit dictus Normaniæ ducatus coronæ
Franciæ vnitus & conſolidatus. Primò propter felo-
niam & fratricidium in perſona dicti Roberti fratris
ſui primò geniti, & cōſequenter domini ſui, ac in per
ſona nepotis commiſſum. Secundò quia dictum fra-
trem ſuū illiúſq; filium quibus in defectu prolis erat
ſucceſſurus, interfecit: & nunc indignus ſucceſsione:
quū necē eorū ſi fuiſſent ab alio interfecti, vindicare
debuiſſet, vt infrà dicē, & tetigi ſuprà dicto iiij. arti.
concluſio. iiij. verſi. iij. fallit, &c. Et dicā ſuper verbo,
Conduxit. ij. Tertiò fuit dicto ducatu priuatus, q̃a di-
ctum fratrē ſuum Normaniæ ducē, & ſic Franciæ pa-
rem occidit, in contemptum regis domini feudi. Sed
quacunq; priuatione ſeu confiſcatione intercedente,
dictus Henricus qui fuit huius nominis primus rex
Angliæ, impotentia Francorū regis obſtante & illius
debilitate remanſit dux Normaniæ: & ſi prædictis
mediis nō fuiſſet ducatus Normanię cōfiſcatus prout
67 fuit, †dico q̃ demum præfatus Henricus primus dict
beau clerc, moriendo vnicā filiā nomine Mahenltā
hæredem reliquit, quæ Henrico iiij. imperatori con-
68 iugata fuit. †Quo ab hac luce ſine liberis ſubtracto,
fuit in ſecundis nuptiis maritata cum Gaufredo
dict martel Foulqueti filio: cui Foulqueto Francorū
rex comitatum Andegauenſem, Cenomaniæ, & Tu-
ronenſem, ſimpliciter quo ad regimen, & non aliter
commiſe-

commiserat. Qui Gaufredus tempore suo trans mare
nauigauit, vlomúq; rex Ierosolymitanus fuit, & pro
dictorum comitatuum vero principe, licet eos Foul-
quetus pater à rege in custodia & simplici regimine
habuisset, possessionem illorum interuertẽdo, se ges-
69 sit. † Ex qua Mahenlta eius vxore vnicum suscepit fi-
lium, videlicet Henricum huius nominis secundum,
qui ad causam, & ex persona matris suæ Mahenltæ
rex Angliæ & dux Normaniæ, & ex persona Gaufre-
di patris sui, fuit comes Andegauen. Cenomaniæ &
Turonen. De quibus Gaufredo & Henrico eius filio
meminit Gaguinus dicto libro sexto, tertio cap. pro-
70 pe fi. † Ex matrimonio autem præfatæ Adellæ dicti
primi Gulielmi quõdam Angliæ regis, Normaniæq;
ducis filiæ, atque primi Henrici dict bean clerc soro-
ris, cum dicto Tibaldo Carnotẽsi comite & Blesensi
cõtracto, descendit, vt dixi, comes Tibaldus de Cam-
pania, qui secundum aliquos vocatus fuit Stephanus,
qui ex post regnum angliæ inuasit, vt videbitis. Ex
cuius postea contracto matrimonio genita fuit Alie-
nora eius vnica filia & hæres futura, quæ du issa fuit
Aquitaniæ & comitissa Pictaniæ, fortè ex persona
dictæ Adellæ eius auiæ paternæ dicti primi Gulielmi
filiæ, qui dicta feuda tenuerat: vel alio non refert quo
71 titulo. † Quæ Alienora dicti comitis Tibaldi vel Ste-
phani filia, fuit Ludouico dicti Ludouici viri Chri-
stianissimi, dict le gros. Francorum regis filio, quem
aliqui, quia viuo patre coronatus fuerat, iuniorem vo
cant. & alij pium appellant, nuptui tradita domino
suo. A quo dictus comitatus & ducatus sub homagio
& fidelitatis iuramento tenebantur in feudum. Quo
tamen tempore ducatus Aquitaniæ, vt suprà dixi, &
antea, nisi tres nõ cõtinebat senescalias, scilicet Bur-
degalensem, Lauarum, & Basatensem. Et secundum
Gaguinum libro vj. c. ij. dicta Alienora filia Gulielmi
pij Aquitaniæ ducis fuit. Sed non refert, quia cuius-
cunque esset filia, mortuo patre remansit Aquitaniæ
ducissa, & dicto Ludouico iuniori nupta. Ex quo ma
trimonio inter dictos Ludouicũ & Alinorã contra-
cto secundũ aliquos genitus fuit Philippus huius no-
minis secundus, posteà rex Franciæ factus, dict le cõ-
querant, aliâs le courageux, quibus quo ad hoc non
assenõt Gaguinus, q ex Alienora fuerit natus Phi-
72 lippus, vt infrà dicetur. † Quo constante matrimonio
Ludouicus præfatus, quem dicta Alienora sequuta
fuit, cõtra infideles transfretauit: vbi grauissima con-
tra suũ maritum commisit delicta: & præsertim ma-
chinata contra ipsum ad vitæ interitum, quem dimit-
tere voluit, & Soldano Babyloniæ nubere contra le-
gem Dei & honorem sui matrimonij: ita q fuit actua
liter fugiens, & nauem intrare volens deprehensa.
73 Pariter † comes Theobaldus dictæ Alienoræ genitor
manu potenti post mortem dicti primi Henrici dict
le beau clerc, eius auunculi, regnum Angliæ, ducatum
Normaniæ, necnon cætera dominia quæ dictus Gu-
lielmus primus tenuerat in Francia, occupauit, & in
ea se intrusit contra dictum Henricum secundũ. Vn-
de dictus Ludouicus Francorum rex de terra infide-
lium reuersus, egrè hoc ferens, & cõsiderans regnum
Angliæ cũ aliis supradictis dominiis potius masculi-
næ proli ex dicta Mahenlta regis Angliæ filia geni-
tæ: & sic Henrico secundo in recta linea Henrici pri
mi dict le bean clerc existenti, legitimè deberi, quàm
dicto comiti Tibaldo seu Stephano dictæ Adellæ fi-
lio in trãsuersa linea posito: præsertim quia in regno
Angliæ est notoria consuetudo propter existentiam
masculorum filias excludens, pluribúsq; aliis causis
74 eum mouentibus, succursum dicto † Henrico secun-
do præbuit, eúmq; regem coronari, & ducatu Norma
niæ potiri & gaudere fecit. In quorum recompẽsam
beneficiorũ Henricus ille secundus & Mahenlta ma-
ter eius comitatum Ebroicarum & Vexinium seu pa
triam de Veulguesin cũ certis aliis circũadiacẽtibus
terris dicto regi Ludouico dederunt. Ex honesto co-
lore quæsito, videlicet q parentes erant, dictam Alie
noram Ludouicus repudiauit, sententia diuortij per
Eugenium põtificem maximum inter eos promulga-
75 ta. † Ex quo facinore, feuda quæ Alienora à rege tene
bat, qualia ducatus Aquitaniæ, & comitatus Pictauiæ
erant: fuerunt ipso facto regi confiscata, cũ in tali cri-
76 mine maiestatis læsæ fiat cõfiscatio ipso iure. † Et qa
Ludouicus prælibatus de illa seu eius persona aliter
nõ se vindicauit, fuit pius ex post nominatus. De eis-
dem Ludouico pio & Alienora cõiugibus narrat so-
lùm Gaguinus libr. vj. cap. iij. iuncto cum fine princi-
pio. Eo tunc Ioãnem de temporibus annos tricẽtum
sexaginta & vnum vita functum decessisse, Ludoui-
cúmque suppetias rei christianæ laturum (crucis insi-
gni assumpto) promisisse: quem secuta Alienora vxor
77 concomitata est. † Regresso in Galliam Ludouico,
Henricus qui regnum Angliæ posteà adeptus est, re-
gem orat, vt suppetias illi ferat aduersus Stephanum
Anglum qui Normaniam iniustè occupabat. Compa
rato igitur exercitu, rex in Stephanum copias ducens,
non difficili negotio Normaniã recuperat. qua Hen-
rico restituta, Henricus Vexinium regi dat. Eadẽ ferè
tẽpestate Alienorã petulantẽ quidem fœminã rex di-
misit plerisque asseuerantibus cognationis gradu Lu-
78 douico attinere. † Quam à Ludouico dimissam Hen
ricus scilicet secundus antedictus vxorem desponsat.
Quæ res initium fecit multis postea bellis: nã ob eas
nuptias etiam Andegauia, Cenomania, & Turonen.
comitatus quæ Alienoræ ex paterna successione con-
tigerant, Hẽrico aduenere. Quos principatus vnà cũ
Angliæ regno suscepit, potens aduersus Francos effe
ctus. At rex scilicet Ludouicus ne sine liberis mascu-
lis vita defungeretur, Constantiam Alphonsi Castel-
læ regis filiam ducit: quæ dum secundo partu filiã al-
teram edit, moritur. Huic superinduxit Aliaam Theo
baldi Blesensis filiã, forma pudicitiáq; laudatissimã.
Posteà subiungens idem Gaguinus c. quarto. in prin-
cip. Tam egregiis gestis de hominibúsque commẽda-
tissimus cùm esset Ludouicus, liberis tamen infœcun
79 dus, præcipua illi cura erat suscipiendæ prolis. † Eam
ob rem hanc vnã solicitudinẽ tantùm Deo commit-
tebat. Ergo exauditus Philippum huius nominis se-
cundum, qui Philippus audax nominatus est, ex Ali-
aa suscepit, cui, propterea quòd Dei munere datus
esse crederetur, à Deo datus cognominatus est: verũ
priusquã nasceretur, quiescẽti patri hoc in somnium
80 apparuit. † Videre visus est filium calicem manu te-
nere humani cruoris plenum: eúmq; suis proceribus
propinare, ex quo ipsi biberent imperterriti. Quod
visum pater vni tãtùm Henrico Albano, qui legatio-
nem apostolicam apud Francos per id tempus gere-
bat, retexit. Sed defuncto Ludouico, legatus rem pro
palat. hæc ille. De quo Philippo & eius virtutibus di
xi in verbo, *Duas habens filias.* laudes sicuti regis tra-
ctando. Et si modo supradicto cõfiscata ob delictum
Alienoræ non fuissent dominia prædicta, prout fue-
runt, reperi vt vidistis, quòd diuortium inter Ludo-
uicum pium & Alienoram celebrato, dictus Henri-
cus secundus Anglorum rex, & Normaniæ dux, vt
dixi, dictam Alienoram duxit in vxorem eius con-
sangui-

ſanguineam: cum qua ducatum Aquitaniæ ac comi-
tatum Pictauiæ, licet confiſcati eſſent, potenter reti
nuit. Pro quibus & certis ſupradictis terris, ex poſt
dicto Philippo ſecundo, le Courageux nominato, &
ſic Auguſto, aliter dict le conquerant, Ludouici Pij
fili[illegible] [illegible]ouici le gros nepoti, viuente adhuc patre
coro[illegible] in eadē coronatione aſtitit, ꝓ debito ſubie-
ctionis obſequens. De quo Gaguinus allegato cap.
81 iiij. in princip. † Anno, inquit ſuperiore, quam Ludo-
uicus mortem obiret, curat Philippum regni conſor-
tem aſſumere. Quare Rhemis perductum magna
pompa adoleſcentē ſacrare iubet, annum decimum-
quartum agentem. Cui dum coronatur, Gulielmus
nouelli regis auunculus Rhemorū primas & ſanctæ
Sabinæ cardinalis Romanus legatus affuit. Henricus
item Angliæ rex, ob eas quas à rege In Francia terras
poſſidebat obſequens, ꝓ debito ſubiectionis Philip-
82 po aſtitit. hæc ille. † Ex dicta Alienora Henricus il-
le ſecūdus Angliæ rex quatuor ſuſcepit liberos ma-
ſculos, & vnam filiam nomine Alienoram, & ſecun-
dum alios Margaretam, quæ Alphonſo regi Hiſpa-
niæ nupſit: ex quo filiam nomine Blancham conce-
pit & genuit, quam poſtea Ludouicus dict debon-
naire, filius dicti Philippi le Conquerant, duxit in
vxorem, ex qua natus fuit beat⁹ rex Ludouicus. Qua-
tuor autem filiorum Henrici ſecundi & Alienoræ
cōiugum, Primus fuit Henricus, qui patre viuente fuit
rex Angliæ coronatus: & de illius conſenſu occidi fe-
cit ſanctiſſimum præſulem beatum Thomam Can-
tuarien. honorem Dei & eccleſiæ ſuæ defendentem,
de quo in cap. ſicut dignum, de homicidio. Qui quidē
Henricus homicida patri ſuo prædeceſſit: nec fuit
in numero regum Angliæ connumeratus, & meritò.
83 † Poſt cuius obitum dictus Henricus pater eius poſt
multas & execrabiles felonias & rebelliones in di-
ctum Philippum Franciæ regem (poſtergatis quibuſ-
cunque ſibi à Ludouico pio Philippi patre beneficiis
tam in coronatione, quàm Normaniæ recuperatione
impēſis) commiſſas fugatus, apud Chinonem recipi-
tur & morit: teſte Gaguino vbi ſuprà allegato, quar-
to capitulo. Interim, inquit, circiter xv. Calendas
Iulias Henricus Anglus apud Chinonem defunctus
eſt. Quo perſecutore, diuus Thomas Cantuarienſis
dum veſperarū officio intereſſet, quatuor ſatellitum
miniſterio quinque vulneribus eſt trucidatus: quem
beatorum martyrum collegio relatum eccleſia vene-
ratur. Huius Henrici ſepulchrū apud Frontemuallē
84 viſit. † Patri Richardus ſucceſſit, atq; paulò poſt pa-
ce cum Philippo icta, rex Philippus quæcunq; Hen-
rico abſtuliſſet, Richardo ſponte ſua reſtituit. Rece-
ptis à Richardo tribus caſtellis, ipſéq; liberalitate in
Philippum vſus, Creſacum, Eſſaudunum & Dolon-
nam donat, quæ Philippo perpetua eſſent, anno ſalu-
tis centeſimo lxxxix. ſupra mille. hæc ibi. Secundus
ergo dicti Henrici filius fuit Richardus antedictus,
dict coeur de lyon, qui Henrico ſecundo patri ſuo, vt
videtis, ſucceſſit in Angliæ regno. Qui pariter obli-
tus beneficiorum per Ludouicū Pium Henrico patri
ſuo in coronatione, & Normaniæ recuperatione, nec
non per Philippum hunc dict le conquerant, in duca-
tuum Normaniæ, Aquitaniæ, ac comitatuum Picta-
uiæ, Andegauiæ, Turonenſis, & Cenomaniæ, per pa-
trem confiſcatorū, ei facta reſtitutione, impenſorum,
contra eundem Philippum Auguſtum dict le con-
querāt, regem & ſupremum eius, ratione dictarum &
cæterarum terrarum quæ in Francia tenebat, domi-
85 num: † Poſt inſignem perfidiam apud Tureas Chri-
ſticolarum hoſtes, in Aconenſi Paleſtinæ regionis
præſertim obſidione oſtenſam, poſtea in Franciam
reuerſum bellum mouit feloniam committendo, ac
infidelem rebellionem, quæ aliam peperit omnium
quæ in Francia tenebat, confiſcationem. Tandē cùm
tantis animis, inquit Gaguinus, reges digladiantur,
Innocentius tertius, qui Celeſtino tertio in ſedē Ro-
manā ſucceſſerat, ſtudioſus pacis, Petrum Capuanū
cardinalem ad reges mittit, qui de pace quidē deſpe-
rans, quinque via annorum inducias impetrauit, nec
Richardū adducere potuit, vt obſides daret atque re-
ciperet: ipſe autē ferox ac indomitus hoſtis non lon-
go poſt interiecto tempore dum in Lemouicibus ar-
cem Lemouicā obſideret, emiſſa ex arce ſagitta ictus
eo vulnere ſine liberis interiit: cui ſucceſſit dicti
Henrici tertio genitus. Tertius ille Henrici filius fuit
Geofredus, qui comitiſſam Britāniæ deſponſauit in
vxorē: ex qua Arturū filium & Alienoram filiam ſuſ-
cepit, ad quos, ſaltem ad Arturum filium mortuo pa-
tre, tota Henrici aui ſui prædicti ſucceſſio deuoluta
86 fuit. † Quartus dicti ſecundi Henrici filius fuit Ioan-
nes dict ſans terre, id eſt, Ioannes ſine terra nomina-
tus, qui dictis Arturo & Alienoræ, ex dicto Geofredo
fratre ſuo defuncto nepotibus in tenera ætate cōſtitu
tis, fuit tutor datus ac gubernator. Sed ambitione per
motus, conſiderans potentiam & tam amplam excel-
lentemq; dominationem, interitu nepotum ſibi ob-
uenturam, in necem eorum conſpirauit, adeo quòd
Arturum prædictum de ſummitate caſtri præcipitari
fecit deorſum in villam: in qua fracta ceruice, & mē-
bris diſſolutis, protinus expirauit. Et Alienoram in
carcere vſque ad mortem detinere fecit: atque ſucceſ-
ſionem totam, & vniuerſa quæ Henric⁹ ſecūdus pa-
ter eius & Alienora genitrix tenuerant, velut proxi-
mior retinuit & occupauit. Ita quòd de ſimplici tu-
tore & adminiſtratore factus domin⁹, pro rege An-
gliæ & duce Normaniæ, Aquitaniæ, & comite Pi-
ctauiæ, Andegauiæ, Cenomaniæ, & Turonenſis ſe
geſſit: & de omnibus & ſingulis tā paternis q̄ mater-
nis bonis ſe de facto ſayſiuit, de Ioanne ſine terra,
87 omnium terrarum factus dominus. † Nec de his con-
tentus, imò ſuperbia elatus, grauiſſimas rebelliones,
inobedientias, conſpirationes, ac proditiones: & con-
ſequenter crimen læſæ maieſtatis contra Philippum
Franciæ regem eius ſupremum dominum, à quo præ
fatos ducatus & comitatus tenebat in feudum, intre-
pidè commiſit & perpetrauit: ad cauſam quorum &
quia ſanguinem proprium nece dictorum nepotum,
quibus ſi abſque liberis naturaliter deceſſiſſent, erat
ſucceſſurus, fundendo ingratiſſimus fuerat, & ſic eo-
rum ſucceſſione indignus: fuit per pares Franciæ hoc
caſu iudices competentes, cap. cæterū. vbi clarè Pan.
& omnes de iudic. citatus pſonaliter compariturus in
villa de Stampis, data ei regia ſecuritate: & deinde
Carnoti, in quibus locis in propria perſona cōparuit:
& in ſuis iuſtificationibus fuit plenè auditus. Sed die
altera ad comparendum in Vindonicio aſſignata,
88 cōparere noluit. † Et (quod peius erat,) mala malis
accumulando, contra regē ſe poſſetenus fortificauit:
cuius conſiderata proterui contumacia, & temerita-
tis audacia, ac cordis obduratione, necnon noua re-
bellione, fuit propter ſua demerita contra eum con-
fiſcatio omnium, quæ in Francia tenebat bonorum,
per dictos pares erga Philippū regem conſultiſſimè
declarata: ita quòd ſaltem per dictam confiſcationē
rex fuit dux Normaniæ, Aquitaniæ: comes Pictauiæ
Andegauiæ, Cenomaniæ, Carnotenſis, Bleſenſis
Camp

Cāmpaniæ, & Turonēn. In quibus sic confiscatis Ioā
nes antedictus hæredē nō habuit alium quàm regem,
à quo omnia dependebāt, tanquam in regno sita. De
isto Ioanne ad propositū chronica Angliæ sic dicit,
Iste Ioānes propter feloniam cōmissam in personas
Arturi nepotis sui, quem proditoriè occidi fecit, &
Alienorę nepris suæ: rea Francorū abstulit ei omnes
terras, omniáq; dominia quæ & quas in regno Fran-
89 ciæ possidebat. hæc ibi. †Quo autem ad regnum An-
gliæ successit ei Hēricus huius noīs tertius, filius suus
tertiò genitus, tēpore mortis paternæ solus superstes.
Pariter huic regi Philippo le conquerāt, aliàs le cou-
rageus, successit Ludouicus dict debonnaire eius fi-
lius: qui Blanchā regis Hispaniæ filiam, ex Alienora
seu Margarita dicti Henrici secundi Angliæ quondā
regis filia, & dicti Ioānis sorore, vt suprà vidistis, sus-
ceptam, duxit vxorē: ex qua beatum suscepit Ludoui-
cū Frāciæ regē post eum, ad quē hæc omnia sic con-
90 fiscata peruenerunt. †Ob quod contra dictā cōfisca-
tionem quò ad ducatum Aquitaniæ dicunt Angli, &
allegant eum pacis tractatū ea post factum & passa-
tum inter dictū beatum Ludouicum Franciæ regem,
& dictum Henricum tertium præfati Ioannis filium,
tunc Angliæ regē: cuius tractatus tenore beatus Lu-
douicus præfato Henrico tertio, ducatū Aquitaniæ
dedit, vt succinctè in discursu lectionis suprà dixi, ar-
ticulo primo, in secunda decisione, loquendo de
91 allodiis in ecclesiam trāsferendis. †Sed vt tractatus il-
le clare non obstet, scire debetis, ꝙ beatus Ludoui-
cus cupiens & affectās contra infideles transfretare,
eósque debellare, & considerans, ꝙ securè hoc facere
non poterat, nisi pacem in regno suo haberet: præ-
sertim cū Anglis regnum Franciæ persequentibus &
deuastantibus, cū dicto Henrico tertio de consensu
Emundi & Edouardi filiorū dicti Henrici, ac trium
statuum regni Angliæ, appunctauit in modum qui
sequitur, videlicet ꝙ beatus Ludouicus libera volun-
tate titulo donationis dicto Hērico tertio Angliæ re-
gi & successoribus ex legitimo matrimonio descen-
dentibus, dictum ducatum Aquitaniæ prout tres so-
lùm continebat prouincias, scilicet Burdegalensem,
Lausrum, & Basatensem dedit. Quam donatio-
nem acceptauit Henricus prædictus pro se & suis
successoribus, ex hoc clarè cōfitendo, dictū ducatum
eidem Ludouico tunc competere, & pertinere medio
92 dictarum confiscationum. †Addiditque Ludouicus
dicto ducatui patriam Xantonēn. citra flumen Cha-
rante, necnō comitatus Petragoricēn. Agenensem,
Caturcēn. Aruerniæ, & Lemouicensem, cū eorū perti
nentiis & depēdentiis quibuscunq;. Quæ feuda nun-
quam per antea de dicto ducatu fuerant, imò suos
semper habuerant comites alios, quam duces Aquita-
93 niæ, & eo tūc regi pertinebant. †Quam donationem
fecit & vnionē Ludouicus prædictus saluo sibi ho-
magio ligio per reges Angliæ pro tempore existentes
regibus Franciæ fiendo, tanquam veris seu directis &
supremis dominis: & salua etiā superioritate, & vlti
mo ressortio, prout cæteri duces & pares Franciæ ei
subiiciuntur. Præterea idem beatus Ludouicus reali-
ter tradidit & deliberauit Henrico iam dicto paga-
mentū seu solutionē quingentorum militum vt decet
garnitorū, pro vno anno integro, ascendens ad sum-
mam vndecim mille scutorum tunc currentiū. Quos
milites ipse Henricus tertius secum ducere debebat
& promisit in succursum dicti beati Ludouici contra
Infideles. Et cū iis renuntiauit Henricus ille de cōsen
su quorum suprà, pro se & suis successoribus in com-
modum & fauorē Ludouici & suorum in posterum
successorum, omni iuri per eum scilicet Henricum &
suos prædecessores hactenus prætenso, & quod tunc
habere prætēdebat, quanuis ius nullum haberet, vt vi-
detis in ducatu Normaniæ & comitatibus Pictauiæ,
Cenomaniæ, & Turonensi, & generaliter omnibus
aliis terris, & dominationibus quas ipse Henricus &
sui prædecessores potuerunt quocunq; medio aut iu-
94 re habere in quacunque parte regni Franciæ. †Cuius
apunctamenti medio, fuit dictus Henricus tertius ef-
fectus verus & indubitatus regis Franciæ vasallus,
quò ad dictum Aquitaniæ ducatū: pro quo sic, vt di-
ctum est, augmentato, fecit eidem Ludouico regi ho-
magium. & fidelitatis præstitit iuramentum, vt dixi in
dicta secunda decisione. De quo appunctamento per
beatum Ludouicū sic passato, plures Domini & alij
diuersorum statuum regni Frāciæ, præsertim duca-
tus Aquitaniæ, fuerunt malè cōtenti, & super omnes
vasalli comitatuū Petragoricensis, huius Caturcen-
sis & aliorum. Adeò ꝙ licet dictus rex Ludouicus
fuerit, & sit per ecclesiam canonizatus confessor, san-
ctus, ipsum lōngo tēpore nō reputauerunt sanctum,
nec diem eius festū colere voluerunt, dolentes ceci-
95 disse In manus Anglorum, † qui promissa in dicto
appunctamento minimè tenuerunt: nec Henricus
ille tertius ad infideles cum dictis quingentis militi-
bus vt promiserat trāsfretauit, nec eos ad beatum Lu-
douicum misit. Ob quod malè eidem Ludouico pro-
96 pter longiorem morā in terra illa successit. †Et fina-
liter vētris profluuio apud Thunicium decessit. Quia
vt refert libro vij. c. ij. Gaguinus. Interfluentibus pau-
cis diebus propter pestilentes aquas, & aëris intem-
periem, morbus exercitum inussit, mortuiq́ue sunt
in primis Ioannes Tristanus Niuernensis comes, &
Romani pontificis legatus, & plebeij non pauci, &
Ludouicus ipse ventris profluuio laborans, postquā
ad se vocatū Philippum filium salutari doctrina ad-
monuit, sacris christianis multá religione ac pietate
perceptis, cinericio strato decumbens, animā efflauit.
97 †De Ludouici obitu incertus mihi author hoc disti-
chon edidit, quod non tam ob carminis venustatem,
quam ad piissimi regis memoriā historiæ coniunxit:
Anno milleno bis centum septuageno,
Thunis catholicus decessit rex Ludouicus.
Mortui regis ossa carne nudata ad sanctum Diony-
sium elata sunt, & humo commendata. Dum autem à
Parisiis funus effertur, fuere designatis locis, statio-
nes, vbi pyramides cū lapideis statuis & Christi cru-
ce constructæ, quæ ad hanc vsq; diem persistunt. hæc
98 ille. †Mortuo etiā Hērico tertio Angliæ rege, Edou-
ardus huius nominis primus, Ipsius Henrici secun-
dus filius ei successit in regno & ducatu Aquitaniæ.
Pro quo ducatu homagium fecit ligiū, & iuramen-
tum fidelitatis præstitit dicto regi Philippo beati Lu-
douici filio: cuius Philippi ea secunda vxore filiam
desponsauerat nomine Margaritā comitatu de Pon-
99 tiniaco in dotem recepto. †Tamen respōdere dictus
Edouardus nunquam voluit in parlamento regio:
imò quod est deterius, multas fecit contra dictū Phi-
lippum beati Ludouici filium rebelliones. Propter
quas maior pars dictorū ducatus Aquitaniæ & co-
mitatus de Pontiniaco saysita fuit sub manu regia,
sub qua permansit quandiu dictus Philippus vixit.
Hic Philippus ea Isabella regis Aragonum filia, tres
liberos suscepit, Ludouicum, qui mortuus est infans:
Philippum, qui pulcher appellatus est, & Carolum
Valesiensem comitem de Valesio. Ex altera, cui Ma

ria nomen fuit, Borbatini ducis filia, processit Ludo-
uicus Ebroicensis comes, & dicta Margarita, quæ di-
cto Edouardo regi Anglo nupsit: & Blancha quam
Austriæ dux Auberti Alemanorum regis filius du-
xit vxorem: prout videri potest per Gaguinũ alleg.
100 ij. in c. fi. †Et tandem obiit dictus Philippus in villa
Parpigniaci de Aragonia rediens atque ad Tholosa-
tes se conferre constituens: cuius execta præcordia
Narbonæ sepulta sunt in sancta metropoli ecclesia.
Ossa verò ad Dionysianum cœnobium elata. Post cu
ius Philippi mortẽ factum fuit appunctamentum in-
ter Philippum pulchrum eius filium regem effectum
101 & dictũ Edouardum primum Angliæ regem. †Pro
quo firmius tenendo, idem Philippus pulcher filiam
suã secundã nomine Isabellã tradidit Edouardo hu-
ius nominis secundo, dict de cauercion, dicti primi
Edouardi filio, in vxorẽ. Ex qua suscepit Edouardũ
tertium eius filium: eidémque Philippo, Edouardus
pro ducatu Aquitaniæ, & dicto comitatu Pontinia-
ci homagium præstitit, & fidelitatis iuramentum.
102 †Quo non obstante, rebellat, & Normaniã inuasit.
de quo Gaguinus alleg. lib. vij. c. iij. in principio sic di
cit: patris regnum Philippus pulcher anno gratię sa-
lutis ducentesimo octogesimo sexto supra mille sus-
cepit. Ad quem Edouardus Anglus veniens Aquita-
niã sub Philippi ditione atque potestate se possidere
cognouit, præstito iureiurãdo in fide, erga regẽ per-
103 manendi. †Quam tamen minimè obseruauit: nam
magnis copiis Normaniã repente inuasit, regiæ clas-
sis occisis præfectis, & aliis plurimis, qui Normaniã
Philippi nomine moderabantur. Quam rem post-
quã rex cognouit, ad Edouardũ & Normaniæ præ-
fectos mittit, mandans eós qui huius rebellionis au-
thores extitissent, cõprehensos Petragoricũ ducant,
digna pro scelere pœna afficiendos. Sed contumax
Anglus dicto audiẽs non fuit: ea propter per Arnul-
phũ de Vella cõnestabilem, Aquitaniam Philippus
sibi vendicat. Et nihilominus Edouardo diem dicit
ad iudicium suum veniendo. At Anglus debitæ Phi-
lippo fidei conscius, vt aliquam conceptæ à se frau-
dis viam aperiret, per nuntios Philippo significat se
Aquitaniã & quicquid in Francia terræ sub imperiis
eius tenuisset, remittere, eique perpetuũ cedere. Hæc
enim Edouardus dicẽs, spe magna ducebatur, armis
possessionem repetendi, quas iure belli atq; gentium
fortè postea cõparatas, non aliena ditione astrictus
104 retineret. subiungens idem author in fine, †Philip-
pum morbus inuasit, mortuúsque est apud fontẽ Ble
audi, q vicus in Vastinio est, postquã annos octo &
viginti regnasset. Priusquã tamen mortem obiret, fi-
lios tres, quos superstites sibi reliquerat, ad se vocans,
ad maiorẽ natu conuersus, Ludouice, inquit, regna-
ui hactenus plurimis vectigalibus & tributis meum
populum vexans, nec mihi satis curæ fuit monetam
cudere, quæ legitimi põderis esset: eam ob rem, mul-
torũ in me odia concitaui. Ecce post me regnaturus
es, miserere patris animæ, & quæ perperam à me ge-
sta sunt, ipse emendes, Deo satis meo nomine fac de
his quæ tibi relinquo, & Ierosolymitano me voto ab-
soluas: vos quoq; filij seruate syncera inter vos cha-
ritatem. His à Philippo pulchro pro temporis angu-
stia breuissimè dictis, cùm Dauidis versiculum, In
manus tuas domine cõmendo spiritum meum, reli-
giosè pronuntiat, animam efflauit, mense Nouẽbri,
pridie diui Andreæ, anno christiani natalis millesi-
mo trecentesimo decimotertio. Huic Philippo quin-
que liberos Ioãna vxor peperit, Ludouicum Hutinũ,
Philippum longum Pictauorum comitem, Carolum
pulchrum Marchiæ principẽ, filiam quam infantem
mors abstulit: & alteram Isabellam quam Edouardo
105 Anglorum regi matrimonio iunxit. hæc ille. †Post
quorũ scilicet Philippi pulchri Franciæ, & Edouar-
di primi Angliæ regum mortem, dictus secundus
Edouardus dict de cauercion, rex Angliæ factus, di-
ctæ Isabellæ maritus, homagiũ facere & cætera de-
ueria præstare, ad quæ ratione ducatus Aquitaniæ &
comitatus de Pontinio regibus Francorũ tenebatur,
recusauit, scilicet Ludouico Hutino regis quondam
Philippi pulchri primò genito regnãti. Deinde post
obitum Ludouici absque liberis masculis defuncti,
Philippo longo, & etiã post eũ sine liberis mortuum,
Carolo pulchro dicti quondã Philippi pulchri filiis
in Francia successiuè regnantibus. Ad causam cuius
denegationis Carolus comes de Valesio frater dicti
quondam Philippi pulchri & dictorũ trium fratrum
& regum patruus, missus fuit in Aquitaniã: & pari-
ter Philippus Valesianus dicti Caroli comitis filius
qui demum post dictos tres fratres fuit rex Franciæ
factus, vt vidistis in verbo, duas habens filias. Per
quos Carolũ & Philippum patrem & filium fuerunt
dicti Aquitaniæ ducatus & comitatus de Pontinio i-
terum fisco additi, sub manu regia positi & saysiti:
præsertim propter multas & grauissimas rebelliones
per dictũ Edouardum secundũ, dict de cauercion,
dictorum regum sororium & suos officiarios factas.
106 De quo Gaguinus libro viij. c. j. sic dicit, †Igitur rex
misso cum Anglis iudicibus in Aquitaniam Ioanne
darblao, qui eius nomine satis de iniuriis factionem
exciperet, postquam ad Aquitaniæ fines ventum est,
& tu Ioannes (inquiunt Angli) si capiti tuo parcis, in
Franciam reuertere. Quo verbo Ioannes dolum in-
telligens, regi nuntiat iudicum perfidiam: qua co-
gnita, rex non ignarus, quia per Anglorum contuma-
ciam ad sibi editam diem rex Anglus non venisset,
Aquitaniam ad fiscum rediisset, Carolum Valesium
cum exercitu, qui regionẽ vendicet, mittit. Is Agen-
num vrbem petens, eam dedentibus sese sponte ciui-
bus capit: infensi enim Aymero Anglo erãt, propter
pecuniã quam ab eis supra paucos dies exigerat: &
propter speciosissimæ cuiusdã puellæ stuprũ quam il-
le abduxisset. Profectus deinde Riolam Carolus vbi
Aymerus se receperat, certis conditionibus proposi-
tis, Aymerus relictis apud Carolum Valesium obsi-
dibus viris proceribus, in Angliam ad regem ire per-
mittitur, qui regis sententiam de legibus pacis exqui-
rat. At cùm non reuerteretur Aymerus, Riola Carolo
deditur, & Mompesacus diruitur: restituitúrque pro-
pugnaculum quod hostis deiecerat. Riola recepta, re
liqua Aquitania præter Burdegalã, Baionam, & San-
ctum Seuerinum, Carolo obtemperat. Hæc ille.
107 †Vnde videntes Angli dicta feuda esse perdita, con-
suluerunt q dictus Edouardus de cauercion cederet
dicto Edouardo tertio, dict de Vuandesore, eius filio
primò genito, ex dicta Isabella suscepto, & transpor-
taret dictos ducatum Aquitaniæ & comitatum de
Pontiniaco, qui homagiũ pro eis offerret dicto Ca-
rolo pulchro eius auunculo tunc regnanti: & ita fa-
ctum extitit. Et in Franciã ad dictum Carolum pul-
chrum regem eius auunculum Edouardus ille tertius
se contulit, vbi eo tempore dicta Isabella mater sua
propter aliquas discordias & partialitates in An-
glia tunc vigentes venerat, & cum dicto Carolo eius
fratre erat. Vel secundũ alios cum Edouardo filio ad
eum venit: cuius intuitu & contemplatione Carolus
pulcher

pulcher rex Edouardo prædicto eius nepoti omnia
prædicta restituit, eiúsque homagium & fidelitatis iu
ramentū pro dictis ducatu & comitatu in forma con
sueta suscepit, & cū regē stetit anno integro & vltra:
& demum in Angliā rediit cū matre sua. De quo Ga-
108 guinus allegato cap. j. † Non intercedentibus, inquit,
post hæc multis diebus regina Angliæ Isabella Caro
li regis soror in Franciam veniens, inducias à fratre
obtinet, spe (vt ipsa dicebat) componendæ firmioris
pacis: atque interim ad virum suum regē mittit. Qui
pollicitus post paucos dies Bellouacum conuenire,
ibíque Franco regi debitā ob Aquitaniæ principatum
fidem præstare, per nuntios filio Edouardo, qui cum
regina venerat, omnem Aquitaniam attribuit. Qua
ex patris dono recepta, Edouardus in verba regia
Franci iurat: & vt est in verbo gallico, homagiū ex-
hibet. At regina Edouardi mater, cùm aliquot dies
in Francia mansisset, timens ne viro suspecta habere-
tur, in Angliā reuerti instituit, & recessit circa annum
Christianæ salutis millesimum tricentesimum vigesi-
mumsextum. Hæc ille. Nec longè post Carolus pul-
cher sine liberis decessit, ex quo illa grandia exorta
fuit quæstio, cui regnum Franciæ deberetur, vel dicto
Philippo Valesiano filio supradicti Caroli comitis
de Valesio prædefuncti: & dicti Caroli pulchri vlti-
mi regis consobrino germano ea linea masculina de-
scendenti, aut dicto Edouardo tertio, dict de Vuan-
desore, ex dicta Isabella eiusdem Caroli sorore nepo
ti, & sic ex linea fœminea descendenti. Tamē per pa-
res regni iudicatum fuit in fauorē Philippi Valesiani:
cui Edouardus ipse cōsensit, & ei homagiū ligiū pro
dictis ducatu Aquitaniæ & comitatu de Pontiniaco,
apud Ambianos, id est locum Damyens, præstitit ip-
sumque in regem eiúsq; supremum dominū recogno
uit, vt plenius dixi in dicto verbo, *Duas habens filias.*
Quæ omnia fuere per Angliæ proceres confirmata.
109 † Sed his non obstantibus sine causa & occasione ra-
tionabili dictus Edouardus tertius cōtra iuramētum
suum veniendo, & fidē promissam violādo, guerram
mouit asperrimā cōtra dictum Philippū Valesianum
Franciæ regē, eiúsq; dominum supremum, conatúsq;
suos fecit ei coronā auferre & totum regnum. Ad hos
fines subditos regni commouendo & mutinādo con
tra regē, iterum quicquid in Francia habebat: præser
tim ducatum Aquitaniæ & comitatum prædictum de
Pontinio confiscando: cùm clarius nō sit aliud in va-
sallo cōfiscationis medium, quàm machinari in necē
& exhæredationē sui imperatoris & supremi domi-
ni. Ex quo resultat, & necessariò sequitur dictas ter-
ras pertinuisse & pertinere regi Frāciæ, non obstante
pacis tractatu per beatum Ludouicum facto, nec do-
natione per Philippum eius filium in dotem facta de
comitatu de Pontiniaco, Margaretæ filiæ suæ cum
Edouardo primo Angliæ rege desponsatæ: aut resti-
tutione eorundē ducatus & comitatus per Carolum
pulchrū Edouardo tertio eius nepoti facta: cęteráque
inde secuta fuisse & esse cooperta & extincta medio
dictarum multiplicatarum confiscationū posteà secu
110 tarum. † Sed iterū allegant Angli, & in medium dedu
cunt alium pacis tractatum inter eos & Ioannē Frā-
ciæ regem tunc in Anglia detētum, necnon Carolum
quintum eius filium tunc Normaniæ ducem, regnum
Franciæ in absentia patris regētem, passatum in loco
de Britigniaco, quem vobis suprà recitaui in primo
articulo decisio. ij. loquendo de allodiis in ecclesiam
transferendis. Qui quidem prætensus tractatus aufe-
rebat regi Franciæ superioritatem Aquitaniæ, quam

beatus Ludouicus in suo tractatu sibi & suis successo
ribus reseruauerat & retinuerat: vnde non eos iuuare
111 potest propter plurima peremptoria. † Primò, quia
Edouardus iste tertius, cū quo tractatus ille prætendi
tur passatus principaliter in eo renuntiare coronæ
Franciæ, & iuri in ea prætenso promiserat: sed nun-
quam renuntiare voluit, quāuis sæpe per regē Frāciæ
seu ab eo deputatos potestatem sufficientē habentes,
debitè fuit loco & tempore cōgruis interpellatus. Vn
de quia rex Angliæ præfatus noluit ex parte sui renū-
tiare iuri quod in regno & corona Franciæ præten-
debat, semper rex Franciæ, dns & superior in Aquita
nia remansit: cuius superioritati nunquam renuntia-
uit: cùm nō teneretur pactum reciprocum dicto regi
Angliæ adimplere, qui sui ex parte recusauit pro-
missa satisfacere. l. cùm proponas. C. de pactis. facit l.
Iulianus. §. offerri. ff. de actio. emp. Fuerunt enim re-
nuntiationes hincinde fiendæ mutuæ & reciprocæ:
& ex parte Anglorum stetit quominus completæ fue
rint. Et nunc fides eis seruari non debuit, vt d. l. cùm
proponas. nec ad cogendum regē Frāciæ actionē ha
112 buerunt, nec habēt, vt dicto §. offerri. † Secūdò, quia
promiserat rex Angliæ Frāciam euacuare, & quamli
bet eius partē cohortibus, turmis, & aciebus suorum
armigerorū, quos in Franciā duxerat: quod nō fecit:
imò regnum Franciæ vt prius deuastare per eosdem
suos armigeros infideliter permisit, occisis post di-
113 ctum tractatū viginti mille hominibus & vltra. † Ex
quibus & cæteris malis per Anglos perpetratis, &
pro dictos Anglos à regno Franciæ aliter expellen-
do, fuit idē Franciæ regnū de summa sex millium au-
114 ri & vltra damnificatum. † Tertiò, quia dicto nō ob-
stāte tractatu, & post illius passationem, Edouardus
Galarum insulæ princeps, dicti Angliæ regis filius
primogenitus pro tunc ducatum Aquitaniæ tenens,
qui dicto tractatui interfuerat, & illi consenserat, bel
lum asperrimū mouit cōtra dictū Carolum quintum
post obitū Ioannis patris sui, regem Franciæ factum.
Qui de nouo quatenus seruare posset, & necesse fo-
ret cōmissum, & confiscationē incidisse declarauit, tā
contra dictum Angliæ regem, quàm principem Ga-
larum. Et omnes terras ad manumsuam posuit: quem
subditi in suum superiorem & dnm recognouerunt,
vt clarè de his omnibus & singulis constat per proces
sus & legitima documenta, in thesauro chartarum re
115 giarum Parisiis existentia. † Quæ postea fuerunt Ca-
rolo quinto imperatori, cùm Parisiis causa videndi
dictum Carolū Frāciæ regē, cum rege Romanorum
eius filio venisset, oculariter ostensa. Quibus visis &
aliâs debitè & publice de veritate rei gestæ informa-
tus, gaudio non mediocri repletus, Carolo regi de iu-
re suo sustinendo & conseruando consuluit, eúmque
iuuare & succursum ei dare pollicitus, necnon regem
Romanorum charissimum eius filium ibi assistentē,
ad quencunq; statum perueniret, id idē facere, exhor-
tatus est & præcepit: qui votis annuēdo paternis, syn-
cero corde, ita facere promisit. De cuius imperato-
ris aduentu Gaguinus pulchra narrat, quæ ad aliud
propositum dicēda reseruo infrà super verbo, *Si absq;
liberis moreretur.* ij. in materia pupillaris substitutio-
116 nis, & tertio requisito eiusdem. † Posteà idem Caro-
lus certos authoritatis viros spectatissimos cum do-
cumentis ad Clementē septimū pontificē maximum,
tunc Auinioni degentē, causa ipsum ac etiam cœtum
cardinaliū informandi de veritate prout fecerunt, bis
direxit potestate non carentes. Per quos beatissimus
præsul consistorialiter in præsentia Anglorum de

veritate facti informatus, nil reprehensione dignum
ea parte regia Franciæ comperit: sed ꝙ per Anglos
tota discordia processit, & iustissimã causam confi-
scãdi dictas terras regem habuisse liquido intellexit.
Ex quo tempore tam ipse quã cæteri eius in sancta
sede successores, præfatũ Carolum quintum, sextum,
septimum, & deinceps Francorũ reges ex his proce-
dẽtes, pro veris regibus & Aquitaniæ ducibus tenue-
117 runt & tenent. †Quartò non obstat dictus tractatus,
quia post omnia præmissa, scilicet post dictum tra-
ctatum de Bretigni, cùm dictus Edouardus tertius
quinq; habuisset liberos, quorũ primus fuit Edouar-
dus princeps Galarũ, qui genuit Richardũ huius no-
minis, secundũ, postea Edouardo patre & etiã Edou-
ardo rege auo suo præmortuis Angliæ regẽ factum.
Quo Richardo etiam sine liberis defuncto. Henricus
quartus filius Ioannis de Gandano sic nominati: quia
in villa Gandensi natus fuerat, filij tertiò geniti dicti
Edouardi tertij, & sic nepos eiusdẽ Edouardi, in re-
gno Angliæ successit: ex quo Henrico genitus fuit
Henricus quintus post eum rex Angliæ factus: qui ge
nuit Henricum sextum. Vnde mala malis accumu-
lando, & vt verificaretur commune illud & vulgare
dictũ, Anglus est cui nunquã credere fas est: Dum ti-
bi dicit aue, tanquã ab hoste caue: dicunt enim præro-
gatiuã habere, & vsum non teneri ad promissa, quan-
tuncunq; iurata, quotiens vident suum euidenter con
sequi posse commodum: ideo dicti reges Angliæ suc-
cessiue regnantes, præsertim Henricus quintus, &
Henricus sextus tẽpore Caroli sexti & Caroli septi-
mi Franciæ regũ, de facto & vi armata ducatum Nor
maniæ, cui ducatui Henricus tertius dictorum regum
Angliæ prædecessor in persona beati Ludouici me-
diante ducatu Aquitaniæ renuntiauerat, vt dixi. Et
sic veniẽdo cõtra tractatũ cum dicto Ludouico pas-
satum, ipse iterum Aquitaniã perdidit, præfatũ Nor-
maniæ ducatum inuadendo, necnon villam Parisien-
sem & maiorem regni partem occupando, & posse-
nus reges Franciæ antedictos veros & naturales do-
minos ac indubitatos hæredes Franciæ regno expel-
119 lere satagendo. †Ex quo duæ principales resultãt fe-
loniæ. Prima fuit perseuerantia ac obdutatio in mali-
cia, semper suorum prædecessorum feloniam, crimi-
na, & rebelliones continuando. Secunda est, quia An
glorũ ambitio post dictum tractatum iniustè & con-
tra veritatẽ fuit causa occisionis duorũ millium per-
sonarũ & vltra, ac destructionis & demolitionis in-
finitarum ecclesiarum, conuentuum, monasteriorum,
ciuitatum, villarum, & castrorũ, necnon defloratio-
nis ac prostitutionis infinitarũ virginum, & aliarum
honestarũ mulierum: perditionis ac rapinæ infinito-
rum bonorũ mobiliũ etiã preciosorũ, & quod dãna-
bilius est, sacrorũ & Deo dedicatorum: bonis immo-
bilibus desertis, & in eremo longissimis temporũ lu-
120 stris in vastitate derelictis. †Pro quorum damnorũ
restitutione seu reparatione regnum Anglorum to-
tum non sufficeret. Quorũ duorum damnorũ quod-
libet causam iustissimã regi dat, nedum se defenden-
di, sed etiam Anglos & eorum dominia inuadendi
de facto & super eos capiendi: saltem vsq; ad concur-
rentem damnorum reparationẽ & satisfactionẽ, per
tex. & gl. in c. dominus noster. xxiij. q. ij. Quod etiam
est iuri diuino consentaneũ. per text. Exo. iij. c. in fin.
Vbi Deus filijs Israel per Pharaonem & Aegyptios
oppressis, à quib' via iuris reparatio & satisfactio ha
beri non poterat, mandauit bona Aegyptiorum ra-
pere, & secum asportare, prout fecerũt: nec peccaue-
runt secundum Lyram ibi. Et nihilominus est plus-
quam liquidum omnes terras, si quas Angli in Fran-
cia habuissent, fuisse & esse iterum regi confiscatas:
ita ꝙ de hac felonia & rebellione & cæteris supradi-
ctis similibus, non fuit necesse (cùm essent publicæ &
121 notoriæ) aliquã facere declarationem: †imò ex eis
fuit ipso iure siue facto hominis facta confiscatio.
Quicquid dicatur in c. cùm secundum leges. de hæ-
reti. lib. vj. quod locum non habet vbi factum fuit no
torium, vt clarè post omnes decidit Fely. in c. Rodol
phus. xxij. col. versi. sed declaratoria sententia &c. in
prima limitatione. de rescriptis. Tamen duo requi-
122 runtur quæ hoc casu contigerunt. †Primò quòd pœ-
na inferatur ipso iure sine ministerio hominis, vt fit
hìc rebellando contra supremum principem, secun-
dum Bart. super rubrica qui sint rebelles. x. colla. Se-
cundò, quòd factum ex quo illa pœna de iure infort.
sit publicum & notorium, vt ibi dicitur. De qua con-
fiscatione seu confiscationibus potest rex Franciæ,
qui olim est possessor, si per Anglos super his impete-
123 retur, se perpetuò defendere: †quia quæ temporalia
sunt ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum &
se defendendum. l. pure. §. fina. ff. de exceptio. doli.
124 †Imò ad agendum cõtra tam potentem, ei tempus
nõ cucurrit. l. j. C. de annali exceptio. Sed quod plus
est experiri poterit semper remedio possessionis re-
cuperandæ de iure vel via facti, pro occupatis per
Anglos attenta ipsorum potentia. Nam regula vo-
lens vim vi repellere posse incontinenti, intelligi-
tur nisi contra potentem: contra quem satis dicitur
incontinenti, si post decẽnium aut alio tempore quo
fieri congruè poterit, fiat, secundum Hugutium sin-
gulariter in c. ius naturale. j. dist. Præterea & vltimò
non obstat ille pacis tractatus, quoniam etsi dictæ fe-
loniæ & rebelliones non fuissent prout fuerũt, com-
missæ, & quòd rex Anglorum ex parte sui omnia in
dicto tractatu & transactione contenta cõpleuisset,
125 prout non fecit, imò contra venit vt vidistis. †Ta-
men ille tractatus quo ad superioritatis renuntiatio-
nem, de ducatu Aquitaniæ per regem Franciæ fien-
dam vel factam, velut tendens in decolorationem pu
blici status regni Francorum non valuit, vt suprà cla
rè demonstraui, in dicto primo articulo, in fine secũ-
dæ decisionis. Postremò pro vltimo refugio quanuis
debili, recursum habent ad quendam alium finalem
& vltimum tractatum, quem vocauit tractatum fina-
lis pacis, inter Francos & Anglos firmatæ, in æternũ
duraturæ. Per quem Carolus sextus quondam Fran-
corum rex domini nostri regis Caroli octaui nunc
regnantis proauus (non obstante, quòd filium ha-
beret nomine Carolum, qui postea fuit rex Carolus
septimus vocatus) tamen Henricum quintum An-
gliæ regem Catherinæ filiæ suæ maritum adoptauit
sibi in filium, in regno Franciæ post obitum ipsius
Caroli sexti successurũ. Cuius tractatus medio præ-
tendunt Angli, ex morte dicti Caroli sexti, suum
Angliæ regem, fuisse & esse regem Franciæ: & con-
sequenter omnes supradictas confiscationes esse ex-
tinctas imò confusas, & quòd nedum ducatus Aqui-
taniæ eis pertinet, sed totum regnum. Ad quem tra-
ctatum notoriè nullum, iniquum, & abusiuum Deo
duce ad plenum respondebitur. super verbo, *In eo-
dem testamento relinquens*. primò, in xviij. limitatione
loquendo de primogenitura, vbi peremptoria videa-
tis responsa.

Laus Iesu Christo domino nostro.

GVLIELMI BENEDICTI IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS

eruditissimi Quæstio de Episcopatu, seu potius Tractatus, quo clarissimè qualiter & quando alteri possit Episcopatus conferri, Lectoribus demonstratur.

SVMMAE.

1 *Episcopatus viuentis quibus modis pōt alteri cōferri.*
2 *Episcopus an in tempus mortis sua alteri de episcopatu prouidere possit.*
3 *Episcopo seni coadiutor dari potest.*
4 *Papa omnia potest quæ sunt iuris positiui.*
5 *Prouisio in tempus mortis an valeat.*
6 *Augustinus fuit factus episcopus Hipponensis viuēte alio.*
7 *Viuentis episcopatus alteri non potest conferri in tempus mortis, etiam de omnium consensu.*
8 *Iuramentum contra bonos mores non obligat.*
9 *Papa nihil potest contra bonos mores.*
10 *Votum captandæ mortis inducens dispositio est omni iure reprobata.*
11 *Ecclesia semper vtitur iure cōi, nisi vbi spāliter cauetur.*
12 *Beneficia non vacantia nec concedi nec promitti debent.*
13 *Papam de dignitatibus vacaturis prouideri posse quomodo intelligatur.*
14 *Episcopi duo in solidum in eadem prouincia esse nō possunt. & num. 15.*
16 *Episcopatus viuentis non potest alicui in tempus mortis conferri.*
17 *Episcopus tractare potest cum canonicis de suo successore, etiam eum nominando.*
18 *Pactum de hereditate viuentis valet de eius consensu.*
19 *Pactum de successione viuentis vt valeat duo requiruntur.*
20 *Episcopo viuenti alius subrogari nō potest etiam per papā.*
21 *Electio successoribus auferri non potest.*
22 *Papa nisi ex magna causa prouidere non potest contra communes regulas.*
23 *Merita qualia esse debeant, vt quid contra ius toleretur.*
24 *Merita vel demerita vnius alteri nec prodesse nec obesse debent.*
25 *Episcopos duos in eadem diœcesi esse posse, quomodo intelligatur.*
26 *Resignatio cum regressu fieri non potest.*
27 *Regressus est reseruatio quadam iure reprobata.*
28 *Beneficia Romæ vacantia solus papa confert intra mēsem.*
29 *Episcopatus prouisio ad capitulum non ad papam spectat, nisi in casibus. & nu. 30.*
31 *Prohibitio concilij habet vim decreti irritantis.*
32 *Decretum irritans inficit titulum & possessionem.*
33 *Papa nec per mortē nec per renuntiationē potest de episcopatū electiuo prouidere, etiā de cōsensu episcopi. & n. 34.*
35 *Pensiones super beneficijs constituere solus est papa.*
36 *Nuptiæ nec carnales nec spirituales rescripto possunt impetrari.*
37 *Papa an de episcopatu vacante prouidere possit de consensu capituli.*
38 *Consensus partiū nihil operatur contra decretum irritans.*
39 *Iuri traditiuo certæ formæ non possunt partes renuntiare.*
40 *Forma actus est de iure publico, cui non potest renuntiari. & num. 41.*
42 *Mulier si viuente viro alteri promittat, non poterit postea cum illo contrahere.*
43 *Matrimonia carnalia & spiritualia æquiparantur. & num. 44. & 45.*
46 *Vocandi solùm sunt quorum interest.*
47 *Superior vocari non debet ad electionem capituli.*
48 *Consentire quis potest, vt alius pro se testetur, & matrimonium contrahat.*
49 *Consentire potest capitulum, vt alij eligant, seu quòd papa prouideat.*
50 *Capitulum remittere potest sedi apostolicæ totum negotium electionis.*
51 *Metropolitani consensus an requiratur, vbi capitulum defert papæ ius eligendi.*
52 *Electiua dignitas fit collatiua.*
53 *Capituli metropolitanæ sedis consensus non requiritur, vbi ecclesia episcopalis defert papæ ius eligendi.*
54 *Capitulum non supplet negligentiam episcopi in deuolutis.*
55 *Papa potuit de episcopatu Albiensi prouidere de consensu capituli, retenta pensione.*
56 *Papam de episcopatu non posse prouidere durante tempore electionis, est verum, sine consensu capituli.*
57 *Ecclesiæ dari non debet episcopus exosus.*
58 *Eligendi potestas quare ecclesijs data.*
59 *Papa quare per cōcilia prohibetur ecclesijs de episcopo prouidere.*
60 *Decretum irritans non operatur, vbi pars eo vti non vult.*
61 *Decreto irritanti renuntiari potest.*
62 *Actus fauore alicuius annullatus, non annullatur nisi ipso volente.*
63 *Emphyteuta delinquens non cadit à iure suo, nisi dominus ita velit.*
64 *Prouisio semel nulla, non validatur per superuenientē consensum.*
65 *Eligendi ius habēt canonici, nō vt collegium, sed vt singuli.*
66 *Eligendi facultati renuntiare in perpetuum nō possunt canonici, sed bene pro vna vice.*
67 *Consentiens vt alius eligat, non debet seruare solennitates electionis. & nu. 68.*
69 *Consentiens vt alius pro se testetur, non tenetur in eo cōsensu adhibere solennitates testamenti.*
70 *Electioni renuntians nō debet formam electionis seruare.*
71 *Papa de consensu capituli prouidens nō tenetur seruare formam capituli.*
72 *Papæ præsentia supplet defectum cuiuscunque solennitatis. & num. 73. & 74.*
75 *Collatio simplex quando habeat vim electionis, & confirmationis.*
76 *Resignatio cum retentione pensionis in episcopatu est via tutissima.*
77 *Episcopo remanente in suo integro non potest eius nepoti de episcopatu prouideri.*
78 *Prouisio de dignitate vacatura est nulla.*
79 *Reseruationes quando valeant.*
80 *Reseruatio quando erit secura. & nu. 81.*
82 *Causa magna reseruationem validans quæ dicatur.*

Reuerendus in Christo Pater, & domi-
nus Dominus Ludouicus de Amboysia miseratione
diuina, & sanctæ sedis apostolicæ gratia Albiensis
episcopus, gloriosam eius & laudabilē continuando
circa ecclesiam suam intentionem, de dicto suo epi-
scopatu cupit, & affectat incitatus per capitulum di-
ctæ ecclesiæ prouideri per sanctam sedem apostoli-
cam, nobili & generoso viro domino Ludouico de
Amboysia eius nepoti. Cuius ministerio confidit &
sperat gesta eius inclyta post sui decessum in his, quæ
remanebunt exequēda, perfici. Sed petit modum sibi
salubrem & securum hoc faciendi, taliter quòd dicto
eius nepoti possit prodesse, & sibi non nocere.

QVæritur ergo qualiter prouidebitur
dicto domino Albiens. episcopo ad
suam intentionem exequendam. †Pro
1 cuius dubii decisione considerandum
est, quòd aut dictus episcopus rema-
nere intendit episcopus dictæ ecclesiæ quàdiu viuet:
& quòd ea nunc vita sibi comite prouideatur de cō-
sensu capituli de suo episcopatu, prefato de Amboy-
sia eius nepoti, vt post eiusdem domini episcopi mor
tem, & non ante possessionem & plenam gauden-
tiam capiat, & durante ipsius domini episcopi vita
pensionem duorum millium ducatorum annuatim
percipiat, & aliâs, prout continetur in procuratorio
super hoc passato. Aut vult & intendit idem domi-
nus episcopus ex nunc renuntiare suo episcopatui, vt
de illo per papam de consensu capituli prouideatur
dicto eius nepoti: cum retentione seu constitutione
congruæ pensionis fienda dicto domino episcopo:
& cum regressu in eum casum, quòd dictus eius ne-
pos cederet vel prædecederet. Aut vult simpliciter
renuntiare retenta duntaxat congrua, & competen-
2 ti pensione. Veniendo ad primum membrum, †vide-
tur quòd hoc fieri possit de consensu ecclesiæ, & ca-
nonicorum Albien. per text. in l. fin. C. de pact. vbi
valet pactum de successione & hæreditate viuentis,
prouiso quòd fiat de consensu cuius interest, id est, de
consensu illius de cuius successione agitur. Quæ qui-
dem lex licet loquatur de hæreditate & successione
prophana, tamen extenditur ad dignitates, & bene-
ficia ecclesiastica, vt dicit ibi gloss. & est text. in cap.
nulla de conce. præ. Sed in casu nostro solius dicti
episcopi & capituli dictæ ecclesiæ interest cùm de i-
psorum tantum præiudicio agatur. Ergo de consen-
su eorum tractari potest & disponi de dicto episco-
patu in fauorem dicti sui nepotis, etiam eius vita du-
3 rante. †Secundò hoc idem videtur textualiter decidi
in c. petisti. vij. q. j. vbi dicitur quòd episcopo sene-
ctute confecto coadiutor dari potest, vt ei postea mo
rienti in episcopatu succedat. Et hæc indubitanter
videtur posse facere papa, qui omnia potest, maximè
circa titulos beneficiorum, qui sunt de iure positi-
uo, secundum Innoc. in c. nisi cum pruden. de renun.
& sentit Bald. in l. rescripta. C. de precib. impe. offe.
4 † Supra quod ius papa plenitudinem habet potestatis
c. proposuit. de conces. præben. Tertiò hoc fieri
posse demonstratur, quia vacante dicto episcopatu
papa posset de consensu capituli de illo prouidere,
cùm nullius intersit nisi ipsius capituli, vt infrà vide-
5 bitur. † Ergo & nunc viuente adhuc dicto episcopo
prouidere poterit, vt effectus prouisionis conferatur
in tempus futuræ vacationis. Quia paria sunt ali-
quid fieri tempore licito vel etiā illicito, & conferre
in tempus licitum. l. in tempus. ff. de hæred. institut. &
notant Bart. & Bald. in l. quod sponsæ. C. de don. an-
te nup. Quartò hoc fieri posse formaliter in propriis
nostris terminis decidit Alber. de Ros. in d. l. fin. C. de
pact. vbi dicit, per illum text. quòd de consensu præ-
sentis abbatis & monachorum valet electio futuræ
Abbatiæ. Ex quo videretur decidi, q̄ de consensu di-
cti domini episcopi & capituli Albien. ex nunc pro-
uideri possit dicto eius nepoti de futuro episcopatu,
vt ex nunc ius habeat: sed gaudentia illius speret do-
nec post mortem præsentis episcopi: quod maximè
fieri posse debet ex causis magnis in instrumēto pro-
curationis, & cōsensus capituli cōtentis. Causa enim
magna tales prouisiones ab ordine iuris exorbitantes
fouet & sustinet, vt expressè cauetur in decreto de e-
lec. in prag. vbi licet sint certę speciales causæ expres-
sæ: tamen idem fieri posset ex causis similibus, vt cō-
suluit Ludo. consil. cccxxxij. Præterea glo. magna in
l. vnica. C. de metro Beryto. dicit, quòd in eadē diœ-
cesi esse possunt duo episcopi non æquè principales,
sicut erit in casu nostro secundum contenta in dicto
instrumento: vbi nepos non erat æquè principalis vi-
uente auūculo in dicta diœcesi Albien. ergo &c. Ad
hoc facit tex. notab. in c. sicut vir. in fin. & c. non autē.
6 & c. nihil. in fin. vij. q. j. vbi † Augustinus fuit datus e-
piscopus ecclesiæ Hipponensi viuente adhuc dictæ
ecclesiæ episcopo. Et idem factum fuit Ariminensi e-
piscopo, vt ibi. & in c. qualiter. & c. quamuis sit triste.
eadē causa & quæst. ideo dicit Panor. in c. quoniā in
plerisq;. de off. ord. q̄ papa potest ex causa duos pone
re epos. [Sed illud intelligas ꝑpter vrgentē necessi-
tatem tex. in d. c. quoniam in plerisq; alioquin con-
trà esset argu. illius tex. à cessanti ratione.] Sed in con-
7 trariū opinor esse rei veritatē: & puto, q̄ † stante di-
cto domino episcopo prælato dictæ ecclesiæ, proui-
deri nō possit dicto eius nepoti etiā de consensu suo
& dicti capituli: quod demonstratur sequentibus ra-
tionibus. Primò, quia si talia fierēt & permitterētur,
q̄ nepos esset episcopus, & gaudere non posset plenè
de dicto episcopatu donec mortuo auunculo, ex hoc
induceretur votū captandæ mortis sui auunculi, vt ci-
tius gaudere posset episcopatu suo. Et sic talis dispo-
sitio esset contra bonos mores, cōtra quos papa nihil
8 potest, nec † iuramentū: imò Deus talia iuramenta
turpia respuit. c. nō est obligatorium. de reg. iu. in vj.
& l. si quis inquilinos. ff. de leg. j. & ita cōcludūt Bart.
& Doct. in d. l. fi. & Bar. in l. stipulatio hoc modo. ff.
de verb. obli. Nam licet papa multum possit contra
bonos mores ciuiles, nihil tamen pōt contra bonos
mores naturales disponere. Nec immerito, q̄a Chri-
stus licet per sui aduentū sustulerit ceremonialia &
legalia præcepta veteris testamenti: tamē moralia re-
9 liquit intacta, †euidenter demonstrans papā aut par-
tiū cōsensum etiam cū iuramēto nil posse in talib9, se
cundū Panor. in c. fin. de cōsue. Facit l. generaliter. &
l. si plagij. ff. de verbo. obl. & l. ex eo instrumēto. C. de
inutil. stip. & not. Bar. in l. j. ff. de don. in vir. & vxo.
10 & l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. † Vnde vnaquęq; dis-
positio votum inducens captandæ mortis alienæ,
velut contra bonos mores semp fuit, & est reproba-
ta omni iure. Nec obstat si diceretur, nō esse verisimi-
le nepotē cōspirare in necem sui auunculi, & bene-
factoris. Quia licet nō sit verisimile, tamē est possibi-
le: ideo lex de tali verisimilitudine non confidit: nec
propterea actū de se prohibitū magis iustificat: vt l.
lata iampridē. C. de don. Sæpe enim diabolo instigā-
te, aut aliâs cōtigit filios patrē aut alios parētes occi-
disse. ff. ad legem Pompe. de parri. per totum. Sicut à
simili

simili legi. in c.j. de coha. cle. & mulie. Et multi sunt,
qui suos dãnificãt benefactores, iuxta illud sacræ scri
pturæ: qui retribuunt mala pro bonis detrahebãt mi-
hi, quoniã sequebar bonitatẽ. Ideo nõ est inhærendũ
dictæ præsumptioni: quia licet casum aduersum non
debemus expectare, nec esse debeat in consideratio-
ne l. Inter stipulantẽ. §. sacrã. ff. de verb. obl. tamẽ lex,
ne talis casus cõtingat, voluit obuiare. l. in fundo. ff.
de rei vẽ. Ideo cõcilium generale tales dispositiones
prohibẽs generaliter loquitur, eas prohibẽdo, & parẽn-
tes nõ excipiendo: & præsertim in casu nostro in ter-
minis d. l. fi. q̃ locũ habet in filiis & parentibus; ita ꝙ
in eis cadit suspicio voti captandæ mortis, vt ibi tenet
gl. super verbo, alienæ. cõmuniter approbata. Quin-
imò dispositio d. l. & cõsequẽter præsumptio voti ca-
ptãdæ mortis locũ habet etiam in ecclesia, vt eius fa-
uore tales dispositiones de futura successione nõ va-
leãt: quia cũ sint turpes, & contra bonos mores, nihil
operãtur fauore ecclesiæ, quæ est cultrix iustitiæ. c. j.
§. diuersum de alie. feu. Et sic contra iustitiam nihil
debet admittere. Et ita per multas rationes tenet Ia-
11 son in d. l. fi. † quia ecclesia semper vtitur iure cõmu-
ni, nisi q̃ in eã aliud speciale est statutũ, ca. j. de alie-
na. feu. & glo. in c. peruenit. de censi. Et hoc maximè
verũ attenta prohibitione successionis, seu iuris suc-
cedendi in beneficialibus, in quibus omnis prohi-
betur successio. c. j. de præb. Secũdò de hoc est tex. in
d. c. nulla. de cõces. præb. vbi textualiter deciditur, ꝙ
12 † beneficia nõ vacãtia cõcedi vel promitti non debẽt.
& ibi papa suã fundat decisionẽ in d. l. fi. de pac. di-
cẽs, ꝙ cũ talia sint ꝓhibita ꝑ leges gẽtiliũ, multò ma-
gis fieri nõ debẽt secundũ legẽ Dei, & Christianorũ.
Quinimò Panor. ibi in quarto notabili videtur in-
nuere, ꝙ etiã per papã hoc fieri nõ potest, dum dicit,
Nota ꝙ ex promissione vel ꝓuisione beneficij vaca-
turi de facili causatur votum captãdæ mortis proximi:
ideo quãtò superior est sanctior, tantò facilius debet
abstinere à talibus promissionib⁹, & aliis prouisioni-
bus beneficiorũ vacaturorũ. Cùm tanquã nõ vacãria
cõferri nõ possint, vt ibi. & tenet glo. in d. l. fi. quã se-
quuntur omnes Doct. Idẽ tamẽ in l. j. C. de act. ab hære
de, & quæ hæredẽ. & l. si certarũ. ff. de mili. testa. Et li-
13 cet gl. in c. quãuis. de rescri. in vj. dicat, ꝙ † papa pro-
uidere põt de dignitatibus vacaturis, hoc intelligitur
ꝙ ꝓuidere potest de vacatura incerti hominis, puta
si prouideat de proximò vacatura, neminẽ nominan
do. Quo casu etiã valet pactum de futura successione
incerti hominis: vt l. iij. §. de illo. ff. ꝓ soc. Sed proui-
dere nõ potest de dignitate vacatura certi hominis,
vt in casu nostro: quia induceret votũ captandæ mor
tis, secundũ Sali. & Doct. in d. l. fi. Tertiò hoc fieri nõ
posse demonstratur: q̃a dictus dñs Albiẽsis episcopus
vult & intẽdit, ꝙ de dicto episcopatu ex nunc proui-
deatur dicto eius nepoti: & hoc fieri nõ potest ipso do-
mino remanente episcopo: quia eiusdẽ diœcesis duo
14 nõ possunt esse episcopi. † Nã licet in eadẽ prouincia
duæ possint esse ciuitates metropolitanæ, & in eadẽ
diœcesi duæ ciuitates: non tamen possunt esse in ea-
prouincia, vel diœcesi duo archiepiscopi, vel episco-
pi insolidũ habẽtes dignitatẽ, & iurisdictionẽ põtifi-
calẽ, vt l. vnica. C. de metropoli Beryto. libr. xj. Et ibi
per illũ tex. ita decidunt Bar. & Ioã. de Pla. in j. nota-
bili in effectu cõcludẽtes, ꝙ licet princeps supremus,
qualis est papa, vel imperator, possit scindere ꝓuin-
ciã vel diœcesim, vt de vna fiant duæ, vt ibi fecit, & l.
si eadẽ. ff. de off. asses. Et ꝙ duo sint episcopi vel præ-
sides. vt quilibet suã habeat iurisdictionẽ, & præemi-
nentiã in ciuitatibus vtrique assignatis, ita ꝙ sint duo
15 episcopi, vel præsides distincti, vel vnus ambarũ: † ta-
mẽ fieri nõ potest, ꝙ eiusdẽ prouinciæ vel diœcesis
sint duo præsides vel episcopi insolidũ habẽtes præ-
eminẽtiã, & iurisdictionẽ in tota ꝓuincia vel diœce-
si: quia esset monstrũ in natura, ꝙ in vno eodẽmque
corpore essent duo capita. l. ostentũ. ff. de verb. sig. &
c. quoniã in plerisque. de offi. ordi. ideo dicit gl. in d. l.
vnica, ꝙ fieri nõ potest, ꝙ vnus episcopus vel archi-
episcopus addatur alteri, vt sint ambo æquè principa-
les in eodem episcopatu vel archiepiscopatu, vt d. c.
q̃m in plerisque. & est casus in c. in apibus. ibi singuli
ecclesiarũ episcopi. Et licet Pan. in d. c. quoniã in ple-
risq;. dicat ꝙ papa facere põt, ꝙ in eadẽ diœcesi sint
duo episcopi simul & semel: tñ hoc intelligi debet, vt
suprà dictum est, scilicet diuidẽdo diœcesim in duas:
quod facere potest solus papa, vt nota. in c. j. de trans-
la. episc. Nã si aliter intelligeret, cõtineret absurdita-
tẽ contra naturã, vt dictum est. Prætereà induceretur
votũ captãdæ mortis alterius, vt solus remaneat eps.
16 † Aut vult dict⁹ dñs episcopus, ꝙ suo nepoti nõ pro-
uideatur de præsenti, sed episcopatus reseruetur sibi,
prouidendo ipso dño episcopo mortuo. Et similiter
fieri nõ potest, nisi vt dicã infrà in fine præsentis sche
dulæ: quia induceret votum captãdæ mortis, vt d. l. fi.
Propter quã rationẽ hodie ꝑ conciliũ generale pro-
hibitæ sunt cũ decreto irritanti omnes & quæcunque
reseruationes generales & particulares, vt patet in de
creto de reserua. Ex hoc infertur, ꝙ cũ visis verbis di-
cti instrumenti, dictus dñs episcopus intendat duo fie
ri. Primò, ꝙ dicto nepoti suo, ex nunc prouideatur de
dicto episcopatu. Secũdò, ꝙ plena gaudentia differa
tur donec post mortẽ suã naturalẽ vel ciuilẽ, sequitur
ꝙ primum fieri nõ potest, ne in eodẽ corpore repe-
riantur duo capita. Secundũ etiã fieri nõ potest: quia
induceret votum captandæ mortis, vt citius gaudere
posset plenariè de dicto episcopatu. Et sic militat ra-
tio prohibitiõis d. l. fi. & d. c. nulla. & ꝑ cõsequens du
rat prohibitio. Similiter non valeret, si idem dominus
episcopus cõsentiret, ꝙ de præsenti prouideretur di-
cto nepoti, & reseruaret prouidendũ post eius mor-
tẽ: quia hoc esset implicare cõtradictionem. Quartò
hoc fieri non posse decidit tex. in c. petisti. vij. q. j. vbi
papa permisit archiepiscopo Maguntino, sibi ordina
re pro sua persona coadiutorẽ, necnõ tẽpore mortis
nominare eligendũ: veruntamẽ prohibuit surrogari
dicto archiepiscopo, & eligi successorẽ: quia hoc est
cõtra ecclesiasticã regulã. Et in hac opinione resideo
ꝙ hoc fieri non possit, scilicet prouideri dicto nepoti
via coepiscopatiõis, cũ simul duo esse nõ possint epi-
scopi in eodẽ episcopatu. Nec via reseruationis, cùm
omnis reseruatio & prouisio ad vacatura sit omni iu-
re ꝓhibita. Nec iure coadiutionis aut coadministra-
tionis, attẽta ætate dicti nepotis, in qua episcopari nõ
potest nec cõsultè administrare, cũ ætatem nõ exce-
dat decẽ & octo annorũ. Et sic coadiutor seu suffra-
ganeus esse nõ posset. Prætereà nec prouideri põt via
17 successionis: † quia dictus dominus episcop⁹ tẽpore
mortis vel ante, licet tractare possit cũ suis canonicis
de suo futuro successore, etiã nominando certã per-
sonam, tamẽ in fauorẽ illius de dignitate disponere
nõ potest, nec habere successorẽ ex testamẽto vel ab
intestato, c. apostolica. §. his oĩb⁹. viij. q. j. nec papa ad
petitionẽ episcopi nec proprio motu aut aliàs eo vi-
uẽte disponere potest, nec dare ei successorẽ, per tex.
in d. c. petisti. §. idẽ de eo autem. Nec obstant ratio-
18 nes in cõtrariũ allegatæ: nam dum dicebatur, † ꝙ dis-

poni poteſt de hæreditate, & per conſequens de be-
neficio viuentis intercedēte cōſenſu illorū, de quorū
præiudicio agitur d.l.fi.de pact. & c.nam reſpōdetur,
ꝙ dicta lex in puncto noſtro nihil facit ad propoſi-
tum: quia per pactum futuræ ſucceſsionis paciſcentes
nullum ius acquiruntio hæreditate viuentis & cōſen-
tientis, donec ipſo mortoo in eodē conſenſu, vt ibi.
Sed in caſu noſtro nos tractamus de acquirendo ex
nūc dicto nepoti ius & titulum in dicto epiſcopatu,
quod fieri nō poteſt, ne in eodem corpore reperiātur,
duo capita. Præterea, ſi tractaretur tantum de futura
prouiſione fienda dicto nepoti poſt mortē dicti do-
mini epiſcopi de conſenſu capituli, ſemper capitulum
poſſet mutare conſenſum, & mortuo epiſcopo elige-
19 re, per tea.io d.l.fi. † Nam antequā diſpoſitio debo-
nis viuentis valere poſſit, & ſortiri effectum, duo re-
quirūtur, ſcilicet ꝙ interueniat cōſēſus illius, & ꝙ per
ſeueret in cōſenſu vſq; ad mortē incluſiuè. Et ſic pe-
riculoſum eſſet cōfidere de mutabili hominū volun-
tate, fortè in perditionem multarum pecuniarum, &
ſtatus perſonæ dicti nepotis. Secundò nō obſtat text.
in d.c.petiſti.vij.q. j. quia ibi non dicitur, ꝙ viuente
epiſcopo alius ſucceſſor poſſit eligi in titulum epiſco
patus, vt ibi patet in verſ. idem dum dicit. De eo autē
quem tibi ſucceſſorem cōſtituere dixiſti, vt te viuēte
in tuo loco eligatur epiſcopus, hoc nulla ratione cō-
cedi patimur, quia contra omnem eccleſiaſticam re-
gulam vel ſtatuta patrum eſſe monſtratur, ſed volu-
mus, vt miniſtret tibi, & ſit in euangelio Chriſti adiu-
tor. Nimis enim reprehenſibile eſſe manifeſtum eſt,
vt te viuēte aliū tibi ſubſtituamus, &c. Ecce tex. aper-
tum quòd viuente prælato, & eo permanente in præ-
latura non poteſt ei ſubſtitui ſucceſſor. Bene verum
eſt, ꝙ epiſcopo non valenti miniſtrare dādus eſt co-
adiutor: & ita intelligitur principium dicti capituli.
Nec obſtat ſi diceretur, ꝙ ibi papa intendebat face-
re ſpecialem gratiam illi archiepiſcopo Maguntino,
quod non faceret dando ei ſimpliciter coadiutorem,
cùm illud de iure cōmuni concedatur. Quia reſpon-
deo, quòd imò fecit illi archiepiſcopo gratiā in eo ꝙ
permiſit ei habere coadiutorem quem volebat, & tē-
pore mortis nominare eligēdum. Et ſatis eſt, quòd
ille text. continens priuilegium operetur in aliquo
minus de iure reprobato, vt l. ſi quando. C. de inoffi. te-
20 ſta. Et nō in alio regulas iuris peruertēre, ſcilicet † ꝙ
viuēte epiſcopo alius ſubrogetur epiſcopus, quod fieri
nō poteſt, etiā per papā, vt tenet gl. in c. apoſtolica. in
fi. viij. q. j. Quia illud eſſet peruertere ſtatū eccleſiæ,
vt ibi dicitur. Non obſtat dum dicebatur, quod ſuſti-
neri poſſunt prouiſiones de conſenſu capituli, cu-
ius intereſt, factæ viuente adhuc epiſcopo, & ſic tem-
pore illicito: dum tamen effectus conferatur in tēpus
licitum, ſcilicet vacationis, per l. in tempus. ff. de hæ-
re. inſtit. quia illa regula locum non haberet in caſu
noſtro, vbi prouiſio continet turpe votum captandæ
mortis, quia tunc nihil valet. Cùm lex reſiſtat initio
diſpoſitionis, ita dicit Bartol. in l. ſi conſtante. §. quo-
ties. ff. ſolut. matrimo. Et ſequuntur Moderni in di-
cta l. fi. de pact. vbi Iaſon ita concludit. Non obſtat
dū quarto loco adducebatur deciſio formalis Alber.
de Roſ. in dicta l. fin. quia præfatus doctor in hoc ab
omnibus reprobatur: quia ſi de conſenſu Abbatis &
monachorum fieri poſſit electio futuræ abbatiæ, vt
21 ipſe decidit, † auferret electionem ſucceſsionibus,
quod fieri non poteſt, in cap. ex parte. de offic. dele-
22 gat. & ita concludit Iaſon in dicta l. fi. † Non obſtat,
quòd ex magnis & iuſtis cauſis, prout videntur eſſe
cauſæ in dicto inſtrumento procurationis contentæ,
tales prouiſiones papæ exorbitantes tolerantur & ſu-
ſtineri poſſunt, per decretum concilij generalis:
prouiſo, quòd tales cauſæ ſint omnibus notæ, & in li-
teris apoſtolicis exprimantur. Quia reſpondetur,
quòd cauſæ in dicto inſtrumento numeratæ nō ſunt
de cauſis enumeratis in dicto decreto, neque ſimiles
eiſdem. Et ſic medio illarum papa contra communes
23 regulas prouidere non poſſet. † Præterea antè quàm
aliquæ cauſæ ſeu merita ſint ſufficientia ad ſuſtinen-
dum aliquam diſpoſitionem à iure prohibitam, ne-
ceſſariò requiritur quòd talia merita ſint ſupererroga-
tiōis, ad quæ ille, cuius fauore diſpoſitio fit, aliàs non
teneretur. Quia ſi faceret ſolum ea, quæ facere tenet,
talia merita non corroborarent: neque fundarent diſ-
poſitionem aliàs prohibitam, vt decidunt Bald. &
Salice. in l. illud. C. de ſacroſanct. eccle. decidendo ſi-
milem quæſtionem: quos ſequuntur Alexan. & Iaſon
in l. ſi donatione. C. de collat. Or merita dicti do-
mini epiſcopi Albienſis deſcripta in dicto inſtrumē-
to, quæ fecit in dicto ſuo epiſcopatu, & veriſimiliter
facturus eſt dictus eius nepos, dum dictæ eccle-
ſiæ præſidebit, ſunt talia, ad quæ de iure communi
quilibet epiſcopus tenetur, qui vltra ſibi neceſſaria
tenetur reſiduum conuertere in pios vſus, & gratis vi-
ſitare, & ordines ac beneficia conferre, ſicut ſemper
fecit, & laudabiliter dictus dominus epiſcopus. Er-
go fundare non poſſunt dictam prouiſionem de iu-
re exorbitantem. Præterea merita dicti domini e-
piſcopi inhærent ſuæ perſonæ. & ſic non eſſent cau-
ſa legitima prouidendi dicto ſuo nepoti, ita exorbi-
tanter contra generalia concilia, & ſanctorum patrū
24 decreta: † quia merita vnius eſſe non poſſunt cauſa
præmij & ſublimationis alterius, ſicut econuerſo de-
merita vnius non debent eſſe cauſa puniendi alium.
inſtit. de iure natu. §. ſed quod principi, verſic. planè.
Quinimò rectè iudicando tanta merita dicti domini
epiſcopi potiùs ſunt impeditiua dictæ prouiſionis,
quàm inductiua eiuſdem: quia quanto ſanctior eſt e-
piſcopus, & eccleſiæ ſuæ vtilis, tantò accuratiùs tolli
debet votum captandæ ſuæ mortis, quod per dictam
reſeruationem epiſcopatus vel fructuū induceretur.
Nec obſtat gloſ. in dicta l. vnica. C. de metropoli
25 Beryto. † volens in eadē diœceſi duos epiſcopos eſſe
poſſe dummodo ambo non ſunt æquè principales,
ſicut facere intendit dictus dominus epiſcopus: quia
illa gloſ. intelligit. duos poſſe eſſe epiſcopos in ea-
dem diœceſi, non æquè principales, ſcilicet vnum
verum titularem epiſcopum, & alium eius vicarium
ſeu coadiutorem, iuxta tex. in dicto. c. petiſtis. vbi glo.
ita expreſsè tenet in fin. Et ita intelliguntur etiam c.
ſicut vir, in fi. & c. non autē. & c. nihil. in fi. vij. q. j. vbi
Auguſtinus datus fuit coepiſcopus epiſcopo Hippo-
nenſi. Sed hæc intelligitur, vt vnus ſit vicarius & co-
adiutor alterius: non autem quòd habeat titulum in
epiſcopatu: aliàs eſſet monſtrum videre duo capita in
eodem corpore: quod fieri non poteſt, ſecundum gl.
in dicto c. non autem, in fi. Sic Petrus Linum, & Cle-
tū coadiutores habuit, ſed non coapoſtolatus titula-
res. can. ſi Petrus. viij. q. j. in c. verò qualiter ſedes va-
cabat per renuntiationē epiſcopi: qua non habita in
ſcriptis papa noluit prouidere, niſi facta renuntiatio-
ne, & ſic epiſcopatu vacante. Et in c. quamuis ſit triſte.
vij. q. j. epiſcopo ægrotanti non fuit datus epiſcopus
titularis, ſed nudus adminiſtrator, quādiu ipſe viueret
aut infirmitate torqueretur, vt tenet ibi gloſ. in fin.
Aut vult & intendit dictus dominus epiſcopus,
ex nunc

26 ex nunc & de præsenti †renunciare cum regressu sci-
licet, quòd cedente vel decedēte dicto eius nepote sit
episcop°. Certè nō potest hoc fieri: quia obstāt duo.
Primò, quia induceretur succesfio in dicto episcopa-
tu. Præterea induceretur votum captandæ mortis per
iura superius allegata. Quibus rationibus in parlamē
to proximè præterito per arrestum fuit per modum
edicti generalis prohibitum, ne à cætero talea impe-
trationes cum clausula regressus fiant, sub pœna ca-
dendi ab effectu bullatum, & emendæ arbitrariæ. Et
fuit latum dictum arrestum Parisiis in Parlamento
anno isto domini. M.ccccxcvj. xix. mensis Aprilis, in
causa camerariæ ecclesiæ Lugdunen. Inter dominum
Franciscum de Stagno contra magistrum Antonium
27 Dars canonicos dictæ ecclesiæ. † Nam clausula re-
gressus, aliud non est nisi quædam reseruatio, quæ vt
dictum est, de iure est reprobata, & per generalia cō
cilia. Aut vult & intendit dictus dominus episco-
pus similiter resignare in manibus Papæ cum reten-
tione certæ congruæ pensionis sine clausula regres-
sus. Et si quæratur an facta dicta resignatione, Papa
posit dicto eius nepoti prouidere de dicto episcopa
28 tu. Et videtur quòd non. †Nam licet beneficia & di-
gnitates vacantes per mortem naturalem, vel ciuilem
puta renuntiationem in curia Romana, non possunt
per alium conferri, quàm per Papam infra mensem,
aliàs collatio, & quæuis alia dispositio esset ipso iure
nulla, per tex. in c. ij. de præben. lib. vj. Tamen vbi agi
tur de episcopatu, sicut in casu nostro, prouisio perti-
29 net capitulo ecclesiæ cathedralis, & non papæ. †quia
episcopatus, cum non dicitur beneficium neq; digni-
tas, sed dicitur culmen dignitatis, non comprehendi-
tur in dispositione seu decreto dicti capit. ij. secundū
glos. ibi, quam sequuntur omnes Doctor. Pro qua est
tex. licet ipsi non dicant in cap. cùm post petitam. de
elect. vbi archiepiscopus Lugdunen. resignauit eccle-
siam suam in manibus Papæ, cùm alibi nō posset, per
tex. iuncta gl. in c. si electio. de elect. lib. vj. Et tamen
prouisio etiam pro illa vice pertinuit capitulo dictæ
ecclesiæ, ac si vacasset per mortem naturalem dicti ar
chiepiscopi in partibus contingentem. Adeò, quòd
si Papa in casu nostro prouideret de episcopatu, talis
prouisio esset ipso iure nulla, tanquam durante tem-
pore eligendi attētata, donec tanto tempore vacasset,
quòd per negligentiam capituli, & immediatorum
superiorum ius prouidendi ad Papam fuisset deuolu-
tum vel facta deuolutione per negligentiam, Papa im
30 mediatos superiores peruenisset, vt infrà dicet. †Aut
capitulum in eligendo in forma peccasset, aut scien-
ter in materia, vt plenè deciditur in c. quanquam de
elec. lib. vj. aliter & aliàs papa prouidendo nihil agit:
neq; electionem futuram per talem funestam proui-
sionem impedit, obstante decreto generalium Con-
stantien. & Basilien. conciliorum. considerato maxi-
mè, quòd dicta generalia concilia decretū continent
irritās, si quid etiam per Papam cōtrà fiat. Et ita con-
31 suluit Ludoui. de Ro. consi. cccxlv. in fi. † Continēt
enim dicta concilia saltem perpetuam prohibitionē,
quæ vim decreti irritantis habet, secūdum glo. in ver-
bo, inhibentes. in cle. j. de iure patro. & tenet Bal. per
illum tex. in l. non dubium, C. de legi. Et Ludo. consi.
ccclxxx. in fine. & ccccl xxxiij. Et clarius ccccxcix. V-
bi concluditur, quòd prouisio est nulla. Et prouisus
contra electum coram confirmatore comparēs, non
esset legitimus contradictor ad impediendum confir-
mationem electionis. Et sic ad opponendum nō ad-
mitteretur. Quinimò nec à confirmatione recipere-
tur appellans, cùm eius non intersit, eo quia etiam si
electus non confirmaretur, ipse episcopatum non ha
beret virtute suæ apostolicæ prouisionis. Et si de facto
in episcopatu se intruderet possessionem illius occu-
pando, expelli posset, per tex. in c. j. de elect. Et expul-
sus remedium non haberet possessoriū ad recuperan-
dam possessionem. Et minùs intentare posset interdi
32 ctum retinendæ vel adipiscendæ possessionis, †obstā
te decreto irritanti concilij generalis: quod nō solum
inficit titulum, sed etiam possessionem contra decre-
tum obtētam & occupatam. Ita singulariter decidūt
domini de Rota in nouis, decis. a vj. incipiē. Si contra
agentem. & Dominicus in c. ij. vt lite penden. libr. vj.
33 † Nam siue Papa de dignitate Pontificali electiua
prouideat post mortem prælati naturalē vel ciuilem
siue eo adhuc viuente, quantumcunq; prouiderit, etiā
de consensu & voluntate ipsius prælati viuentis, talis
prouisio est ipso iure nulla, vt plenè deciditur in præ-
allegatis consiliis. Et est de hoc vltimo tex. in ca. epi-
scopo. cum duobus seq. viij. q. j. Non enim tunc agi-
tur de hæreditate prælati, qui consentit; vt suus con-
sensus talem de futura prælatione dispositionem va-
lidare posit: sicut faceret in pacto futuræ succesfio-
nis prophanæ, vt l. fi. C. de pac. & tenet glo. in c. nulla.
de conces. præben. & Docto. ibi & Salice. in dicta l. fi.
34 † Vnde Papa etiam de consensu prælati de prælatu-
ra prouidens nihil agit. Quinimò talia prouisio non
præstat impedimētum electioni intra trimestre tem-
pus celebrādæ, vel prouisioni iure deuoluto post tri-
mestre per metropolitanum fiendæ. c. non præstat. de
35 regu. iur. in vj. † Plus videtur, quòd licet constituere
pensionem super episcopatibus, & aliis beneficiis ec-
clesiasticis soli Papæ pertineat, vt plenè no. in c. ad au
dientiam. la ij. de rescrip. & in c. nisi essent viri proui-
di. de præbē. & in c. quamuis. eo. tit. lib. vj. Tamen quā
tumcunque resignetur episcopatus in manibus Papæ
cum retentione pensionis pro resignante, adhuc vaca
bit episcopatus nō in manibus Papæ, sed in partibus,
vt prouideri debeat per electionem, vt est tex. rotun-
dus in c. quamuis sit triste. vij. q. j. versi. sed si interual-
la. Ideo si Papa prouideret, etiam cum constitutionē
pensionis, talis prouisio non impediret electionē per
capitulum celebrandam, vel prouisionem in casu ne-
36 gligentiæ per metropolitanum fiēdam. † Quia sicut
nuptiæ carnales rescripto principis impetrar, ant cō
cedi non debent, sic nec etiam nuptiæ spirituales in-
ter prælatum & ecclesiam, vt l. j. & ij. C. si nuptiæ ex
rescri. petan. Nam bonum est argumētum de carnali
matrimonio ad spirituale. c. inter corporalia. de trans-
37 la. †Præterea & fortiùs videtur, quòd etiam papa de
episcopatu vacāte prouidere non posit, etiam de cō-
sensu capituli seu ecclesiæ vacantis, obstante decreto
irritanti cōcilio generali Basiliē. Quia vbicunque in
aliqua dispositione per superiorem apponitur clau-
sula decreti irritātis: tunc cōsensus partium nihil po-
test operari, secundum glo. in l. à diuo Pio. super ver-
bo, actionem. ff. de rit. nup. quam ad hoc multum. no.
Bal. in dicta l. non dubium. C. de legi. & in l. iubemus.
§. sanè. de sacrosan. eccle. & in l. ea quę. C. de don. an-
te nup. & in c. lator. de re indi. Et idem tenet glo. in c.
statutum. §. j. super verbo, committatur. & in c. dispē-
dia. in verbo processus. de rescri. in vj. Et est tex. solē-
nis in c. dilecto. circa fi. quem Doctor. & Panorm. ibi
multum notauit. de præben. Vbi per omnes conclu-
38 ditur, † quòd consensus partium nihil operari potest
contra decretum irritans superioris. Et ratio est quia
vbi apponitur clausula decreti, tunc illud videtur

datum pro forma, secundùm Baldum & Ange. in l.j.
ff. de liberis & posthu. Sed vbi aliquid requiritur pro
forma, consensus partium nihil operatur, secundum
39 Barto. in l. de his. ff. de transactio. † Nam iuri traditi-
no certæ formæ in actibus hominum renuntiari non
potest, ne proprio motu, prout quisque vellet, & nõ
prout debet, procedi possit. Ita eleganter in propriis
terminis decit Bald. in suo consilio schismatis posito
super rubrica. C. si quis aliquem testa. prohibi. versic.
prædictis quoque accedat, &c. Et idem Bal. in l. Bar-
barius. in vj. colum. j. lectu. in fine. ff. de officio præto.
40 & Bartol. in l. Modestinus. ff. de donatio. † Et ratio ra
tionis est, quia omnis solennitas seu forma actua est
de iure publico, vt l. testamenti factio. ff. de testamen.
Cui partes renuntiare non possunt: vt l. nemo potest.
ff. de legatis j. Ideo dicit Baldus in ca. j. qui succes. te-
neantur. in vsib. feud. Quòd quoties lex vel statutum
apponit formam, consensus priuatorum nihil opera-
ri potest, siue talis forma vtilitatem cõtinet publicam
aut priuatam. Et alibi dicit idem Baldus in authentic.
41 iubemus. ad fi. C. de iudic. † quòd vbi forma est tradi
ta à iure, si actus introducatur sine ea, nõ potest post-
eà consensu partium conualidari seu ratificari. Idem
decidit in l. j. C. qui admitti. ad bono. pos. possunt. Cũ
igitur per sanctorum patrum decreta & concilia ge-
neralia moderna episcopatibus vacantibus prouide-
ri debeat per viam, & formam electionis aut postula-
tionis, ita quòd si secus fiat, seu attentetur, etiam per
Papam, irritum sit & inane. Sequitur quòd obstante
dicto decreto irritanti, partes quarum interest, & sic
capitulum ecclesiæ vacantis, vt contrarium fiat, nul-
latenus possunt consentire. Et præsertim si antequam
ecclesia vacet, capitulum consenserit cum alio matri-
monium spirituale contrahere, scillcet consentiendo
42 quòd alteri prouideatur dum vacabit. † Quia sicut
mulier, quæ viuente primo marito, fidem dedit alte-
ri de matrimonio secum contrahendo, mortuo mari-
to non potest cum illo contrahere. Quinimò si de fa-
cto contrahat matrimonium non tenet, vt concludi-
tur in capitu. j. Et ibi Panormita. in capi. fin. de eo qui
duxit in matrimon. quam priùs pollue. per adulter. &
vij. quæstio. j. sicut. Sic etiam si capitulum seu ecclesia
cathedralis viuente suo marito, scilicet episcopo, cum
alio contrahere consenserit, nihil agit, neque matri-
43 monium spirituale sequi potest. † Considerato, vt di
ctum est, quòd matrimonia carnalia & spiritualia pa
ri modo regulantur & æquiparantur: vt dicto cap. in-
ter corporalia. ita dicit glo. pragmaticæ. super verbo,
44 violantes. In titu. de pacis. pos. in fi. † Per quæ omnia
superius deducta, videtur quòd Papa de dicto episco
patu Albien. prouidere non poterit, etiam de consen-
su dicti domini episcopi, etiam cum constitutione pẽ
sionis: neque cum consensu capituli ecclesiæ Albien-
sis. Prætereà si cum pensione posset Papa de dignita-
te Pontificali prouidere, faciliter fieret fraus conci-
lio generali, simpliciter & indistinctè ac generaliter
loquẽri, tales prouisiones papales prohibendo, ne eli
gentibus fiat præiudicium. Nec obstat, quod ratione cõ-
nexitatis multa permittuntur quæ aliâs non permit-
terẽtur: quia hoc intelligitur in indiuiduis & insepa-
rabilibus, vt dicit Panor. in c. quãuis. de re iudi. Quia
in casu nostro hęc duo sunt sui natura separabilia, sci
licet quòd Papa, qui solus potest, resignationẽ admit
tat, & pensionem resignanti reseruet & constituat, &
cap. ecclesiæ cathedralis eligat, vt dicto cap. cùm post
petitam. & ca. quanuis sit triste. Et hoc est, quod intẽ-
dit tex. decreti generalis concilij in dicto capi. licet in
construenda. versicul. quia tamen. vbi concilium vult
semper ecclesiis via electionis vel postulationis pro-
uideri ecclesiæ vacanti sine impedimento quocũque
& obstaculo. Ex quo euidẽter & necessariò sequetur,
quòd pẽsionis constitutio, quæ obstaculum electio-
ni esse posset, prouisionem Papæ in præiudicium ca-
pituli validare non potest. Quinimò absurdissimum
foret, quòd pẽsionis constitutio, quæ onus est, & ser-
uitus odiosa ecclesiam grauans, & dignitatem, cap. j.
vt ecclesi. benefi. sine dimi. conferan. extenderetur ad
validandum prouisionem papalem decreto concilij
damnatum. capi. odia. de regu. iuris lib. vj: Sed in con
trarium opinor esse rei veritatem. Et puto, quòd imò
45 † Papa prouidere de dicto episcopatu poterit dicto
de Amboisia iuniori, aut alteri de consensu capituli
ecclesiæ Albiensis cum constitutione certæ modera-
tæ pensionis, dum & quando vacabit per resignatio-
nem dicti domini episcopi. Et ad hoc tenendum me
mouet text. Ita formaliter decidens in c. nullus inui-
tus. lxj. distin. vbi clarè deciditur, iuncta glos. ibidem,
quòd episcopus dari potest ecclesiæ vacanti de con-
sensu ipsius ecclesiæ seu capituli. Nam ibi non ageba
tur de prælato eligendo, aut aliâs assumendo per ca-
pitulum. Sed agebatur de episcopo per alium dando
ipsi capitulo, quo casu alius est dans, alius verò est ca-
pitulum cui datur. argu. c. fin. de institu. Et tamen ibi-
dem deciditur, quòd episcopus per alium, quàm capi
tulum dari non potest capitulo inuito. Ergo bene da
ri potest capitulo volente & consentiente, seu maiori
parte illius cap. sanè. lxv. distin. Cum enim nullius al-
terius intersit, quàm capituli ecclesiæ cathedralis, cu-
ius interest habere prælatum propitium, & suis mo-
ribus cõuenientem, ac sibi dilectum, sicut dicimus in
matrimonio carnali, sufficit quòd capitulum voce-
46 tur & consentiat. † Cùm in quolibet actu celebrãdo
illi soli, & non alij vocandi sint, quorum interest. l. nã
ita diuus, ff. de ado. Aliâs sequeretur absurdũ, ac pro-
cessus in infinitũ, quòd omnes de diœcesi vocandi es-
sent, quod est falsum: quia sicut in eligẽdo prælatum
siue episcopum, siue abbatem, soli de collegio eccle-
siæ cathedralis vel abbatialis vocandi sunt, & non alij
clerici etiam ecclesiarum, vel prioratuum à cathedra-
li vel abbatiali dependentium: vt plenè deciditur in
capi. cùm dilectus. de consuet. & in c. cum ecclesia Su
trina. de causa posses. & proprie. & in cle. ne in agro.
47 §. sanè. & ibi gl. de statu mona. † Similiter non requi-
ritur vocatio superiorum, sed solius capituli ecclesiæ
cathedralis, vt in c. j. de electio. Sic etiam si per alium
quàm per capitulum detur ecclesiæ episcopus, illi so-
li de capitulo sunt vocandi, & consentire debent. Ita
concluditur in dicto capitu. nullus inuitus. Quoniam
ita videmus seruari in matrimonio carnali, ad cuius
perfectionem sufficit cõsensus amborum coniugum
reiecta legali obseruantia: quia aliorum nõ interest,
igitur consentire necesse non habent. Prætereà vide-
mus, quòd nihil possumus per nos, cùm possumus cõ-
sentire, quòd per alium fiat. l. j. ff. de procu. Præsertim
in his, quæ nobis pertinẽt iure proprio, sicut pertinet
singulis canonicis vocem dare iure proprio, & nõ iu
re publico ecclesiæ, vt decidit Panor. de electio. c. cũ
Vintonen. Imò sicut potest quis de rebus suis testari
48 ac disponere, † ita etiam potest cõsentire, quòd alius
testetur, & disponat: vt l. sicut. §. sed si permiserit. ff.
quibus modis pignus vel hypo. solui. Prætereà (quod
est fortius) in matrimonio carnali permittitur, quòd
per alium contrahatur intercedente expresso consen-
su contrahere volentium, vt in cap. fin. de procurato.
libro

49 libro vj.† Ita ergo erit,& in matrimonio ſpirituali,vt
per alium ſcilicet per Papam contrahi poſsit interce-
dente expreſſo conſenſu eccleſiæ ſponſæ, quæ per
capitulum repræſentatur,& ſponſi cui de dicta ſpon-
ſa, & eius conſenſu prouidetur. Videmus inſuper ꝙ
capitulum poteſt non eligere,conſentiendo per com
promiſſum, quò alij etiam extranei eligant, ſeu ec-
cleſiæ prouideant, vt in capit.cauſam.de electio. Vbi
poteſtas eligendi fuit collata in epiſcopum & capitu.
cum Vintonē.de electio. Quinimò quod eſt fortius,
poſſunt iuri eligendi pro illa vice renuntiare expreſ-
ſè faciēdo ſe alienos,per tex.in capi.cùm nobis olim.
& ibi plenè no.de electio.Quia vt dictum eſt, vocem
dare in electione eis pertinet iure proprio, & vt ſin-
gulis:& ſic ad libitū diſponere poſſunt,etiam renun-
tiando expreſsè aut tacitè, ſcilicet eligere negligen-
do infra tempus iuris;vt dicto capitu. quanquam. de
electio.lib.vj. Ergo multò magis conſentire poſſunt,
quòd pro illa vice non eligant, ſed Papa prouideat:
quia ſi hoc poſſunt committere alteri inferiori, mul-
tò magis conſentire poſſunt, quòd ſuperior ſcilicet
Papa prouideat. Quia cùm non agatur niſi de mari-
tando eccleſiam,ſufficit ipſius conſenſus.Et ita deter
minat Panormita.in capitu.bonæ.le premier. in vlti-
50 mo notabili,de poſtu.præla.vbi decidit,†quòd capi-
tulum remittere poteſt ſedi apoſtolicæ totum nego-
tium electionis, etiam nominando certam perſonam
cui per Papam prouideatur. Et ſequitur glo.pragma
ticæ titu.de electio. §. & cum humanæ. ſuper verbo,
51 compromiſſum.†Neque puto quòd de ſubſtantia ta-
lis matrimonij ſpiritualis ſeu prouiſionis apoſtolicæ
ſit,ſeu requiratur conſenſus metropolitani, ad quem
fortè per negligentiam capituli tempore debito eli-
gere negligentis ius prouidendi deuolui potuiſſet:
quia capitulum vacante epiſcopatu, per renuntiatio-
nem conſentiendo,quòd Papa de epiſcopatu, proui-
deat,videtur renunciare:imò de facto renunciat facul
tati eligendi pro illa vice. Et ſic poteſtas prouidendi
ab eis abdicatur, & ad ſuperiorem deuoluitur. Quo
caſu aut deuoluitur ad Papam, & tunc indubitanter
Papa prouidere poteſt, aut deuoluitur ad immedia-
tum ſuperiorem ſcilicet ad metropolitanum. Et tunc
quia poteſtas prouidendi pro illa vice poſtquam ad
52 ſuperiorem deuoluitur,efficitur collatiua: † ita quòd
dignitas,quæ prius erat electiua,nunc per deuolutio-
nē effecta eſt collatiua,ſuperior eam ſimpliciter con-
ferre poſſet ceſſante quacunque forma ſolennis ele-
ctionis & confirmationis.Cùm talis collatio vim ha-
beat electionis & confirmationis. ſecundum Panor-
mitanum in capitu. cùm in cunctis. §. cùm verò. de
electio.Et not.Innocē.in capitu. cùm olim. de cauſa
poſſeſsio.& propric.Et ibi Panormit.in fi. Ioan. An-
dræas & Henri.in c.audit is.& in c.ne pro defectu. de
elect.vbi concludunt, quòd ſi poteſtas eligendi quo-
uis modo deuoluitur ad ſuperiorem, poterit ſuperior
prouidere vnico actu per viam collationis. Idem te-
net Panormita.in dicto c.ne pro defectu.quia digni-
tas medio deuolutionis effecta eſt collatiua,ita quòd
vnico actu cōfertur. Et idem Panormi.in c. dilectus.
in penult.notabili.de conceſ.præben. & in capi.cùm
olim.de cauſa poſſeſ.& propric. Et cùm in dignitati-
bus & beneficiis collatiuis tam de iure cōmuni, quā
per tenorem generalis concilij Baſilien.in pragmati-
ca regrauati titu. de colla.§.non tamen intendit. ver-
ſicu.neq; etiam. Papa prouidere poſsit ante quoſcun-
que alios quibus ius prouidendi pertinere poſsit:quia
tanquam generalis ordinarius concurrit cum eis in
collationibus:Certè locus erit præuentioni,etiam nō
data negligentia aliorum immediatorū collatorum.
Ad hoc facit c.ſi à ſede.cum ibi notatis.de præben.in
vj.& c.quia diuerſitatem.de conceſ. præben. vbi Pa-
pa citra deſidiam immediatorum collatorum confert
beneficia, velut ille qui in eis habet plenariam pote-
ſtatem,per tex.in clemen.j.in fi.vt lite penden. Neq;
in hoc requiritur vocatio ordinariorū collatorum.i-
gitur nec in caſu noſtro requiritur vocatio vel con-
ſenſus metropolitani, qui per Papam (vt dictum eſt)
53 præueniri poteſt. †Nec curandum etiam de conſen-
ſu capituli eccleſiæ metropolitanæ,quia licet Metro-
politano negligente conferre infra tempus iuris be-
neficia vacantia ſuæ ordinariæ collationi pertinētia,
poteſtas cōferendi deuoluatur ad capitulum c. nulla.
de conceſ.præben. Tamen in caſu noſtro ſi metropo
litanus per Papā non præueniretur,neq; ipſe cōferret
dignitatem aut beneficium ad ipſum deuolutū, non
propter hoc capitulum ſuę eccleſię prouidere poſſet.
54 † quia in deuolutis nunquam capitulum ſupplet ne-
gligentiam epiſcopi vel archiepiſcopi,ſecundum Pa-
normi.in dicto c.nulla.ij.col. verſi.Ex his infertur. Si
tamen habeatur conſenſus metropolitani,& ſui capi-
tuli,non nocebit, cùm abundans cautela nocere non
55 ſoleat.l.teſtium.C.de teſtib. †Quare concludendum
puto Papam poſſe de dicto epiſcopatu Albien. dum
& quando vacabit per renuntiationem dicti domini
epiſcopi,poſſe prouidere intercedente tamen conſen
ſu capituli dictæ eccleſiæ:Et maximè ſi fiat dicta pro
uiſio cum conſtitutione penſionis, quam conſtituere
ſoli Papæ pertinet.Et ſic cùm ſolus poſsit vnum,ſcili
cet,penſionem cōſtituere: ſequitur quòd hoc caſu po
terit & reliquum ei connexum,ſcilicet dicto de Am-
boyſia iuniori prouidere.Et prouidēdo reſeruare pē-
ſionem dicto domino epiſcopo renuntianti.Nam ra
tione connexitatis actuum, perſonarum, aut rerum,
quæ multum adminiculat quis poteſt, quod aliàs ſe-
cundum regulas iuris communis non poſſet.l.ſi com
munem.ff.quibus modis ſerui.admit. Et ſi ſemel di-
cto epiſcopatu actualiter vacante per reſignationem
domini epiſcopi,capitulum conſenſerit, quòd de eo
prouideatur dicto eius nepoti,& prouiſum fuerit,nō
poterit capitulum amplius diſſentire: quia contracto
matrimonio non licet diuertere, nec eccleſiæ dimit-
tere ſponſum ſuum,cui ſemel conſenſit,can.ſicut vir.
vij. quæſtio. j. Et primò non obſtat, dum ſuperius
56 allegabatur,quòd † Papa prouidere non poteſt, etiā
cum conſtitutione penſionis de epiſcopatu vacante
per reſignationem, durante tempore eligendi quan-
tumcunq; epiſcopus renuntians conſentiat: quia hoc
intelligitur,quòd Papa prouidere non poteſt, neque
penſionem ſuper fructibus epiſcopatus imponere in
præiudicium capituli eccleſiæ vacātis, vt eligere non
poſsint ſi velint. Et ita loquuntur iura ſuperius alle-
gata.capi. quanuis ſit triſte.& ca.petiſti.vij.quæſtio.j.
& cano.epiſcopo.viij.quæſtio j.quia abſurdum eſſet,
quòd inuitis canonicis daretur ei paſtor non gratus:
imò fortè odioſus, & eccleſiæ ſponſus non dilectus.
quod ſi permitteretur,ſuccedere poſſet in ſcandalum
eccleſiæ non modicum. Nam ſicut ſpōſæ inuitæ non
datur maritus,etiā à principe: quia cùm ſint ſocij di-
uinæ & humanæ domus, tanta coniunctio fieri non
poteſt, nec ſocietas contrahi ſine libero conſenſu am
borum. Nam aliàs malè,& diſcorditer viuerēt, quod
lex abhorret.l.vnum ex familia.§.ſi.ff.de lega.ij. Ideo
matrimonia à principe impetrari prohibentur, vt d.
l.j.& ij.C.ſi nup.ex reſcrip.petan.Prætereà non poſ-
ſet,

ſet, etiam vxore inuita ſeu non iuridicè conſentien-
te, dos ſua diſtrahi, aut diminui, vel ei onus imponi.
57 inſtitu. quibus alie. licet vel nõ. §. j. †Sic etiã dari non
poteſt, maximè cum dotis ſeu fructuum diminutio-
ne eccleſiæ inuitæ epiſcopus ſeu ſponſus ſibi non gra
tus, nec acceptus in quem non conſenſit, & quem tan
quam incognitum nõ diligit, ſed fortè odit, vt dicto
cano. nullus lxj. diſtinct. Cuiuſlibet enim de collegio
eccleſiæ intereſt habere prælatum notum & gratum.
58 †Ob quam cauſam data fuit collegiis eccleſiarum
cathedralium poteſtas ſibi eligendi prælatum cap. j.
de electio. ita dicit Panormita. in capi. quia propter.
§. vel ſaltem. circa finem. eodem titulo. Et ponderan-
dum eſt dictum cap. j. vbi textualiter deciditur, ꝙ ſi a-
liàs q̃ per electionem vel niſi conſentiente capitulo
detur, expelli poteſt ab eccleſia impunè, velut raptor.
Sicut à ſimili via facti reſiſti poteſt, & repelli rapiens
puellam ſub velamine matrimonij cũ ea cõtrahendi,
vt l. vnica. C. de raptu virgi. & notatur in l. ſi quis non
dicam rapere. C. de epiſco. & cleri. & l. raptores. eodẽ
titulo. Sed in caſu noſtro capitulum, & canonici di-
ctæ eccleſiæ Albienſis, quorum duntaxat intereſt, &
quorum cõſenſus ſolùm eſt neceſſarius, in aſſumptio
ne prælati conſentire libenter voluit, ꝙ Papa dicto de
Amboyſia, prouideat, & penſionem ſuper dote, &
fructibus eccleſiæ dicto domino epiſcopo reſeruet,
ſeu conſtituat. Vnde attento eorum conſenſu non vi-
detur eis irrogari præiudicium, iniuria, neque damnũ:
cùm volẽti & cõſentiẽti nõ fiat iniuria. Et ſic cũ ceſ-
ſet ratio. & cauſa inualiditatis apoſtolicę prouiſionis,
ceſſare debet ipſa inualiditas. cap. cùm ceſſante. de ap-
59 pel. †Sanctorum enim patrum antiqua decreta, ac
moderna generalia concilia prouiſiones apoſtolicas
de dignitatibus pontificalibus fiendis prohibuerunt,
ne odioſus aut malè conueniens eccleſiæ in epiſco-
pum præficeretur, vt patet ex mente iurium in con-
trarium allegatorum. Sed in caſu noſtro ceſſat ratio
dictæ prohibitionis, poſtquàm eccleſia ſuum præbet
conſenſum. Præterea totalis intentio generalium con
ciliorum fuit reducere eccleſiam ſanctam Dei ad or-
dinem & diſpoſitionem antiquorum canonum, ſe-
cundum quos prælati aſſumebantur per eccleſiam via
electionis, vel dabantur eccleſiæ de conſenſu capitu-
li & canonicorum, vt dicto capitu. nullus inuitis. Er-
go ſequitur, quòd de conſenſu capituli papa eccle-
ſiæ vacanti prouidere poteſt de prælato ſecundum
dictos canones antiquos. Secundò principaliter non
obſtat, dum ſuperius dicebatur, quòd Papa prouide-
re non poteſt eccleſiæ vacanti etiam de conſenſu ca-
pituli, obſtante decreto irritanti, ſeu perpetua pro-
hibitione concilij Baſilien. vim decreti habente. Cõ-
tra quòd decretum conſenſus partium nihil poteſt o-
60 perari, per iura ibidem allegata. †Quia illud verum
eſſet, ſi capitulum eccleſiæ Albien. in cuius fauo-
rem decretum poſitum eſt, vti vellet dicto decreto
irritanti, & ad electionem procedere. Quo caſu in-
dubitanter prouiſio Papæ nulla eſſet, ita quod ea non
obſtante ad electionem procedi poſſet, vt ſupe-
rius fuit demonſtratum. Sed in caſu noſtro capitu-
lum eccleſiæ Albien. vti non vult dicto decreto irri-
tanti, imò expreſsè conſentit, quòd Papa prouideat
effectualiter illi decreto renuntiando. Idcirco vale-
bit prouiſio Papæ non obſtante dicto decreto.
61 †Quia cum fauore capituli fuerit appoſitum, po-
teſt capitulum illi renuntiare, ſicut vnuſquiſque ſuis
fauoribus renuntiare poteſt. l. ſi quis in conſcriben-
do. C. de pactis. ita decidit Ioannes Mona. in capi-
tulo, ſtatutum. de præbendis. libro ſexto. vbi dicit,
quòd in quocunque reſcripto beneficiali appoſita ſit
clauſula decreti, ſemper tamen ſubintelligitur, con-
ditio ſi impetrans ea vti velit. Facit l. proinde. §. fina.
ff. ſi certum petatur, vbi licet mortuo teſtatore domi-
nium rei legatæ recta via tranſeat ad legatarium, ta-
mẽ ſi legatarius repudiet legatum, fingitur nõ trãſiſ-
62 ſe. †Nam quoties actus annullatur fauore alicuius
63 nunquam annullatur niſi ipſo volente. †Sicut in ſi-
mili videmus quòd ſi emphyteuta eccleſiæ vel priua-
ti non ſoluat canonem tempore congruo, vel alie-
net emphyteuſim irrequiſito domino, cadit à iure
ſuo. Tamen hoc ſubintelligitur verum, domino vo-
lente, aliàs non, ſecundum gloſ. in verbo, volenti. Et
in verbo ſi modo voluerit. & ibi Barto. & omnes in
l. ſecunda. C. de iure emphyteuti. & ibi plenè Iaſon in
quinto notabili, & Salice. in l. fina. eodem titu. & Bal.
in l. fina. in fine. C. de reuocan. donatio. Cùm ergo
capitulum dictæ eccleſiæ Albienſis nolit vti illo de-
creto: imò expreſſè illi renuntiat, conſentiendo, ꝙ
Papa prouideat, tale decretum obſtare non poterit.
Ad hoc facit quod eleganter determinat gloſ. prag-
maticæ in verbo, irritum. §. vt verò cæteri. tit. de col-
latio. vbi decidit, quòd decreto irritanti ibi appoſito
in fauorem graduatorum, poteſt renunciari per gra-
duatum, qui eo vti poſſet, ſi vellet. Facit capitulũ, ad
Apoſtolicam. de regula. Nam poteſt quis quod fauo-
re ipſius non valet, facere quod valeat, vt nota. Inno-
cen. in capitu. quia cunctis. de conceſſio. præbẽda. in
ſexto. quod maximè eſt verum in caſu noſtro, vbi ca-
pitulum Albienſe ante prouiſionem Papæ conſen-
tit, quòd prouideat nolendo vti decreto irritanti, quo
caſu valebit prouiſio. Secus eſſet ſi poſt prouiſionem
Papæ ſine conſenſu capituli expẽditam capitulum
64 conſentiret. †Quia tunc prouiſio Papæ nulla vi de-
creti irritantis non reconualeſceret per ſequentẽ ca-
pituli conſenſum, imò eſſet opus noua prouiſione,
per capitu. penulti. de præbend. in ſexto. Et notat Io-
annes Andræas in nouel. in dicto capitu. ſtatutum. &
ibi Dominicus de ſancto Geminia. Et quòd capitu-
lum poſſit renuntiare decreto irritãti generalis con-
65 cilij patet, †quia ius eligendi & vocem dandi habent
canonici, non vt collegium, ſed vt ſinguli, ſecundum
Panormita. de electio. capitu. Cùm Vintonen. Et ſic
cùm non tractetur de iure eccleſiæ, ſed de iure ſingu-
lorum, poſſunt ipſi tali iuri ſingulorum eis pertinenti
liberè renuntiare, vt dicta l. ſi quis in conſcribendo.
& plenè notatur in capi. cùm omnes. de conſtitu. De
modico enim agitur, quando agitur de perdendo vo-
ces pro vna vice, vt hic. Similiter videmus ſeruari in
matrimonio carnali, cui ſpirituale comparatur. Nam
licet non poſſit à principe per alterum ex cõiugibus
impetrari, aliàs eſt nullum, vt ſ. dictum fuit: tamen ſi
princeps mandet matrimonium contrahi, ſeu puellæ
det maritum, cui puella liberè cõſentit, vel matrimo-
nium non obſtante clauſula decreti annullatiua ma-
trimonij, vt decidunt Docto. in dicta. l. j. C. ſi nup. ex
reſcript. petan. quia cùm annullatio ſit fauore puellæ
poſita, tamen poteſt illi renuntiare, & marito ſibi da-
to conſentire. Quatenus autem decretum concernit
fauorẽ eccleſiæ, tunc canonici nõ poſſent illi renun-
tiare. Et ita intelliguntur ea, quæ dicuntur in c. dile-
66 cto. & ibi glo. Innocẽ. & Panor. de præben. †Ideò ſi
perpetuò canonici renuntiare vellent facultati eligẽn
di prælatum, ſeu conſentiendi, quòd Papa à cætero
perpetuis temporibus de epiſcopo prouideret in ec-
cleſia Albienſi: Certè non poſſent, obſtante decreto
irritan-

irritanti, quod fauorem ecclesiæ respicit io hoc casu:
quia facultas perpetua eligendi ecclsiæ seu capitulo
competit. Sed dare vocem in vna vacatione seu ele-
ctione competit singulis vt singulis, & competit ca-
nonicis de præsenti in ecclesia existentibus quorum
solùm interest, quo ad præsentem vacationem.
Tertiò non obstat, quòd in assumendo prælatum
fuit per concilium data certa forma, scilicet quòd as-
sumatur per viam electionis. Cui formæ non potest
de conseusu partium renunciari, per iura superiùs in
contrarium allegata. Cùm omnis forma dicatur de
iure publico. Cui consensu priuatorum renuntia-
ri non potest. Quoniam respondetur, quòd illud ve-
rum esset, si capitulum Albiense de per se assume-
re vellet prælatum, & de prælatura disponere. Quo
casu necesse haberet eum assumere seruata forma ca-
nonicæ electionis. Aliâs dispositio capituli esset nul-
la & irrita, propter defectum formæ non obseruatæ
quantumcunque capitulum renuntiaret. Nam capitu-
lum, non potest prælatum ex se ipso habere, nisi
secundum formam solennis electionis vel postula-
tionis, quia nemo facere potest, quò leges locum non
habeant in sua dispositione. l. nemo. ff. de legat. j.
67 † Sed in casu nostro capitulum Albiense ex se ipso
non vult disponere de prælatura, sed vult simpliciter
consentire, quòd alius scilicet Papa disponat, & præ-
laturam conferat. Quo casu nullibi legitur, quòd
seruari debeat aliqua forma. Quinimò sufficit simplex
consensus qualitercunque declaratus. Quia sicut
capitulum compromittendo actum electionis fiendę
in certas personas etiam extraneas non tenetur ser-
uare aliquam formam, vt dicto capitu. causam. de e-
lectio. Imò sufficit, quòd simpliciter consentiat, quod
68 compromissarij eligant, vice capituli. † Præterea si-
cut consentiens, quòd alius de suis rebus testetur, non
tenetur seruare solennitatem testamentariam, vt di-
cta l. sicut. §. sed si permitteret. ff. quib. mod. pign. vel
hypotheca solui. Imò sufficit nudus cõsensus, dunta-
men sit expressus, vt ibi. & l. Gallus. vbi glos. & Do-
cto. ff. de pignorati. actio. & not. plenè Bart. in l. quæ
dotis. ff. solu. matri. & Panormita. in capit. nonne. de
66 præsumptio. † Sic etiam capitulum consentiendo, quod
Papa de Prælatura prouideat, non tenetur seruare
formam quam obseruare tenetur de per se prouiden-
do. Nam consentiendo, quòd Papa prouideat, capi-
tulum nihil aliud facere videtur, nisi renuntiare pro
70 illa vice facultati eligendi sibi competenti. † Or nulli-
bi canetur, quòd iu tali renuntiatione seruari dabeat
aliqua forma. Cùm etiam tali facultate eligendi taci-
tè renuntiari posset, negligendo intra tres menses e-
ligere. Ergo multò magis expressè renuntiando, &
qualitercunque consentiendo. Nec obstat, si dice-
71 retur, quòd saltem ille alius, scilicet † Papa de consen
su capituli prouidens tenetur seruare formam solen-
nis electionis, sicut ille qui de rebus alienis de cõsen-
su domini testatur, seruare tenetur solennitatem te-
stamentariam, & compromissarij loco capituli eli-
gentes seruare teuentur formam electionis: attento
maximè, quòd forma eligendi & prouidendi est data
per cõcilium generale. capit. quia propter. de electio.
cui Papa subiicitur per ea quæ notantur in capit. si-
gnificasti. de electio. Quoniam respondeo duplici-
72 ter. † Primò, quia forma eligendi data fuit per conci-
lium solis collegiis ecclesiarum pontificalium: adie-
cta pœna nullitatis, si forma non seruetur. Or exten-
dere illa iura ad summum pontificem, qui est omni
lege positiua solutus. capitu. proposuit. de concessio.

73 præbendæ. non habet apparentiam. † Nam præsen-
tia Papæ suppler defectum cuiuscũque solennitatis,
etiam in actibus aliorum in sui præsentia disponen-
74 tium. l. omnium. C. de testamen. † Secundò responde-
tur & peremptoriè, quia (vt superiùs dictum fuit) ca-
pitulum consentiendo, quòd Papa prouideat de præ-
latura, videtur pro illa vice renuntiare iuri eligendi,
quod deuoluitur ad superiorem. Et siue deuolua-
tur ad Papam siue ad alium immediatum superio-
rem, Papa vel quicunque superior iure deuoluto
prouidens, non tenetur seruare aliquam formam:
imò vnico verbo, & actu potest prouidere, secundũ
Ioannem Andræam & Panormitanum in ca. ne pro
75 defectu. de electio. in antiq. † Nam eo casu simplex
collatio habet vim electionis & cõfirmationis, secũ-
dum Panormitanum in dicto capitulo, cùm in cun-
ctis. §. cùm verò. Eo enim ipso, quòd Papa aliquem
pronuntiat episcopum vel abbatem, habet talis pro-
nuntiatio vim electionis & cõfirmationis, secundum
Innocen. in capitu. cùm olim. de causa possessio. &
proprieta. & Ioannes Andr. in cap. j. & c. vt circa. de
electio. libro sexto in nouella. & in capit. auditis. &
ibi Henri. de electio. Ex præmissis resultant sequen-
76 tes conclusiones. † Prima est, quòd per viam actua-
lis resignationis cum retentione moderatæ pensio-
nis prouisio de dicto episcopatu io fauorem dicti ne-
potis fieri poterit per Papam: & posito, quòd consti-
tueretur dicto domino episcopo immoderata pen-
sio super fructibus dicti episcopatus, prouiso quod
non esset de omnibus fructibus, & cum regressu, pro-
pter hoc prouisio Papæ nun minùs valeret: sed dun-
taxat agi posset, vt dicta pensio ad debitum mode-
ramen reduceretur. Et sic ista via prouidendi dicto
nepoti præcedente actuali renuntiatione est tuta, &
77 securissima. Secunda conclusio est, quòd † rema-
nente dicto domino episcopo in suo integro statu,
vbi est, non potest nec per viam electionis & con-
firmationis, nec per viã prouisionis apostolicæ de di-
cto episcopatu prouideri dicto eius nepoti per viam
coepiscopationis: tum quia non possunt esse duo ca-
pita in eodem corpore: tum quia dictus nepos nõ est
ætatis in qua possit episcopari. Tertia conclusio est,
quòd etiam per viam coadiutionis: & coadministra-
tionis non potest eidem nepoti prouideri: quia (vt
dictum est) non est in ætate in qua suffragari posset,
seu adiuuare dictum dominum episcopum eius auũ-
culum, cùm vt dictum est, episcopari non possit.
Quarta conclusio est, quòd prouideri non potest
de dicto episcopatu præfato nepoti, vt ex nunc sibi
cõferatur, & gaudentia seu possessio illius differatur,
donec mortuo dicto domino episcopo, quia talis
prouisio induceret votum captandæ mortis ambitio-
ne fructuum citiùs habendorum. Quinta conclusio
est, quòd dicto nepoti non posset nunc securè, & ir-
reuocabiliter reseruari dictus episcopatus: etiam cum
collatione de præsenti in euentum vacationis: quia
tales reseruationes sunt omnium iure aut prohibitæ,
78 aut non securæ. † Quinimò prouisio facta, cùm fiat
de dignitate vacatura, est nulla, quantumcunque fiat
de consensu episcopi viuentis. can. episcopo. viij.
quæstio. j. Prohibitæ si quidem sunt, quando fiunt si-
ne magna causa euidenti omnibus nota: vel si causa
in literis apostolicis non inseratur expressè, vt patet
per decretum de reserua. in pragmatica registratum.
79 † Si autem fiant cum magna causa omnibus nota, &
in literis reseruationis expressa: tunc reseruationes
valent, & permittuntur per generale cõcilium, vt pa-
tet per

tet ꝑ decretū,licet dudū.tit.de electio.Sed etiā eo ca-
su nō sunt securę,nec valēt irreuocabiliter,& nō sor-
tiunt effectum,nisi capitulū & cæteri,quorū interest,
ꝑseuerent in eodē cōsensu & voluntate vsq; ad finē.
Quia cùm tales reseruationes etiā cū prouisione de
præsenti in euētū vacationis,nō cōferant ius in re,sed
ad rē,donec vacatio cōtingat:semper durante illa spe
habētes interesse,de quorū ꝑiudicio agit, quales sunt
episcop⁹ & capitulū,possent pœnitere,& consensum
præstitū reuocare: ita ꝙ postea aduenięte vacatione
canonici possent eligere,vt d.l.fi.C.de pact. Et simili
ter papa reseruationē factā reuocare posset & cassare,
cùm nō cōferat ius in re.cap.penul.de præben. in vj.
Ideo videt,ꝙ si dictus dn̄s episcopus nolit actualiter
resignare dictū suum episcopatū,licet hoc facere esset
80 securius ꝑ validitate ꝓuisionis sui nepotis: †tamē di-
ctus episcopatus in casu nostro poterit ꝑ papā reser-
uari dicto suo nepoti,ad petitionem seu postulationē
capituli ecclesiæ Albien.cleri & populi,& de consen-
su & libera voluntate dicti domini episcopi, domini
nostri regis, & ex superabundanti de consensu me-
tropolitani,& sui capituli. Et poterit fundari petitio
seu postulatio capituli,cleri, & populi super meritis,
& gestis laudabilibus dicti domini, quæ verisimiliter
ꝑ ei⁹ nepotē cōtinuabunt. Et aliàs, prout continet in
instrumēto iā ꝑ dictū dominū episcopū, & capitulū
81 passato, vbi elegātissimè omnia disserūt. †Nā his cō-
currētib.opinor,ꝙ dicta reseruatio erit fundata in ma
gna & euidēti, & rationabili causa,attēta gratia regis,
petitione capituli,cleri & populi, vt est text.notabilis
in cap.innotuit.de electio.vbi ꝓpter cōsensum & gra
tiā principis,capituli,cleri,& populi permittit, & va-
let ꝓuisio gratiosa de episcopatu facta cōtra regulas
iuris cōmunis. Facit tex.in cano. apostolica.in fi.viij.
q j.& bon⁹ tex.in cap.factus in principio.& cap.qua-
82 liter.vij.q.j. †Præterea,text.in dicto decreto,licet du-
dum.nō specificat causas, ꝓpter quas tales reseruatio
nes,& ꝓuisiones permittunt. Sed simpliciter dicit,ꝙ
fieri possunt ex magna causa in literis exprimēda,nec
arbitrari causæ magnitudinē videt relinqui arbitrio
papæ & iudicis,argum.l.j.ff.de iure deliberan. Or nō
potest videri maior, neque difficilior causa:quinimò
videt quasi diuina,habere gratiā & consensum regis,
episcopi viuentis,capituli,cleri,& populi,necnō me-
tropolitani,& sui capituli. Nō est in mundo iudex, q
nō arbitraret hāc causam esse summè magnā, attenta
naturali hominū inclinatione ad dissentiendū. l.quia
poterat.ff.ad Treb.cap.quia diuersitatē.de cōcess.præ
bē. Præterea ex hoc cōseruat pax & tranquillitas ec-
clesiæ,& euitat discordia & scandalum, quæ fortè, e-
ueniente vacatione, cum maximis litium anfractibus
contingere possent, sicut hactenus fuit,ꝙ lis ferè du-
rauit al.annis. Quæ omnia multum conferūt ad tole-
randum huiusmodi reseruationem,secundum Lud.in
dicto cōsi.cccxxij.vbi cōcludit, ꝙ posito pacis,eui-
tatio guerrarum & scādali sunt causa sufficiens dero-
gandi decretis generalis concilij. Igitur cum premissa
magna causa,prouiso quòd in literis exprimatur,opi-
nor reseruationem de dicto episcopatu fiendam esse
sufficientissimè fundatam, & valere, vt reseruatio-
nem sui natura reuocabilem,vt dictum est:nisi perse-
ueretur in eadem voluntate vsque ad finem.

ARRESTVM PARISIIS IN PARLAMENTO HABITVM SVPER CAMERARIATV LVGDVNENSIS ECCLESIAE.

Extractum à suo originali,per dominum Gulielmum Benedictum:cuius posteà sequitur Quæstio, siue Tractatus,quomodo,aut quando conferri posit dictus Camerariatus.

CArolus Dei gratia Francorum rex, Vniuersis præsentes literas inspecturis salutem. Notū facimus, quòd cùm constitutis in nostra Parlamēti curia dilecto, & fideli nostro magistro Frācisco Destaing sūmi pōtificis protonotario,& nostro in magno cōsilio consiliario,ecclesiæq; Lugdu.canonico à magistro Clemente Mulat Senescali Lugduni locumtenen. se dicente, & aliis appellāte ex vna parte, & dilectis etiā nostris canonicis & capitulo, & magistro Antonio Dars,etiā canonico eiusdē ecclesiæ Lugdunen. intimatis,paritérq; à magistro Petro de Bastida ecclesiæ sancti Nicetij Lugduni sacrista appellātibus ratione dignitatis Camerariatus in eadē ecclesia Lugd.ex altera,vel earundem partium procuratoribus,prælibatus Destaing appellans dici,& proponi fecisset,quòd defunctus magister Ioannes Destaing dum viueret, de nobili & Baronum genere procreatus, canonicatu,præbenda,& Camerariatu dictæ ecclesiæ Lugdu. prouisus,& illis longo tĕpore vsus & gauisus fuerat. Quiquidē Destaing eius senectutē,prædictiq; appellantis eius nepotis ab eodē nobili, & Baronū genere oriundi,ac Doctorū & literarū sciētia præditi, canonicique eiusdem Lugdunen.ecclesiæ, mores laudabiles,& merita perpendens, & ad dictā Camerariatus dignitatem obtinendā, ipsum appellantē idoneū & capacē esse cognoscēs,vtque illi de eodem Camerariatu prouideretur,rescriptum apostolicum in forma mādati de prouidēdo obtinuerat:cuius medio dictus appellans dicto Camerariatu prouisus,& illius possessionem,qualem de iure potuerat, adeptus extiterat. Verùm ad prælibati magistri Antonij Dars instigationem dictus appellans quo minus per capitulum reciperetur, necnon in gaudentia dicti Camerariatus,licet decanus, & notabiliores canonici eiusdem capituli cum voluissent recipere, impeditus fuerat, prædictique intimati super bullis eiusdem appellātis per Arrestum procedi,ac medio nonnullius prætensæ electionis in dicto capitulo via exquisita factæ,dicto Dars de eodem Camerariatu de facto collationem fecerant, à quibus si quidem impedimentis, &

aliis viis fact , idem magister Franciscus Destaing ad prædictam curiam nostram appellauerat. Verùm dicti de capitulo per formã monopolij à diuinis cessauerant. Super quibus informatio facta, ac penes curiam nostram reportata fuerat. Quare ex præmissis concludendo petiisset idem appellãs, quòd per ipsius curiæ nostræ Arrestum diceretur malè Arrestatum & processum fuisse, ipsum verò appellantem bene appellasse: quódque si dictus Dars in eodem Camerariatu ius vellet prætendere, ipse & dictus appellans eorum titulos, vt apparentius ius in eodẽ habenti, illius gaudentia adiudicaretur, exhiberent. & dicti intimati in suis expensis condemnarentur. Prænominati verò canonici, capitulum & Dars intimati duobus primitus factis præsuppositionibus, videlicet quod in beneficiis per simplicem resignationem vacantibus duo erant simul coniuncta & inseparabilia extrema, resignatio scilicet & collatio. Et sicut in prophanis principali destructo, quia contra legem vel canonem, accessorium erat nullum. Ita cessione siue resignatione in forma resignationis vel alterius illiciti pacti vitiosa subsistente, expectatiua collatio, quæ tanquam accessorium, resignatio autem vt principale habebãtur, nullius extabant momẽti. Quia actus indiuiduus speciei, cuiusmodi erant resignatio & collatio, in parte approbari, & in parte reprobari nequaquam poterãt. Expeditiones verò in forma reseruationis, vel reseruationem, seu expectationem ad vacatura sapientes, & per quas votum alienæ mortis ingerebatur, nullæ & per sacra decreta, ordinationes nostras, & pragmaticam sanctionem prohibitæ erant: necnon quòd appellatione beneficiorum, maximè in dispositione prohibitiua, fructus continebãtur, ex aduerso dici & proponi fecissent, quòd per antiquam fundationem & statuta ipsius ecclesiæ Lugdunen. iure & authoritate apostolica vallata, & quæ ecclesia veteris, notabilis, & magnæ fundationis, in cãque triginta duo canonicatus, complures dignitates militariæ & alij habituati extabant, quotiescunque aliquam in eadem ecclesia dignitatem vel canonicatum, per cessum, decessum, seu aliàs vacare contingebat, fructus illius inter cæteras dignitates & canonicatus, adeò quòd nouo canonico viginti, aut triginta franci pro liberatione duntaxat remanebant, & absque eo, quòd talis dignitatis seu canonicatus vacantis fruct᷒, quouis quæsito colore, reseruari cuipiam possent, aut valerent, diuidebantur. Prædictæ autem dignitates & potissimùm Camerariatus, qui clausum portarum claustra, ecclesiæ custodiam habebant, magni oneris erãt ipsis quoque & cæteris canonicis comites Lugduni existentibus, complures famulos stipendiare, & alere, ac expensas non modicas, ne tantæ ecclesiæ vilesceret dignitas supportare: & ob hoc dictos fructus inter seipsos diuidere oportebat: dixissent insuper prælibati intimati, quòd sub prætextu cuiusdam procurationis per defunctum magistrum Ioannem Destaing, dum viueret in dicta ecclesia Camerarium, eo valetudine aduersa laborante, ad dictum Camerariatum cum omnium fructuum reseruatione, retentione, ac regressu resignandum, ad inductionem, & instigationem dicti appellantis passatæ: idem appellans mandatum apostolicum de prouidendo clausulam retẽtionis siue reseruationis omnium fructuum eiusdem Camerariatus, & quòd eodem appellãte cedente vel decedente, aut aliàs ipsum quomodo libet dimittente, idem resignans virtute prioris tituli, perinde ac si minimè resignasset, ad illam dignitatem haberet regressum, continens obtinuerat, & illud prædicto de Bastida præsentauerat executioni demandandum. Qui quidem de Bastida dicto appellanti de eodem Camerariatu cum illis clausulis reseruationis, & regressus sub vnico actu expressis, duos simul & semel in eadem ecclesia Camerarios & superuiuẽtes illorum introducendo, & rem etiã in prophanis prohibitam, cùm pactum de futura successione & inuicẽ succedendo extaret reprobatũ, faciendo collationẽ, quæ potiùs vera reseruatio cẽseri debebat, fecerat. Dixissent postmodum iidem intimati, quòd à præsentatione bullarum ipsis de capitulo per dictum appellãtẽ, & fulminationem censurarum factarum ad illum seu illos, primò & ex inde, quia bullæ & processus desuper fulminatus censuras & excõmunicationes latæ sententiæ continebant tanquã ab abusu ad dictam curiam nostrã appellauerant. & quanquam dicto appellanti ipsi de capitulo, si quòd suis bullis, tanquam decretis ordinationibus nostris, & pragmaticæ sanctioni contrariis renuntiare, & prædictam resignationem simpliciter vel causa permutationis in dicti capituli manibus fieri facere vellet, ad hoc eũ reciperẽt obtulissent: Attamen spreta dicta oblatione, contra dictos de capitulo in generali, & particulariter per cẽsuras & excõmunicationes procedi fecerat. Vnde iidem intimati rursum appellauerant, & nihilominus in capacitate eiusdẽ Destaing appellantis ad causam prædictæ resignationis simoniacæ cum retentione omniũ fructuum contra decreta & statuta dictæ ecclesiæ, & attentando contra illa factæ, & mãdato de prouidendo prædictis decretis derogantibus. Attentis, & quòd prouidendi potestas ad ordinarium deuenerat de dicto Camerariatu tanquam vacante dicto Dars illius ecclesiæ canonico, & sufficiẽti collationẽ facerent. Qui quidem Dars medio dictæ collationis possessionem cum protestatione acceperat. Procurator autem noster in dicta villa Lugduni de iam dictis bullis certificatus, super illis per Arrestũ procedi fecerat: & super his partibus prædictis corã dicto Senescallo Lugduni, aut eius locumtenen. auditis, idẽ Destaing à prædicta dictarum suarum bullarum arrestatione se pro appellante gesserat, & literas à nobis, per quas dictas bullas sic Arrestatas penes iam dictam curiam nostram afferri mandabatur, obtinuerat. Cõsequenter dixissent antedicti intimati, quod cum aliquis medio aliquarum bullarum sacris cõciliis, ordinationibus nostris, & pragmaticæ sanctioni derogantium cuiusmodi illi prædicti appellantes erant, recipi requirebat, capitulum illis minimè obtemperare: cùm potius talium impetrantes toto posse reiicere tenebatur, neq; beneficiorum cũ fructuũ retẽtione resignatio fieri poterat, valebat cũ beneficia sine diminutione, & diuisione debebãt resignari & conferri: & si collationem faciendo, collatio de fructibus pacisceretur, resignatio illa tanquam simoniaca nullius extaret effectus. Et ab hoc, si dictus Destaing à denegatione de eum recipiendo se diceret appellasse, nequaquam veniebat admittẽdus, minúsque ab Arrestatione dictarum bullarum, cùm essent contra concilia generalia, & fundationẽ ecclesiæ prædictæ: etiam si dictæ bullæ dictis ordinationibus nostris contrariæ non fuissent. Attamen cùm à nobis beneplacitum, aut à iudice alio competenti mandatum, seu permissionem illas exequi faciendo minimè obtinuisset, iunctis inhibitionibus per nos, ne quis Romam iret, factis, illarum bullarum executio, abusus, & interprisia extabat. nec obstabat mandatum de prouidendo per appellan-

appellantem prætensum: quoniam quoties tale mandatum surreptitium vel contra concilia, & decreta impetrantium, collatio verò indigno, aut criminoso facta, cuiusmodi dictum mandatum, & idem appellans existebat, reperiebantur, potestas conferendi ad ordinarium redibat. Ex quibus præmissis, & aliis cōpluribus rationibus, & causis dicti intimati vt appellantes concludendo requisiuissent, per prædictæ curiæ nostræ Arrestum dici & declarari, dictū Destaing malè & abusiuè contra ordinationes nostras, & pragmaticam sanctionem prædictas impetrasse, dictum de Bastida malè processisse & fulminasse, ipsos verò intimatos & appellantes bene appellasse. Inquantum autem idem Destaing appellans extabat, illum vt appellantem inadmissibilem esse, & si admittebatur malè & sine grauamine appellasse, prædictæque dicti appellantis bullæ tanquam damnatæ, ac sacris decretis contrariæ in eadem curia nostra detineri & lacerari, ac eidem Destaing & cæteris generaliter, ne consimiles bullas de cætero impetrare auderent, inhiberi & defendi. Et insuper monitiones & cēsuras per prælibatum de Bastida latas seu factas cassari & annullari: excommunicatos verò ad cautelam absolui: necnon pro præmētionatis abusibus eundē Destaing in duarum mille librarum emēda: atque omnia præmissa reuocari faciendi, ac absolutionem & certificationem dictarum reuocationem suis sumptibus afferendi: quousque omne idem fecisset, prisionem tenendā, & in eorundem intimatorum damnis, interesse, & expensis condemnari, dictúmq; de Bastida, & quendam Pocachari nuncupatum in eadem curia nostra personaliter comparituros adiornari. Supradicto defuncto magistro Ioanne Destaing, dum viueret, seu eius procuratore iudicialiter declarante, ꝙ licet medio resignationis per eū de dicto camerariatu factæ ac prædicti mandati à summo pontifice cum reseruatione fructuum & regressu obtenti, eidem Destaing appellanti suo nepoti merito & idoneo de eodem camerariatu, iuxta eiusdem mandati & clausularum disiunctiuarum in eo expressarum seriem prouisum extitisset, indubitantérque in huiusmodi gratiosis, dictus summus pontifex plusquam in eisdem mandato & prouisione contineretur, signanter causis & personarum qualitatibus consideratis posset, nullique alteri quàm dicto summo pontifici de eodem camerariatu prouidere liceret. Attamen idem defunctus Destaing contra prouisionē suo prædicto nepoti factā venire regressum habere, nec alios fructus eidem camerariatui pertinentes, quàm dicta resignatione simplici existente percepisset, necnō ac si prædictæ vltimæ clausulæ in eisdem mandato & prouisione subsequuta expressę non essent, capere, dictis tamen resignatione & prouisione tenentibus, minimè intendebat. Procurator autē noster generalis prædictarum dicti Destaing appellantis bullarum & processuum inde fulminatorum tenore recitato, illas prohibitas & damnatas, sacrísque cōciliis, decretis, pragmaticæ sanctioni, & ordinationibus nostris iamdictis cōtrarias esse: quoniam per eas resignās, cui omnes fructus loco pensionis quanquam suo nepoti fieret prouisio, reseruabātur, Camerarius extabat cedentéque vel decedente, aut quoquo modo dimittente prædicto appellante in eodem camerariatu, dictus resignans perinde ac si nunquam resignasset, redibat. Et per omnia sacra concilia pluralitas titulariorum in eodem beneficio, successio in beneficiis, diuisio beneficij, prouisio alicuius beneficij ante quàm vacaret, & reseruationes prohibebantur, allegasset, dixissétque dictum defunctum Destaing duo procuratoria ad renūtiandum prædictis fructibus, & regressum produxisse. Et idcirco requisiuisset per eandem curiam nostram aduocatis eiusdem, ne summum pontificem tales reseruationes facere posse, deinceps allegarent, inhiberi. Necnon impetrationes, executiones, excommunicationes, cessationes à diuinis, & interdicta abusiua declarari, eundémque de Stagno appellantē ad omne id cassari, reuocari, excommunicatos absolui, cessationémque à diuinis, & omnes pœnas tolli, omniáq; in pristinum statum, ac si nunquam processissent, & prout ante dictarum bullarum impetrationem reponi faciēdam, ac cessationem & reuocationem in forma afferri, paritérque in emenda mille librarum condemnari: & super dicti beneficij prouisionem, visis dictis procurationibus per dictam curiam nostram suum arrestū breui manu pronuntiari, præfato Destaing appellante, replicante, & prælibatis intimatis duplicantibus, & vt suprà concludentibus. Super quibus, dictis partibus ad plenum auditis, eadem curia nostra ipsas ad quicquid vellent penes eam tradendum & producēdum absque contradictis, & ad consilium: quódque dictus Destaing suas bullas penes eam poneret, quæ ibidem quousque aliter foret ordinatum remanerent: & per eosdem intimatos per manus grafarij eiusdem viderentur. Excommunicati verò, si qui essent, ad cautelam absoluerentur, ac cessatio à diuinis, & interdicta leuarentur, & amouerentur, appunctasset: & postmodum dicta curia nostra per suum arrestum vicesimaoctaua die mensis Martij, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimoquarto ante Pascha datum, quòd partes prædictæ in dicta materia magis amplè producerent, contradictáque & saluationes hinc inde traderent. Quo facto ipsis partibus ius faceret, ordinasset.

Tandem visis per eandem curiam nostram, litigato in causa inter antedictas partes, vicesimasecunda die Ianuarij, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimoquarto, facto: & cæteris per ipsas partes penes dictam curiam nostram positis, & productis vnà cum ipsarum contradictis & saluationibus: ac audito super hoc procuratore nostro generali requirente, ꝙ absque bullis & prouisionibus apostolicis per præfatum magistrum Franciscum Destaing decimoquarto Calendas Iulij, anno prædicto millesimo quadringentesimo nonagesimoquarto impetratis, & aliis collationibus medio dictarum bullarum, & processuum apostolicorum, reseruationem omnium fructuum dicti camerariatus & regressus superuiuenti continentium factis & interuentis, tanquam sacris decretis ordinationibus nostris & pragmaticæ sanctioni contrariis, & derogantibus respectum habendo ipsa curia nostra, ipsis partibus ius faceret. Visis itaque literis procurationis per præfatum defunctum magistrum Ioannem Destaing antedicti magistri Francisci auunculum, vicesimanona die Decembris, eodem anno millesimo quadringentesimo nonagesimoquarto pro prædictis reseruationi & regressibus renuntiando passatis: paritérque renuntiatione dictorum reseruationi & regressibus in eadem curia nostra per dictum vita functū magistrum Ioannem Destaing eiúsve procuratorem vicesimasecunda die Ianuarij, anno prædicto millesimo quadringentesimo nonagesimoquarto facts: atque cōsideratis considerandis, & quæ curiam ipsam in hac parte mouere poterant, aut debebant: memorata curia no-

sia nostra per suum arrestum appellationes vtriusque partis absque emenda, fructibus, & expensis annullauit & annullat, & ex causa, & nihilominus, quòd absque iam dictis bullis, & prouisionibus apostolicis decimoquarto Calendas Iulij, prædicto anno millesimo quadringẽtesimo nonagesimoquarto datis, & aliis collationibus, medio earundem bullarũ & prouisionũ apostolicarum factis, & interuentis, tanquam sacris decretis ordinationibus nostris, & pragmaticæ sanctioni contrariis, & derogantibus respectum habendo: præfatus magister Franciscus Destaing virtute bullarum & prouisionum apostolicarum per eum septimo Calendas Ianuarij prædicto anno millesimo quadringentesimo nonagesimoquarto obtentarũ per Decanum & capitulum prædictæ ecclesiæ Lugdunẽsis ad iam dictam camerariatus dignitatem, fructus quoque, proficua, reuenutas, & emolumẽta eiusdem, recipietur: eadẽmq; camerariatus dignitate ac fructibus eiusdem, idem Destaing propositis per dictos canonicos, capitulum, & magistrum Antonium Dars non obstan. gaudebit: necnon quòd cessatio à diuinis interdicta, excõmunicationes, & aliæ censuræ ecclesiasticæ in eadem curia Lugdunen. immissæ, & appositæ leuabuntur, & amouebuntur, & excommunicati si qui sint, absoluentur, si factum non fuerit, quódque ad omnia præmissa facienda & patienda, prælibati decanus capitulum, Dars & Destaing, quilibet in suo respectu, ac omnes alij propter hoc cõpellendi omnibus viis, & modis debitis, & rationibus, oppositionibúsque aut appellationibus factis aut faciendis quibuscũque nõ obstantibus, cogentur & compellentur, ordinauit & ordinat: & vlterius omnibus personis cuiuscunque status vel conditionis existant, ne de cætero prouisiones, & bullas apostolicas omnium fructuum reseruationem & regressus continentes, tanquam prædictis sacris decretis & ordinationibus nostris, & pragmaticæ sanctioni contrarias & derogantes, sub pœna & effectu illarum cadendi, & emẽdæ arbitrariæ impetrent, inhibuit, & defendit, inhibétque atque defendit per idem arrestum. In cuius rei testimonium, nostrum præsentibus literis iussimus apponi sigillatum. Datum Parisiis in parlamẽto nostro decimanona die Aprilis, Anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimosexto, post pascha: & Regni nostri decimotertio, Per arrestum curiæ, de Cerisay.

Cameraria, quæ dignitas est in ecclesia cathedrali Lugdunen. contentiosa, & litigiosa extitit in parlamento Parisiis, super possessorio eiusdem inter magistrum Antonium Dars ex vna, & nobilem & egregium virum dominum Franciscum de Stagno, domini nostri regis consiliarium in eius magno consilio partibus ex altera. Quia quidem lite pendente, cùm ex statuto seu consuetudine dictæ ecclesiæ, aliqua præbenda vacante, facultas optandi possessiones & iura præbendæ vacantis pertineat canonicis comitibus eiusdem ecclesiæ: & primo loco dignitates tenentibus, in eadem plures præbendæ vacauerũt, quarum possessiones & iura in optione dignitatum, & canonicorum prædictorum ceciderunt: & quia dictus Dars, cui capitulum, & canonici dictæ ecclesiæ fauebant tanquam electo & recepto ab eis: & ipsum dicta dignitate gaudere faciebant, semper dictum de Stagno possetenus repellentes tanquam camerarius plurea de possessionibus vacantibus aptauit. Et similiter dictus de Stagno, licet effectualiter rebus optatis gaudere non posset, finaliter tamen in causa obtinuit: & per arrestum dictum extitit quòd per capitulum reciperetur, & sine expensis & restitutione fructuum.

S V M M Æ.

1 ☞ *Possessiones, iura & reditus canonicatus posteà obuenientes, an censeantur vt fructus, vel vt pars dictæ dignitatis.*
2 *Beneficia dignitatis nemo conferre potest, nisi qui eius fructus facit suos.*
3 *Vsufructuario debetur omnis vtilitas.*
4 *Confiscationes cedunt fructuario.*
5 *Feudi incrementum industria vasalli factum pertinet vasallo, non domino.*
6 *Dignitate perdita perduntur eius accessoria.*
7 *Intentio non præsumitur alia, nisi quæ ex verbis demonstratur.*
8 *Emphyteusis cadens in commissum cedit fructuario pro tempore vsusfructus, & non vltra.*
9 *Fructus appellatione quid veniat.*
10 *Vsusfructus quid.*
11 *Vox eligendi est in fructu, non tamen proprietates rei electæ.*
12 *Optio duos parit effectus.*

QVAERITVR nunc, an dictus Dars dimittere teneatur dicto de Stagno non solùm dignitatem prædictam seu possessionem illius, sed etiam dictas 1 † possessiones, iura, & reditus optata, tanquam de pertinentiis dictæ dignitatis existentia. Vel sit dicendum, quòd debeant remanere dicta magistro Antonio Dars, tanquam de fructibus præteritis, à quorum restitutione per arrestum est absolutus existentia. Et videtur primò, quòd dictas possessiones, iura & reditus optata cedere debeant lucro dicti Dars. Nam certum est, quod à tempore, quo per capitulum electus fuit & receptus vsque ad diem arresti, per quod à fructibus fuit absolutus, haberi debet tanquam fructuarius, & omnes fructus facere suos: tum quia ecclesiæ in diuinis deseruiebat, ad causam cuius seruitij fructus debentur: quia os bouis triturantis ligari non debet. Et lex naturæ habet, quod qui onus sentit, fructum etiam consequi debet. Tum etiam, quia per arrestum à fructuum perceptorum restitutione absolutus est, quod aliud importare non videtur, nisi quòd omnes fructus fecit suos. Igitur ad restitutionem dictarum possessionum & reditruum optatorum, tanquam sibi pertinentium non tenetur: quia optare, id est eligere, & conferre inter fructus dignitatis computantur. Ideo videmus quòd capitulum, sede vacante, conferre non potest beneficia: quia non facit fructus suos, capi. cùm olim. de maioritate & obedientia. & in clemen. statutum: de electio. & ele. potesta. notatur 2 in capitulo transmissum. de electio. † Talia enim alteri non pertinent, nisi ei, qui fructus dignitatis facit suos, vt ibi deciditur, sicut fecit dictus Dars, durante lite, in parlamento. Si enim curia à fructibus eum absoluendo, omnes fructus & consequenter res optatas habere non intellexisset, eas expresse excepisset,

pisset, quod non fecit: ideo eas sibi concessisse seu
adiudicasse videtur, arg.l.iij.ff.de offi.præsi. & l.data.
alias incip.lata.C.de donatio.facit instit. de hæredib.
instituen.§. hæreditas. vbi minus dictum plus cōpre-
hendit.facit l.vnum ex familia.§.fina.ff.de lega. ij.Ad
hoc facit tex.in l.vsufructu legato.§.j. & ij.& l.item si
fundi.in princip.ff. de vsufru.vbi domus vicini obue-
niens ex secundo decreto in cōtumaciam nō cautis
de damno infecto, applicatur vsufructuario. Præterea
fructus est vtilitas ex re vel propter rem proueniēs. l.
fructus.& ibi not.ff.de regu.iur. Et nō immeritò, quia
3 videmus quod † vsufructuario debetur omnis vtili-
tas, etiam ex incorporalibus proueniēs, siue cōtinuè,
siue per interualla.l.diuortio.§. quod in anno.ff.solu
to matrimo.& ibi plenè notat.ad premissa facit quod
singulariter decidit Bart.in l.fin.ff.solu.matrimo.vbi
4 dicit † quòd si dato castro iurisdictionali in dotē, cō-
stante matrimonio, bona aliquorum subditorum fue-
runt confiscata, tale lucrum confiscationis etiam bo-
norum immobilium, cedit lucro mariti, qui fructus
dotis durante matrimonio facit suos: ita quòd posteà
matrimonio soluto, & per consequens die restituen-
dæ dotis cedente, maritus non tenetur talia bona cō-
fiscata restituere, licet propter dotē sibi obuenerint,
vt ibi tenet Bart. quem sequuntur doctores. Sic ergo
videtur dicendum in casu nostro, vbi dictæ res opta-
tæ prouenerunt propter dignitatē camerariæ: & sic
cōputantur in fructu: ita quòd cedere debēt lucro di-
cti Dars fructuarij, & maximè quia dictæ res nō pro-
uenerūt simpliciter ex dicta dignitate: sed propter di-
gnitatem acquisitæ fuerunt, partim ex industria dicti
Dars qui illas elegit. capitu.si vasallus.in titulo hic fi-
5 nit lex in vsi.feudo. † vbi incremētum cōtingens feu-
do facto & solicitudine vasalli, pertinet vasallo, & nō
domino feudi: quia talia magis cōueniūt fructui quā
proprietati. Per quæ omnia videretur malè fuisse in-
dicatum per locum tenentem senescalli Lugnunen-
sis dicti arresti executorem, qui dictum Dars condē-
nauit ad restitutionem dictarum rerum optatarum
contra mentem & tenorem dicti arresti. Sed in con-
trarium opinor esse rei veritatem, & puto, quòd non
obstante dicta absolutione & fructibus, dictus Dars
dimittere tenetur dictas terras, reditus, & bona opta-
ta prædicto de Stagno secundum tenorem sententiæ
exequutorialis dicti locum tenentis. Quod verum es-
se demonstratur ex pluribus. Primò, quia cessante
causa cessat effectus. capitu.cum cessante.de appella-
tionibus: sed causa acquisitionis dictarum possessio-
num, & redituum fuit dignitas dictæ camerariæ, quæ
nunc cessat in persona dicti Dars: igitur retinere non
potest dictas acquisitiones, intuitu dignitatis factas.
Tum quia cessat dignitas, tum etiam quia dictæ ac-
quisitiones velut accessorium sequi debent dignita-
tem principalem, qui accedunt quocunque vadat.ca-
pitu. accessorium. de regulis iuris in vj. Tum etiam
quia sicut perdita vxore propter matrimonium & iu-
ris defectum, vel per diuortium aut aliàs non potest
maritus retinere dotem, cùm dos non possit esse siue
6 matrimonio. §.si aduersus.institu.de nuptiis. † Sic di-
ctus Dars perdita dignitate camerariæ, retinere non
potest dotem: cùm dictæ acquisitiones aliud nō sint,
quàm dos dignitatis, ex qua sustineri debent onera
dignitatis. Nam aliàs sequeretur absurdum, videli-
cet quòd dictus Dars non seruiret dignitati, & tamen
fructus caperet eiusdem, quod non est dicendum. Et
huic decisioni optimè congruit intentio & voluntas
dicti Dars, qui optando dictas possessiones, & redi-
tus semper declarabat optionem facere, pro dicta di-
gnitate, & loco camerarij, vnde non intendebat di-
ctas retinere acquisitiones, nisi quandiu retineret di-
gnitatem, & non vltra. Ideo perdita dignitate velle
nunc retinere dictas acquisitiones, nō habet apparen
tiam: quia actus agentium non possunt operari vltra
intentionem eorum.l.non omnis.§.j.ff. si certum pe-
7 tatur. † Et non præsumitur alia intentio, nisi quæ ex
verbis demonstratur, l.Labeo.ff.de supelle.lega. Nec
prætēdere potest dictus Dars quòd dictæ acquisitio-
nes optatæ eius lucro cedant tanquam fructuario,
quia immobilia non sunt in fructu qui prouenit ex
re immobili vel mobili, aut se mouente.ff.de vsufru-
ctu lega.l.j. & iij. & l.item si fundi. Præterea tales o-
ptiones seu acquisitiones obueniunt extra rem vel
rei fructum, licet occasione rei seu dignitatis con-
tingant. Ergo sicut incrementum alluuionis vel insu-
læ, quo ad proprietatem competit proprietario, vt di-
cta l.item si fundi.§.j.& ij. Sic etiam proprietario seu
titulario dictæ dignitatis, præfatæ opiniones accresce
re debent, quo ad proprietatem: maximè quia nega-
ri non potest, quin in dictis optionibus sit dare pro-
prietatem & fructum, qui ex eis annis singulis perci-
pitur: & sic dictus Dars absolutus ab eo, scilicet à fru-
ctuum restitutione, non censetur absolutus ab alio,
scilicet restitutione proprietatis dictarum optionum:
quia in separatis non fit illatio, de vno ad reliquum.
l. finali. ff. de calumnia. & dubitanter separata sunt,
& diuersæ naturæ existunt, scilicet vsusfructus, &
proprietas.l.naturaliter, in principio, & ibi notatur.
ff.de acquiren.possessio. Ad hoc facit elegans decisio,
Ioan.Andræas in additio.Specu.titu.de loca.§.nunc
aliqua versicu.xciij. quæritur, super verbo, tribuas.
8 vbi eleganter decidit, † quòd si emphyteosis in com-
missum ceciderit, tale commissum, quo ad lucrum
fructuum applicatur vsufructuario, ita quòd faciat
fructus suos, quandiu durabit vsusfructus: sed eo fini-
to proprietas commissi cedit domino proprietario.
Ita decidit, in fine dictæ additionis, & prius sic con-
suluerat Oldra. si bene meminerim, consilio ccxl. in-
cipiente, super eo quo quæritur. & sequitur Iason de
Mayno in l.finali.v.quæstione.C. de iure emphyteu.
referens Alberi. ita tenuisse super rubrica. C. de vsu-
fructu. Sic ergo erit, in casu nostro, quia dictus Dars
vsque ad diem arresti fecit fructus dictarum optio-
num suos, quandiu sibi durauit facultas fructuum
percipiendorum. Sed finita dicta facultate, scilicet
post arrestum seu illius executionem, proprietas di-
ctarum optionum cedere debet, domino de Stagno
ceu titulario dictæ dignitatis, cuius intuitu, præfatæ
optiones accreuerunt. Et ita videtur mihi, nō obstan-
tibus quibuscunque suprà in contrarium allegatis.
Quia hæc decisiua interpretatio satisfacit & dignita-
ti & arresto supradicto: dignitati siquidem, vt à cæte-
ro cum dictis optionibus eius onera vlterius suppor-
tentur: & arresto, vt dictus Dars fructibus dictarum
optionum præteritis & perceptis potiatur. Et sic pri-
mò non obstat dictum arrestum, quia per tenorem il-
lius dictus Dars fuit absolutus à restitutione fructuū
perceptorum, nedum ex dignitate, sed etiam ex re-
bus optatis: quia cùm dictum arrestum nihil excepe-
rit, quo ad fructuum restitutionem, omnes fructus
comprehendit, vndecunque perceptos, à quibus inde-
finitè fuit absolutus. Sed non à restitutione proprie-
tatis optionum, ex quibus fructus percipiūtur (vt di-
ctum

ctum est) quia aliud est proprietas, aliud sunt fructus
2 eiusdem. Nam verum est, † quòd appellatione fru-
ctuum venit quęcunque vtilitas ex re proueniens, vel
proptec cem: prouiso tamen quòd sui natura sit con-
sumptibilis (vt sunt fructus, qui sui naturà consu-
mi possunt.) Ideo dicit Ioan. Andræ. in dicta additi.
quod laudimia accapita, seu ceuocationes cerum em-
phyteuticarum fructusrio pertinent, quis vtendo cõ-
sumuntuc. Sed proprietas rei nunquam venit appel-
latione fructuum, imò per eorum positionem exclu-
10 ditur: † cùm vsusfructus sit ius vtendi & fruendi alie-
nis rebus salua rerum substantia. l. j. ff. de vsufructu.
Ea quo in casu nostro datur intelligi, quòd dictus
Dars vti pòtuit, & frui dictis rebus optatis, capiendo
& consumendo fructus eorũdem, salua dictarum re-
rum substantia, ỹi ipso vero domino, id est, dicto de
Stagno vero dictæ dignitatis titulario, cui restitui de-
bet substantia rerum optstarum nõ deteriorata. Præ-
tereà aut vult dicere dictus Dars, quòd pec arrestum
sibi competit retentio rerum optatarum omninò, &
non potest: quia non est absolutus, nisi à restitutio-
ne fructuum duntaxat. Aut vult dicere quòd fructus
retinendo dictæ diguitatis, retinere potest dictas o-
11 ptiones, quia veniunt in fructu, & nihil est. † Nam
licet vox eligendi vel conferendi sit in fructu per iu-
ra in contrarium allegsta, tamen effectus vltimus vo-
cis (id est proprietas seu titulus qui per vocem acqui-
rituc in beneficiis optatis aut collatis) non dicituc in
fructu, aliàs sequeretur absurdum quòd beneficia ele-
ctiua aut collatiua, quo sd proprietatem & titulum,
pertiuerent, & emolumentum pertinecet eligenti aut
confecenti contra text. in capi. fina. de institu. Sic erit
in casu nostro, vbi dictus Dars eligendo & optando
res vacantes, quod facere poterat, ratione possessio-
nis dictæ dignitatis, quis cum titulo colorato detine-
bat, consequutus fuit fructum suæ vocis (qui fructus
aliud non est, nisi quòd electio suum sortiatur effe-
ctum) & valet prout valuit. Sed propter hoc non se-
quitur, quòd retinere posit pro se res per eum opta-
tas & acquisitas dictæ dignitati: quinimo pertinent
12 dignitati, & non sibi: † quia optio duos parit effectus
seu fructus. Vnum videlicet in persona eligentis, &
alium in persona eius cuius fauoce electio fit. Primus
fructus optionis est, quòd suum sortiatur effectum
quo ad eius validitatem, vt scilicet is cuius fauore fa-
cta est optio seu electio, rem optatam consequatuc.
Et certè hunc effectum seu fructum fecit suum dictus
Dars: ita quòd mutata persona camerarij, nõ per hoc
perimitur optio, quæ per ipsum fieri potuit ratione
detentionis possessionis. Alius effectus seu fructus o-
ptionis est respiciens personam eius fauore cuius fa-
cta est, vt scilicet vtatuc & fruátuc re optata seu colla-
ta: sicut in casu nostro dictus Dars optauit non sibi,
sed alteri, scilicet dignitati camerariæ: & iste fructus
non pertinet optanti, sed dignitati: ideo is qui digni-
tatem tenet, talem fructum percipit. Sed si à posses-
sione cadat, sicut fecit dictus Dars, is ad quem transit
& vadit dignitas, talem fructum habebit, qualis est
nunc dictus de Stagno: maximè quia vt dictum est
suprà, per tenorem optionis per dictum Dars expedi
tæ, clarè constat quòd pro dignitate dictas res opta-
uit, & non sibi, sed loco camerarij. Non obstat dum
dicebatur quòd fructum in causa damni infecti ex
contumacis prouenienа pertinet fructuario pleno iu-
re, quia hoc ideo est, quia cautio de damno infecto
præstari debet vsufructuario. l. si finita. §. Iulianus. ff.
de damno infec. quæ si non præstetur, in pœnam cõ-
tumaciæ domus applicatur vsufructuacio ex secun-
do decreto iudicis: & sic authoritate superioris. Et
aliâs potest responderi prout latius respondet Ioan.
Andræ. in dicta additio. circa finem. Pariter non ob-
stat decisio Barto. in l. fina. ff. soluto matrimo. quia
pinguius ius habet maritus in re dotali, cùm eiusdem
dicatuc dominus. l. doce ancillam. C. de rei vendicat.
quam haberet dictus Dars in præfata dignitate. Ideo
nun mirum si confiscationes constante matrimonio
factæ cedant eius lucco, vt eas nõ teneatur restituere.
Præterea maritus verum titulum habet in dote, & ve-
rum ius durante matrimonio: sed dictus Dars care-
bat titulo in dicta cameraria: & licet haberet titulum
colocatum, tamen non præbuit ei ius, saltẽ ante trien
nium per decretũ de pacifi. possessoc. in pragma. vnde
non potest fieri necessaria illatio de marito ad casum
nostrum, per ea quæ plenè dicuntur, in dicta l. diuor-
tio. ff. soluto matrimonio. Nam si titulum canoni-
cum nõ habet in principali dignitate, nec habere po-
test in rebus optatis dignitati acquisitis: & per hunc
modum etiam non obstat textus in dicto capitu. si
vasallus. quia loquitur in vasallo qui est dominus
vtilis feudi, secundum gl. in l. si vt certo. §. si duobus.
ff. commoda. & Bartol. in l. si quis vi. §. differentia. ff.
de acquirenda possessione. Ideo omnis vtilitas si-
bi acquiritur, & non domino proprietatis.
Præterea ibi vasallus acquisiuerat ali-
qua feuda solicitudine & sum-
ptibus suis. Sed in casu
nostro secùs. Gu-
lielmus Bene-
dictus.

GVLIELMI BENEDICTI DE MATRIMONIO, EIVSQVE contractibus quæstio breuissima, iuris studiosis tum vtilis, tum necessaria.

*

ANNO domini Millesimo quadringẽtesimo sexagesimonono, & die decimasexta Nouembris fuit celebratũ matrimoniũ [De matrimonio cõsimili, vide Andr. Barbatiam, in prima parte, cõsi. axia.] inter dominum Gilbertũ de Chabanes militem, dominum de Curtõ, ac gubernatorẽ Lemouiceñ. ex vna: & nobilẽ dominã Francesiã de Turre, filiã naturalem & legitimam nobilis & potẽtis domini Bertrandi de Turre comitis Boloniæ, & Aluerniæ, ac dominæ Ludouicæ de la Tremouille coniugum. In cuius matrimonij contractu fuit inter cætera cõcordatum & pactisatum, quòd casu quo comes præfatus sine liberis masculis decederet, aut eius liberi sine masculis, idem comes dedit dictæ dominæ Francẽsiæ & ab ea descendentibus ex dicto matrimonio in aduantagium, & pro præcipuo vltra alias suas dicti comitis filias, castra sua, terras, & dominationes de Rioo, Rignat, Clamers, & sainct Christofle, cum suis pertinentiis & dependentiis, & in residuo bonorum dicta Francesia, casu illo adueniente, & ex ea descendentes venirent ad partagium cum cæteris aliis filiabus suis.

Sequitur tenor pacti.

Item, *a esté plus dit, & accordé entre lesdictz contrahans, que au cas que mondict seigneur de Boulongne irout de vie à trespas sans enfans masles, ou sesdictz enfans masles sans masles descendans deux en loyal mariage, en icelluy cas ledict monsieur de Boulongne a donné & donne à ladicte damoyselle Françoyse sa fille, & aux siens en precipusté & auantage de ses autres heritiers les chasteles &c.*

Or decessit dictus comes Bertrãdus, relicto domino Ioanne de Turre eius filio naturali & legitimo qui ex post sine liberis decessit masculis, & sic veniẽte conditione substitutionis in dicto cõtractu matrimoniali appositæ, dicta domina Frãcesia, seu dominus Ioannes de Chabanes eius ex suo matrimonio filius, petit dicta castra sibi præcipua. Sed ei obiicitur, quòd postquàm dictus dominus Bertrandus comes reliquit filium masculum, quòd dicta substitutio expirauit.

SVMMÆ.

1. *Intentio spectanda potiùs quàm series verborum.*
2. *Verba non præualent sensui.*
3. *Substitutio etiam in contractu fieri potest.*
4. *Primogenituræ fauent omnia iura.*
5. *Substitutio habetur pro facta, vbi verisimiliter apparet testatorem ita voluisse.*
6. *Dubia voluntas interpretanda est ex congruentia verborũ præcedentium, vel sequentium.*

VISO instrumento matrimoniali, cuius tenore constat ipsum solum fuisse si absque masculis decederet, substitutione grauatum, & nõn eius liberos, si absque masculis morerentur. Nam tenor instrumenti matrimonialis nunc reperti per tres notarios recepti, sic habet, &c.

Item, *a esté plus accordé que au cas que mõdict seigneur de Boulongne irout de vie à trespas sans enfans, ou enfans masles descendans d'eux en loyal mariage, en icelluy cas mondict seigneur de Boulongne a donné, &c.*

Or quicquid scriptum in dicto instrumento reperiatur, alter ex notariis qui superest, necnon tres aut quatuor testes dicunt etiam liberos dicti comitis fuisse dicta substitutione grauatos. Quæritur quid iuris.

Pro fundamento dicendorum præsuppono vnum quod est verissimum, quòd in iudicandis actibus humanis præsertim hominum iam defunctorum possetenus sequenda & inspicienda venit intentio eorum,
1 siue testatores fuerint, siue contrahentes. †Nam actus agentium interpretandi sunt & iudicandi secundum intentionem eorum, & non secundum seriem verborum, vbi præsertim dubitatur de defectu errore scribentis contingente. l. non omnis. ff. si certum peta-
2 tur. † Cùm enim manifestissimus est sensus testatoris, verborum interpretatio nusquam tantum valet, vt melior sensu existat dicit tex. in l. si quis filium. C. de libe. præte. Quoniam voluntas plùs, quàm verba inspicienda est, atque sequenda. l. cùm virum. C. de fideicommis. Ideo scribitur prouerb. xix. qui tantum verba sectatur, nihil habebit: qui autem possessor est mentis, bona reportabit. Pariter dicit apostolus ij. ad Corinth. iij. c. Litera occidit, spiritus viuificat. Ex quibus clarè resultat, de tenore vel qualitate verborum non esse curandum, vbi constat de mente ac intentione loquentis: maximè cùm verba contrahentium non repugnant intentioni eorũ, quãuis defectum patiantur, cùm hoc esse potuerit aut imperitia loquentis, vel errore scribentis, aut inaduertentia, quod nocere partibus non debet. l. errore. C. de testamen. Quo casu defectus literæ suppletur per sensum, voluntatem & intentionem contrahentium, vt liquet ex prædictis: & est verus vtriusque iuris sensus. Cùm igitur vt ex facto præcedenti clarè resultat iuncto tenore pactorum matrimonialiũ initorum inter dictos dominos quondam comitem Bolonien. & de Chabanes dominum de Curton in contractu matrimonij inter eundẽ de Chabanes & Francesiam de Turre filiam dicti comitis celebrato: dictus comes voluerit & semel consenserit, quòd casu quo ipse sine liberis masculis, aut eius liberi sine masculis decesserint, dicta Francesia eius filia, & ex ea descẽdentes haberent sibi præcipua dicta quatuor castra.

Talis

Talis voluntas est nunc exequenda, postquàm conditio substiturionia cõtingit, videlicet quod Ioannes
3 filius dicti comitis sine masculis decessit. † Quæ quidem substitutio valuit & valet, quamuis in contractu apposita fuerit, per text. in l. quoties. C. de dona. quæ sub modo. iuncto quòd liberis nascituris ex cõtractu aut alia dispositione acquiri potest. l. quod dicitur. vbi plenè Alexand. ff. de verb. obligatio. Nec obstat, quòd in instrumẽto matrimoniali à tribus notariis recepto, non reperitur scripta aliqua substitutio liberis dicti comitis donatoris facta, sed sola substitutio ei soli adiecta, quæ videtur eo ipso expirasse, quod idem comes donator dicto Ioanne eius filio superstite decessit. l. j. C. de conditio. insertis. Quia ad hoc respondetur, quòd licet in dicto instrumento expressa substitutio non reperiatur scripta, liberis dicti comitis facta: tamen quia facta fuit & illam fecisse dictus donator intellexit & voluit: certè eius voluntas & intentio sequenda est: adeò, quòd iudices eam pedetentim sequi debent, sicut canis leporem, vt verbis vtar Bal. in l. final. C. de necessa. seruis hæreditat. instituen.

Et quòd dictus comes donator dictam substitutionem fecisse intenderit, ac eam fecerit, demonstratur ex multis. Primò ex cõiectura valde vrgente, quæ ex eo surgit, quòd postquam donator seipsum substitutione onerauit, si absque masculis moreretur, multò magis saltẽ à simili eius liberos & posteros onerare voluisse præsumitur, dicta cõditione adueniẽte, scilicet, si decederent sine masculis. Cùm non sit verisimile seipsũ plus onerare voluisse quàm eius filios & posteros: considerato, quòd nulla charior libertas, quàm in seipso à quo charitatis ordo incipit. l. preses. iuncta glos. C. de seruitu. Præterea si dictam Francesiam eius filiam primogenitã & posteros ex ea descendentes, in dictis quatuor castris preferri cæteris suis ipsius donatoris filiabus, vt scriptum reperitur in
4 dicto instrumento. † Et hoc fauore primogenitæ, cui omni iure diuino, canonico, & ciuili fauendum est in his maximè feudis nobilib9: vt patet Gene. xxv. & in capit. licet. de voto & voti redẽptio. vbi ad hoc Panormita. pulchrè diuum allegat Bernardum sic cõsuluisse cuidam bono militi, fortiùs præsumitur voluisse eam præferre neptibus ex Ioanne filio & quibuscunque vlterioribus posteris. Quæ quidem præsumptio sequenda est, vt scilicet dicamus substitutionem etiam factam fuisse liberis dicti donatoris, per tex. in l. quoties. §. sed si non in corpore. ibi: quasi pl9 nuncupatum sit, minus scriptum. ff. de hæredi. institu. & deciditur magis clarè in l. cùm proponebatur, ibi: per errorẽ omissam mutuã substitutionẽ. ff. de leg. ij.
5 Ex quibus concludunt docto. quòd † vbi per cõiecturam & verisimilitudinem apparet, donatorem vel testatorem facere voluisse substitutionem: certè eo casu substitutio haberi debet pro facta, & perinde haberetur ac si expressè fuisset scripta in instrumento.

Secũdò principaliter dictam substitutionem etiam liberis donatoris factam fuisse, dico apparere etiam ex litera & tenore dicti instrumenti matrimonialis, ibi dum dicit: Item: *fut accordé que au cas que möndict seigneur de Boulaigne irost de vie à trespas sans enfans, ou enfans masles descendans d'eux en loyal mariage, &c.*

Quæ verba, eorum bene considerato tenore, clarissimè ostendunt dictum donatorẽ præfatam Francesiam & ex ea descedentes, nedum sibiipsi, sed etiam liberis suis substituisse, si absq; liberis masculis morerentur, & hoc duplici ratione. Primò propter euitandam verborum superfluitatem; quę de nihilo operaretur: esset enim euidens superfluitas si donator sibi soli substituendo bis dixisset, seu verba hæc protulisset: *Sans enfans, ou enfans masles*, cùm satis abundè sufficeret semel dixisse, *Sans enfans*. Oportet ergo ad euitandum superfluitatem verborum (quæ in viris præsertim sapientibus, qualea erant dicti contrahentes, non præsumitur) præsumere & iudicare, quòd sibiipsi per illa verba, *Sans enfans*, priore loco prolata substituit. Et per sequentia verba, *Ou sans enfans*, sustituere voluerit, & intellexerit, filiis & liberis suis si absque masculis morerentur, prout verè eis substituit. Sed notarius qui instrumentum dictauit, errore substitutionem liberis factam scribere omisit: deindéque cæteri duo tabelliones inaduertenter instrumentum sic defectuosum signarunt. Nam errore scribæ fuit omissum, *Ou ses enfans*. Post quæ verba congruè adaptantur verba sequentia, *Sans enfans masles*, & ita iudicandum est, vt notoria euitetur superfluitas, quam ars sicut natura respuit. capitu. sicut consuetudo. vbi Panormita. de probatio. Secundò ita iudicandum fore demonstratur ex verbis sequentibus dum dicit, *descendans d'eux*, in numero plurali: quoniam si donator sibi soli substituere voluisset, & non aliis suis posteris, illa verba expressisset in numero singulari, sic dicendo: *descendans de luy*. Sed quia in substitutione comprehendere intendebat posteros, & eis sicut sibiipsi dictam Frãcesiam & eius descendentes substituere, vsus fuit verbis pluralis numeri, quasi diceret quòd si ipse aut eius liberi morerentur sine masculis ex licito matrimonio descendentibus, substituebat Francesiam eiusque sobolem: & iste est rectus sensus, & congrua verborum prædictorum in-
6 telligentia. † Nam quoties voluntas est dubia, semper venit interpretanda ex congruitate verborũ precedentium vel sequentium, vt dicit text. in l. si seruus plurium. §. finali. ff. de lega. j. & l. nominis. ff. de legat. iij. facit l. hæredes palam. §. sed & si notam. ff. de testa. Tertiò & vltimò, substitutionem fuisse factam, nedũ soli donatori, sed etiam suis liberis, dico clarissimè apparere per testes quatuor, inter quos est alter ex tribus notariis, qui dictum matrimoniale instrumentum receperunt. Qui clarè deponunt de hac substitutione, vnde eis standum est, & plenè creditur considerato maximè, quòd agitur de probando contractum, quo casu duo testes sufficiunt. l. vbi numerus. ff. de testi. Nam per eos probari potest, quòd per notarios fuit omissum, vel aliter scriptum, quàm dictum fuerit per cõtrahentes, vt plenè decidunt omnes in dicta l. errore. C. de testamen. glos. & docto. in l. ij. C. de bono. possess. secundum tabulas. & in dicta l. quoties. & l. cùm proponebatur. & Barto. in l. si librarius. ff. de regulis iuris. Panormita. in capitu. cùm Ioannes. de fide instrumentorum. Salice. & docto. in l. in exercendis. illo eodem titu. C. maximè in casu nostro, vbi pro depositione dictorum testium, quòd veritatem dixerint, facit præsumpta & cõiectura intentio & voluntas donatoris. Nec eis repugnat tenor instrumenti matrimonialis: imò si rectè & congruè intelligatur, conuenit & concordat cum dictis & depositionibus testium: vt patet ex præmissis, & ita videtur mihi G. Benedicti.

PROCESSVS PRAEVENTIONALIS, CORAM INFRA DICTIS REuerendisſimis agitatus in quendam Ioannem presbyterum homicidam variiſque criminibus præuentum. Quem posteà ſequitur ſuccincta admodum GVLIELMI BENEDICTI Quæſtio de homicidio, qualiter ſcilicet, & quo medio puniendus ſit dictus presbyter homicida.

Initium, & contextura proceſſus præuentionalis nouiter agitati & finiti coram reuerendis in Chriſto patribus dominis Ioanne Montiſalbani, Matthæo Appamiarum, Ludouico Vabreñ. Petro Vaureñ. Galhardo Conuenarum, Ioanne Tiryano, & Sauarico Lumbarieñ. miſeratione diuina, & ſãctæ ſedis apoſtolicæ gratia epiſcopis, & iudicibus in ea parte, inter procuratorem fiſcalem in prędicti domini Montiſalbani epiſcopi, præuenientem & accuſantem ex vna, & dominum Ioannem Caſcanelli preſbyterum de Merlato dictæ diœceſis Mõtiſalbani habitatorem, de quodam horribili homicidio & aliis diuerſis criminibus præuentum, & accuſatum partibus ex alia. Fuit in prima figura vſque ad prolationẽ ſententiæ expedita, & tradita venerabili viro Domino iudici appellationum curiæ Archiepiſcopalis & Metropolitanæ Toloſæ, ſeu eius locum tenenti, per me Galhardum de Cruce notarium eiuſdẽ proceſſus ſcribam, obtemperando certis præceptis & iniunctionibus mihi factis, excepta dicta reportus, cuius & ſententię inde ſequutæ ac realis exequutionis, & actualis degradationis dicti Caſcanelli in vim dictæ ſententiæ factæ tenores ſeriatim ſequuntur, velut infrà.

IN NOMINE Domini amen. Nouerint vniuerſi moderni & futuri, ꝙ in dicto proceſſu præuentionali coram præfatis dominis Epiſcopis & iudicibus in eadem cauſa in vnum congregatis apud Toloſam, territorio eiuſdem per Reuerendum in Chriſto patrem dominum archiepiſcopum Toloſanum ſeu eius vicarios conceſſo, in menſe Februarij anno domini milleſimo quingenteſimo vndecimo, taliter proceſſum fuit, quod ipſo Caſcanelli ad longum audito, & de ſui conſenſu fuit renuntiatum & concluſum in cauſa, & ad ſentẽtiam & ius dicendum clauſus proceſſus. Et exinde quadam die veneris, viceſimaſeptima mẽſis prædicti Februarij intitulata, apud intra domum archiepiſcopalem, ſiue officialatum Toloſæ, circa horam ſeptimam de mane coram reuerendis dominis epiſcopis ſuprà nominatis, egregius & venerabilis vir dominus Ioannes de Badeto iurium doctor, officialis Mõtiſalbalni pro dicto domino Montiſalbani epiſcopo, de mandato ipſorum dominorum Epiſcoporum reportauit ſupra dictum proceſſum ad longum, & meritum, & caſum eiuſdem declarauit, & ipſis dominis epiſcopis ad intelligendum dedit, in conſpectu & præſentia egregiorum & venerabilium virorum dominorum Petri Buxi, Antonij Capelleõ, & fratris Mathurinj Pauleti iurium profeſſorum, Petri Roſsinholi, & dominorum officialium Vabreñ. & Vaureñ. licentiatorum, & plurium aliorum dominorum licentiatorum, & baccallariorum ibidem exiſtentium. Poſt quam quidem relationem, ipſe idem dominus officialis Montiſalbani relator, fuit opinionis ſupra nominatum Caſcanelli delatum, pro reparatione & pœna homicidij, & aliorum exceſſuum per eundem perpetratorum, fore degradandum, & deponendum officio & beneficio clericalibus & presbyteralibus. Et hoc pluribus ex cauſis & rationibus iuris priùs per eundem deductis, in ſcriptis redactis, & per eundem lectis in fine præſentis proceſſus de ſcriptis: cuius quidem opinionis fuêre memorati domini Capelleon, Buxi, Pauleti, Roſsinholi & officialis Vaureñ. Dictus autem dominus officialis Vabreñ. fuit opinionis prędictum Caſcanelli fore deponendum, & condemnandum ad carceres perpetuos. Sed demum inter eoſdem dominos epiſcopos fuit concluſum iuxta opinionem dicti relatoris, & aliorum iuriſperitorum prænominatorum, iam dictũ Caſcanelli præuentum & delatum fore realiter & actualiter deponendum, degradandum officio & beneficio præsbyteralibus, pro pœna & reparatione exceſſuum, & delictorum predictorum. Et ſubſequenter eadem die, & circa horam primam poſt meridiem, intra conſiſtorium curiæ archiepiſcopalis Toloſæ, vbi ipſa curia eſt teneri ſolita, ſuprà nominati domini epiſcopi & iudices ibidem more maiorum pro tribunali ſedentes, & prout cõſueuerant in expeditione dictæ cauſę eorũ audiẽtiam publicè tenentes, comparante dicto Caſcanelli priſonerio ibi adiuncto ex vna, & procuratore fiſcali dicti domini Montiſalbani epiſcopi partibus ex alia, & ſententiam in cauſa prædicta fieri petente, eandem ſententiam in ſcriptis protulerunt, & dederunt in hunc qui ſequitur modum. Et nos Ioannes Montiſalbani, Matthæus Appamiarum, Ludouicus Vabreñ. & Petrus Vaureñ. Galhardus Conuenarũ, Ioãnes Troianus, & Sauaricus Lumbarieñ. epiſcopi & iudices pro hac cauſa ſpecialiter congregati, ſacroſanctis quatuor Dei euangeliis coram nobis propoſitis & oſtenſis, vt de vultu Dei noſtrum prodeat iudicium, & oculi noſtri ſemper videant æquitatem, ſignantes nos ſigno venerabili ſanctæ crucis, ſic dicendo: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, Amen. Ad ſententiam diffinitiuam procedimus in hunc qui ſequitur, modum. Quia

visis & diligenter inspectis totius præsentis causæ prę uentionalis meritis, habitáque super his matura coosilij deliberatione cum peritis, cõstat oobis episcopis & iudicibus prædictis, re dominum Ioannem Cascanelli presbyterum diœcesis Ruthenæ oriundum, & à triginta annis citra loci de Merlato diœcesis Montisalbani habitatorem, hic coram nobis personaliter comparentem & præuentum, tam per confesionem tuam, quàm per plures testes contra te in eadem caosa productos, & tibi acaratos, per vnum annum in festo omnium sanctorum vltimatè præterito, seu circa fuisse diffamatum de quadam muliere vocata la Vignaiera loci de Borno dictæ diœcesis: & illam pluries pendente illo tempore carnaliter cognouisse, & illam circa dictum festum omnium sanctorum gratidam repertam fuisse, & quòd to illam grauidaueras ipsam solenniter iurasse: & ob illam causam te dubitantem capi vel personaliter citari, ad quendam fratrem Bertrandum de Campis religiosum sancti Ioãnis, & cõmendatorem de Albiassio in commendataria de Bellouidere, dictæ parochiæ de Merlato commorantẽ, tuum amicum & benefactorem confugisse, & vt te iuuaret tam erga dictam mulierem, quàm erga iustitiam pluribus vicibus requisiuisse: & inter alias anno præsenti domini millesimo quingentesimo vndecimo, in vespere beatæ Catharinæ paulò ante auroram ad dictam commendatariam accesisse, & ad portam clansam pulsasse, & eundem commendatorem adhuc in lecto existentem tibi spperiri fecisse, & circa suum lectulum recepisse, & te querimonias de dicta muliere & de compositione cum eadem fienda, & de timore captionis & citationis tuæ eidem commendatori fecisse, & ipsum tibi exuberãtes oblationes & benignas consolationes fecisse, ac tandem tuo languori compatiendo, certam refectionem parari per eius sororiam iusisse, & suis manibus parasse, & ad feruendũ certum ferculum seu brodium pro te refocillando & recreando versus ignem se cubasse: & te nulla rixa, nec minis, nec aliquibus verbis precedentibus, cõtra ipsum religiosum, & tuum filium confesionis, malitiosè & proditoriè à parte retrò irruisse, & cum quodam gladio longo & acuto supra eius tergum lethaliter percusisse, & gladium ibidem remansisse plantatũ vltra quatuor digitos, donec per chirurgos fuit extractus, & te de dicto facinore per astantes reprehensum, qoòd vtinam illum occidissea respondisse. Et cõsequenter paulo post, & ex interuallo eundẽ commendatorem prope quoddam altare eiusdem commendatariæ eaistẽtem cum alio gladio acuto in eius stomacho circa sinistram mamillam iterum percussisse, & acriter vulnerasse. Et te de vlterius illum cædendo, & malè tractando conatus fecisse: ac ipsum commendatorem ad causam dictorũ ictuum exinde quandiu viait, in lecto iacuisse, & infra decem dies ex eisdem ictibus mortuum fuisse, nec opera chirurgorum, quæ cum maxima diligentia fuit adhibita, curari potuisse: téq; cùm propter dicta facinora esses in carceribus meritò detentus, per abstinentiã & cessationem à comedendo tibi mortem procurari sategisse, & ad comedendum per metum & comminationem fustigationis necessariò compulsum fuisse, téque etiam Iauleriam tibi in carceribus refectionem ministrantem verberasse, ac ibidem per diuersas vices & in pluribus diebus & noctibus dæmones in auxilium inuocasse, & pariter etiam per plures vicea, & cum perseuerantia plurium dierum, Deum, virginem Mariam, & fidem christianam, ac baptismum tuum abnegasse. Sed dictas dæmonum innocationes, & Dei & Virginis, ac baptismi abnegationes iudicialiter abiurasse, téque in tuis depositionibus variasse, vacilasse, & deierasse, & aliàs deliquisse, prout latius in processu continetur. Et quia comperimus dicta facinora, aut ex ipsis plura esse non solùm grandia, sed etiam damnabilia, & damnosa, & adeò enormia, quòd exinde non tantùm diuina maiestas est offensa, sed & vniversa patria est commota & ob hoc tu es redditus officio & beneficio indignus. Idcirco nos suthoritate Dei omnipotentis Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & nostra, te præfatum Cascanelli omni huiusmodi officio & beneficio ecclesiastico sententialiter & perpetuò in his scriptis priuamus, téque ab illis verbo deponimus, & pronuntiamus realiter & actualiter secundum traditionem canonum te fore deponẽdum, & degradandum, hanc nostram sententiam diffinitiuam in his scriptis proferentes more maiorum pro tribunali sedentes Ioannes episcopua Montisalbani, Matthæua episcopus Apparnicñ. Ludouicus episcopus Vabreñ. Petrua episcopus Vaurñ. Galhardus episcopus Conuenarum, Ioannes episcopus Troiañ. Sauaricua episcopus Lumbarieñ. A qua quidem sententia prædictus Cascanelli prouocauit, & appellauit ad curiam domini Indicis appellationum curiæ archiepiscopslis & metropolitanæ Tolosæ, aut ad alios iudices, ad quoa de iure & consuetudine prouocandum esset, petens & requirens acta & apostolos sibi dari, & de sua appellatione instrumentum retioeri per me notariom infrà subsignatum pręsentia processus scribam. Cui quidem Cascanelli dicti domini episcopi & iudices organo prædicti domini Montisalbani episcopi responderunt, quòd attento, quòd ipse erat confessus, superatusque & conuictus testibua, quòd appellationem tanquam friuolam & inanem non tenebantur admittere: veruntamen ob reuerentiam supradicti domini Tolosani archiepiscopi, in cuius sede ipsi erant, ipsius Cascanelli appellationem, si & quatenus dominus iudex appellationum, ad quẽ ipse Cascanelli nititur appellsre, illam duxerint admittendam, admiserũt & non aliter, eandem respoosionem pro apostolis debitis sibi faciendo. De qua quidem respõsione & Apostolorum datione iam dictus Cascaoelli petiit actũ, & iostrumentum per me notarium infra scriptum eidẽ tradi, quod sibi concesũ. Finaliter quidem in crastinum, quæ fuit sabbati vicesimaoctaua mẽsis & anni prædictorum numerata, circa horam meridiei procurstor fiscalis ipsiua domini Montisalbani episcopi, eidem & aliis dominis episcopis suprà nominatis denuntiauit qualiter per dominum indicem appellationum curiæ archiepiscopalis Tolosanæ, seu eius locum tenentem, viso processu dicti Cascanelli, fuerat seotentialiter & diffinitiuè pronontiatum, malè appellatum, & bene processum per ipsos dominos episcopos & iudices, à quibus fuerat appellatum, remittendo ipsum Cascanelli ipsis dominis episcopis pro demandando exequutioni prædictam eorum sententiam, prout ex tenore cuiusdam certificatoriæ à curia prædicta appellationem obtentæ edocuit, de eadem promptam fidem faciendo, mediantibua literis attestationis huiusmodi tenoris. Vniuersis & singulis iusticiariis & officiariis, quibus præsentes literæ peruenerint, aut eorum loca tenentes, Ioannes de Fraxino, vtriusque iuris doctor canonicua & archidiaconus veteris morisij, in ecclesia metropolitana Tolosana, iudex appellationum cutiè archiepiscopalis & metropolita-

næ Tolosanæ, salutē in Domino sempiternam. Notum vobis facimus, & tenore præsentium attestamur, quandam causam appellationis medio, coram nobis, & in curia nostra motam, & agitatam fuisse, per, & inter dominum Ioannem Cascanelli presbyterum loci de Merlato, diœcesis Mōtisalbani appellantem ex vna, & discretum virum dominum procuratorem fiscalem, domini episcopi Montisalbani appellatum ex altera partibus, in eadémque tantum extitisse processum, quòd per dictæ partis appellantis procuratorem traditus extitit libellus appellationis, cui ex aduerso negatiuè responsum extitit, & lis super eodem legitimè contestata. productóque per dictæ partis appellatæ procuratorem processu iudicis, à quo ad plures & diuersos alios actus extitit processum, tandémque clausus fuit processus, ad consilium. Et deinde anno domini millesimo quingētesimo vndecimo, & die penultima mensis Februarij cōparentibus coram nobis ambarum partium fundatis procuratoribus, & dicto Cascanelli principali, pro se sententiam ferri postulantibus, lata extitit in hunc, qui sequitur, modum. Quia visis & diligenter inspectis totius præsentis causæ appellationis meritis, habitáque super his matura consilij deliberatione cum peritis, cōstat nobis locum tenenti & iudici antedicto, intentionem partis in præsenti causa appellantis, minus sufficienter fundatam fuisse: idcirco his attentis, & aliis circa talia attendendis, quæ nostrum mouent animum, mouerēque possunt ac debent cuiuslibet alterius rectè iudicantis sententialiter & diffinitiuè, pronuntiamus, decernimus, & declaramus, malè & indebitè fuisse & esse prouocatum & appellatum per dictam partē appellantem, benéque fuisse & esse sententiatum & iudicatum per iudices à quibus extitit appellatum, causámque & partes iudicibus à quibus appellatum extitit, pro debita iustitia ipsis partibus ministranda remittenda, vnà cum omnibus expensis in præsenti causa legitimè factis, dandis, & soluendis prædictis expensis per dictam partem appellantem eidem parti appellatæ, infra xv. dierum spatium, terminum iuris, & ex causa abbreuianda, taxatione earundem expensarum, nobis & curiæ nostræ in posterum reseruatis. Hāc nostram per modum prædictum diffinitiuam sententiam in his scriptis proferēn. pro tribunali sedeñ. G. Falgni locum tenēs. Qua lata procurator partis appellatæ eidem acquieuit: dictus verò Cascanelli vnà cum eius procuratore ab eadē appellauit: quæ quidem appellatio ex deliberatione consilij non fuit admissa, sed refutata, prout hæc & alia latius in actis curiæ nostræ dicuntur contineri. In quorum præmissorum fidem, & testimonium, has præsentes certificatorias literas signeto nostro signatas, & sigillo dictæ curiæ sigillatas duximus concedendas. Datum Tolosæ die penultima mensis Februarij, anno domini millesimo quingentesimo vndecimo. Constat de dictis sentētia & aliis assertis, prout Baus soneti Peyroti not. Quibus visis incontinenti dictus dominus Montisalbani episcopus mandauit fieri vnum scadafallum prout & fuit, in platea communi sancti Stephani Tolosæ, in quo quidem scadafallo ordinata fuēre duo scamna, vnum videlicet à parte dextera, pro dicto domino Montisalbani episcopo, & aliis dominis episcopis suis collegiis: & aliud à parte sinistra pro dominis iustitiæ secularis, & ante scānum dictorum dominorum episcoporum, apposita certa tabula, ad modum altaris munita, & decenter parata vestibus presbyteralibus, libris euangeliorum, candelabris cum candelis extinctis, calice cum patena, & hostia desuprà posita, duabus canetis vino & aqua repletis. Et eadem die circa horam tertiam post meridiem, supra dictum scadafallum conuenerunt prædicti domini Montisalbani, Appamiarum Lumbarieñ. Conuenarum, & Vaureñ. episcopi, vestibus pontificalibus induti. & pariter venerabiles viri domini domini Iudex maior senescalliȩ Tolosanȩ, Iudex villæ longæ, & nonnulli alij temporales iustitiarij, quibus loca & scamna supra designata assignata extitēre. Et illis ibi sedentibus fuit per Iaulerium carcerum dicti domini Tolosani archiepiscopi adductus suprà nominatus Cascanelli prisonerius supra prædictum scadafallum. vbi incontinenti ad mādatum præfati domini Montisalbani episcopi, fuit à compedibus ferreis solutus & liberatus, & per certos presbyteros, & viros ecclesiasticos ibidem existentes, coram omni populo ibidem in magno numero congregato, ante tabulam seu altare prædictum, habitibus seu vestibus sacerdotalibus, cum quibus missæ celebrantur, honestè indutus. Et factis his incontinenti coram omni populo prædicto, memoratus dominus Montisalbani episcopus, aliis dominis episcopis suprà vltimatè nominatis, sibi assistentibus, alta, & intelligibili voce declarauit, & exposuit, qualiter dictus Ioannes Cascanelli nuper presbyter, oriundus loci de Verneto diœcesis Ruthenensis, & à triginta annis citra habitator loci de Merlato, diœcesis suæ Montisalbani, fuerat intitulatus siue accusatus ingrauidasse quandam mulierem vocatam vulgariter la Vigniere, viduam, loci de Borno, prædictæ diœcesis Montisalbani habitatricem. Item de quodam horribili homicidio siue *meurtre*, commisso, in personam fratris Bertrandi de Campis, religiosi sancti Ioannis Tolosani commendatoris de Albiassio, quem occidit insidiis pensatis, & per industriam in domo siue castro de Belloudere dictæ religionis, & prope altare capellæ dicti castri. Item abnegasse Deum, virginem Mariam, baptismum, & religionem christianitatis, casu quo degradaretur, dæmonum auxilium inuocando, & aliàs deliquisse, vt in sententia suprà inserta latius explanatur. Quo facto prædictam sententiam depositionis & degradationis fiendæ iam per antea prolatam, vt suprà descriptam exequendo, ad realem depositionem & degradationem ipsius Cascanelli, remouendo illi omnia insignia & ornamenta, sibi, dum fuit ordinatus presbyter, collata, incipiendo ab vltimis, ordine mutato, verbísque sequentibus seu in effectu similibus vtēdo processit in hunc, qui sequitur, modum.

Et primò sua verba dirigendo ipsi Cascanelli coram eodem existenti, & calicem cum patena & hostia suprà posita in manibus suis tenenti, dixit, ipsum calicem sibi fuisse traditum in signum ministerij passionis Christi, potestatémque fuisse eidem collatam gratia & illustratione sancti spiritus ad resistendum diabolo & operibus suis, audiendum confessiones fidelium, absoluendum, & remittendum peccata confitentium, offerendum sacrificium Deo tam pro viuis quàm defunctis. Sed quia Christus dixit ex præcepto, *non occides*: & iussit homicidas à suo altari euelli: & quis contra præceptum decalogi & Dei, ac determinationem sanctæ matris ecclesiæ occiderat propriis manibus hominem religiosum, filium suum spiritualem, opera misericordiæ sibi impendentem, meritò à celebratione missarum

ſarum tam pro viuis quàm pro defunctis amotú eſſe oſtendit, & poteſtatem audiendi confeſsiones, abſolnendi, & temitteodi peccata ſibi abſtulit, ſimilla dicendo verba : Auferimus de manibus tuis callcem cum patena, & hoſtia ſuprà poſita, tãquam indignus à participatione tanti ſacramenti. Item declarauit eidem Caſcanelli in vnctione manuum poteſtatẽ ſibi collatam fuiſſe conſecrandi, & benedicendi, qua poteſtare priuatum eſſe pariter oſtendit, abradendo illi quatuor digitos inunctos ſiue conſecratos, cũ certo fruſto vitri leulter, & abſq; ſanguinia effuſione. Item & caſulam veſtem ſacerdotalem & ſalutis, per quam radia omnium virtutum deſignatur, pariter dixit eidem Caſcanelli conceſſum fuiſſe : attamen quia ſuadente diabolo charitatem à ſe abieceraт. & ingratum erga filium ſuum ſpiritualem eſcas ſibi præparantem reddiderat ; imò illum tanquàm parricida contra omnem charitatẽ & præcepta Dei ſiue decalogi necauerat, meritò dicta veſte ipſum expoliabat & denudabat. Item pariter libro euangeliorum ipſum priuauit, dicẽdo per hæc verba: quis fuiſti ordinatus ad ſacros ordines, diaconatus, & ſubdiaconatus, & in illa collatione fuit tibi data poteſtas legendi euangelia, & epiſtolas in eccleſia ſancta Dei, in quibus continentur præcepta & mandata legis noſtræ nouæ & antiquæ. Sed quia illa quæ cantaſti & legiſti non credidiſti, & minus opere adimpleuiſti: imò ſeruiendo diabolo homicidium, & ſtuprum perpetraſti, & deinde Deum, virginem Mariam, chriſtianitatem, & baptiſmum abnegaſti, & dæmones inuocaſti ; quare meritò illa poteſtate te priuatum fore declaramus, & librum euangeliorum & epiſtolarum tollimus & amouemus: quia id non competit niſi dignis. Item veniendo ad ſtolam, & illam accipiendo, & in manibus ſuis tenendo dixit memoratus dominus Montiſalbani epiſcopus, illam ſtolam candidam & immaculatam eidem Caſcanelli fuiſſe traditam, vt adimpleret officium ſibi iniunctum. Sed quia iugum domini per dictam ſtolam ſignatum turpiter abiecerat, ideo eandem ſtolam ab eodem amouebat, & ipſum inhabilẽ reddebat ad omne ſacerdotale officium exercendum. Et tunc fuit eidem Caſcanelli remota dicta ſtola. Item conſequẽter declarauit iam dictus dominus Montiſalbani epiſcopus manipulũ dicto Caſcanelli fuiſſe traditum, per quem deſignatur fructus omnium bonorum operum, quæ per manus exercentur. Sed quia ipſe Caſcanelli manibus ſuis propriis execrabile homicidium commiſerat, quare meritò indignum ad deferendum manipulũ ſe conſtituerat, ideo illum ſibi amouebat, & auferebat. Itẽ & pariter ſubſequuti uè albam, quam eidem Caſcanelli vt memoratus dominus Montiſalbani epiſcopus dixit, traditam fuiſſe pro puritate denotanda, tanquàm à lubrico & puritatis inimico abſtulit, & exuere fecit. Item & pariter explicauit iam dictus dominus epiſcopus Montiſalbani amictum, per quem deſignatur caſtigatio vocis, ad malum fuiſſe traditum ipſi Caſcanelli, veruntamen quia non caſtigauerat ſuam vocem, imò Deũ, virginem Mariam, baptiſmum, & religionem chriſtianitatis abnegauerat, & in ſui adiutorium diabolum inuocauerat, ideo illum ab eodẽ Caſcanelli tanquam ab indigno auferebat, prout & realiter abſtulit & generaliter amouit dicto Caſcanelli poteſtatem intrandi ſacrarium, tangendi pallas, vaſa, & alia indumenta ſacra, auferendo de manibus dicti Caſcanelli duo candelabra ibidem aſportata, & certas clanes, pro clauibus eccleſiæ reputatas. Et vlterius amotis dicto Caſcanelli omnibus habitibus, & indumentis presbyteralibus ſuprà deſcriptis, & ipſo Caſcanelli ſupellicio duntaxat induto adhuc exiſtente, iam dictus dominus Montiſalbani epiſcopus, ſuam exequutionem continuans, ſuáque dirigendo verba, prout ſupra prædictum eſt, ipſi Caſcanelli, alta & intelligibili voce verba iſta quæ ſequuntur propoſuit, ſic dicendo : Ioannes Caſcanelli, quia abieciſti ignominiam ſecularis habitus, & coronam in tuo capite, quod eſt regale ſignum ſacerdotij, recepiſti: ob quam cauſam in ſortem domini fuiſti electus, & ſucceſsiuè ad ordinem presbyteratus aſſumptus. Sed quia non obſeruaſti ſanctitatem, iuſtitiam, & minus charitatem: ideo authoritate Dei omnipotentis patris, & filij, & ſpiritus ſancti, & noſtra, auferimus à te habitum clericalem, & nudamus te religionis ornatu, atque deponimus, degradamus, & exuimus te omni ordine, priuilegio, & beneficio clericali, & tanquam à profeſsione clericali indignum, reddimus te in ignominiam & ſeruitutem habitus & ſtatus ſecularis. Et dum illa verba dicebantur & proferebantur, fuit prædictus Caſcanelli ſuperpellicio exutus & expoliatus. Et illico hoc facto cum certis forcipibus iam dictus dominus Montiſalbani epiſcopus cœpit abradere aliquos pilos de capite dicti Caſcanelli, & poſtmodum cùm barbitonſor ipſius domini de ſui mandato continuaret in totum radere coronam dicti Caſcanelli, memoratus dominus Montiſalbani epiſcopus dicebat & explicabat eidem Caſcanelli verba ſequentia : Te velut ingratum filium à ſorte domini, ad quam vocatus fueras, abiicimus, & coronam tui capitis regale quidem ſignum ſacerdotij de tuo capite amouemus, propter tui regiminis prauitatem. Et illo tunc incontinenti fuit exutus dictus Caſcanelli veſte clericali, & quadam alia veſte laicali crocei coloris indutus. Et hoc acto per dictum dominum epiſcopum pronuntiatum extitit, vt illum Caſcanelli exutũ omni ordine ac priuilegio clericali, curia ſecularis in ſuũ forũ reciperet degradatũ. Et abſque aliquo interuallo dictus dñs Mõtiſalbani epiſcopus, vnà cum aliis dominis epiſcopis ſui aſsiſtentibus ſuprà nominatis, vertit ſe erga perſonas dictorum dominorum iudicum maioris ſeneſcalliæ Toloſæ, & Villæ longæ, ſupra dictum ſcadafallum, prout præſcriptum eſt exiſtentium, quibus emiſit deprecationem ſub his verbis: Domini Iudices, rogamus vos cum omni affectu quo poſſumus, vt amore Dei, pietatis, & miſericordiæ intuitu ; & noſtrorum interuentu, miſerrimo huic nullum mortis vel mutilationis periculum inferatis. Et ſtarim fuit prædictus Caſcanelli per miniſtros dictorum dominorum iudicum curiæ ſecularis captus, & à dicto loco ſeparatus & adductus, à quo pariter receſſerunt omnes domini epiſcopi, & alij qui ibidem conuenerant. De quibus omnibus præmiſsis ego notarius prædictus & infrà ſubſignatus, requirente procuratore fiſcali dicti domini Montiſalbani epiſcopi in præfatione huiuſmodi proceſſus nominati, retinui actum & proceſſum, & illum in meis libris & regiſtris modo præmiſſo regiſtraui. A quibus huiuſmodi duplum in hanc formam per me in quindecim foliis papyri huiuſmodi fermè redactum, priusetiam per me correctum, & collationatum cum ſuis veris regiſtris & originalibus, ſigno meo authentico ſubſignaul in fidẽ & teſtimonium omnium præmiſſorum. De C.uec, notarius.

COLLECTIO EORVM, QVÆ EX PRAEDICTIS PROBATA resultant.

Ex processu agitato inter procuratorem fiscalē Montisalbani ex vna & dominū Ioannē Cascanelli presbyterū resultat probatum. Primò, ꝙ in loco Beluaco diœcesis Montisalbani, est cōmendataria sancti Ioannis, quæ est vna antiqua turria, in qua est altare beatæ Mariæ, & ꝙ ibi fecit morā frater Bertrandus de Campis, religiosus sancti Ioannis, & cōmendatarius de Albiassio ꝑ decē annos & vltrà, & ꝙ dictus Cascanelli morabaт ibi propè, & habebat maximā familiaritatē ꝗcū ipso de Cāpis ꝗ eidē Cascanelli ꝑ vij. annos plures gratuitates fecerat, præsertim sibi pluries vitā præbendo, & sibi consulendo, & erat filius cōfessionis ipsi' Cascanelli. Et euenit, ꝙ anno p̄senti Domini M.D.XI. io vespere beatę Catharinę ipse Cascanelli dubitans capi, ex eo quia quędā mulier dicebat se fuisse grauidatā ꝑ ipsum Cascanelli. Circa aurorā accessit ad dictā commendatariā ad habendum cōsilium & auxiliū à dicto de Cāpis, ꝗ fecit sibi pulsanti aperiri portā, & venire ad se iacentem adhuc in lecto. Et eundem Cascanelli conquerentē, & dicentē se dubitare capi, ꝑ bonas oblationes consolatus fuit. Et ea eo, qa videbat ipsum Cascanelli languidum pręmolestia, fecit sibi parari aliquod ferculū seu potagiū, quod ipsemet de Cāpis faciebat feruere, & ꝓpter hoc se eutuauit erga ignē: & tunc ipse Cascanelli nulla rixa præcedēte, nec aliquibus minis, nec verbis præcedētibus accessit ad ipsum de Cāpis de parte retrò, & cū quodā gladio acuto ꝑcussit ipsum lethaliter in tergo, ita ꝙ gladius remāsit ibidē. Et cùm de hoc increparet à præsentibus, respōdebat, *Ia lagnesse seu mort.* Et cùm eainde ipse percussus accessisset ad locum vbi erat altare, & nō posset remouere gladium de tergo, pręfatus Cascanelli sequutus fuit eūdem: & cum vno alio gladio ꝑcussit ipsum de Cāpis supra stomachū, ex qua ꝑcussione fuit factum magnū vulnus & lethale, & exiuit magna sāguinis effusio, & satagebat magis ꝑcutere, sed fuit ꝑ assistētes impedit'. Et exinde p̄fat' ꝑcussus decessit ex illis ictib' infra ix. dies, & præmissa ꝓbantur tā per testes ipsi Cascanelli acaratos, q̄ ꝑ eius confessionem sponte factam & sæpe repetitam.

Secundò resultat, quòd ipse Cascanelli sategit se interficere io carcere, recusando comedere, donec fuit compulsus per metum fustigationis, & etiam petiit realgal, & aliqua instrumenta pro se interficiendo, & finaliter declarauit, quòd si haberet gladium, se interficeret.

Tertiò resultat probatum, quòd dictus Cascanelli fuit diffamatus per annum & vltra, de dicta muliere vocata *la Vigniere*: & ipse confitetur pluries illam cognouisse carnaliter, & ipsa dicit & iurauit solenniter, quòd fuit ab ipso grauidata.

Quartò resultat, quòd percussit Iauleriam sibi victum ministrantem in ipso carcere.

Quintò resultat, quòd ibi inuocauit dæmones, vt irent illum quæsitum, & interficerent eundem.

Sextò resultat, qoòd ibi abnegauit Deum, & virginem Mariam, baptismum, & fidem catholicam per plures vices, & diuersis diebus.

QVAERITVR QVALITER SIT PVNIENDVS DICTVS PRESBYTER de dicto homicidio, & aliis prædictis criminibus

SVMMÆ.

1 *Homicidij pœna in clerico.*
2 *Degradatio aliquando sumitur pro depositione verbali.*
3 *Degradatio in quibus casibus locum habeat.*
4 *Degradatio an fiat pro homicidio qualificato.*
5 *Homicidij qualificati exempla.*
6 *Pœnæ debent commensurari delictis.*
7 *Degradatio fit aliquando pro minore delicto, quàm sit homicidium qualificatum.*
8 *Homicidij qualificati grauissima pœna.*
9 *Ecclesia non habet pœnam degradatione maiorem.*
10 *Mors iure canonico intelligitur excommunicatio.*
11 *Ecclesia parrochialis appellatione non continetur ecclesia parrochialis collegiata.*
12 *Scholaris appellatione non continetur rector scholarum, qui etiam est scholaris.*
13 *Delicti atrocitas vel grauitas cognoscitur ex septem.*
14 *Homicidium quibus rationibus aggrauatur ex persona interfecti.*
15 *Religiosi professi, & in sacris, æquiparantur.*
16 *Hospitalarij religiosi gaudent priuilegio clericorum.*
17 *Adulterū vilis conditionis occidens nō punitur, aliàs secus.*
18 *Benefacienti malè facere aggrauat delictum.*
16 *Homicidiū quibus rationibus grauetur ex parte occidētis.*
20 *Parricidij pœna qualis, & vbi locum habeat.*
21 *Fornicatio aggrauatur cum filia spirituali.*
22 *Parricidio spirituali debetur grauissima pœna sicut carnali*
23 *Homicidium quibus rationibus grauatur ex loco.*
24 *Homicidium grauatur ratione temporis.*
25 *Homicidium aggrauatur ex quantitate percussionum.*
26 *Homicidium grauatur ex euentu.*
27 *Homicidium tripliciter aggrauatur ex iniusta causa percutiendi, & nu. 28. & 29.*
30 *Iracundiæ calore factum caret calumnia vitio.*
31 *Homicidium aggrauantes causæ coniunctæ.*
32 *Ingratitudo est peccatum mortale.*
33 *Ingratitudo homicidium aggrauat.*
34 *Ingratitudo multis modis iure punitur.*
35 *Proditio aggrauat delictum.*
36 *Homicidium proditoriè committens non gaudet immunitate ecclesiæ.*
37 *Dæmonem inuocans committit hæresim.*
38 *Hæreticus redire volens ad fidem, est in perpetuum carcerem detrudendus.*
39 *Blasphemi pœna.*

40 *Iuramentum ſceleratum, etiam verum, eſt vt blaſphe-*
mia capitaliter puniendum.
41 *Degradationis exequutio fieri poteſt per ſolum ordinarium,*
licet ſententiæ aſsiſtant alÿ ſex epiſcopi.

1 VIDERETVR dicendum, quòd †pro
licto homicidio dictus presbyter pri-
ma facie venit deponendus, & in mo-
naſterium detrudendus, per text. in
cap. [illegible]m non ab homine. iuncto cap.
tuæ. de pœnis. [illegible] dicto cap. cùm non ab homine.
ponuntur verba ſequentia: Conſultationi tuæ taliter
reſpondemus. quòd ſi clericus in quocunque ordine
conſtitutus in furto vel homicidio, vel periurio, ſeu
alio crimine fuerit deprehenſus, atque legitimè con-
uictus, ab eccleſiaſtico iudice deponendus eſt, &c.
& in dicto capitu. tuæ. dicitur vt ſequitur: Ad illud
quod à nobis tertiò requiſiſti, qualiter clerici in la-
trociniis vel aliis magnis ſceleribus deprehenſi puni-
ri debeant, reſpondemus, quòd à ſuis ordinibus de-
gradati detrudi debent in arctis monaſteriis ad pœ-
nitentiam peragendam. quod vt dicit ibi Ioan. Andr.
ſuper verbo, degradati. intelligo de verbali degrada-
tione, id eſt de depoſitione non actuali, &c. Idem
ſentit Panormitan. ibidem, cùm dicit notanter, quòd
2 †degradatio aliquando ſumitur pro depoſitione ver-
bali, &c. addens, quòd ſi non reperiretur mona-
ſterium tutum, tales clerici poni debent in carceri-
bus tutis, iuxta cap. vt famæ. de ſententia excommu-
nicatio. facit cap. quanuis. de pœnis. libro vj.
Item, attingendo altiùs materiam poſſet quæri,
an idem presbyter propter dictum homicidium ſal-
tem iunctis aliis criminibus prætactis, poſsit actua-
liter degradari. Super quo duæ principales opinio-
nes reperiuntur. Prima eſt glo. in cap. ad abolendam.
de hæret. in verbo, relinquatur. quæ dicit, quòd
3 †degradatio habet locum ſolùm in tribus caſibus.
Primus eſt in hæreti, per dictum cap. ad abolendam.
& c. excommunicamus. eodem titu. Secundus eſt in
falſario literarum apoſtolicarum, per cap. ad falſario-
rum. de crimine falſi. Tertius eſt in faciente coniu-
rationem contra epiſcopum, per cap. ſi quis ſacer-
dotum. xj. q. j. Aliter autẽ ſentit illa glo. quòd clericus
non debet pro aliquo crimine degradari, licet trada-
tur curiæ ſeculari, quando eſt incorrigibilis, iuxta di-
ctum cap. cùm non ab homine. & ſeruata forma ibi
poſita. Nam tunc primò criminoſus debet deponi, &
ſi eſt incorrigibilis debet excõmunicari. Et ſi etiã tũc
perſeueret in ſua incorrigibilitate debet anathema-
tizari. Et ſi etiam tunc ſit incorrigibilis, relinqui-
tur curiæ ſeculari. Ita dicitur ibi. & dictam gl. ſequi-
tur domi. Antonius in c. at ſi clerici. de iudic. dicens,
quòd quantumcunque iura dicant aliquem degradan
dum, ſemper intelligitur de verbali depoſitione, vel
de incorrigibili. Idem videtur tenere ibi Henricus
Bohic.
Alia, & ſecunda principalis opinio fuit Petri de
Ancharan. in cap. ea quæ. de regul. iur. quã refert, de-
fendit, & ſequitur Panormitan. in cap. at ſi clerici. de
4 iudic. & dicũt ipſi in effectu, ꝙ †quando homicidium
eſt qualificatum, tunc clericus humicida eſt degra-
dandus, & curiæ ſeculari tradendus. Et ponuntur
plura exempla. Primò in eo, qui interficit ſacerdo-
5 tem proditoriè cum ſpoliatione bonorum. †Secũdò
in committente parricidium. Tertiò in eo, qui ec-
cleſiam incendit. Quartò in eo, qui eccleſiam rebus
deputatis ad ſeruitiũ diuinũ ſpoliauit. Quintò in eo,
qui ordinauit prodere patriam. Sextò in eo, qui occi-
dit per aſſaſinamẽtum. Septimò in cõmittente plura
homicidia, vel latrocinia, vel falſitates, vel plura cri-
mina atrocia: quia dicunt, ꝙ tales ſunt per epiſcopum
degradandi, & tradendi curiæ ſeculari: concludentes,
quòd in iſtis grauiſsimis delictis non videtur vendi-
care ſibi locum. c. cùm non ab homine. nec commu-
nis theorica Doct. vt ſufficiat ſola depoſitio: imò re-
ſtringitur d. c. & communis theorica. ad homicidium
ſimplex, quod non tranſit in aliã ſpeciẽ criminis gra-
uiorem: ſed vbi econtra crimen eſt qualificatũ, dicũt
vt ſuprà, quòd homicida eſt degradandus, &c.
Item, & pro hac opinione ponunt plures rationes,
de quibus aliquæ ſubiiciuntur. Prima ratio eſt, quia
6 de iure † pœnę debent cõmenſurari, & adæquari de-
lictis, vt maiora crimina, maiori pœna, & minora
crimina minori pœna puniantur, & in paribus de-
lictis pars pœnæ applicentur, vt in cap. non afferа-
mus. xxiiij. quæſt. j. Sed ita eſt, quòd pro ſimplici ho-
micidio imponitur pœna depoſitionis, & detruſio-
nis, in arctum monaſterium, vt in dicto cap. cùm non
ab homine. & c. tuæ. ſuperius allegatis. Ergo pro ho-
micidio qualificato vel duplicato debet imponi ma-
ior pœna: cùm qualificatum & duplicatum homici-
dium ſit maius delictum, quàm ſimplex & vnicum,
& tamen in iure canonico non reperitur maior pœ-
na, quàm ipſa depoſitio, niſi ſit ipſa degradatio, &
curiæ ſeculari traditio: ergo illa pœna debet impo-
ni pro ipſo homicidio, qualificato vel duplicato,
aliâs non imponerentur maiores pœnæ maioribus
delictis, vt fieri debet ſecundum præmiſſa.
7 Item, ſecunda ratio eſt, † quia illa pœna degrada-
tionis, & curiæ ſeculari traditionis fit pro minoribus
delictis, quàm ſit homicidium qualificatum, ſcilicet
propter coniurationẽ & cõtumeliã factam epiſcopo
& propter falſificationẽ literarum apoſtolicarum, vt
dictum eſt ſuprà. Ergo à fortiori debet imponi in ho
micidio qualificato. Nec in hoc fit extẽſio de caſu ad
caſum. ſed tacitè videtur cautũ, idem eſſe in aliis gra-
uioribus non expreſsè nominatis, vt dicit gloſſ. in c. j.
de temp. ordi. lib. vj. Et ſic non obſtat regula, odia re-
8 ſtringi de regu. iur. Item tertia ratio, † quia in iu-
re ciuili contra tales committentes homicidia quali-
ficata, vt dicitur in exemplis ſuprà poſitis, imponun-
tur grauiſsimæ pœnæ, quia aliquando comburuntur
aliquando per fruſta diuiduntur, aliquando beſtiis
traduntur: vt in l. capitalium. ff. de pœnis. & l. iij. §.
legis Corneliæ. ff. ad legem Cornel. de Sicar. & l. pœ-
na parricidij. ff. ad legem Pompeiã, de parricid. Ergo
non eſt dicendũ quòd in illis caſibus ſufficiat depoſi-
tio & incarceratio quo ad clericum, vbi fortè laicus
ſocius eiuſdem criminis combureretur, vel per fruſta
ſcinderetur, &c. imò eſſet abſurdum ponere tantam
diſsimilitudinem inter clericum, & laicum.
Item adducunt pro noua doctrina, quòd in omni-
bus prædictis atrociſsimis delictis in quibus de iure
ciuili imponuntur dictę ſæuiſsimæ pœnę, debeat cle-
ricus degradari, & curiæ ſeculari tradi, cùm in iure
canonico non reperiantur ſimiles, nec æquipollen-
tes pœnæ. Et pro hoc etiam allegant rationem poſi-
tam in dicto cap. cùm non ab homine. nam dicitur
ibi, quòd in caſu illius capit. clericus, relinquetur iu-
9 dici ſeculari, ex eo quia † eccleſia non habet vltra
quid faciat. Ergo idem eſt in dictis atrociſsimis deli-
ctis, cùm, quo ad illa, eccleſia non habeat quid faciat,
id eſt, non habet pœnam condignam.
Item, pariter allegant ad idem cap. j. de homicid.

ibi

ibi cùm dicit, Si quis per industriàm occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo euellas eum, vt moriatur, &c. Et dicunt, quòd per illum textũ disponitur, quòd homicida voluntarius, & studiosus debet ab altari euelli, ita vt moriatur. Nam per illud verbũ euellas, debet intelligi de clerico homicida: nam propriè ipse debet euelli ab altari, cui seruit, & non laicus, qui nõ seruit nec affixus est, ergo non potest euelli: quia priuatio præsupponit habitũ. l.decem.de verborum oblig.& c.ad dissoluendum.de desponsa.impuber. Nec obstat, quòd ecclesia non imponit pœnam mortis corporalis, &c. Nam respondetur, quòd lex Exodi canonizata in dicto cap.j.non dirigitur prælato ecclesiastico. Sed dicitur impersonaliter moriatur, & intelligitur per ministrum iustitiæ secularis. Sed verbum euellas bene dirigitur prælato ecclesiastico: id est, amoueas, seu degrades.

Item, & hanc lectu. tenet ipse Panormit. in dicto cap.j.& sequitur ibi Ioan.de Anania. [Adde quòd duo sunt genera degradationum nempe verbalis, & actualis.c.degradatio.de pœn.lib.vj.& de forma huius vide ibidem] Item, secundò pro dicta secunda opinione allegãt Pan. & de Anchara. text.in cap.j.de homicid.lib.vj.vbi habetur, quòd occidentes per assasinamentum nedum priuantur omni ordine, officio, & dignitate, sed etiã permittuntur occidi, à quocunq; etiam sine alia degradatione. secundum Dominicum de sancto Geminiano, ibidem: ergo non est verisimile, quòd ecclesia velit retinere in suo foro dictos grauissimè delinquentes, de quibus suprà.

Item, allegant & tertiò text. in capit. nouimus. de verborum significatio. vbi loquendo de crimine falsi dicitur, quòd si propter illud crimen vel aliud flagitium graue, non solùm damnabile, sed etiam damnandum clericus fuerit degradatus, tanquam exutus priuilegio clericali. seculari foro per consequentiam applicetur. Et sic ibi quo ad degradationem non se restringit ad crimen falsi vel aliud certum: imò videtur dare regulam generalem, quòd fiat degradatio, quando crimen est damnabile & damnosum, vt quia est grauissimum in se & damnosum quo ad exemplũ aliorum. Si enim intelligeretur solùm de crimine falsi, ille text. esset superfluus: nec potest intelligi de incorrigibili, cùm crimen falsi & aliud damnabile, & damnosum indicantur ibi à pari quo ad degradationem: sed in crimine falsi non requiritur incorrigibilitas. Ergo illud crimen damnabile, & damnosum non intelligitur de incorrigibili.

Item, & hunc intellectum ad dictum capit. tenet etiam ipse Panormitan. in dicto capit. nouimus. ibi cùm dicit, Nota tertiò text. valde singularem probantem, quòd pro delicto valde graui, & pernicioso exemplo, debet fieri degradatio actualis: & videtur ista litera apertè reprobare communem theoricã glossarum dicentium speciale in tribus criminibus, vt clericus tradatur curiæ seculari. Sed in aliis requiritur incorrigibilitas, vt notatur in capitul.ad abolendam de hæret. Nam hæc litera videtur innuere, & dare regulam, vt citra incorrigibilitatem possit fieri traditio pro delicto valde graui & damnoso, & vide quòd plenè dixi in cap. at si clerici. & cap. cùm non ab homine.de iudic.

Item, & in eadem sententia videtur Innocen.in dicto cap. nouimus.ibi, cùm protulit verba sequentia: Nota, quòd pro quolibet crimine, dũmodò sit damnabile, & damnosum, potest aliquis tradi curiæ seculari.

Item, & dictam secundam principalem opinionem sequitur Angel.in tractatu de malefi. in verbo caput à spatulis. Et dicit, quòd ita vidit seruari Ferrariæ in raptore, & adulterante quandam mulierem. Alleg.l. si adulterium cum incestu. ff.de adulter. idem & clarius sequitur.ibi Augustin. Ariminñ. in additio. & dicit, quòd ita tenet Bald. in dicto cap. at si clerici. & in repetitione l.cunctos populos.de summa Trinita.

Item.idem tenet Panormit.in capit.j. de his qui fil. occid. vbi loquendo de pœna patricidij, id est, de pœna illius, qui occidit parentem vel filium, ponit verba sequentia: vnde concluderẽ, quòd aut laicus commisit hoc crimen, & est suppositus temporali iurisdictioni ecclesiæ, & tunc mandabit prælatus ecclesiasticus iustitiam facere: in cap.fin. ne cleri.vel monachi. lib.vj.& puto, quòd talis punitur pœna legali: quia de iure canonico non reperitur pœna talibus imposita. Ergo recurrendum est ad ius ciuile, vt in cap.j.de noui operis nuntia. Aut est clericus. & tunc existimo etiam, quòd deponi debeat, & sine alia incorrigibilitate tradi curiæ seculari. Nam si pro simplici homicidio fit depositio, & detrusio in monasterium, vt in cap.cum nõ ab homine.de iudic. iuncto cap. tuæ.de pœnis. debet pro isto homicidio qualificato imponi grauior pœna: Sed grauior prædicta non inuenitur. Ergo cum non habeat ecclesia vlterà quid faciat, relinquit cum iudici seculari, argument.prælleg. capit. cùm non ab homine. Et hoc quando dolosè & appẽsatè interfecit parentem vel filium, &c.

Item, idem sentit Panormit.in dicto cap.j. de homicid.ibi cùm dicit: secundò principaliter potest intelligi in clerico, qui propriè euellitur ab altari, cùm ipse non sit affixus & obligatus altari, & potest intelligi hodie dupliciter. Primò de depositione, quæ est mors ciuilis. Secundò de morte naturali, vt quando homicidium est ita qualificatum, vt non videatur sufficere ipsa depositio: tunc enim debet depotũ, & tradi curiæ seculari, vt moriatur, vt dixi in capit. j. de his qui fil.occi.& plenè in cap.at si clerici.de iudi.vbi allego istum text.pro concordia. & capit.nouimus. de verborum signific.&c. Et in eadem opinione est ipse Panormit.in cap.ad abolendam.de hæreticis.

Item, Ioan.de Anan.refert, & ad vnguem sequitur ipsum Panormit.in dicto capit.j. de his qui fil.occid.& capit.j. de homicid. Et dicit, quòd cùm dictum cap. loquatur de morte, & mors dicatur multis modis, quia aliqua naturalis, aliqua est ciuilis, in dubio mors intelligitur de naturali, per l.ex ea parte. §. in insulam.ff.de verborum oblig.cap. susceptum. de rescript. libro vj. Non quòd illa mors imponatur per episcopum, sed per iudicem secularem. Et ad c.cùm non ab homine.de iudic. vbi dicitur, quòd plura requiruntur antè quàm clericus puniatur morte naturali: respondet, quòd ibi loquitur de homicidio simplici: sed dictum capit.j. de homicid. loquitur de homicidio proditoriè commisso ex eo, quia dicit text. per insidias, & per industriam inferẽs, quòd per hoc resultat singularis limitatio ad dictum cap. cùm non ab homine. Et sic non obstat.

Item, tenendo hanc secundam opinionem nõ ob-
10 stat, si dicatur, † quòd iura canonica loquẽtia de morte debent intelligi de excommunicatione, per capit. per venerabilem.qui fil. sint legit. Nam illud procedit quando mors est imponenda per iudicem ecclesiasticum, qui non potest imponere ipsam mortem naturalem.per cap.sententiam.ne cleri.vel mona.& cap.clericum.eodem titul.& per cap.ex his. de excessi.præla. & c.illud.xiij. quæst.iiij. secùs est, quando ipsa mors

venit

venit imponenda per iudicem secularem, vt est in casu dicto c.j.de homicid.vt superius fuit declaratum.

Item,& licet plures aliæ Lecturæ ponantur ad c. j. quas nimis longum esset recitare, tamen Panorm. & Ioan.de Ana.tenent expressè dictam lecturam, videlicet quòd si homicidium est qualificatum, clericus euellitur ab altari, id est, degradatur, & traditur curiæ seculari,secundum dictam secundam opinionem.

Item, & pro eadem secunda opinio. Barbat. in dicto capit. at si clerici.adducit sequentia dicta doctorum & gloss. Et primò dictum Bald. in capitul.at si clerici.de iudic. vbi dicit expressè, quòd clericus deponitur,& non proceditur ad aliã pœnam nisi enormitas criminis aliud indicaret. Et sic videtur sentire, quòd propter enormitatem criminis procedendum sit ad aliam pœnam depositione maiorem, quæ non reperitur nisi degradatio, & curiæ seculari traditio. Ergo videtur sentire, quòd ipsa degradatio veniet imponenda pro enormi crimine: ad idem adducit etiam dictum Innocent.in cap. qualiter de accus. vbi dicit, quòd in casu in quo de iure ciuili imponeretur pœna homicidij, de iure canonico esset degradatio. Et licet Panormita.in dicto cap.at si clerici. videatur illud dictum reprehendere, tamen ipse Barba.ibi dicit illud posse saluari in homicidio qualificato, vt in parricidio & similibus, addens ipse Barba. quòd ipse allegat pro hac secunda opin. vltra alios dictum singulare Innocen.quod omnes sequuntur, in cap.j.de constit.vbi dicit, quòd propter horrendum delictum potest iudex transgredi leges, & imponere pœnam sæuiorem,quàm imponatur à lege: ideo in proposito nõ est mirum,si episcopus ex se possit degradare clericum parricidam, qui episcopum vel sacerdotem occidit, dicens quòd pro certo nõ poterit adduci accommodatius dictum. Allegat etiam cap. mulier.xv. quæstio.j. vbi propter horrendum scelus comburitur animal brutum,& sic alteratur iuris dispositio in animali bruto.Ergo multo fortius alterabitur in clerico propter horrendum crimen. Adducit pariter ad idem text.pro singulari in l.per omnes. C.de defenso.ciui. vbi non datur aduocatus facienti scelus horrendum. Si ergo non datur defensio:ergo multò fortius degradabitur,& tradetur iudici seculari. iungens. l.final. §. huiusmodi. C.de mo.mul.& gloss.singularem in l. ij. ff.arb.fur.cæsa.quæ voluit, quòd detur bestiis ad comedendum quis propter horrendum crimẽ, subdens illud, quod notat Bald.in l.prima.C.de delic.defunc. vbi dicit, quòd in vana gloriantur,vt non possint loqui.& gloss.singularis institut. de hære. quæ ab intestat.defe.§.per contrarium. quæ dicit condemnantur post mortem.& l. prouinciarum. C. de feriis. vbi puniuntur diebus feriatis. Addens talem rationem, accidens adueniens enti, illud qualificat, & reducit ad diuersam speciem. Ista est gloss. singularis in capit. statutum. iuncto cap. licet canon. de electio. libr.vj.
11 Vbi dicitur, † quòd dispositio cap. licet canon. loquens de ecclesia parochiali, non habet locum in ecclesia parochiali collegiata. Ideo dicit Aegidius in
12 procœmio Gregoriano, quòd † statutum loquens de scholari non vendicat sibi locum in rectore, qui etiam scholaris est, propter illud accidens rectoriatus. ergo iura canonica loquentia de simplici homicidio non habent locum in homicidio qualificato, vt est parricidium, & similia. Eodem modo iura loquentia de furto non habent locum in furto qualificato, vt est robaria stratæ. Ita dicit ipse Barba.pro corroboratione dictæ secundæ opin. & exinde dicit, quòd non reperit meliorem tex.de corpore iuris probantem opinio.de Ancharan.& Abba.quàm text. in cap.nouimus.de verborum significatio.

Item, & hanc secundam opinio. videtur tenere Felyn. in dicto cap.at si clerici. saltem tacitè. Nam recitat dictas ambas opinio.& post illarum recitationem ponit verba sequentia. Opinionem tamen Petri de Ancharan.& Abba.tenet idem Petrus in repetitio. regulæ ca.de regulis iuris,libro vj. columna lav. versic.xia.quæro.Et in disputatione sua, laicus quidam propter homicidium. columna avj. & Abbas in cap. primo.de his qui fil.occid.& Ioan. de Anan. in cap.j. de homicid.& Abbas in cap. tuæ.de pœnis.

Item, & sic ex dictis suis verbis apparet, quòd ipse Felyn. tacitè approbat dictam secundam opinio. Tum primò ex eo, quia pro illa addunt concordantias, & corroborationes. Tum ex eo, quia illam secundam ponit vltimò. Et sic videtur ex hoc illam approbare, sicut in simili dicitur de gloss. ponente plures opiniones, nullam illarum expressè approbando. Nam tacitè intelligitur approbare vltimam, vt dicit Bald.in authent. ex testamento. C. de collat. per not.in gloss.fin.l.qui filium.in fin.ff.ad S.C.Trebellian. melius. in l. si idem. §. finali in fin. ff. de iurisdictione omnium iudicum. Socinus in tractatu Fallentiarum.

Item, sed non obstantibus pluribus dictis superius per Barba.recitatis,ipse Barb. tenet primam opinio. dicens, quòd in re tam periculosa non videtur sibi recedendum ab opinio. glossarum propter dicta de Anchara.& Panormit.& Bald.& sequacium: quia debemus inhærere glossis, vt Bononienses carocio, vt est gloss.singularis in l.omnis diffinitio.ff.de regulis iuris. Et idem tenet Salicet. in l. traditionibus. C. de pact.& ideo dixit idem Salicet.in l.ij. C.de senten. quæ sine certa quant. *che non sa caluacare, tegua se à l'arsono. Ita debet facere iudex, tenendo se à la glossa.*

Et pro ista parte adducit ipse Barbat. duodecim rationes, & respondet ad rationes positas, per Ancharan. & Panormitan. & finaliter ponit verba sequentia. Et per consequens malè & pessimè faciunt hodie episcopi degradando clericum, & tradendo eum curiæ seculari, &c. Et dicit, quòd hanc partem tenet ibidem Franc.de Aret.

Item pariter, licet Felyn. in cap.primo. de homicidio.referat ad longum opinio.de Ancharan.& Panormit.& pro illa secunda adducat concor. inferens, quòd secundum eos non est mirum,si non expectata incorrigibilitate deuenitur ad traditionem curiæ secularis contra cap.cùm nõ ab homine. quia loquitur de homicidio simplici, nõ qualificato, puta proditorio vel valde scãdaloso, quia omni iustitiæ repugnat quòd vbi laicus punitur supplicio atrocissimo, clerico sufficiat carcer, à quo sæpe fuga accipitur, &c. Attamen subdit idem Fely.quòd ipse non tenet illud pro constanti: quia cap. tuæ. de pœnis. pro magnis sceleribus contentatur perpetuo carcere,&c.

Item, quanuis etiam Philippus Decius in dicto capitulo, at si clerici. referat dictam opinionem de Ancharan. & Panormitanus in contrariam opinionem. Francisc. de Areti. & Andreæ Sicul. id est Barbat. & contra responsiones, & impugnationes eorundem de Areti. & Andreæ Barbat. saluet aliquas rationes, quas ponunt de Ancharan. & Panormitan. Et subdat, quòd eorum opinio habet maximam æquitatem, vt videlicet crimina puniantur debita pœna, & ita dicat vidisse seruari Florentiæ.

Attamen

Attamen exinde sentit,q alis opinio, quam sequitur
de Aret. videtur esse verior, pro qua dicit,q Barbat.
adducit plura,quę sunt leuia.Sed dicit ipse Philippus,
quòd probatur per dictū c.cùm non ab homine.quia
ibi loquitur de atrocissimo delicto. Et tamē ibi requi
ritur incorrigibilitas, antequam Clericus relinquatur
curiæ seculari.

Item,& per consequens remanet quęstio perplexa,
an dictus presbyter in nostro casu debeat degradari
iuxta secundam opinionem:vel sufficiat, quòd depo-
natur, & intrudatur in arctum monasterium, iuxta
primam opinionem.Item,sed antequam ego descen-
dam ad aliquam earundem opinionum,intēdo discu
tere qualificationes ipsius homicidij, de quo agitur.
Nam si bene percipio, per discutionem & examina-
tionem earundem qualificationum,informabitur ani
mus iudicantium:imò videtur iure cautū,quòd ne iu-
dicium possit fieri duriùs vel remissiùs, quàm ipsum
delictum deposcit.ante omnia pensandæ sunt qualifi
cationes,& circumstantiæ delictorum, illis perpen-
sis est pœna statuenda, prout ipsum delictum expo-
stulat.Ad hoc facit l.respiciendū.ff.de pœnis.ibi,cùm
dicit: respiciendum est iudicanti, ne quid aut durius,
aut remissius constituat,quàm causa deposcit: nec e-
nim aut seueritatis, aut clementiæ gloria affectanda
est,sed perpenso iudicio, prout quæque res postulat
statuendum est.Ad idem facit doctrina Innocent. in
c.cùm speciali.de appellatio.de qua meminit Panor-
mita.in ca.j.de constitut.quæ habet,quòd iudices pos
sunt interpretari iura in causis coram se vertentibus:
quod intelligerem,consideratis qualitatibus ipsarum
causarum.

Item, ad demonstrandum, quòd dictum homici-
dium habet plures qualificationes, & circumstantias
aggrauantes ipsum,præmitto illa, quæ habentur in l.
prætor edixit.§.fina.cum l.sequenti.& in l.item apud
Labeonem.§. quod ait prætor. & in l.sed si vnius.§.
quædam.ff.de iniur.& latiùs in l.aut facta.§.sed hæc
quatuor genera.ff.de pœnis. ex quibus legibus colli-
13 gitur,q † atrocitas vel grauitas, vel etiam impunitas
delictorum cognoscitur ex septem.Primò ex causa,se
cundò ex persona,tertiò ex loco, quartò ex tempore,
quintò ex qualitate, sextò ex quantitate, septimò ex
euentu.Et intendo ponere causam vltimo loco,& ex-
pedire cetera per ordinem.

14 Et primò dicerem, quòd dictum † homicidium,
de quo agitur,plurimùm aggrauatur ea persona inter
fecti propter tres rationes.Prima,ex eo quia erat reli-
giosus professus religionis sancti Ioannis Hierosoly-
mitani,quæ est religio approbata,& habet multa pri
uilegia,vt colligitur ex capitulo,porro.de priuilegiis.
quæ papa mandat seruari in cap.dilecti. eodem titul.
& illis religiosis dat priuilegium se faciendi absolue-
re,quod habent canonici regulares vel monachi, vt
habetur in capitul.canonica.de sententia excommu-
15 nicatio. Et quia † religiosi professi,& constituti in sa-
cris ordinibus æquiparantur,vt est textus in capi.j.de
voto.libro vj.Et ita firmat ibi gloss.& Ioan. de Ana.
in capitul.j.de his qui filios occi.& in capitul.tuæ.de
aposta. Ergo dictum homicidium est ita graue, si-
cut si clericus in sacris constitutus fuisset occisus.
Pro hoc facit l.atrocem. C.de iniuriis vbi dicitur,
quòd iniuria aggrauatur ex eo,quòd infertur portan-
ti habitum suum. Ita firmat ibi Baldus.& ne de hoc
dubitetur habeo textum ad manum in can.qui occi-
derit.xvij.quæstion.iiij.ibi, qui occiderit monachum
vel clericum.

Item & si dicatur,quòd religiosi sancti Ioannis ori
ginaliter vocabantur hospitalarij sancti Ioannis Hie
rosolymitani,vt videtur dici in c.tuarum.de priuileg.
respondetur, quòd etiam ipsi hospitalarij erant reli-
giosi. Et quicquid esset de eorum statu,tamen illud
16 etiam verum est,quòd † ipsi hospitalarij & templarij,
& similes gaudent priuilegiis clericorum, vt est text.
& ibi glo.expressa in canon.quisquis. xvij.quæst. iiij.
quæ alleg.canon.vt lex.xxvij.quæstio.j. & can. illud.
xj.quæstio.j.& ca.parochianos. de sententia excom.
Et per consequens homicidiū religiosi prædicti gra-
uatur,sicut grauaretur,si clericus etiam in sacris ordi
nibus esset interfectus.

Secunda causa aggrauationis est ex eo, quia dictus
interfectus nedum erat religiosus simplex. Sed erat
etiam constitutus in officio,& administratione, cùm
esset cōmendatarius de Albiassio, & aliàs reuera erat
diues & potens,& valde honestus,& non erat homo
simplicis nec vilis conditionis:& quòd ex hoc homi-
cidiū aggrauetur,probatur in l.Gracchus.C.de adul-
17 ter.vbi dicitur,q † occidēs adulterum vilis,& simpli-
cis conditionis,non punitur:sed bene occidens adul-
terum honestæ conditionis.Ad idem facit l.si adulte
rium.§.imperatores.ff.eod.tit.

Tertia causa aggrauationis est ex eo, quia ipse in-
terfectus,fuerat etiam per longos annos largus bene-
factor erga interficiētem:cùm resultet probatum per
magnam partem septem annorum seu circa, interfe-
ctus dederat interfectori refectiones & consilia mul-
ta,& alias fecerat sibi gratuitates,quas continuauit e-
tiam die homicidij consolādo eum interfectorem in
suis querimoniis,& multas, & vberrimas oblationes
sibi faciendo, & etiam eidem fingenti se languidum
escas suis manibus parando: & per consequēs debuit
pro dictis beneficiis bona,non mala recipere,per ca.
relatum.de testament.pro hoc l.sed si lege.§.consu-
luit.de petitio.hæredita.Ad idem can.illud.viij.quæ-
stio.ij.Ex quibus omnibus colligitur illud vulgatum,
18 quòd † benefacientibus debet reddi bonum & non
malum.

19 Item, † pariter grauatur dictum homicidiū ex par-
te interficientis etiā ex tribus causis.Prima,ex eo quia
erat sacerdos,& sic eius officium erat multis prodes-
se,& nulli nocere,vt est text.in ca.j.de postul. & non
debuit esse ferus,& inhumanus: sed in mansuetudine
clericali permanere,vt eleganter dicit Panor.in capi.
primo.de cleri.percusso.& facit c.j.& can.episcopus.
xlv.distinct.& c.clericis.ne cle.vel mona.vbi habetur,
quòd presbyteri non debent cōdemnare ad mortem
etiam in casu,in quo de iure pœna mortis habet lo-
cum,ergo minus debent homicidium iniuriosum, &
prohibitum facere.

Secunda causa est ex eo, quia ipse interficiens erat
familiaris ipsius interfecti,vt patet per prędicta:& de
tali dicit glo.in l.j.ff.ad Sille.quòd nulla est efficacior
pestis ad nocendum,quàm familiaris inimicus.Et col
ligitur ibi ex ordine literæ, q grauius peccāt familia-
res occidentes patremfamilias,quàm extranei.

Tertia causa aggrauationis est ex eo, quia inter-
ficiens erat pater spiritualis, videlicet pater confes-
sionis interfecti. Et sic videtur commissum parrici-
20 dium saltem spirituale.† Super quo considero, quòd
pœna parricidij, habet locum, non solùm quando
filius occidit patrem, sed etiam contrà, quando pa-
ter occidit filium, vt habetur l.j.ff.ad legem Pompe.
de parri. Considero etiam, quòd pro parricidio est
introducta pœna sæuissimæ mortis, valde excedens

pœnam

pœnam ordinariam simplicis homicidij. Nã parrici-
da suitur culeo, id est, sacco corij, cum cane & vipera
ac simia, & gallo gallinaceo, & proiicitur in mare, vel
in amnem proximum: alioquin bestiis subiicitur: vt in
l. penul. ff. eo. Et etiam considero quòd prædicta iura
loquantur ad corticem literæ de occidẽtibus parentes
vel filios carnales. Et sic, quòd in illis aggrauetur ho-
micidium, & debetur maior pœna: tamen idem vide-
tur dicendum de filiis & parẽtibus spiritualibus. Pro
hoc facit elegans doctrina Panormita. in dicto capit.
21 at si clerici. vbi dicit expressè, † quòd sicut fornicatio
aggrauatur, & transit in aliam speciem criminis gra-
uiorem, quando committitur cum consanguinea car-
nali, per can. si quis clericus. lxxxj. distin. Ita etiam ag
grauatur si committatur cum filia spirituali, videlicet
cum ea, quam quis ad pœnitentiam recepit. xxx. q. j.
can. non debet. Et idem dicit esse de qualibet alia filia
spirituali. Item & nedum æquiparat ipse Panomit.
ibidem grauitatem incestus spiritualis & carnalis, vt
dictum est, sed etiam grauitatem adulterij spiritualis
& carnalis. Et sic si in præmissis est eadẽ grauitas pœ
22 næ, † & per cõsequens dicta grauissima pœna in no-
stro casu debetur pro dicto parricidio spirituali, sicut
deberetur pro parricidio carnali, saltem pœna parri-
cidij spiritualis aggrauatur vltra pœnam ordinariam
23 homicidij simplicis. Item, † pariter aggrauatur idem
homicidium ratione loci, etiam ex triplici causa. Pri-
ma, quia fuit commissum in domo religiosa, scilicet in
in commẽdataria, & etiam prope altare, in quibus lo-
cis iudicium sanguinis à iure permissum non posset
fieri per iudicem secularem, per c. sententiam. ne cle-
ri. vel monach. Ergo minus debuit fieri homicidium
iniuriosum, & à iure damnatum.

Secũda causa grauationis est ex eo, quia interfectus
erat in domo propriæ habitationis, vbi debuit habere
tutissimum refugium. l. plerique. ff. de in ius vocãdo.
hinc bellissimè dicit Bald. in l. j. ff. ad Silla. quod gra-
uius est homicidium quando quis occiditur in domo
propria, quàm si occideretur alibi.

Tertia causa grauationis est ratione loci vulnerũ,
quia non fuerunt illata vulnera in brachiis vel coxis,
vel tibiis: in quibus raro vulnera sunt lethalia, sed in
tergo & partibus pectoralibus, & circa cor vel iecur,
aut splenem, vbi cõmuniter vulnera sunt lethalia. Et
maximè quando intrant, vt in casu subiecto. Nam ex
hoc infertur, quòd habuit animum occidendi, atten-
to loco dictorum vulnerum.

Item, grauatur dictum homicidium ratione tempo
24 ris. † Nam dicit dicta l. aut facta. quòd tempus facit
discernere furem nocturnum à diurno. Et sic secundũ
hoc grauius peccat, & punitur delinquẽs de die, quàm
de nocte. Sicut grauius delinquit, & punitur fur mani
festus, quàm non manifestus. Sed in hoc non insisto:
quia siue nox siue dies grauent delictum, vtroque ca-
su homicidium prædictum aggrauatur. Cùm dictus
presbyter venerit de nocte ante diẽ & percusserit de
die, & pluribus præsentibus.

Item, quia dictum est, etiam in talibus consideran-
dum qualitatem. Id est, diem. ibi text. atrocitatem vel
leuitatem facti ex hac consideratione aggrauatur de-
lictum, quia nõ posset reperiri maior atrocitas, quàm
illa, ex qua sequuta est mors, quæ est vltimum terri-
bilium, vt dicit Bal. in tract. schismatis.

Item, quo ad quantitatẽ, quæ vt dicit dicta lex dis-
25 cernit furem ab abigeo. † Et sic videtur considerãdus
numerus ictuum. Et hoc considerando in nostro ca-
su homicidium aggrauatur cùm percutiens non fue-
rit cõtentus vno ictu: imò bina vice percussit per in-
teruallum & diuersis in locis: & non cõtentus de per-
cussionibus, addebat verba maligna, dicẽdo, *se bãgnis, ie meurs*, & dicendo hoc, *ie te tueray*.

26 Item, † grauatur ratione euẽtus, saltem ex eo, quod
euenire potuit, quia non stetit per ipsum percutientẽ,
quòd ipse religiosus nõ decesserit statim illatis dictis
ictibus. Et sic, quòd non occiderit nedum corpus sed
etiam animam, quia dicit Barba. in d. c. at si clerici. ꝙ
illi, qui occidũtur, nisi misericordia diuina aliter pro-
uideat, solent occidi quo ad corpus & animam, ex eo
quia decedunt sine confessione: & periculũ est, quòd
grauati ex infirmitate corporis non possint habere
contritionem debitã. Et pariter grauatur ex alio euẽ-
tu, scilicet mali exempli, vt dicetur.

27 Item, † Et nunc reuertor ad causam, quæ primo lo
co dicebatur consideranda. vnde dicit dicta lex cõsi-
derãdum esse, si causa percutiẽdi est iusta vel iniusta,
tollit vel attenuat pœnã, sed causa iusta aggrauat. Et
primò ad demonstrãdum, quòd non interuenit causa
iusta, considero, ꝙ plures sunt causæ iustæ, ex quibus
pœna homicidij vel alterius percussionis remittitur
in toto, vel in tanto. Et inter alias deducam tres plus-
quàm succinctè. Prima est quando quis non potest
mortem propriam aliter euadere, nisi occidat aduer-
sarium, vt clementi. j. de homici. & ratio est: quia vim
vi repellere licet. l. j. C. vnde vi. & l. vt vim. ff. de iustit.
& iure. Sed iste casus cessat in materia præsenti.

28 Secunda † causa est quãdo occidens mouetur iusto
dolore, vt est quando interfecit adulterum repertum
cum vxore vel filia: quia tunc pœna in totum tollitur,
vel saltem minuitur ratione iusti doloris, vt habetur
in l. si adulteriũ. §. imperatores. ff. de adulte. & l. Grac
chus. C. eodem tit. Et idem esset de alio iusto dolore.
Sed in nostro casu nullus iustus dolor interuenit, vt
de se patet: ergo &c.

29 Tertia † causa tollendi vel minuendi pœnam deli-
cti est, quando percutiẽs fuit prouocatus, & irritatus
ad iram per percussum verbo vel facto, vt solet fieri
in rixa vel cõtentione. Vnde Spe. in tit. de accus. in §.
j. in verbo, quid si te vocaui, ponit talẽ casum, ꝙ si e-
go te prouocaui dicto vel facto ad iram, & sic tu ira-
tus mihi verbo vel facto iniuriaris, tu non debes pro-
pter iniuriam mihi factã condemnari. Et dat rationẽ,
30 † quia quod calore iracundiæ fit, non imputatur, id
est, calumniæ vitio caret, vt in can. si quis iratus. §. ij.
quæstio. iij. Et pro hoc dicto est casus in l. si ex plagis.
§. tabernarius. ff. ad legem Aquil. vbi habetur, ꝙ ille
est puniendus, qui fuit initium rixæ: quod ego intelli
gerem dummodo procedat cum moderatione incul-
patæ tutelæ. Attamen Panor. in ca. j. de iniur. non ad-
mittit in totum illud dictum Speculat. videlicet vt in
totum tollatur pœna. Sed bene fatetur, ꝙ prouocatus
minus puniretur.

Item, sed applicando ad nostrum casum siue pro-
uocatus, & irritatus excusetur à toto vel à tanto. Ta-
men illud verum est, ꝙ etiam ille casus nõ potest ex-
cusare ipsum presbyterum in nostro casu, cùm nulla
fuisset sibi facta iniuria. nec verbo, nec facto: imò in-
terfectus bonis oblationibus, & consolationibus vsus
fuerat apud eundem. Et quod magis est, fuit percussus
dum parabat percutienti refectionẽ: per quæ ostendi-
tur, ꝙ ipse interficiens nullam habebat causam iustã,
nec occasionem interficiendi dictum religiosum, nec
etiam sibi nocendi verbo, nec facto. Et sic superest, ꝙ
dictum homicidium fuit sine causa iusta commissum.
31 Item, sed bene econtrà † reperiuntur plures causæ
sibi

sibi admixtæ, propter quas dictum homicidium fuit
iniustum, & aggrauatur plurimum. Et inter alias re-
feram breuiter tres, in quibus iunctis præmissis & se-
quentibus intendo fundare meam opinionem, plus
quàm debilem. Prima causa est, damnabilia ingrati-
tudo. Secunda, horrenda proditio. Tertia, damnosa
eaempli pernicies. Et veniendo ad primam causam
32 præmitto, quòd † ingratitudo committitur multia
modis: & inter alios est, quando redditur malum
pro bono: vt expresse dicit sanctua Thomas secunda
secundæ quæstio. cvj. & est text. in volumine aureo.
xaiij. quæstio. iiij. in cap. sex differentiæ. ibi cùm dicit
reddere malum pro bonis: vt dicitur ibi, quòd hoc
pertinet ad malos homines, & hoc casu est peccatum
mortale, vt dicit sanctua Thom. ibi suprà.

Item, & quòd ipse presbyter, de quo agitur, red-
diderit religioso interfecto malum pro bono, imò
mala pro bonis, patet, quia sicut in præcedentibna
tactum est primò ipse interfectua per multos annos
administrauerat victum ipsi interficiēti, aliásque plu-
res gratuitates fecerat, pro magna parte temporis.
Secundò in die commissi homicidij antedictis fecit
aperiri portam illi luctuosè clamanti, *mon segne, mon
segne fazés m'oubri, que iou son mort*: & dedit aditum
vsque ad proprium lectum, & consequenter ipsum
querimoniaa exponentem de eo, quod dubitabat ci-
tari vel capi ad causam ingrauidationis mulieris, ĩ-
dem interfectus consolabatur eundem benignè, &
offerebat ire ad montem albauum, & fornire omnia.
Et tertiò ponens manum ad opua, volena proui-
dere langnori interficientis, parabat eĩ opera pro-
pria refectionem pro hoc se turbaos erga ignem:
sed idem presbyter pro dictis tribua beneficiis reddi-
dit, primò primum ictum lethalem in tergo. Secundò
verò verba malitiosa, dicēdo: *Iou lãguessi, iou son mort*.
Et tertiò secũdum ictũ lethalem in partibus pectora-
libus. Et sic apparet de dicta dãnabili ingratitudine.
33 Item, † & quòd ipsa ingratitudo dictum homi-
cidium aggrauet, patet manifestè ex odiosia pœnis
contra ingratos proditis. Et maximè contra illoa,
qui manus impias ingesserunt contra parentea vel a-
lios benefactores. Nam de iure Digestorum propter
ingratitudinem filiua degradatur à militia, per teat.
in l. j. iuncta glo. not. in verbo, indignus. ff. de obse. à
34 liberis & liberia præstan. Et † pariter de iure Co-
dicis reuocatur donatio propter ingratitudinem in
l. j. & fi. C. de reuocan. dona. in cap. fin. de dona. Et pa
riter reducitur libertus priuati in seruitutem in l. ij. C.
de libe. & eorum libe. Et ita firmat ibi Bald. & con-
cor. cviij. discussio. xij. quæst. ij. vbi idem fit in liberto
ecclesiæ, vt de iure nouissimo propter ingratitudinē
pater potest exhæredare filium in authent. vt cùm de
appel. cog. §. causas. colla. viij. & notatur in cap. Q.uin
taualis. de iureiur. & propter ingratitudinem com-
missam contra ecclesiam solùm in postulando con-
tra illam, perdit quis beneficium, quod habet in illa,
per dictum cap. fin. de postu. Si ergo propter ingrati-
tudinem quis punitur ita communiter per iura præ-
dicta, ergo oportet dicere, quòd propter admixtam
ingratitudinem in nostro casu aggrauatur homici-
35 dium, de quo agitur. Item, † secunda causa aggra-
nans idem homicidium est admixta proditio. Vnde
Butr. & Bald. in l. nemo. C. de summa Trinita. ex-
presse sentiunt, quòd delictum aggrauatur propter
admixtam proditionem, inferentes, q homicidium
commissum cũ veneno est grauiua, quàm illud quod
committitur sine veneno, ex eo quòd homicidium
cum veneno commissum habet admixtam proditio-
nem, vt in l. j. C. de malefi. & mathe. Et idem sequitur
Ioan. de Ana. in dicto c. j. de homici. Et in hoc casu di
cit, quòd potest saluari lectura glossæ ad illum tex.
36 posita, quæ vult, q † homicida fugiens ad ecclesiam
non debet gaudere immunitate. Nam hoc debet intel
ligi & saluari quando proditoriè commisit homici-
dium. Et pro hoc dicit facere text. ibi cum dicit per
industriam, id est, per insidiaa, hoc est quando cōmit
titur proditoriè, & ex proposito, & appēsatè. Ad præ
missa facit quod de proditoribus dicitur in c. cleri-
cus. xlvj. distin. ibi cùm dicit: clericua qui proditioni-
bua vacare deprehenditur, degradetur à beneficio.

Item, & quòd in nostro casu dictua presbyter pro
cesserit proditoriè, & ea proposito, & appensatè clarè
patet, cùm absque quacunq; rixa, & absq; verbis con
tentiosis, & comminatoriia præcedentibus nec inter-
uenientibus de parte retro venerit. Et suum benefa-
ctorem sibi tunc escas paranté lethaliter percusserit:
& exinde iterum ex interuallo ad aliã lethalem per-
cussionē similiter sine rixa, & sine minis processerit:
quod vt de se patet, est horrendum & damnabile.

Item, tertia causa aggrauandi dictum homicidium
est, vt prædicitur, damnosa exempli pernicies, id est,
exemplum perniciosum vitandum, quod insurge-
ret ex dicto homicidio, nisi sequeretur debita puni-
tio. Et quòd propter hoc aggrauatur ipsum homici-
dium, videtur tex. in l. aut facta. superiùs sæpe alleg.
in §. final. vbi habetur, quòd delictum est grauius pu-
niendum, quando ex illo potest oriri malum eaem-
plum pluribus personis, & dicit ibi notabiliter glo.
in verb. supplicia. q pœnę crescũt ex personis quorũ-
dam malefactorum, vt alij terreantur. alleg. l. famosi.
ff. ad legem Iuliam maiest. in fi. & l. iij. C. de epis. aud.
& l. pœnam. §. puniuntur. ff. de abie. ita dicit ipsa glo.

Item, ego adderem ad præmissa l. j. ff. de constitu.
prin. & instit. de iure natu. gen. & ciui. §. quod princi-
pi. In quibus iuribus dicitur, quòd princeps interdũ
imponit maiorem pœnam alicui, quàm mereatur. &
hoc facit vt dicit glo. vt pœna vnius sit metua multo-
rum, allegando ad hoc l. aut facta. in §. fin. cui con-
cordat l. j. C. ad legem Iuliam repetun. ibi cùm dicit,
cùm pœna vnius debeat esse metus multorum.

Item, ad præmissa facit text. qui cauillari non po-
test, & est clauis in præsenti materia, in d. c. nouimus.
de verborum signifi. ea quo colligitur, q pro crimi-
ne damnabili, & damnoso proceditur ad degradatio-
nem, & traditionem curiæ seculari. & dicit ibi Ioan.
And. crimen esse damnabile, id est, damnandum per
sententiam, & damnosum quo ad eaempli perniciem,
scilicet quia ea illo potest oriri malũ exemplum aliis:
ideo proceditur ibi ad degradationē, vt euitetur dicta
exēpli pnicies, & vt pœna vnius sit metus multorũ.

Item, & quia in nostro casu vtrunq; cōcurrit, quia
primò homicidium est damnabile, cùm habeat plus-
quàm duodecim qualificationes, ita ipsum aggrauan
tes, vt dici possit casus nouus, & inexcogitatus, id est,
nouum genus homicidij. Ita q nunquàm visum fuit
aliud tam damnabile, & tam execrabile: & maximè
nunquàm fuit visum nec auditum, quòd vnus sacer-
dos pater confessionis, & familiaris, & amicua ali-
cuiua honesti religiosi accesserit ad domum illius pro
habendo succursum & auxilium, & illo sibi concesso
& oblato, sine rixa & cōtentione, & sine minis præ-
cedētibus, à parte retro proditoriè ipsum religiosum
amicum, & filium confessionia escas sibi benignè pa-
rantem, lethaliter percusserit cũ gladio acuto supra
tergum

tergum fixo : & deinde ex interuallo, & in alia parte
domus, ſcilicet prope altare iterũ percuſsit ſupra ſto-
machum letaliter cum alio gladio, ſicut factum eſt in
noſtro caſu. Ergo idem homicidium eſt, plus quàm
damnabile, & pariter eſt damnoſum, id eſt, habet vi-
tandi exempli perniciẽ: nam poſſet trahi in pernicio-
ſam conſequentiam, & in malum exemplum. Ita ꝙ
poſſet quis eſſe in periculo mortis cũ amicis familia-
ribus, ſicut cum inimicis : imò maius eſſet periculum
cum amicis, quia ab inimicis quilibet præcauet : ſed
ab amicis, & familiaribus præcaueri non poteſt, nec
cõſueuit. Ideo videtur, ꝙ dicto presbytero debet im-
poni ad literã pœna dicti c. nouim⁹. vt ſi pœna rigida
illa impoſita faciat ceſſare, iuxta diſpoſitionem illius
cap. exempli pernicië. Id eſt, vt à cætero tales partes
confeſſionis amici, & domeſtici ac familiares, & alij
ſeruitores vel quicunque homines perterreant cõmit
tere ſimile facinus: & ne ex defectu debitæ pœnæ poſ
ſit ſuccedere malum exẽplum, per quod quis nõ ſit in
dómo propria cũ domeſticis ſecurus : & maximè vi-
deretur cõtra eundem presbyterum modo prædicto
procedendum, attentis aliis qualificationibus & iuris,
& facti rationibus ſuperius deductis, & inferius dedu
cẽdis ſimul iunctis. Item, nam habeo reſpectum ma-
gnũ ad alia quinque facinora tam ante q̃ poſt dictũ
homicidium p dictum presbyterum cõmiſſa, de quo-
rum pœna fuit etiam ſuperius facta quæſtio : ad quæ
deſcendo per ordinem. Item, quia dictum eſt ſuprà
quòd ſecundo ex proceſſu reſultat probatum, ꝙ ipſe
presbyter fuerat diffamatus, de quadã viguiera, quæ
iurauit ſolẽniter ab eodẽ presbytero ſe fuiſſe ingra-
uidatam, & ipſe cõfitetur illam pluriès carnaliter co-
gnouiſſe, & ſic videtur reſultare fornicatio notoria &
ſcandaloſa. Item, propterea de iure ipſe presbyter
pro illa veniret deponendus, vt dicit Gofredus in
ſumma de coha. cleri. & mulie. Et Pan. poſt dominum
Anchara. in cap. at ſi clerici. de iudi. per è. quàm ſit de
exceſ. prælat. & cap. ex parte ade. de teſtibus. Et graua
tur ipſa fornicatio propter ordinem presbyteratus
ipſius delati : imò dicit Panor. in dicto c. at ſi clerici.
quòd ſacerdos etiam cognoſcendo ſolutam, commit-
tit adulterium ſpirituale ratione ſui ordinis. Idem ſe-
quitur Paul. de Leza. in clemen. prima de offi. ordin.

Item, ad tertium dum dicitur, quòd ipſe presbyter
fecit conatus de ſe interficiendo, ieiunando, & aliàs:
dicerem, ꝙ licet ex quo conatus nõ habuerit effectũ,
non debet ſibi imponi pœna. Tamen poteſt notari
eius malitia, ac propoſitum occidendi alios, ex quo
ſe ipſum voluit occidere. Secundò notatur periculum
ſe interficiendi, ſi ſolùm condemnetur ad carceres.

Item ad quartum, quod verberauit Iauleriam ſibi
victum miniſtrantẽ: dicerẽ etiam, quòd ex hoc mon-
ſtratur malitia obſtinata ipſius delati. Primò in con-
tinuando ingratitudinẽ : quia ſicut fuit ingratus erga
interfectum, percutiendo ipſum refectionem ſibi pa-
rantem, ita fuit ingratus erga dictam Iauleriam per-
cutiendo illam ſibi cibos afferentem. Secundò, quia
in continuando verbera, aſſumit percutiones in con-
ſuetudinem. Et ſic magis puniendus, ſecundum do-
ctrinã Panor. in c. j. de cler. percuſſo. Item, ad quin-
37 tum, dum dicitur, †quòd inuocauit dæmones, dicerẽ
quòd in illo videtur committere hæreſim. Et maxi-
mè quia additur, quòd abnegauit Deum. Et ſic pro
hæreſi eſt degradandus, & curiæ ſeculari tradendus,
vt ſuperiùs fuit tactum, & eſt tex. in c. ad abolendam
& cap. penult. de hæret. in anti. Et licet idem delatus
abiurauerit ipſam hæreſim, reuocando iudicialiter
illas inuocationes dæmonum, tamẽ nihilominus venit
intrudendus in arctum monaſterium. Ita firmat Pa-
38 nor. in dicto c. penul. ibi dum dicit notanter, ꝙ † hæ-
reticus volens redire ad fidem non euadit, niſi pœnã
mortis : nam ad agendum pœnitentiam pro delicto
commiſſo, debet detrudi in perpetuum carcerem, &c.
Adderem, ꝙ illa abiuratio nõ videtur prodeſſe, cùm
non fuerit facta ſtatim, imò ex magno interuallo : &
etiam videtur facta metu pœnæ, & in his criminibus
non iuuat abiurantẽ, vt dicit text. & ibi Panor. in d. c.
ad abolendam. Item, ad ſextũ. dum dicitur, ꝙ idem
delatus abnegauit Deum & virginem Mariam, & ba-
ptiſmum, dicerem ꝙ illud non caret hæretica praui-
tate, & licet iudicialiter abiurauerit, deberet puniri
illo reſpectu. vt ſtatim dictum eſt. Item, & ſi dicatur,
quòd non ſit commiſſa hæreſis, ſaltem non poteſt ne
39 gari, ꝙ non ſit commiſſa †blaſphemia, quæ requirit
magnã pœnam: nam dicitur in authen. vt non luxur.
contra naturam. ꝙ eſt pœna capitalis: ſed de iure ca-
nonico eſt depoſitio ab eccleſiaſtico ordine, tex. in c.
ſi quis per capillum. xxij. q. j. Et Hoſtienſis in ſumma
dicit, ꝙ ſi clericus ſæpius hoc delictũ commiſit, debet
degradari, argu. cap. j. de cleri. venat. Et ſic quia ſæpe
illam blaſphemiam commiſit: ergo ex hoc capite de-
beret degradari. de iure verò diuino eſt mors, vt Leui
tici xxiiij. cap. ibi, qui blaſphemauerit nomen Domi-
ni, morte moriatur. Et gloſ. ſuper Pſal. lxviij. dicit, ꝙ
grauius peccat contemnens ſedentem in cœlo, quàm
qui crucifixit ambulãtem in terra. Et Bal. in l. ij. C. de
iureiur. verſi. modo reuoco, ꝙ iſti, qui faciũt ſacramẽ
ta ſcelerata, etiam ſi verũ dicunt, debẽt decapitari. per
40 Auth. vt non luxu. contra naturã, quia tale †iuramen-
tum eſt redactũ ad inſtar blaſphemię Dei. Et idẽ Bal.
in l. accuſationẽ. C. qui accu. poſſunt. ꝙ licet epiſcop⁹
dicatur legatus Dei, vt not. vij. q. j. c. ſicut iuris. & xij.
quæſt. j. c. fin. & c. quæritur. Et licet ſit iudex corporũ,
& animarum. xxxvj. diſtin. c. oportet. & xxij. q. j. cap.
quæritur, & xxiij. q. iiij. c. quid ergo. & quæſt. viij. cap.
conuenior. in vlti. glo. & c. pridem in glo. j. tamẽ non
poteſt facere pacem de maledictione Dei, vt notatur
xxxiij. q. viij. c. vt pridem. in gloſ. ergo argu. ff. quod
vi aut clam. l. prohibere. §. planè. & ff. de pact. l. cõtra
iuris. §. j. & ff. mãdati. l. ſi hominem. & ff. de verb. obli.
l. qui Romæ. §. Callimachus. & C. de epiſc. & cler. l. ſi
quis in hoc. Et ꝙ pœna non debeat remitti eis, qui
peccant contra Deum, habetur lxiij. diſtinctio. cau.
Salonitanæ. & xxiij. quæſtio. tertia. can. ſi ia qui.

Item, & per cõſequens deſcendendo ad meam opi
nionem proteſtando de me reducendo ad meliorem
partem dicerem, ꝙ in noſtro caſu homicidium eſt,
ita mirabiliter qualificatũ, ꝙ tenendo opinionem de
Anchar. & ſuorum ſequacium delatus venit degra-
dandus. Et moueor propter plura. Primò propterea,
quia proditoriè & appẽſatè, & ſine cauſa, & occaſio-
ne fuit commiſſum. Et ſic meretur degradationem,
per tex. in c. j. de homici. qui videtur pro caſu noſtro
factus. Secundò moueor. ex eo, quia habet vitandam
exempli perniciem, vt ſuperius demonſtratum eſt,
&c. Et ſic etiam meretur degradationem, per dictum
c. nouimus. Tertiò moueor propter quindecim quali
ficationes ſuperius deductas, ipſum homicidiũ aggra
uantes. Et maximè quia commiſſum eſt parricidium
ſpirituale, qui eſt caſus qualificatus, ſecũdum de An-
char. vbi ſuprà. Et quod magis eſt, quarto iſtud homi
cidiũ eſt grauius, quàm rapere bona eccleſiæ, in quo
caſu dicunt dicti doctores crimen eſſe qualificatum.
Moueor quintò, quia hic cõcurrunt tria alia grauiſ-

sima crimina requirẽtia depositionem. Et sic est etiã de casibus positis in exemplis de Ancha. imò est vnus casus requirens degradationem, secundum Hostien. vbi supra. Et sic ex quo sunt quatuor crimina atrocia: quorum quodlibet meretur depositionem: ergo vna depositio non esset sufficiens. Et per consequens propter dicta multiplicata atrocia crimina, debet procedi ad degradationem, secundum doctrinam traditam per ipsum de Ancha. & suos sequaces superius recitatam. Item, & pariter dicerem opinionem ipsius de Anch. in nostro casu esse tenẽdam, & non immeritò quia illam sequuntur plures alij Doctores, vt patet ex præmissis, videlicet Panor. Anania. Barth. Socinus, Ange. de malefi. Et clarius Augustinus ibi, in additio. & Felin. in d. c. at si cleri. & Philip. Decius dicit ibidem, quòd hæc opinio habet maximam æquitatem. Et pro illa facit dictum Bal. in c. at si clerici & dictũ Innoc. in c. qualiter de accusa. & c. nouimus. vt superiùs fuit deductum. Et hoc idem comprobatur per plures Doctores. & glos. & text. De quibus meminit Barb. in dicto ca p. at si clerici. Et per plures rationes ibi positas per ipsum de Anchar. & suos sequaces. Et sic non restaret nisi respondere ad opinionem contrariam, & ad motiua Doctotum illam tenentium.

Item, & primò, quia ipsa prima opinio fundatur in dicto c. cùm nõ ab homine. de iudi. & in c. tuæ. de pœnis. vbi colligitur, ꝙ pro homicidio non proceditur ad traditionem curiæ secularis, nisi data incorrigibilitate, &c. Respondetur breuiter, quòd ibi loquitur de homicidio simplici, & non qualificato, &c. Et ita dicunt debere limitari illud, c. cùm non ab homine. ipse de Anch. Panor. & de Ana. & alij sequaces, vt patet per superius deducta. Et sic non obstat opi. Doct. qui in dicto cap. cùm non ab homine. se fundant.

Item, sed ad id quod dictum est, ꝙ Barba. & Franc. de Aret. tenent primam opin. etiã in crimine qualificato, tradendo pro hoc duodecim motiua, &c. Et impugnando rationes ipsorum de Anch. Et Panor. &c. Respondetur primò, ꝙ secundum Philip. Decium ibidẽ illa motiua sunt leuia: & sic non obstant. Secundò respondetur secũdum eundem Philip. ꝙ rationes de Ancha. possunt saluari non obstantibus dictis impugnationibus. Et ipse Philip. easdem saluat. Et sic non obstant impugnationes prædictæ. Et ad hoc magis demonstrandum considero, ꝙ ipse Barba. dicit, vt superius fuit tactum, quòd dictum cap. nouimus, facit magis pro opin. de Ancha. quàm alius tex. de corpore iuris. Et tamen ipse respondet ad illum text. ꝙ loquitur in incorrigibili: cuius contrarium tenent ipse de Anchar. & Panor. vt superiùs fuit deductum in eorum rationibus. Et ita etiam tenẽt omnes cõmuniter. Et si bene ponderetur text. ille non potest intelligi, ꝙ loquatur de incorrigibili. Et sic iterum non obstat opinio Barb. cum cedat de directo cõtra, dictum tex. secundum præmissa. Item, sed in eo, quod ipse Philip. Decius addit ibi, ꝙ illa prima opinio videtur probari in c. cùm non ab homine. satis est responsum suprà, ꝙ illud capit. loquitur in homicidio simplici, & non in qualificato, vel duplicato. Et sic non obstat in nostro casu in quo sumus in homicidio qualificatissimo, & etiam sumus in casu, in quo homicida cõmisit alia crimina enormia. Et sic esset valde absurdũ ꝙ non puniretur, nisi ea pœna qua puniretur pro homicidio simpl. Sed in eo, quod ipse Philip. Decius dicit, ꝙ opin. de Anch. habet maximam æquitatem, vt crimina puniãtur debita pœna, certum est ꝙ hoc dictum facit pro eadem opin. de Anchar. & sic non obstat. Et respectu Feli. non potest dici, ꝙ teneat contra opi. de Ancha. imò videtur tenere illam in dicto cap. at si clerici. licet in dicto c. j. de homicid. dicat, ꝙ non teneat eam pro constanti. Et sic etiã nõ obstat. Et per consequens opinio de Anchar. remanet communior. & si non esset communior etiam videretur magis tenenda, quàm prima ea eo, quia fulcitur textibus, & rationibus euidentibus. Pro hoc facit dictum Panor. in c. j. de cõstit. post Hostiẽ. & Ioan. And. ibidem. vbi dicit, ꝙ recedẽdum ab opi. communi, si potest cõuinci probabilibus rationibus quod dicit esse perpetuò notandũ. Allegat tex. sing. in l. j. C. de vete. iure enucl. vbi habetur, ꝙ ex multitudine authorũ non est iudicandum, cùm possit vnius etiam deterioris sententia multos, & maiores in aliqua parte superare. Et sic nõ obstat prima opinio cõtraria. Sic dicerem salua vlteriori librorum reuolutione, & melius sentientis opinione Badeto. Adderẽ, quòd si videretur procedendum ad dictam degradationem, sententia degradationis esset ferenda per episcopum ordinariũ assistẽ-
41 tibus sibi aliis sex episcopis, tanquam iudicibus. †Sed realis executio, & realis degradatio posset fieri per ipsum solũ episcopum ordinariũ. Præmissa probãtur in c. degradatio. de pœnis. li. vj. Et ita formãt Io. And. Domi. de sancto Geminia. Phil. Fran. Anch. & cõmuniter omnes scribẽtes. Adderẽ vlteriùs, ꝙ licet posset argui, ꝙ cùm ipse delatus confessus fuisset dicta facinora ante productionẽ testium, & sic sponte: ergo mitius esset agendum cùm illo, per ea quæ habẽtur in c. de hoc. de simo. Attamẽ hoc nõ potest suffragari ipsi delato. Nam secundũ gl. ibidem cum sponte confesso mitiùs agitur. Sed non parcitur spõte cõfesso in iure, timore probationum: dicebat tamen Ouidius.

Non est confessis venia danda reis.

Et ibi Panor. dicit illã glo. esse singu. notandam, quia quotidie solet allegari, & addit idem notari per glo. xv. q. vlti. in summa. Sed ista est, ꝙ in nostro casu, cõfessio delati fuit facta timore probationum. quod sic probatur: quia subdit ibi Panor. ꝙ quis dicitur cõfiteri timore probationum, quãdo iam accersitus erat ad iudicium. secùs autem quando præcedente aliquo stimulo sponte iuit ad iudicium, & confessus est crimen, quia tunc hæc confessio dicitur omnino spontanea. Ita dicit ipse Panormita. Et sic cùm ipse delatus non accesserit sine aliquo stimulo ad iudicium, imò fuit accersitus, seu verius per realem captionẽ sui corporis adductus, ergo cõfessio per ipsum ibidẽ captũ & maximè informationibus præcedentibus forma censetur non spontanea, sed metu probationum processisse, & sic non releuat: imò eo modo quo forma est, videretur nocere cõfitenti, per l. obseruare. C. quorum appel. non admit. ibi dicitur, ꝙ confessus & conuictus non auditur appellans: & tamen certum est, ꝙ conuictus tantùm audiretur. Ergo &c. Sic iterum dicerem saluis quibus suprà. I. Badeto.

GVLIEL

GVLIELMI BENEDICTI QVAESTIO DE CANONICATV, IVRIS PONTIFICII STVDIOSIS ADMODVM VTILIS.

SVMMAE.

1 *Clausula motus proprij quomodo facit prouisionem praualere. & nu.15. & 16.*
2 *Motus proprius Papæ quid operetur in bullis.*
3 *Signatura priore loco expedita, an alteri preferatur. & nume.5.*
4 *Signatura simplex ante leuationem bullarum an aliquid operetur. & nu.18*
6 *Prioritas supplicationum probari potest per testes.*
7 *Priori loco scriptus præsumitur tempore prior.*
8 *Instrumentis duobus eodem die confectis illud prefertur quod est prius scriptum in protocollo.*
9 *Ordo scripturæ ordinem prælationis arguit.*
10 *Ordo quid.*
11 *Scriptura semper loquitur.*
12 *Confessio in scriptis extra iudicium facta æquiualet iudiciali quando in iudicio producitur.*
13 *Registrum Papæ quare fiat.*
14 *Retentiones fructuum sunt contra bonos mores.*
17 *Supplicationum in eodem libro scriptarum prioritas probatur ex ordine scripturæ.*
19 *Bullæ semper referuntur ad datam signaturæ.*
20 *Papa ius alteri quæsitum nec motu proprio tollere potest.*
21 *Subdelegatus non totam causam, sed vnum articulũ subdelegare potest.*

VIsis petiis mihi transmissis, videtur prima facie, magistrum Petrum de Puteo impetrantẽ, seu loco magistri Laurentij Algas Hispani queromimiam impetrantis subrogatum melius ius habere, quàm magistrum Petrum Alamandi defensorem, seu loco magistri Ludouici de Thesio defensoris etiam subrogatum. Nam licet ambo canonicatum, & cancellariam Caturcen. eadem die impetrauerint: tamẽ dict⁹ de Puteo debet in prærogatiua prę
1 lationis prior cẽseri: † cùm propter clausulam motus proprij, gratiã habere videtur pinguiorẽ, vt hodie videmus clarè decisum per regulã Cancellarię apostolicæ incip. Item voluit ꝙ de concurrẽtibus, &c.
2 † Posito enim, ꝙ de iure communi motus proprius Papæ non operetur, nisi quia tollit vitium subreptionis. c. si motu proprio de præben. lib vj. nec gratiam amplict quouis modo, vt dicit gl. fin. in clem. si Romanus. de præben. Facit glo. in clem. per literas. eodem tit. Illud intelligitur hodie secundum dictam regulam, ꝙ gratiam ampliat, vt alia comprehendat, quàm in literis gratiæ contenta. Sed bene extendit effectum gratiæ quo ad contenta in eadem. Et sic quo ad contenta in literis gratiæ, motus proprius extendere debet, vt prærogatiuam prælationis, data concurrentia operetur, vt clarè sonant verba dictæ regulæ apostolicæ.
3 Nec † obstare videtur, ꝙ dictus Alamandi defensor nititur probasse, ꝙ eius signatura seu dicti de Thesio cuius loco subrogatus est, fuit priore loco expedita, vt dicit apparere ex registro supplicationum signatarũ, in quo sua supplicatio per multa folia præcedit supplicationẽ dicti Algas, in cuius loco est dictus de Puteo. Quia ordo literalis attendi debet ex registro bullarum, & non ex registro supplicationũ: cùm sim-
4 plex signatura ante leuationem † bullarũ nihil opereť. Nam de gratia nihil doceri potest per signaturã, donec bullis cõfectis, vt plenè notatur super rub. de cõsti. & in l. j. C. de mand. prin. Nec etiam videtur audiẽdus dictus Alamãdi credẽs per testes probasse, se fuisse priorem in expeditione gratiæ suæ. Quoniam processus dictæ inquestæ multipliciter videtur nullus, & per consequens inquesta nulla. Tũ quia locumtenẽs Senatoris Romani, per dominum Auffreri principalem cõmissarium subrogatus, ab adiuncto nõ exigit iuramẽtum. Tum quia dictus locũtenens subrogatus cõmisit notario causæ receptionem iuramenti testiũ, quamuis ei soli absque alterius subrogatione inquesta esset cõmissa, & extractus à registris fiendus. Vnde cũ fecerit contra formam suæ commissionis, sequitur ꝙ nulliter processit. c. cùm dilecta de rescrip. & l. diligẽter. ff. mãd. Iũcto quòd ex processu inualido sequi non potest vtilis effectus. l. prolatam. C. de sententiis.

Sed in contrarium videtur mihi rei veritas: & opinor dictum Alamãdi defensorem fuisse, & esse in iure dictorum Canonicatus, & Cancellariæ potiorem.
5 considerato † ꝙ fuit prior in signatura, vt clarè probatum sperat, & confidit per testes, qui erant præsentes cùm datarius dixit dicto Algas suam signaturam portanti, ꝙ iam prouisum fuerat dicto de Thesio. Or
6 certum est, ꝙ prælatio supplicationum & † prioritatis apostolicarum prouisionum indubitanter probari potest per testes, qui de hora aut momento deponũt, secundum glo. ab omnibus approbatam in cap. duobus, super verbo, si non appareat. de rescript. lib. vj.

Præterea hoc probatur plus quàm notoriè per tenorem registri apostolici, vbi fuerunt registratæ supplicationes amborum: in quo secundum ordinem literę, & scripturę supplicatio signata dicti de Thesio, & Alamandi per multa folia præcedit supplicationẽ dicti Algas, seu de Puteo. Or in hoc omnes cõcordãt doctores, quòd quoties duo actus concurrũt de quo-
7 rũ prioritate & posterioritate quærit, † ille præsumitur priore loco expeditus, qui in ordine scripturæ reperitur prior descriptus, vt formaliter post Bartolum decidit Bald. versicu. septimo. not. per illum text. in §. quibus. C. de nouo. cod. facien. quem ibi sequitur Paulus de Castro dicens, quòd primus descriptus velut prior in ordine, etiam in tempore est præferendus, si ambo descripti fuerint in eodem libro. Sed nunc ambæ supplicationes, de quibus agitur in eodem registro sunt scriptæ & registratæ. secùs, si in diuersis libris. Hoc idem decidit Baldus in l. de rebus.
8 C. de donationibus ante nuptias, vbi dicit, † quod si duo instrumenta reperiantur eadem die confecta, ita quòd de hora aut momento non appareat, illud instrumentum dicitur præcessisse, quod priore loco reperitur scriptum in protocollo. Maxime vbi res in talibus instrumentis contenta non potest simul, nisi vni personæ competere, sicut in casu nostro non po-

test beneficium cõferre, nisi alteri cōimpetrantium.
9 Nam †in talibus ordo scripturæ, vel nominationis titulũ cõfert prælationis: adeò vt qui primus reperitur in registro scriptus, etiam priore loco prouisus cēseatur. Et quòd hęc decisio vera existat, scilicet quòd ordo scripturæ arguat, & inducat ordinem prælationis in prouisionibus apostolicis, est tex. in cap. mandato. de præbend. lib. vj. Ad hoc facit quod dicit Bald. in l. penult. in tertia oppo. C. de verb. signi. vbi dicit, quòd ille dicitur esse maior & potior, qui primò reperitur descriptus. Et idem Baldus in l. j. per illum tex. C. de edicto diui Adria. tollen. Quæ omnia probātur optimè per tex. no. in l. generaliter. §. proinde cõsequēter. vers. quis ergo statuet. ibi ordinē scripturæ. ff. de fideicõmiss. liber. vbi si testator nominādo prouidit plures seruos manumittendo ex certo pretio hæredi relicto, quod nõ sufficit ad omnes, hoc casu inspicitur ordo, & series verborum seu literæ, vt scilicet primò scripti præferantur. Et non immeritò, quia (vt eleganter dicit Bald.) per illum tex. in casu nostro notabilem in l. si duas. in prin. ff. de excusa. tuto. ex ordine verborum vel scripturæ præsumitur ordo intellectus, & voluntatis ipsius loquentis vel scribentis: vt quod prius est in voce vel scriptura, prius fuisse præsumatur in intellectu, & voluntatis expeditione seu exequutione. Et ibi in d. l. si duas. est melior tex. totius iuris, casum nostrum de iure ciuili formaliter decidens, quòd in prouisionibus principis, veluti imperatoris, & similiter Papæ (de quibus ibi loquitur) ad cognoscendum prioritatem & posterioritatem duarum prouisionum eadem die expeditarum. Si tales prouisiones sint descriptæ in eodem libro, iudicandum erit secundum ordinem scripturæ, vt scilicet prouisio illa iudicetur priori tempore fuisse expedita, quæ in libro & charta reperitur priore loco descripta. Illa enim priore loco scripta ordine scripturæ ineuitabiliter iudicatur prior tempore, quia secundum Bal. Philosophum referentem in l. Arethusa. ff. de statu hominũ. in princi-
10 pio. †ordo est rerum gestarum, ac gerēdarum series, secundum prius & posterius. Ex quo necessariò concludo, quòd ex ordine probatur series successiuus rerum gestarum. Et sic prioritas & posterioritas actuũ gestorũ. Si verò fuerint in diuersis libris vel chartis descriptæ, ita quòd clarè ex scriptura non potest cognosci prioritas vel posterioritas illarum, tūc recurrendum est ad principem, qui hoc declaret, scilicet quā voluit prius facere. Or sumus nos in illis terminis, quòd duæ prouisiones ad præsens contentiosæ in eodem registro, & non in diuersis reperiuntur descriptæ: tamen priore loco est descripta supplicatio expedita dicti de Thesio. Ergo ineuitabiliter cõcluditur, quòd illa in dubio est iudicanda prior tempore. Ad hoc facit tex. nota. in l. j. & ij. ff. de albo scribend. vbi ille dicitur dignior & per consequens priori tempore in dignitate adipiscenda præferendus, qui priore loco reperitur descriptus, vt tenet Dominicus in cap. finali in princip. de offic. deleg. lib. vj. Ideo secundum Bal. in Authē. hoc amplius. C. de fideicommiss. primò descriptus in instrumēto cõtractus censetur esse principalis: secundus verò iudicabitur fideiussor. Sicut à simili dicit text. in dicta l. j. C. de edicto diui Adriani tollen. quòd primò descriptus in testamento iudicatur hæres. Secundò autem scriptus censetur substitutus. Pariter dicit Ange. in §. etenim in Authen. de hæredita. & Fal. quòd si quis in eodem instrumēto obligatur Gulielmo, & Petro, Gulielmus tanquam priore loco scriptus erit in concursu hypothecæ potior, quasi sit prior tempore. Ad hoc facit tex. in cap. quorundam. de electio. lib. vj. vbi quia prædicatores sunt priore loco descripti, præferuntur cæteris mendicantibus, velut tempore priores. Cùm igitur de prioritate prouisionis dicti de Thesio constare speretur per testes in inquesta examinatos, & notorie per registri seriem, & scripturæ ordinem. Quæ duo, imò quodlibet ipsorum de per se est probatio sufficiens ad plenè probandum prioritatem dicti de Thesio, de qua dominus registri, aut datarius, qui melius cæteris præmissa nouit, clarè deponit, & in conspectu curiæ hoc dixit, & attestatur per scripturam sui registri quotidie.
11 †Cùm scriptura semper loquatur pro & loco scribētis. Et perinde habēda est, & credenda, ac si ipse scribens in curia præsens esset, & hoc attestaret, quia vt dictum est, scriptura semper loquitur. l. Arriani. C. de hæret. Nam scriptura extra iudicialiter facta perinde habetur, quando producta est, ac si actus contentus in ea iudicialiter fieret. Ideo dicit Panormitanus
12 in cap. fi. de confess. quòd † confessio in scriptis extra iudicium facta tantùm operatur, quoties in iudicio producitur, ac si iudicialiter & parte præsente esset facta: quia scriptura semper loquitur & in iudicio ad probandum efficaciam contentorũ in eadem. Maximè quia dicta scriptura registri apostolici est omnino de per se authentica. Tum quia à persona publica confecta expressum habente ad hoc faciendum officium. Tum quia de archiuis publicis apostolicis solenniter parte vocata extracta, & sic probat plenè capitulum ad audientiam, de præscriptis. Plus videtur mihi (consilio saniori semper saluo) quòd considerato quòd scriptura dicti registri est ita Authentica, quia de archiuo apostolico fuit sumpta: & quòd authoritate Papæ illud registrum per Papam est ordinatum fieri, recurrentes ad tale registrum, dicuntur ad Papam recurrere: ita quòd tale registrum perinde probat, ac si Papa interrogatus declararet prius prouidisse dicto de Thesio: cùm dicta scriptura & ordo illius, pro ipso loquatur, cuius authoritate & mandato facta est: vt patet ex præmissis, & ex ordine literæ censetur Papa declarare dictum de Thesio fuisse priorem in data. Vnde succedit elegans decisio Ioannis Andreæ, quem ibi sequitur Dominicus in capitulo, si à sede. de præbendis, libro sexto. vbi dicit, quod vbi constare non potest iudicibus de prçualiditate literarum ab eodem collatore impetratarũ sub eadem data, debent tales iudices supersedere, & Papam consulere. Ex quibus de officio delegati infert Panormitanus in capitulo secũdo, in primo notabili, quòd cum idem beneficium confertur duobus sub eadem data, nec apparet cuius supplicatio prius fuerit signata, debet prius consuli Papa, qui vtrique fecit gratiam, & secundum eius responsum est procedendum. Idem concludit Dominicus in quarto notabili in dicto capitulo, si à sede apostolica: quod est intelligendum, scilicet, quòd princeps est consulendus, vbi non constat de ordine signaturarum per ordinem literæ in eodem registro contentæ & descriptæ, vt quia in diuersis libris reperiuntur registratæ, vt est textus elegās in dicta l. si duas. §. primo. Quoniam si eodem libro essent registratæ, tunc appareret de ordine signaturæ ex ordine eiusdem chartæ, & sic non esset princeps consulendus. Cum ergo in casu nostro tam per inquestam, vt speratur, quàm etiam per tenorem dicti registri clarè liqueat de prioritate gratiæ & signaturæ dicti de Thesio, sequitur quòd non est necesse alio modo Papam consulere. Et dato quòd cõsulendus fo-

dus foret,prout non, quia constat de prioritate, satis
respondet Papa ea tenore registri, quòd loco ipsius
semper loquitur, cnm sit suis authoritate & mandato
confectum: quia cum posibile non sit omnium habe
13 re memoriam, † dictum registrum sit, vt ex ordine
illius de prioritate & posteritate gratiarum appareat
temporibus perpetuis. Nec Papa alio modo respon-
dere posset,quàm continetur in dicto registro.Ideo
textus in l.fina.C.de inosiic.testa. appellat eos qui ta
lia registra cōficiunt,deuotisimos memoriales, qua-
si dicat, quòd memoria principis in scripturis illo-
rum efficaciter remanet:taliter quòd libri illi respon-
dent pro principe veritatem: qui quoties leguntur,
princeps respondere videt. Et sic cùm dictus de The-
sio declarationem Papæ per tenorem sui registri ha-
beat, quòd ipse est primus in data: non est dubium
quin obtinere debeat in causa: iuncto quòd prouisio
dicti Algas fuit & est ipso iure nulla. Tum quia non
facta regnicolæ,eui obstat cōstiturio regia: & q non
sit regnicola,patet per literas habilitationis regis Ca-
roli, quæ cùm tempore illarum iam dicto de Thesio
fuisset prouisum, non potuerunt dictum Algas habi-
litare in præiudicium dicti de Thesio. l. nec auus. C.
de emancipanone liberotum. Et præterea est pro
nisio dicti Algas nulla, quia facta cum regressu & re-
tentione omnium fructuum pro peusione, retinuit
enim pro pensione id qnod in suis bullis asseruit be-
neficium contentiosum valere, scilicet centum flore-
14 nos. † Or talia pacta & retentiones sunt reseruatio-
nes & pacta de futura succesione, & tanquam indu-
centes succesionem in beneficiis ecclesiasticis, conti
nentéq; reseruationem indirectam, sunt contra bo-
nos mores.l.fi.C.de pact.& cap.ij.de conces.preben.
contra quos Papa nihil potest,nec Deus manum po-
nere voluit, quia licet ceremonialia legis ac etiam le-
galia testamenti veteris extinxerit, tamen moralia
non tetigit, aliquid contra mores permittēdo,secun-
dum Panor.in cap.finali,de consuet. Vnde videmus
quòd Deus, qui iuramentum suscepit, si contra bo-
nos mores præstetur,ipsum respuit.cap.non est obli-
gatorium.de regu.iuris. libro vj. Heu me. Et si Deus
contra bonos mores aliquid præsertim quod votum
captet mortis alienæ (sicut facit talis reseruatio) non
permittit maximè illo non consentiente,de cuius bo-
nis agitur: vt in dicta l. finali. C. de pactis. qualiter
aut quomodo poterit hoc facere Papa eius vicarius?
vellet enim de Puteo,quòd Algas esset moriuus, vt à
pensione absolueretur: & vice versa Algas vellet de
Puteo migrasse ad dominum vt ad pristinam reuer-
teretur dignitatem: & sic votum inducitur captandæ
mortis,sine cōsensu ordinarij collatoris, de cuius bo-
nis scilicet collatione agitur, quod fieri non potest,
per dictam l.fin.C.de pact.& cap.ij.de conces. præb.
Et prætereà succesio in illo beneficio inducitur, qa
dicto Algas de Puteo succedent, & deinde Algas di-
cto de Puteo succedere intendit.Quod aliud non so-
nat, nisi quòd Papa beneficium contentiosum reser-
nat dicto Algas in euentum quòd de Puteo præmo-
riatur: quod gentiles idolatræ nūquam permiserunt,
vt ipse Papa non solus,sed in Lateranen.concilio exi
stens,clarè confitetur in dicto cap.nulla.de cōcesio.
preb.Or nunc quæto, erúntne gentiles perfectiores,
& nobis iustiores? puto q non: quia me stante Pari-
siis curia suprema, vt cōcilij generalis executrix per
modum edicti perpetui promulgauit arrestū, omnes
regressus cum retentione omniū fructuum prohibēs,
quod in præsenti causa, vt intelligo, fuit productum.

Tales enim indirectę reseruationes prohibitæ cēsen-
tur,sicut directæ,glo.pragmaticæ.titu. de reseruatio.
in fine:quia talia non fiunt nisi in fraudem decreti re
seruationes prohibeutis. Quare videtur mihi,vt su-
prà dictum Alamandi optimam souere causam: non
obstantibus suprà in contrarium allegatis. Et primò,
nō obstat clausula motus proprij in prouisione dicti
15 Algas contenta, †quæ per regulam eancellariæ apo-
stolicæ facit dictam prouisionem præualere. Nam re
spondetur, quòd illud haberet verum, & locus esset
dictæ regulæ, vbi esset dubium quæ supplicatio esset
prior.Sed iu casu uostro locum non habet dicta regu
la apostolica: quia certi sumus, quòd dictus de The
sio fuit priore loco prouisus, vt probatū speratur per
inquestam: & posito quòd prioritas per inquestam
non probaretur clarè & notoriè, probatum resultat
ex tenore & serie dicti registri, in quo reperitur pri⁹
descripta supplicatio signata dicti de Thesio,& vt su
prà demonstratum est, ex ordine scripturæ iudican-
dum est, supplicationem seu signaturam prius scri-
ptam etiam fuisse prius signatam & expeditam. Præ-
sertim quia in eodē libro & volumine registri vtraq;
reperitur descripta, quod est peremptorium in hac
16 causa. †Præterea, & secundò respondetur, quòd di-
cta regula cancellariæ non potest sibi locum vēdica
re in casu nostro,quæ solùm habet locum,vbi militat
plena cōcurrentia, qualis est vbi est cōcurrentia tam
collatotum, quàm illorum quibus est facta collatio,
prout est videre in casu dicti eapituli,si à sede aposto
liea.de præbend.libro vj.vbi duo concurrebant, quo
rum vnus titulū habebat à Papa, alter verò à legatu
Papæ,eadem die cōcessum. Quo casu cùm ibi sit cō-
currentia plena, scilicet à parte collatorū, & à parte
prouisorum, inspicitur quis habet pinguiorem gra-
tiam propter clausulam motus proprij, vt ille præfe-
ratur:& ille est verus intellectus dictæ regulæ,quæ se
cundum glosam vbi suprà fuit facta ad declarationē
dicti eapituli, si à sede apostolica.Sed nos in casu no
stro non sumus in his terminis,quia nū sumus in casu
plenæ concurrentiæ, sed semiplenæ, cùm dicti de
Thesio & de Puteo non habeant titulum à diuersis
collatoribus, sed ab vno & eodē,scilicet à Papa: quo
casu cùm uon sit concurrentia plena,sed diuersorum
collatorum & prouisorum, non curatur de clausula,
motu proprio,vt vna alteri preferatur: sed indistin-
ctè hoc casu deciditur.quod si non constaret de prin
ritate tēporis, prout constat hîc fortè per inquestam,
& siue forte apparet de proprietate literarum dicti de
Thesio ex ordine registri,ad Papam habendus est re-
cursus pro declarando cui prius intendebat prouide-
re, quod satis iam per scripturam dicti registri est de-
claratum, quæ pro Papa cuius authoritate fuit scri-
pta,semper loquitur, ex ordine & serie suis euidenter
demonstrans intentiouem principis,vt est textus ele-
17 gans in dicta l.si duas. †Si autem essent dictæ suppli-
cationes in diuersis libris scriptæ,aliud esset: quia tūc
princeps esset consulendus vt alteram eligeret, cùm
tunc ea serie & ordine eiusdem scripturæ de sua inten
tione non appareret. Et ita intelligitur quod decidit
Panormita.in dicto capitulo secundo,de officio dele
ga.& Dominicus in dicto capitulo si à sede, in prin.
Præterea nō obstat, dum superius dicebatur,quòd
18 ordo †scripturæ non attenditur ex registro supplica-
tionum sed bullarum, cùm simplex signatura ante le
nationem bullarū nihil operetur &c.Nam responde-
tur q simplex signatura nihil operatur, quo ad vim
gratiæ probatiuā, cū per eam, gratia probari nō pos-

ſit,niſi per bullas,& ita intelligũtur cõtraria.Sed ſim-
pl:x ſignatura pleniſsimè operatur quo ad vim iuris
collatiuam quia per eam ſolam ius & titulus canoni-
catus cõfertur in beneficio prolatis verbis, fiat vt pe-
titur,vel æquipollentibus,vt pulchrè decidit Bal.in l.
humanum. C. de legibus.quem cõcludendo ſequitur
19 Panor.& Feli.ſuper rubrica de conſtitu. †Vnde non
ſine cauſa bullę,quãdo leuantur,ſemper temporiſan-
tur,& datantur de data ſignaturæ:quod non fieret, ſi
ſimplea ſignatura ius ſeu verum titulum in beneficio
non conferret, prout facit. Et ita formaliter ſentit Pa
normi.in dicto cap.ij.de offic.delega. in primo nota-
bili,dum dicit: Cùm idem beneficium confertur duo
bus,ſub cadẽ data, nec apparet cuius ſupplicatio fuit
prius ſignata, debet in hoc cõſuli papa ꝙ vtriq; fecit
gratiam.Volẽs dicere, quòd ex ſignatura ſupplicatio
nis ius confertur. Imò ſi bene intelligatur, expreſsè
decidit, quòd ad ordinem ſignaturarum inſpiciẽdum
eſt in iudicãdo,quæ illarum præceſsit: non autem ad
ordinem bullarum. Et ſi ea ſignaturis apparet, quæ
illarũ præceſsit,tunc illa potior erit, ſicut in caſu no-
ſtro apparet de illa de Theſio:& ſic erit validior,non
obſtante clauſula,motu proprio,in prouiſione de Al
gas contenta, quæ ius dicto de Theſio iam quæſitum
20 in ſua præambula ſignatura tollere nõ potuit. †Nam
nũquam legi, nec etiam rationi cõgruit, ꝙ papa ius
quæſitum alteri poſsit motu proprio aut quacunque
alia forma tollere.cap.ſi.de conceſ.pręben. Et quod
eſt peremptorium, dicta regula apoſtolica locum nõ
habet in caſu noſtro,niſi vbi plenè militat concurren
tia, tam collatorum, quàm eorum,quibus prouiſum
eſt, iuxta dictum capitulum, ſi à ſede apoſtolica: vt
clarè decidit glo.dictæ regulæ ſic dicẽs: Et antequàm
veniam ad alias prærogatiuas, dico quòd iſta regula
venit ad declarationem capituli.ſi à ſede. de pręben.
lib.vj. Ex quo ſequitur,quòd ſi vnus habet prouiſio-
nem legati motu proprio, & alius eadem die à Papa,
quòd præfertur habens motu proprio à legato, per
hanc regulam. hæc illa. Vnde ſi hæc omnia bene de-
ducantur in ſaluationibus dictus Alamãdi eſt in ſpe
maxima victorię, iuncto ꝙ proceſſus iudicabitur per
curiam omni ſcientia & experientia circunſpectam,
quæ altiora intelligit.Similiter non obſtat, dum allc-
gabatur, quòd locumtenens ſenatoris ſubdelegatus
nullum exegit ab adiuncto iuramentum: quia etiam
in ſubdelegatione non cauebatur, quòd ab eo iura-
mentum exigeretur. Et præterea fuit per dictum de
Puteo approbatus,ſaltem non recuſatus: quapropter
talia mendicata ſuffragia allegare nõ eſt honeſtum.
Pariter non obſtat, dum dicebatur,ꝙ dictus locumte
nens ſubdelegatus fuit ad inquirẽdum abſque ſurro-
gatione, & ſic committendo receptionem iuramenti
teſtium, & faciẽdo fieri extractum regiſtri per alium
fecit contra formam ſuæ commiſsionis nulliter pro-
cedendo &c. Nam reſpondetur, ꝙ in faciendo fieri
extractũ à regiſtro nihil mali fecit, cùm per tenorem
ſuę ſubdelegationis hoc ei permitteretur, ac ſi forma
liter diceretur, pro extrahendo ſeu extrahi faciendo.
Et in eadem ſequitur, copiam ſeu trãſſumptum tradi
& deliberari faciatis &c.Præterea committendo arti-
culum, ſcilicet receptionis teſtium, non fecit contra
commiſsionis formam: tum quia pars non contradi-
xit, imò ſaltem tacitè conſenſit, non contradicendo
nec appellando, quo caſu valet delegatio non delega
bilium,cap.ſi.§. is autem.de offic.deleg. Præterea do
minus Auffreri ſubdelegans cauſam, ſubdelegando
abſq; ſubrogatione, non videtur dediſſe nouã formã
ipſi ſubdelegato: & ratio eſt in promptu, quia etiam
in dicta ſubdelegatione tacitè inerat de iure commu-
ni, ꝙ cauſa à ſubdelegato ſubdelegari non poſſet.l.à
iudice.C.de iudic. Or certum eſt, ꝙ expreſsio eorum
quæ tacitè inſunt, nihil operatur, nec nouam formã
tribuit reſcripto.l.tertia. vbi plenè Barto.ff. de lega-
tis primò. & Panorm. & Felinus in materia propria
ita decidũt in cap.cùm dilecta.de reſcriptis.Cùm igi-
tur dicta expreſsio nihil aliud contineat,quàm diſpo
21 ſitionem iuris communis,ſecundum quam †ſubdele-
gatus, licet totam cauſam ſubdelegare non poſsit, ta-
men vnum articulum poteſt, putà receptionem te-
ſtium, ſecundum Panor.expreſsè in capitulo, ſuper
quæſtionum.§.primo.verſicu.ex prædictis deciditur.
de offic.deleg.ſequitur,quòd ſubdelegatus nihil con-
tra formam fecit, præſertim attenta generali conſue-
tudine, quòd notario cauſæ talia committantur ſe-
cundum eum ibi.Et ita videtur mihi,conſilio ſaniori
ſemper ſaluo. G.Benedicti.

GVL-

GVLIELMI BENEDICTI DE THESAVRARIA SANCTAE CAPELLÆ CIVITATIS BITVRICENSIS QVAESTIO BREVISSIMA IVRIS VTRIVSQVE studiosis tum vtilis, tum admodum necessaria.

SVMMÆ.

1 *Vsufructuaria censetur, cui ad vitam quid donatur.*
2 *Vsufructuarius an habeat collationem officiorum & beneficiorum in ducatu.*
3 *Collatio officiorum an computetur inter fructus.*
4 *Collatio beneficiorum ipso iure prouenit sine fructuarij industria.*
5 *Proprietario & non vsufructuario obueniũt commissa, qua ipso iure committuntur.*
6 *Præsentare clericũ ob ius patronatus rei dotalis non pertinet ad virum, sed ad vxorem.*
7 *Fructus rei dotalis non omnes sunt mariti.*
8 *Vxori proprietariæ pertinet officiorum creatio, non viro fructuario castri.*
9 *Ius præsentandi & officia conferendi transit cum vniuersitate.*
10 *Donatio ad vitam an faciat vsufructuarium aut verum dominium.*
11 *Donatio principis est latissimè interpretanda.*
12 *Spiritualia non possunt per se in pactum deduci, præsertim inter laicos.*

VISIS petiia nobis transmissis, thesaurariam sanctæ capellæ ciuitatis Bituricensis concernentibua, videretur primò prouisum de dicta thesauraria per Christianissimũ dominum nostrum regem fuisse & esse in dicta dignitate seu officio de iure potiorem: & quòd ad regem pertinuerit & pertineat prouisio seu collatio dicti officij thesaurariæ, quoties locus vacationis occurrit. Nam considerandum est, quòd rex solùm & duntaxat dedit illustri dominæ Ioannæ de Francia consobrinæ suæ ducatum Bituricen. eius vita durante, vt
1 patet per tenorem literarum doni. † Et sic dicta domina Ioanna censetur esse vsufructuaria dicti ducatus, postquam emolumentorum perceptio & fructuum finitura est per eius mortem. §. finitur. institutio. de vsufruct. & C. eodem l. corruptionem. vbi cùm vsusfructus finiatur morte, videtur omnem fructuum perceptionem & gaudentiam vita solùm comite duraturam, esse vsumfructum, vt ibi: quia ad iudicandum aliquid, quid est, non inspicimus verba, sed effectum dispositionis, ne lex videatur facta verbis cùm facta fuerit re & effectu. l. ij. C. Communia. de legat. Vnde cùm in casu nostro dictus ducatus fuerit per regem donatus dictæ dominæ Ioannæ per eam tenendus, ac fructibus & emolumentis percipiendis ad vitam: & sic in hoc naturam sortitur v-
2 sufructus, † sequitur, quòd dicta domina est simplex vsufructuaria, & per consequens ad eam nullo modo pertinuerit, neque pertinet collatio officio-
3 rum, nec beneficiorum. † Tum primò, quia licet collatio officiorum & beneficiorum computetur inter fructus domino rei conseruandos, secundum gloss. & Doctor. in capit. cùm olim. de maior. & obed. tamen non pertinent vsufructuario, quia non computatur inter fructus consumendos per administratorem, & fructuum collectorem, vt ibi. Et sic cùm vsufructuarius conferendo talem fructum consumeret, collatio sibi non pertinet: quia vt dictum est, non dicitur propriè fructus, quia natura fructus est consumptiua. Sed collatio dicitur impropriè fructus non consumendus, sed vero domino regi conseruandus, quapropter fructuario non pertinet, sed solùm ei pertinent fructus consumendi, quum vsusfructus sit ius vtendi fruendi alienis rebus. l. j. & ij.
4 ff. de vsufructu. † Præterea collatio beneficiorum ipso iure prouenit. Nam eo ipso quòd beneficiatus moritur, ilico collatio ordinario collatori pertinet, & competit ipso iure, sine aliquo hominis ministerio, licet tempus conferendi non currat, nisi à tempore vocationis notæ & scitæ in ecclesia vacante. clemen. j. in fin. de concess. præbend. & cap. ij. de concessi. præbend. vnde cùm etiam in isto nulla interueniat in acquirendo cura, prouisio, aut diligentia vsufructuarij, certè talibus gaudere non debet: quod secùs esset in his, quæ per suam industriã quærerentur, argu. l. iij. ff. ad legem Falcid. & in talibus intelligitur lex, vsufructu legato. §. j. ff. de vsufruct. Nam domus cuius dominium per sententiam, id est per secundum decretum quæritur vsufructuario, acquiritur propter iudicis ministerium, & curam vsufructuarij ac diligentiam, quæ in acquirendo inter-
5 uenit. † Ideo decidunt omnes, quòd commissa quæ fiunt in feudis & rebus emphyteuticis propter deuoria per vasallum non facta, non quæruntur vsufructuario regni, vel ducatus, sed cum ipso iure committantur, pertinent proprietario, vt pulchrè consuluit Oldra. consil. ccxxxix. incipien. super eo quo
6 quæritur. Quinimò † plus videmus, quòd si vxor villam in dotem dederit marito suo, cui inhæret, & competit ius patronatus, quod transit cum vniuersitate. capit. ex literis. de iure patronat. & cap. cùm Bertoldus. de re iudic. Licet maritus dicatur quodammodo dominus rei dotalis. l. doce ancillam. C. de rei vendi. saltem dicitur plenus vsusfructuarius & administrator: attamen ei casu adueniente non competit clericum præsentare, sed pertinet vxori veræ dominæ rei dotalis, secundum Panormitanum & doc-

doctores in capitulo finali.de concession. præbend.
quia licet fructus rei dotalis, & qui ex ea percipiun-
7 tur, pertineant pleno iure ad maritum † tamen hoc
est verum quando fructus sunt tales, ex quibus per-
cipitur reale commodum & emolumentum, quia ta-
les percipiuntur in recompensationem onerum ma-
trimonij. Sed præsentare & conferre est solùm qui-
dem honor, & simplex prærogatiua, ideo nõ spectat
ad maritum, cùm tales honores & simplices præro-
gatiuæ nihil conferant ad onera matrimonij suppor
tanda. Ita tenent moderni & Iason in l.diuortio.§.si
vir.ff.soluto matrimonio. Cùm igitur de casu nostro
ducatus B.turicẽsis donatus fuerit dictæ dominæ Io-
annæ ad vitam expressè, ad intertenendum statum
suum, & pro sui prouisione, sequitur quòd sibi perti-
nere non potest collatio beneficiorum, cùm talis ho-
nor & simplex prærogatiua non sit fructus aliquid
conferens ad prouisionem victus, aut intertenemen-
tum personæ ipsius dominæ Ioannæ. Præterea rex
donando dictum ducatũ, sibi expressè reseruauit gar
diam ecclesiarum, quam commodè non posset exer-
cere, nisi gardiatores sibi propinos & fideles appone
ret, scilicet officia dictarum ecclesiarum personis ido
neis conferendo, & sibi fidelibus. Si autem tales offi-
ciarij quibus per regem erunt collata officia ecclesia-
stica, facerent annis singulis certam redibentiam aut
pensionem fundatori duci, credo quòd talia emolu-
menta deberentur dictæ dominæ Ioannæ: sicut à si-
mili dicimus de laudimiis & accapitis, quæ percipiũ-
tur ab emphyteutis, quando de nouo inuestiuntur,
aut emphyteuses renonantur. quia delentur vsusfru-
ctuariæ castri: veruntamen recognitiones, & renoua
tiones, ac inuestituræ sunt fiendæ per dominum pro
prietarium, vt plenè per doctores in l.diuortio. §.si
fundum. & l.finali.ff.soluto matrimonio. vbi Alexan
der dicit quòd emolumenta iurisdictionis, scilicet
pœnæ & mulctę, & cæteræ redibentię debentur ma-
8 rito rei dotalis vsufructuario. † Tamen vxori veræ
dominæ proprietariæ pertinet officiorum creatio, si-
cut pertinet præsentatio & collatio beneficiorum ad
causam rei dotalis, vt suprà allegatum fuit per Panor
mitanum in dicto capitulo finali.de concession.prę-
bend. Creatio enim officiorum, præsentatio, & colla
tio beneficiorum plus incumbit proprietario, tan-
quam illi qui maius habet interesse, & penes quem &
suos ca inde successores officiarij habent magis con-
uersari, quàm circa vsufructuarium, qui non habet
interesse nisi sua vita durante. Ideo sibi sufficiant fru-
ctus reales & corporales rei, ea quibus vita sustenta-
tur. Per quæ omnia, videtur collationem officiorum
ecclesiasticorum non pertinere dictę dominętanquã
vsufructuariæ, iuncto quod est mulier, & sic plusquã
vir incapax horum ecclesiasticorum. multa enim po-
test rex ea sacra vnctione secundum Dominicum in
capitulo secundo de præbendis, libro sexto, quæ non
posset mulier inuncta.

Sed in contrarium videtur, quòd imò collatio &
prouisio ecclesiasticorum officiorum dictæ dominæ
9 Ioannæ pertineat, & non regi. † Non enim est du-
bium ius præsentandi seu beneficia conferendi ea pri
uilegio & fundatione competens ad causam regni, vt
villæ, aut ducatus vel comitatus transire cum bono-
rum vniuersitate, vt dicto capitulo ea literis. de iure
patronatus. & dict. capi. cùm Bertoldus. de re iudica-
ta. ita quòd nulla est differentia, an vniuersitas aliene
tur in virum vel mulierem. vt ibi deciditur: quia cum
causa propter quam tale ius præsentandi, vel confe-
rendi beneficia, scilicet fundatio, dotatio, aut priuile-
gium, ita bene conueniat mulieribus sicut viris, eadẽ
erit iuris dispositio in vtrisq;, vt scilicet cum vniuer-
sitate ducatus, transeat tale ius ad causam ducatus per
tinens. Or in casu nostro rex motu proprio, & ea sui
certa scientia, & potestatis plenitudine, donauit di-
ctæ dominæ Ioannæ de Francia, ducatum Bituricen
sem: ad causam cuius & etiam fundationis ac dona-
tionis sanctæ capellæ, duces ius habent conferendi
officia & beneficia eiusdem: ex qua donatione resul-
tant duo. Primùm, quòd per dictam donationem di-
cta Ioanna effecta fuit domina saltem vtilis dicti du-
catus: cùm donatio sit titulus habilis ad dominium
donatoris transferendum in donatarium, prout ne-
mo dubitat, maximè quotiens ad transferendum do-
minium, concurrit voluntas, & intentio donatoris,
sicut in casu in quo rex donator dedit eidem dominę
Ioannæ dictum ducatum, & honores (quorum appel
latione venit collatio beneficiorum secundum Pa-
normitanum in dicto capitulo finali, in fine, de con-
cessio. præbend.) omnia iura in eum transferendo, &
nihil sibi retinendo, sed eam creando veram ducis-
sam quandiu viueret, excepta superioritate regali &
homagio. Ex quo indubitanter dicta domina Ioan-
na dici potest vera ducissa, domina plena vtilis dicti
10 ducatus. † Nec huic translationi reali refragatur,
quòd donatio vita eiusdem dominæ Ioannæ limita-
tur. Ex quo videbatur vsufructuaria, & nõ proprieta-
ria: quoniam talia non impediunt dominij transla-
tionem, cùm donatio dominij translatiua fieri pos-
sit ad tempus certum vel incertum. Putà quandiu
viuet donatarius, vt est casus in materia propria, in
l.secũda.C.de donationibus quæ sub modo. Cùm er
go plenum dominium esset penes regem ante dona-
tionẽ, & donãdo nihil sibi retinuit de dominio duca
tus paucis exceptis: imò expressit, quòd nihil retine-
bat: sequitur quòd omne ius quod habebat, & sic do
minium in dictam dominam Ioannam transtulit,
penes eam remansurum quandiu viuet, vt dicta l. se-
cunda. Ex quo resultat secundum, scilicet quod cum
vniuersitate ducatus transiuit collatio beneficiorum
vt dicto cap. ex literis. Si enim reseruare voluisset col-
lationem beneficiorum, hoc expressisset, sicut fecit de
collatione aliquorum officiorum, quorum præsenta-
tionem dictæ dominæ pertinere voluit, sibi reseruans
institutionem. Vnde cætera, quæ nõ expressit, omnia
transtulisse videtur, & donasse cum ducatus vniuersi-
tate. Et ita est interpretandum contra ipsum in fauo-
rem dictæ dominæ Ioannæ: tum quia cùm posset le-
gem apertiùs declarare, & non fecit, sibi imputãdum
venit. l.veteribus.ff.de pactis. & l.Labeo.ff.de contra-
11 hend.emption. † Tum etiam quia dicta donatio quæ
nemini alteri præiudicat, quàm principi donãti, tan-
quàm beneficium principis est latissimè interpretan
da, sicut verba sonant, & pati possunt. l.penul. vbi gl.
& Docto. plenè. ff.de consti.princip. Præsertim, quia
motu proprio, & ex certa sciẽtia, ac de potestatis ple
nitudine facta: quæ omnia importunitatis partis su-
spicionem tollunt & excludunt. l.ij.C.de petit.bono.
subla.libr.x. Et hæc maximè vera in casu nostro, vbi
fortè rex specificè sibi transferendo ducatum, ad cau
sam cuius habebat collationem officiorum ecclesia-
sticorum, reseruare non potuisset talem collationem
12 sine ducatu retinendam: † cùm talia de per se nõ pos
sint, præsertim inter laicos, in pactũ deduci. Sed opor
tet, quòd vniuersitas rei, quæ inter partes disponitur,
translationem talium spiritualium, aut retentionem

operetur,

operetur, vt plenè notatur in dicto capit. ex literis, iuncto, quòd priuilegium conferendi dicta officia & præbendas inductum fuit ducibus & suis successoribus, qualis est nunc dicta domina Ioanna, vt per text. priuilegij clarissimè demonstratur. Or quòd regi sine ducatu competeret collatio talium, non videtur habere apparentiam, cùm potestati conferendi talia inhæreat certa qualitas, scilicet qualitas ducalis, quæ ad præsens est in persona dictæ dominæ Ioannæ, & erit vita sibi comite: & demum reuertetur ad regem cum potestate conferendi. Nec obstat, quòd rex in dicta donatione sibi reseruauit gardiam ecclesiarum de fundatione regali existentium, vel simile priuilegium habentium, qualis est capella de qua agitur, quæ simili gaudet prærogatiua secundum priuilegium Clementis, &c. Quia videtur per illam reseruationem sibi tantum retinuisse conseruatoriam, & iurisdictionem conseruandi capellam ab iniuriis & molestiis. Quod patet per sequentem literam, dum ilico sibi reseruat authoritatem creandi iudicem, qui vocabitur iudex regalium & ecclesiarum de fundatione regali existentium. Nam propter hoc non videtur collationem beneficiorum reseruasse, cùm ita sint diuersa: quia gardia & conseruatoria concernit iurisdictionem contentiosam, & collatio beneficiorum est iurisdictionis voluntariæ secundum glos. & docto. in capit. nouit. de offic. legat. Or inserre de vno ad aliud non haberet apparentiam, cùm ex separatis non fiat illatio. l. Papinianus exuli. ff. de minoribus. & l. finali. ff. de calumnia. Postremò non videntur obstare superius in contrarium allegata, per quæ videbatur potestatem conferendi talia officia non competere dictæ dominæ Ioannæ.

13 † Quia illa essent vera, vbi ipsa esset simplex vsufructuaria, quo casu sibi non pertineret collatio beneficiorum: & ad hos fines tendunt omnia ibi allegata. Sed ex nunc deductis apparet, quòd ipsa est proprietaria, ac vera Ducissa & domina dicti ducatus. Ideo non mirum si possit ea quæ poterat rex donator ante donationem ei factam, cùm omnia in eam transtulerit, nihil sibi in titulo ducatus retinendo, nisi certis rebus particularibus, quibus inhærere posset potestas conferendi secundum docto. in cap. ex literis.

GVLIEL. BENE. AD DOMINOS PRAESIDENTES ET IVRISCONSVLTOS PARLAMENTI BVRdegalæ præclara Oratio: qua in Senatu habita, receptus est in Consiliarium die XXII. Aprilis. 1499.

Dictæ Orationi Gulıel. Bened. hanc præposuit epistolam.

Gulielmo Benedicti. S. du Fau. S.

HAud ab re fore arbitror, si toto te terrarum orbe iam diutiùs virorum præstantissime, omnes scientia, prudentia, ac solertia clarum, ac gymnasios tui multo longè tēporis excellere prædicarunt. Qui quocunque locorum existas, talem teipsum præbes, vt tuis virtutum coruscantibus radiis, tenebrarum obscuritates nō tantum effugitas, verum etiam tua luce infusa has in corpus diapason conuertis & illustras. Aenigmata quæcunque penitus hucúsque enodata, subtili ac mirando ingenio dissoluis, adeo vt te diuinum ambigat nemo. Quoties perlego illam quam ad senatum orationem destinaras, mihi in mentem venit, Homerum seu Maronem, aut eleganitiæ patrem Tullium audire: qua nihil elegantius, sententiísque grauioribus, si hi vna loquerentur lingua, fari possent. Per quam beneuolum, attentum, docilē, non solùm senatum facis, sed viuere, vt suam dignitatem decet, scribis, & miro schemate doces & instruis. Et qualem in scribendo, te & arte dicendi & ingenio præbes, talem (si quid gnorit) accersire satagis. Quid lucidius? quid clarius? quid denique nitidius, quàm tua manu scripti codices? Nescio si alium te Praxitelem vocem, aut alium in prudentia Salomonem, cùm te subtilissimum Aristotelē nemo est qui ignoret. Quicquid diuini, pontificij, Cæsarei, poetici, philosophici, ac historici iuris est, haud aliter quàm legum & canonum ceterorúmque iurium conditores, in scrinio pectoris habere dignosceris. O felix Burdegala, quæ tāto meruit honorari municipe. Sed felicior curia, quæ forsan in meritò te meruit habere senatorem. Quid denique restat, nisi ꝙ te non tædeat supplicio hominum humanissime? Et si quid tuum forsitan quod animum & aures fastidiet, aut (quod absit) offendat, parce quæso, & vt assoles in meliorem partē accipiro. Deus nanque, qui tantis decorauit te dotib⁹ pretiosis, nō sine honore summo diuti⁹ derelinquet: & tuum laudabile principium melior fortuna sequetur. Interea immortales obtestor deos, si quid de tuo hoc volucris Ladislao, sui erit officij tibi tanquam patrono præcipuo ad vsque necem obnixe in seruire, & quocunque locorum fuerit, seu ierit, semper honos, noménque tuum, laudésque manebunt, quò se vocabunt terræ, in freta dum fluuij current, dum montibus vmbræ lustrabunt, connexa polus dum sidera pascet. Vale felix lumen & splendor senatus, valeántque qui te amant, & honorem tuum crescere & augmentari desiderant: raptim ex Burdegala scriptum, tertio nonas Februarij.

Per illū qui te non amat quàm se minus, & supra omnes plurimum facit,

DV FAV.

QVoties memoria repeto (patres conscripti) cuiuscunque ordinis & dignitatis viros, qui hactenus sub Apolline regnarunt, & qui ad præsens laude & gloria fruuntur, toties vos mihi præcipui estis, quos omnes in primis admirari, deinde colere & obseruare debent. Iustitia enim quæ his ex terris (bellorum clade in cœlum migrasse ferebatur) nunc rursum ex cœlo & astris ad vos profectò remigrauit. Vos benigni in audiendo, facundi respondendo, & iudicando clementes. Vos inquam iustitiæ feruidi cultores, & æquitatis seduli obseruatores, iudicij stateram tanta rectitudine tenetis, vt nihil gratiæ, nihil fauori, aut potentiæ tributum velitis, adeo vt sub vestro glorioso nomine definiri rectè possit quicquid iusti, æqui, pij, ac sancti significare voluerimus. Et quæcunque ad vestram illustrandam dignitatem senatoriam spectāt, in vobis glomeratè concurrunt. Laudarunt veteres Iudæorum Essæorum senatum, Deo fidem, subditis iustitiam, & principi obedientiam seruantē. Sed vos nō duræ ceruicis (vt illa gens erat) imò tota humanitate diuinitus repletos, has cæterásque omnes virtutes vobis adesse non sine causa admiramur. Excelsam dictatoris Romani authoritatē, cuius solius fixa manebant responsa, antiquitas extulit. Sed longè maiorem vestram, quorum decreta etiam immobilia, & plurimorum sententiis roborata existunt, nostra extollunt secula. Romanorū senatum ritu gentilitatis ac idololatriæ omnino sepultū, vetustas cōmendauit. Sed vestrum illo magnificentia, omniq; modestia nō inferiorem, & præterea catholicum vniuersa veneratur Aquitania: mirantur, in vobis tanta literarū cognitio: rāta è fonte illo manans & fulgurās via eloquentiæ, tam admiranda sententiarū grauitas, tam rectum & senile cōsilium, tenax memoria, velox ingenium, sermonis & eloquētiæ vbertas (vt per vos) cum mira celeritate complures res prius perfectæ cernuntur, quàm vix cœptæ credantur, vt in extrema qua fumus ætate ad vsque miraculum videtur: cùm etiam nihil exterius præter hæc ad vos exornandum desit. Non aduocati, quibus summa est dicendi facultas, sermo copiosus & ornatus, orationísq; elegātia, qua priscū dicendi genus omni ex parte æmulantur, non grafferius palatinorum caracterū memorialis, quo nemo vnquam celerius scripsit, nemo velocius legit. Est etiam in eo hoc insigne, imò potius admirandum q̄ scribere simul & legere, dictare & audire sæpius soleat. Qui & scribit, ac maximis de rebus librariis compluribus scribentibus dictat. Non ostiarij fideles, non procuratores vigilantissimi, nec seruitores cuncti. Vos autem primates nostri hæc omnia quodammodo doctrina vestra, humanitate, & in omnes liberalitate ac munificētia, superatis: quæ sola præter iam dicta & alia, me ad plus agēdum cogerent, si mihi nō deficeret loquendi facultas. Quis enim animus quàm vester effici præstantior, & virtutibus clarior videri possit? Quis in orbe locus virtutum vestrarum triumphalibus titulis vacuus? Quod templum, quod vestro nō reluceat ingressu? Quæ ciuitas in orbe, quę vestro aductu (si liberet) non oblectaretur? Quæ curia principis, quæ vestrum cōsilia aut præsentia non luceret, ac in tuto locaretur? Quæ regio in terris vestræ non plena laudis? Tanta in vobis est vitæ moderatio, tanta morum honestas, tanta in vobis semper fuit, & est bene & rectè viuendi exercitatio, quantam hominis cuiusuis ætatis fas est optare supra quàm incredibile. Iure itaque beatam ac felicem hanc Burdegalensium vrbem, quinimò vniuersam Aquitaniæ regionem propter vos omnes prædicant: & fama veriloqua relatione continua exclamat in remotis. Quā ob rem vobis principes iunguntur, prælati adhęrent, cuncti denique nobiles, cum cætera vulgi caterua reuerenter obsequuntur, nec immeritò: cùm sicut soli viri olim honorati, curru vehebantur aureo, quibus secreta principis quantūcunque viscera lia patebant: Sic & vobis bibere in auro, mulas equitare dexauratas, priuilegiis potiri senatoriis: & quod altius existimo, regis Christianissimi corde spirituq; eodem, velut idē corpus cum eo pergere datū est. Ob quod legifer de alio quocunq; non sic confidens: vos ob singularem industriam explorata fide & grauitate ad tanti officij magnitudinem adhibitos pro sapientia ac luce dignitatis vestræ, non aliter iudicaturos esse, quàm ipse foret iudicaturus patenter edixit. Alibi intellexisse profitens, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem imperij, & reipublicæ gloriam redūdare, si diui principes, iura & leges quas soli poterant ac esse volebāt æternas: nisi prius senatui recitatæ placuissent, nullatenus diuulgauerint aut promouerint in publicum? Cogitanti mihi quonam pacto canonistas vltimarum voluntatum ferè inexpertes, legistis successionum materia omnistis æquare possim: quod fieri facilè aliter non poterat; quàm si testamentum Raynutij, eiúsq; elegantia singula verba commētarentur, prout is mpridem in transcursu ordinariæ lectionis factum extiterat, aliquibus post ex pharetra modernorum excerptis. Necesse restat, vt opus hoc tenue, támque pueriliter editum, nullius authoritate fulcitum, vestra correctioni, determinationi, pedū conculcationi, & si visum fuerit omnimodæ annihilationi submittere. Accipite igitur clemētissimi patres, suscipite inquam, ea frontis hilaritate qua soletis, vltimū Raynutij eulogium, nouiter ampliori nomine, Testamentum canonistarum baptizatū, sacro nomini vestro cordialiter dicatum. Cui longè maiora à me debētur, vt vestro auspicio, vestráque authoritate suffultum confidentius exeat in publicum. Et si ex his quispiam instruatur, à cœtu tam glorioso, velut terrestri quodam numine vitam spiritúmque accepisse recognoscat. Sin autem, saltem magis is inuestigandi veritatem studioso occasio præbeatur. Valete præstantissimi atque heroici patres, omne in æuum felices. Dixi.

S V M M Æ.

1 *☞ Legitima aliorum liberorum detrahitur etiam de rebus primò genito donatis.*
2 *Collatio locum non habet inter succedentes iure diuerso.*
3 *Legitimam aut eius supplementum nõ tenentur filij capere in pecunia, sed in corporibus hæreditatis.*
4 *Legitima septẽ liberorum est medietas totius hæreditatis.*
5 *Filia dotata quæ renuntiauit, portio legitima remanet penes hæredem.*
6 *Nepotes ex filia dotata quæ renuntiauit, petũt adhuc legitimam.*
7 *Dotem maternam an ex legitima computent nepotes. & nume. 8.*
9 *Hæres vniuersalis habet solus medietatem, & alterius medietatis legitimam partionem. & nu. 10.*
11 *Donationes quid hæredi prosunt, si de illis etiam detrahatur legitima.*

RESpondendo primo dubio, videtur,
1 quòd † legitima filiis Titij debita detrahi debeat de vniuersis bonis quæ fuerunt Titij ante donationes factas primò genito, secundum glos. quam ibi sequuntur communiter docto. in l. j. in vj. quæst. C. de inoffic. don. Ex quo sequitur, quòd de collatione dictarum donationum non est ampliùs disputandum: tum quis de ipsis sicut de residuis paternis bonis detrahi debet aliorum legitima: & sic satis conferuntur.
2 † Tum etiam quia in puncto impropriè quæritur de collatione, quæ locum non habet inter succedentes iure diuerso, quales sunt dicti fratres, quorum primò genitus vniuersaliter succedit: cæteri verò titulo particulari: & sic propriè nõ est locus collationi. l. à patre. C. de colla. iuncta l. quoties. C. de hæredit. institu. Attento quòd particularia relicta cæteris liberis facta non æquipollent legitimæ, possunt ipsi petere supplementum illius de bonis prout suprà. Nec
3 † tenentur eam recipere in pecunia, sed eis debetur in corporibus hæreditariis secundum Bart. in l. suus. §. j. in fine. ff. de hæred. institu. & Bald. in l. scimus. C. de inoff. testa. & in l. cùm rem alienam. C. de legat. text. apert. in §. prohibemus autem. vers. non licebit.
4 in auth. de trient. & semis. collat. iij. † Legitima dictorum liberorum, qui tempore mortis testatoris patris erant quinque filij, & vna filia, ac nepotes ex altera, quæ bonis renuntiauerat paternis, erit semis, id est, dimidia totius hæreditatis, præfatis donationibus non deductis. text. in authent. nouissima. C. de inoffic. testa. In quo semisse computabuntur omnes septem, ita quòd facient partem, sed non omnes ad-
5 mittentur ad partem: † quia filia dotata quæ bonis renuntiauit paternis & viuit, licet computetur in numero ad diminuendum partem aliorum, tamen obstante renuntiatione iurata nihil petere potest. cap. quanuis. de pactis. lib. vj. sed portio sua remanebit penes hæredem vniuersalem, qui repræsentat patrẽ, penes quem si viueret, portio illa remaneret, quia pater renuntiationem recipiendo, videtur sibi & demum suo hæredi prospexisse, secundum Paulum de castro.
6 consilio cv. in fine. † Nepotes verò ex alia filia, quæ pariter renuntiauit, & viuo patre decesserat, partem sibi faciẽt, & legitimam petere possunt seu illius supplementũ, nõ obstante materna renuntiatione secundum Bal. in l. pactum. C. de colla. quem cæteri cõmu-
7 niter sequuntur in hoc puncto. † Sed dubitatur an teneantur dotem maternam computare in legitimam. In hoc sunt duæ pricipales opiniones. Prima est opinio Bart. in l. in quartam. ff. ad l. Fal. & in l. quoniam nouella. C. de inoff. testa. dicentis, quòd dotem computant maternam in legitimam, & idem tenet consulendo consilio cac. incip. Gilbertus. lib. j. Sed Bal. tenet contrariũ, quòd non tenentur dotem maternam cõputare in legitimam, prout firmat in l. illam. C. de colla. quem sequitur Paul. de castro consilio laij. &
8 ccl. † Tamen moderni, scilicet Ange. Areti. in §. fin. institu. de inoffic. testa. & Alex in dicta l. illam. C. de colla. vj. colum. dicunt, quòd si dicti nepotes veniant post mortem aut ad successionem cum paternis seu auunculis, sicut faciunt in casu nostro, tunc si habent dotem maternam, vt hæredes matris, quod est si auus dotando filiam stipulatus fuit dotem reddi filiæ in casu restitutionis: quis tunc eam videtur dedisse filiæ & demum filia moriendo videtur eam ad filios trãsmisisse: tunc erit vera opinio Bal. & sequacium, vt nepotes eam non teneantur cõputare. Si vero auus dotando filiam, non fuit illam stipulatus reddi filiæ: tũc quia dos remanens penes liberos, emanare censetur de substãtia aui, nepotes tenebuntur eam computare in legitimam secundum opin. Bart. Idem sentit Salic. in l. scimus. §. repletionem. & l. quoniam nouella. C. de Inoffic testa. Et hęc concordia opinionum fuit ipsiusmet Bart. in l. post dotem. penul. col. ff. sol. matr.
9 Ex † præmissis resultat, ꝙ in dicta hæreditate non habebũt legitimam, nisi quatuor liberi & nepotes ex filia præmortua, qui omnes in portiõe matris succedunt, ac etiam partem habebit hæres vniuersalis. Et sic ad legitimam concurrent sex personę ad faciendũ sex partes: ita quòd legitima omnium est semis, id est dimidia hæreditate ære alieno deducto cũ funeris impensis, sed non deductis præfatis donationibus, vt dictum est suprà in princ. Vnde legitima singulorum erit de duodecim partibus in quas hæreditas iure diuiditur, vna pars, ita quòd quilibet de dictis duode-
10 cim partibus habebit vnam, † taliter quòd hæredi vniuersali remanebit dimidia totius hæreditatis, & sic sex vnciæ seu partes. Et pro sua legitima de reliqua media parte, id est de reliquis sex vnciis habebit vnã. Et sic in totum habebit septem partes de duodecim.
11 † Nec obstat si dicat: ergo suæ donationes de nihilo ei proderũt. Videtur ꝙ imò de aliquo ei prodesse possunt: quia si de certis rebus fuerũt factæ, & illas res velit, in illis integris ei sua portio assignabitur, ex æquitate l. filium quem habentem, secundum vnum intellectũ. C. famil. ercisc. Ita quòd cæteri fratres tenebuntur in aliis rebus, & non in illis legitimam detrahere.

uectior ætas, déque filiorum posteritate cogitatur,
c ecce protinus insurgit cupiditas & [c] immodicus ardor habendi, quem qui non cohibet, aut non à radice succidit, omnem constantiam quatit, iustitiam lacerat, & ad seruitutem idolorum vsque (vt inquit ecclesiæ doctor) impellit hominem. Quæ pestis animorum & cunctarum ruina virtutum ita hodie serpit, & dominatur vbique, vt locus toto orbe sit nullus, gens nulla, professio nulla, quam non impetat & non mittat sæpe sub iugum improba & inexplebilis ditandi voracitas: vt hi quoque, qui eam criminantur, & sequuntur hostiliter, vix ab ea illæsos se prętipiant: hæc venalia iam fecit omnia. Etenim laus, dignitas, honor, magistratus, potestas, his deferuntur, qui pluris emunt. Taceo sacerdotia, & ecclesiastici qualiter dispensantur apices, ne os ponam in cœlum. Sed quæ res publica? quis princeps? quod tribunal? quis iudex? qui ius sententiáque non vendicet? Non veritatem innoxiam, albúmque iustitiam violet, inductis legibus, non ad conscientiam & honestaté quam ignorant, sed captatis & intortis ad lucrum atque perfidiam quam sitiunt. Quis in commerciis & cōtractibus rerum pro lucro non fallit? non decipit? non proditnon peierat? Prætérea furta, proditiones, rapinas,
f lites, insidias, [f] criminationes, venena, quæ intentant, quæ putant inde ditari, aut hæredes scribi. Quæ cupiditas si non tantùm inualuisset, viuerent homines
g cum [g] natura beati: quæ ampla atque magnifica, omnibúsque de se communia, necessaria nemini negat, suós partus dulcius alens exiguo, quàm quidem plurimo. Maximi illi philosophi qui philosophati sunt, maximè Crates, Diogenes, Anaxagoras, Socrates, Zeno, Democritus, Aristides, & hi plures diuitias omnino aut proiecerunt, aut contempserunt: vt vacuo & expedito à seruitute animo, propensius studio, & sapientiæ sese dicarent: existimantes (quod est) neminem tam quidem diuitem, quàm qui diuitias vecè contemnit. Quanti Romæ, cùm virtutum omnium se præbuit specimen, paupertas steterit, declarant Curius, [h] Fabricius, vterque Atilius,
h Aemulius, Cincinatus, Publicola, Scipio, Scaurus. Quin & ciuitas vniuersa, quæ munera Pyrrhi vicatim perlata continentissimè repudiauit. Quæ frugalitas, diuitiarúmque contemptus, dum mansit, floruit ciuitas, propagatúmque est super omnes penè gentes imperium: sed vbi dominari pòst cœpit cupiditas, & priuatim habendi studium cœuit, decora publica omnia, & augustissimum ipsum imperium decidit.

Tu Archuane mi, his honestis fortunis, patrimonióque nec infimo, cui assuesti, sedata sic cupiditate latiore vti debebis, ne ad opes immensas seruiliter accedas, quæ maiorem quietem, & honestiorem voluptatem pariunt neglectę, quàm certè quæsitę: grauiorem denique per ætatem eas artes tuebere, quæ ciuilem & maturam consequuntur vitam. Quibus & maiores tui, viri clarissimi per omne tempus Buzacharinam familiam decorarunt: vitam ducentes cum laude magnanimam, & iniuriis querelísque vacantem. Suauitas fandi tua cùm me reuisisti, & epistola subinde ad me transmissa, effecere, vt hæc tibi mi Archuane, responderim, optans vt ad maiora te euocet omnium parens, atque saluator Dominus Iesus: in quo vale faustissimè. E sacro viridario nostro Patauino pridie Nonas Apriles. 1502.

ANNOT. a Sacrosso virtutibus. Bona conuersatio in adolescentia facit præsumptionē bonitatis in senectute. c. ex studiis. de præsumpt.

b Fœdauere sceleribus. Scipio Aphricanus qui dei immortales passi voluerunt vt esset in quo virtus se per omnes numeros hominibus efficaciter ostēderet: solutiorem vita primos adolescētia annos egisse fertur. Caius Valerius Flaccus secundi Punici belli temporibus luxu perditam adolescentiā inchoauit, qui quantum primæ luxuriæ fuerat exemplū: tantum postea modestiæ & sanctitatis specimē euasit. Nihil Quinto Fabio Maximo (qui Gallica victoria cognomē Allobrogis sibimet ac posteris peperit) adolescente magis infame: nihil eodem sene ornatius aut speciosius in seculo ciuitas Romana habuit. Et plures alij similes, quos memorat Valerius lib. 6. ti. de muta. morū. concludens in principio stultū esse perpetua infoelicitatis se damnare, spémque, quæ etiam mutata ratione fiunt, interdum certam in desperationem conuertere.

c In primis etiam. De otio fugiendo vide per eundem eadem parte tertia epistola secunda, & epistola sexagesimaquinta. Et in sermone beati Ioānis per eum compilato, & plene per dominum meum in repetitione capituli Raynutius. super verbo. dotem quam ei dederat, circa finem. de testamen. quam fecit anno Domini M.cccc.xcii.

d Serpūt in primum. De luxuria & libidine libr. ix. sic dicit Valerius, blandum malum luxuria, quam accusare aliquanto facilius est quàm vitare. Iungitur illi libido, quæ ex hisdem vitiorum principiis oritur. neque autem à reprehensione aut ab emēdatione separantur gemino mētis errore connexæ, scilicet vitio malæ voluntatis, quæ est in libidine, & praua voluptate, quæ est in luxuria, & nimio vsu aut potius abusu vestium, ædificiorum, ciborum, potionum, Veneris, & cæterarum illecebrarum aduersus quæ fugiendum à sexu est salubre remedium, vt idem Eusebius eadem parte epistola sexagesimaquinta. Vterque, inquit, ignis, vterque stipula est sexus humanus, vt si sorer & mulier inspexerint solo vel oculorum nutu nedum contactu vulnerentur in mortem. Cui incendio ne ardeat, nullum ex quo esse cœpit humanitas, remedium, atque præsidium potuit maius inueniri, quam recessus & fuga: quod qui non quæsierunt, tanquam subita vel combusti flamma, vel obruti vnda periere. Hæc ille.

e Immodicus ardor habendi. De cupiditate & auaritia, vide plene per dominum meum in repe. ca. Raynutius. de testa. super verbo cætera bona: quia radix est omnium malorum in frigido auaro & cæteris.

f Criminationes: quas omnes alto stylo cecinit Ouidius libro primo Metamorpho. circa principium.

g Cum natura beati: ita quòd frustra essent leges, & processus criminales ad pœnas quæ nulla essent, exularent, de quibus infrà dicetur.

h Fabritius, de cuius fide & paupertate habetur per dominum meum in dicta repetitione capituli, Raynutius. super verbo, duas habens filias, tertio casu principali quo filia non succedunt cum masculo, loquendo de pacto futuræ successionis conseruando.

An occidere peccatores liceat.

SVMMÆ.

1 ☞ *Occidi hominem nullo crimine debere videtur duodecim rationibus, & vsque ad nu. 12.*
13 *Peccatores quòd liceat occidere.*
14 *Homo propter peccatum comparatur bestijs.*
15 *Homines in belluas transformati.*
19 *Homo dupliciter considerandus.*
17 *Nobilitas humanæ naturæ. & nu. 20.*
18 *Fulmine non ita homo interit, vt reliqua animalia.*
19 *Fulmine non percutitur aquila nec laurus.*
21 *Homo qua ratione consideratus occidi possit.*
22 *Influentia astrorum an excuset à delicto.*
23 *Innocentis est non solùm non committere, sed cauere ne cōmittatur.*
24 *Misericordiam facit cum peccatore, qui eum occidit.*
25 *Sepeliri non debet condemnatus sine permissu principis.*
26 *Anatomia an fiat sine licentia iudicis.*
27 *Iudex non debet procurare pacem inter litigantes in criminalibus.*
28 *Pœna corporalis non debet in pecuniariam verti.*
29 *Equus & currus cuiusuis capi possunt ad ducēdum condēnatum ad furcam.*
30 *Iudex an cogere quem possit ad exequutandum delinquētem.*
31 *Gratia secundi delicti non valet, nisi fiat mentio de primo.*
32 *Statutum vertens pœnam corporalem in pecuniariam, locum non habet in delicto geminato.*

Venia

33 *Venia non est dignus, qui spe venia delinquit.*
34 *Qualitatis cuiuslibet delictum aggrauantis est in gratia facienda mentio.*
35 *Carcerem intrans, vt intrante principe liberetur, non liberatur.*
36 *Seruus percutiens clericum, vt Romam eat, non ob id liberatur.*
37 *Cedendo bonis non liberatur, qui ea spe debita contraxit.*
38 *Gratia obtinenda spe delinquens, non gaudeat ea.*
39 *Crimina etiam ex quibus magna sequitur vtilitas, debent puniri.*
40 *Dominus tenetur pro delicto serui vel iumenti.*
41 *Innocentem an cogatur iudex sciens condemnare.*
42 *Delicta quæ in patria certa frequentantur, sunt magis punienda.*
43 *Decendio ad appellandum nondum finito potest sententia executioni mandari.*
44 *Executio sententiæ debet fieri de die.*
45 *Capitalis pœna vltimum remedium.*
46 *Peccatores reuocandi triplici via.*
47 *Iudici quæ inesse deceat.*
48 *Iudicium humanum quatuor modis peruertitur.*
49 *Pœna interlocutoria sententia non est perpetua.*
50 *Ira non debet moueri iudex.*
51 *Animus iudicis quibus rebus possit iustè moueri.*
52 *Pilati sententia iniquitas. & nu. 53.*
54 *Sales duo in quouis iudice esse debent.*
55 *Populi vices quatenus admittendæ.*
56 *Vulgi sententia vana.*
57 *Stulti alios stultos putant.*
58 *Multitudine peccante, minuitur pœna.*

QVæstio ardua apud aliquos semper
fuit, Vtrum occidere peccatores sit
licitum: & videtur quòd nō, mediis
1 sequentibus. † Et primò, Christus
enim dominus, veritas & sapientia
diuina, redēptor noster Matth. xiij.
prohibuit extirpare zizaniā, quæ significat filios nequam. Sed omne quod est prohibitū à Deo, est pec-
2 catum: ergo occidere peccatores est peccatum. †Secundò, iustitia humana conformatur iustitiæ diuinæ, quia omnis Christi actio, est nostra instructio c. significasti. de elect. sed secundum diuinam iustitiam peccatores ad pœnitentiam reseruantur, iuxta illud Ezechielis xviij. Nolo mortem peccatoris, sed vt cōuertatur & viuat. Ergo videtur omnino esse iniustū,
3 quòd peccatores occidantur. †Tertiò illud quod est secundum se malum, nullo bono fine fieri licet, vt dicit Augustinus contra mendacium, & habetur per Philoso. ij. Ethico. Sed occidere hominem secundum se malū est, quia erga omnes homines tenemur charitatem habere: amicos autem volumus viuere & esse, vt dicitur ix. Ethico. Ergo nullo modo licet ho-
4 minem peccatorem occidere. †Quartò, scriptum est Matth. xviij. & in c. nouit de Iudæis. Si frater tuus in te peccauerit, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrē tuū: si autem non te audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorū vel trium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic ecclesiæ: si autem ecclesiā non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus: id est ab aliis separatus per excommunicationē & censurā ecclesiasticā: non autem quod realiter occidatur, & ani-
5 ma à corpore separetur. †Quintò, quia prohibitū est in lege Exodi xx. Non occides: quæ indistinctè & simpliciter prohibet omnem hominem occidi, igitur pro peccato & crimine occidi non poterit: quia vbi lex nō distinguit, nec nos distinguere debemus. l. iij. ff. de offi. præsid. l. de precio. ff. de publicia. in rē actio.
6 † Sextò, nō debet quis velle in proximo suo, quod fieri est prohibitum in seipso: sed seipsum occidere est omnino prohibitum, & si fiat est peccatum mortale: quia se occidendō sibi adimit necessarium pœnitentiæ tempus, & sic maximè sibi nocet. Præterea naturaliter vnaquæq; res seipsam amat, adeò quod naturali inclinatione conseruat se in esse: & corrumpentibus resistit quantum potest. Et sic quod aliquis seipsum occidat est contra naturalem inclinationē, & contra charitatem, qua quis debet seipsum diligere. Etiam quia quælibet pars suo toto, & sic cōmunitati iniuriam & damnū inferre non debet, prout facit seipsum interficiēs, qui cōmunitati hominū iniuriam & damnum infert, vt dicit Philoso. v. Ethi. & dicetur infrà, & habetur. ff. de his qui sibi mor. cōsciuerunt, per totum, & l. ij. C. qui testa. facere non possunt. Etiam non debet se occidere, si sit malefactor, secūdum Tho. in secunda secundæ q. lxiiij. articulo v. Præterea vita est quoddā donum diuinitus homini attributū, eiúsque potestati subiectum, qui occidit & viuere facit, vt habetur Deuterono. xxxij. Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam & sanabo. Ergo eiusdem rationibus nō debet homo pro peccato & delicto alium oc-
7 cidere, ne faciat alteri quod sibi fieri nō vult. †Septimò, minor pœna corporalis maior est quacunque pecuniaria. l. in seruorū. articulo vj. in fi. ff. de pœnis. Et alibi dicitur, quod animæ hominum quibuscunq; rebus præferendæ sunt. l. sancimus. C. de sacrosan. eccl. Igitur pro quacunque causa mundana nō debet peccator occidi, sed punitioni & emendationi diuinæ
8 reseruari, & remitti in diē iudicij. †Octauò, iniquū & iniustū foret, quod propter delictū homo occidatur, quia delicta nō debent afficere nisi suum auctorem. l. sancimus. C. de pœ. Sed delicta secundū sui cōditionem cōmittuntur per vnum membrū: quod homicidium per solas manus, raptus & adulterium per sola genitalia membra, blasphemia per linguā, & sic de aliis. Ergo valde iniustū foret, pro delicto vnius mēbri totū corpus occidi. Sufficit enim membrum quod peccauit abscindi & vita priuari: & nō quòd totum
9 corpus occidatur: ne pœna delictum excedat. †Nonò, quia prohibitum est propter peccata, & delicta rumpere domum delinquentium & destruere, ne domorum destructione vrbs disformetur. In authen. de mand. princ. §. oportet. colla. iij. quia tunc respublica cui satisfaciendum est, per talem punitionem potiùs læderetur, quàm ei satisfieret: quod nō est ferēdū, vt quod fauore ipsius decretum est, in eius læsionem retorqueatur. l. quod fauore. C. de legib. Ergo pari, imò fortiori ratione, nō debet homo delinquens, qui eodū est vna domus, quinimò microcosmus, id est, minor mundus, destrui, Cùm plus sit destruere mundū, quàm particularem domum: quia homo non solùm sibi, & parētibus natus est, sed reipublicæ patriæ suæ. l. j. §. & generaliter. ff. de ventre in poss. mitteo. Vnde respublica ex tali punitione læderetur: cùm tamē satisfaciendū & non detrahendum est delictorum pu-
10 nitione. †Decimò, certū est hominem propter delictū non posse puniri in facie. l. in metallū. C. de pœnis. Nec etiā abscindi ei possent membra præsertim genitalia, vt castretur & eunuchus fiat. l. j. C. de eunuchis. Nam secundū Damascenū libr. ij. peccatū committitur per hoc quod recedit ab eo, quod est secundum naturam, in id quod est contra naturam. Et secundum

cũdum naturã eſt, ꝙ corpus hoĩs integrũ ſit mẽbris:
cõtra naturã autẽ eſt, ꝙ ſit membris diminutũ. Ergo
11 maius peccatũ eſt ꝙ quis occidatur. † Vndecimò, hu-
mana iuſtitia regulari debet ea diuina: quia vt dictũ
eſt, oĩs Dei actio eſt noſtra inſtructio. Sed Eccleſiaſ.
xv. dicitur: Deus reliquit hoĩem in manu conſilij ſui.
Ergo videtur, ꝙ non eſt aliquis peccator coercendus
morte: imò nec vinculis, nec carcere ſaltẽ perpetuo. l.
incredibile. C. de pœn. Sed in ſuo libero arbitrio re-
12 linquendus, quandiu cũ viuere Deo placuerit. † Duo
decimò & vltimò facit, quia per aductum Chriſti le-
ge gratiæ fuerunt oĩa veteris legis, nedũ ceremonia-
lia, ſed etiã legalia, & iudicialia correcta & abolita, vt
plenè habetur, & ibi Pan. in c. fi. de conſuet. Ergo oẽs
pœnæ delictorũ ſunt extinctæ: maximè crudelis pœ-
na mortis, & in diẽ iudicij delatæ, & Dei iudicio re-
13 ſeruatæ. † Ecõtrà autẽ, ꝙ licitum ſit, imò expediens
peccatores occidere, habetur Exodi xxij. maleficos
non patieris viuere. Et per os Pſal. dictũ eſt, in matu-
tino interficiebã oẽs peccatores terræ. Et Exo. xxxij.
præcepit Moyſes: Occidat vnuſquiſq; fratrem ſuum,
& amicũ, & proximum ſuum, pro peccato vituli con
14 flatilis. † Præterea homo ꝓpter peccatum cõparatur
beſtiis, iuxta illud Pſal. homo cũ in honore eſſet non
intellexit: cõparatus eſt iumẽtis inſipientibus, & ſi-
milis factus eſt illis. Facit l. j. C. vbi ſena. vel clariſ. vbi
reatus omnẽ honorẽ excludit. Et Prouerb. x. dicitur:
Qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti. Ideo q̃uis hominem
occidere in ſuo honore, & dignitate manentẽ ſit ſe-
cundũ ſe malũ, tñ hominẽ peccatorẽ occidere poteſt
eſſe bonũ ſicut occidere beſtiã. Peior eñ eſt malꝰ ho
mo, q̃ beſtia, & plus nocet, vt dicit Philo. vij. Ethic. &
lib. j Politico. Nec vlla maior æquitas in natura, quã
hoĩem exterminare criminoſum, qui homo nõ eſt. ſed
belua, quę ſe armat cõtra naturã, vt pulchrè dicit Bal.
in c. ſuper hoc. in fi. de renuntia. Pro quo eſt tex. in l.
vt vim. ff. de iuſt. & iur. & clarior in l. probrum. ff. de
verb. ſig. Quoniã vt dicit Senec. lib. j. de benefi. homi-
nẽ nõ faciũt vngues, neq; dẽtes terribiles: ſed nudus
natus eſt vt nulli videatur inimicus. Et Boeti. lib. iij.
de cõſola. Inſerta eſt, inquit, naturaliter mentibus ho-
minum. veri ſummique boni cupiditas. Et lib. iiij. Et
qui virtute deſerta homo eſſe deſinit, cùm in diuinam
cõditionẽ tranſire nõ poſsit, vertitur in beluã. Et Tul
lius lib. ij. de Paradoxis: Tu, inquit, cùm tibi ſiue Deꝰ,
ſiue mater (vt ita dicam) rerum omniũ natura dederit
animum, quo nihil eſt præſtantius, neq; diuinius, ſic
teipſum abiicies, atque proſternes, vt nihil inter te, &
quadrupedem putes intereſſe? Quid eñ (dicit Vale-
rius lib. ix.) vitiis fœdius? quid etiam damnoſius? qui-
bus virtus atteritur: victoriæ langueſcunt, ſopita glo-
ria in infamiã cõuertitur: animique pariter, & corpo-
ris vires expugnãtur. Cũ igitur quilibet dicat hoĩem
ſe velle fore, cur per delicta facit homo, vt beſtiæ cõ-
15 paretur? † Nunquid Lycaonẽ Archadiæ regem adue
nas, & ſubditos deprædantẽ, ac deo Ioui de ſangui-
nolenta cæde & rapina cibum offerentem, thalamo e-
ius flamma conſumpto rabidum fuiſſe transformatũ
in lupum fingit Ouidius j. Metamor. Pariter Io luxu-
riata in vaccam ilico conuerſa eodem libro fingitur.
Sic Nabuchodonoſor Babyloniorum rex in beluam
propter peccatum conuerſus à catholicis legitur Da-
nielis iiij. Sunt enim peccatores veluti pecora contra
naturã agentes, ſicut animalia bruta, vt in tanta mo-
rum peruerſitate iam non ſit homo, ſed iners & in-
ſcia pecus: qui non eſt peſsimus in Authentica de in-
ceſtis nuptiis. §. j. coll. ij. ſecundum Ioan. Fab. in §. j.
inſtit. ſi quadru. paupe. feciſ. dicatur. Subiungentem
ſis ergo homo non beſtia. Non te voluptas vnius ho-
ræ ſeruũ faciat corporis tui tei viliſsimæ. Et Prophe-
ta Pſalm. xxxj. Nolite, inquit, fieri ſicut equus & mu-
lus, quibus non eſt intellectus. Et ſequitur: Multa fla-
gella peccatoris, &c. Nec poteſt iudex maius bonũ
offerre Deo, quàm occidẽdo vel aliter puniendo cri-
minoſos, nec pinguior victima mactari poteſt, quàm
homo iniquus, vt dicit Seneca in tragœdiis, ſecũdum
Pau. de caſtr. in l. nemo deinceps. C. de epiſc. audien.
pro quo facit tex. in c. nec is. §. illud. xv. quæſt. j. Vnde
olim in Gallia (Cæſare de bello Gallico lib. vj. Com-
menta. referente) alia gratiora diis immortalibus non
arbitrabantur, quàm ſupplicia eorum, qui in latro-
cinio aut aliqua alia noxa erant deprehenſi. Iudex e-
nim qui malos percutit, in eo quod mali ſunt, mini-
ſter eſt Dei: vt dicit Barbatus ille Hieronymus ſuper
Ezechielem li. iiij. Et ſuper Ieremiam: homicidas, in-
quit, ſacrilegos, venenarios punire nõ eſt effuſio ſan-
guinis, ſed legum miniſterium. Et ſuper Iſaiam dicit.
Non eſt crudelis qui crudeles iugulat: ſed crudelis
iden vocatur, quia crudelis patientibus eſſe videtur,
Nam ſuſpenſus latro patibulo crudelem ſemper iudi-
cem putat: quia peſsimus quiſque aſperrimè rectorẽ
patitur, vt dicitur in epiſtola ad Cæſarem ſenem de
repub. contra illud Catonis:

Quod meritò pateris patienter ferre memento.

De quo plenius. xxiij. quęſtio. v. per totum. Ex quibus
vtrinque allegatis remanet quæſtio noſtra dubia. Pro
16 † cuius vera deciſione dicendum eſt, quòd homo po-
teſt conſiderari dupliciter: vno modo ſecundum ſe,
Et hoc modo conſiderando eum, non licet aliquem
interficere: quia in quolibet etiã peccatore debemus
amare naturam, quam Deus fecit tam nobilem, quæ
17 per occiſionem corrumpitur. † Nobilitatem hanc &
excellentiam naturæ humanæ oſtendit Hermes Tri-
megiſtus ſic dicens: Magnum miraculum eſt homo,
& animal honorandum. Sic anima intellectiua in
naturam Dei tranſit, quaſi ipſe Deus ſit: hic per na-
turam animæ diis eſt coniunctus: hic dęmonum ge-
nus nouit, terram colit, elementis commiſcetur: acu-
mine mentis in maris profunda deſcendit, cœlum
quod videtur altiſsimum animi ſagacitate metitur,
intentionem animi eius nulla caligo aeris confundit,
Nec terræ denſitas eius operationem impedit. Non
aquæ profunditas aſpectum eius obtundit. Vnde
Papias: Homo, inquit, eſt animal rationale morta-
le, diſciplinæque ſenſus capax. qui ingenio valet, ar-
tibus pollet, & cognitione rerum, aut quod agere
debet eligit, aut animaduerſione, quod inutile ſit cõ-
temnit. Videatis Archid. in cap. in eccleſiaſtico xiij.
quæſt. ij. vbi de hominis nobilitate pulchra addit. Eſt
pariter nobilis ratione artificis, & admiratiõe artifi-
cij. De quo Mercurius ille Trimegiſtus Moyſi con-
temporaneus ſapientiſsimus ad Tanciũ filium. Age,
inquit, fili, & circũſpice humani corporis opificium:
cuius admiratiõe perdiſce, quis tã pulchræ imaginis
cõditor? Quis oculorum pictor? Quis nares auréſque
tornauit? Quis labia diſtendit oris? Quis neruos te-
tendit atque ligauit? Quis irrigauit venas? Quis oſſa
cõgeſsit ſolida? Quis carnẽ pellicula tenui circum-
eunte contexit? Quis digitos articulis diſcreuit? Quis
fundamenta pedum extendit? Quis perforauit po-
ros, atque meatus aperuit? Quis ſplenẽ coegit atque
compreſsit? Quis Pyramidem impreſsit cordis figu-
ram? Quis pulmonii ſculpſit fiſtulas? Quis hæc hono-
randa, & alia corporis membra in propatulo eſſe vo-
luit?

luit? Quis obscœna in obscuris ꝓrsus abdidit? eáque
ab aspectu cernētiū voluit secreta iacere? Vide quot
diuinæ artis opera in vna eadémq; materia demōstrā
tur singuláque pulchra rectéque dimensa, ac in suis
ꝓpriis officiis differētia. Quisnā singula finxit? Quis
tam pulchræ imaginis opifex? An vet⁹ ille Demogor
gon? an feliciter Saturnus? Cretésisne Iupiter ista cō-
peg:t? an Iuno? an Promethe⁹ ille Ouidianus ex luto
effinxerit? Si secundū rectæ ratiōis dictamē respon-
deamus, id certè dixerimus ipsum inuisibilem Deum
prouidentiā ipsam æternā, quæ Promethæi noīe de-
signatur, non solùm hominē, sed & cūcta esse partici
pantia, propria voluntate fecisse. Ex quo bonitas Dei
clarè cognoscitur à creatura mundi. præsertim ab ho
mine, quē oēs microcosmū vocāt, id est, minorē mū-
dū. velut omni creaturæ cōmunicantē, scilicet cū plā
tis vegetādo, cū brutis sentiēdo, cū cæteris essendo, &
cū Deo intellectua acumine intelligēdo, & bonum à
malo discernēdo. l. j. ff. de iust. & iur. Quamobrē Oui.
lib. j. Metam. hominē mundū meliorem appellauit &
à solo Deo creatum cognouit, dicens: Ille opifex, re-
rum, mundi melioris origo, &c. Id idē etiā Poeta in
suis Geor. sētit ibi: cœlestisque illi origo est. Facit gl.
18 in §. fi. inst. de iur. nat. † Et præcipuū habet inter cæte
ra animalia homo, ꝙ licet omne animal ictum fulmi
ne intereat, homo tamē nō semp interit: imò percus-
sus euadit sæpissimè. Anchisen eñ Troianū fulmine
afflatum fuisse legimus, cùm apud Verg. de se dicat:
me diuûm pater, atque hominū rex fulminis afflauit
ventis, & contigit igni, &c. & tamen longo post tē-
pore vixisse, & superstitem mansisse. De cuius ful-
guris duplici specie tractat Philos. li. iij. Meteoro. viij.
19 c. Super † quo additū est, ꝙ de auibus nunquā fulmine
percutitur Aquila, quæ ales Iouis armiger dicitur, vt
eius fulmine non feriatur: de quadrupedibus etiam
nunquā fulmine feritur vitul⁹, seu bos marin⁹. nec de
ramis Laurus. Hinc legitur. Tyberius Cæsar Lauro
coronari solitus. Et tētoria ex vitulorū marinorū pel
libus composita subire, vt illorū præsidio discrimine
tutus esset tēpore tonitruorū & fulminum, quę supra
modū formidabat, vt refert Antoninus archiepisc. in
20 prima parte Historiali. tit. vj. & xxj. c. §. j. † Maximæ
ergo nobilitatis in natura sua est homo, qui masculū
cōprehendit & fœminā: de quibus dicitur Ecclesiast.
xvij. Creauit illis (scilicet Deus) scientiā spiritus: sen-
su impleuit cor illorū, & mala, & bona ostendit illis.
Posuit oculum ipsorum super corda illorū, ostendere
illis magnalia operū suorum, &c. Et Sapien. ij. Crea-
uit Deus hominē inexterminabilē, & ad imaginem
similitudinis suæ fecit illum. l. si quis in metallum. C.
de pœn. & l. iustissimè. ff. de ædil. edicto. Et Propheta
Psal. viij. de homine ad Deum loquens: Minuisti, in-
quit, eū paulominus ab angelis, gloria & honore co-
ronasti eum, & constituisti eum super opera manuū
tuarū. Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & bo-
ues, vniuersa per ora campi. Volucres cœli, & pisces
maris qui perambulant semitas maris. Vnde conside-
rando hominem secundum suam, tam excellentē na-
turam, non debemus eum pro toto mundo occidere,
quāuis peccatorē: & ita verificari & intelligi debent
authoritates & rationes pro parte negatiua suprà in
princi. adductæ, & vt latius respondendo ad singula
dicetur: quia quo ad hoc considerata eius natura, quæ
de se bona est, & cōsequēter amāda verificari potest
quod s. allegatū est, ꝙ Deus creauit hominē inexter-
21 minabilē, & sic nō occidendū quomodocūque. † Se-
cundo modo cōsideratur homo per cōparationē ad
bonū cōmune, quod per peccatū corrumpitur. Qua
consideratione, sicut licitū est occidere plātas, & ani-
malia bruta, inquantū ordinantur naturaliter ad bo-
num vsum hoīs, sicut imperfectū ordinatur ad perfe-
ctū. Et oīs pars ordinatur ad totū, vt imperfectum ad
perfectū: quia oīs pars naturaliter est propter totum.
Ex quo videmus, ꝙ si saluti totius corporis expediat
pręcisio alicuius mēbri, vt quia est putridū vel corru-
ptiuū aliorū mēbrorū (vt infrà dicā) certè laudabili-
ter, & salubriter abscinditur. Ita etiā si aliquis homo
sit cōmunitati periculosus, scādalosus, & corruptiuus
ipsius propter aliquod peccatum, tunc laudabiliter &
salubriter occidi pōt, vt bonū cōe cōseruetur: modi-
cū eñ fermēti totā massam corrumpit, vt dicitur j. ad
Corinth. v. Vnde eo tunc pœnas ob maleficia lui &
pati magna ratio suadet. l. si à reo. in fi. ff. de fideiuss.
Cùm publicè intersit crimina puniri. l. ita vulneratus.
ff. ad l. Aql. vt pœna vnius sit met⁹ multorū. l. j. C. ad
l. Iul. repetū. Et ne per impunitatis audaciā fiant, qui
nunq̄ fuerant audaciores & nequiores. c. vt famæ. de
22 sent. excō. † Nec eos excusat influentia astrorum cœ-
lestiū, quibus forsan dicerent se ad malum inclinatos:
quū scriptū sit: Sapiens dominabitur astris. Nisi tanta
esset influentia, que tolleret sensum intellectus, sicut
in furioso & dementi, secundū Bal. in c. j. vt lit. pend.
Facit l. diuus. ff. de offi. præsi. vbi delictū furiosi in fu-
rore perpetratū nō punitur: quia voluntate peccandi
caruit, & afflicto danda non est afflictio: de delicto
autē ante furorē cōmisso tenetur, & puniri potest ad
minus pœna bonorū. l. fi. §. & siquidē. C. de cura. fu-
rio. & l. tā demētis. C. de episc. audi. quod iudices debēt
summè aduertere. Vnde Augusti. de ciuita. Dei: Non
est, inquit, innocētiæ, id est boni viri, parcendo sinere
vt in malū grauius incidatur, pertinet ergo ad inno-
centiæ officiū, nō solùm nemini malū inferre: verum
etiā cohibere à peccato, vel punire peccatum, vt aut i-
pse qui prius odio habebatur, corrigatur, experimen-
to, aut alij teneantur exēplo. Qui enim vitiis nutrien-
dis parcit & fauet, peccatorē nutrit, & bonos inficit:
qa impunitas aliquorum plures alios morti tradit. Et
exitio multos tradit, q liberat multorū exitia cogitā-
tem & qui eum supplicio addicit, oēs saluos fecit. in
auth. de mand. prin. §. homicidia. vbi glo. Subiungēs
idem August. libr. xix. de ciuita. Dei. c. xvij. circa fin.
23 Pertinet † ad innocētis etiā officiū, non solū nemini
malū inferre: verùm etiā cohibere à peccato, vel pu-
nire peccatū, vt aut ipse, q plectitur corrigatur expe-
rimēto, aut alij terreantur exēplo. Mali profectò ho-
mines, vt inquit Bal. in l. Cassius. ff. de senato. expelli
debent ab omni honore: quia seruiūt diabolo, & sunt
sine cōscientia. Boni autem diligi debent, quia Deus
eos diligit, & semper vincunt. Et maius bonum non
potest in republica facere iudex: etiam pro bono de-
linquentium, quàm non punitionem dissimulare
peccatorum maximè in primordiis occurrēdo, vt ha-
betur secundi Machabeo. xj. Etenim multo tempore
non sinere peccatoribus ex sentētia agere, sed statim
24 vltiōes adhibere, magni beneficij est indicium. † quia
omnis qui iustè iudicat, etiam si delinquentem occi-
dat, dicitur cum eo facere misericordiam, in eo quòd
inter flagella ad pœnitentiam eum inuitat, & à ma-
ioribus peccatis in futurum committēdis præseruat:
pro quibus fortè moriendo impœnitens æternaliter
damnaretur. Et iudex puniendo criminosum pecca-
to finem imponit, secundum glos. in cap. omnis qui
iustè. xlv. distinct. Et sic misericordiam cum eo facit,
vt ibi dicitur, potius quàm si punitionem differret,
aut dissi-

aut dissimularet. Quæ enim illa iustitia inimica boni-
tatis palpare criminosos, & vulnera eorum vsque in
diem iudicij incurata seruare? c. si quis diaconus. eadē
distinctio. Et est, quod Catilina in secunda respō sio-
ne ad inuectiuam Ciceronis dicebat: Summa, inquit,
est misericordia, in parricidā subitum suppliciū ani-
maduertere: quia (vt dixi) peccatia suis finē imponit,
& de perpetratis satisfacit taliter, ꝙ si pœna est suffi-
ciens pro crimine commisso, prodest, vt delinquēs in
alio seculo amplius non puniatur nec crucietur: cùm
Deus non iudicet bis in idipsum. Ideo non denegan-
tur ei sacramenta ecclesiæ: imò nec sepultura solē nis.
xiij. q. ij. c. fi. & in cle. j. de pœ. & remis. & clarius in c.
quid ergo. xxiij. q. v. secūdum Panor. in c. ex parte. de
25 sepul. † Sepulturæ tamē tradi nō possunt sine permis-
su principis, cui est confiscatum cadauer. l. fi. ff. de ca-
daue. punito. quod fuit in passione Christi obserua-
tū, vbi Ioseph ab Arimathæa nobilis decurio petiit à
Pilato, qui tunc Ierosolymis vice principis fungeba-
tur, corpus Iesu pēdens in cruce, vt habetur Matthæi
26 xxvij. † Nec pariter tradi potest medicis ad anato-
miā faciendam. quod tamen Bart. reliquit cogitādum
in d. l. fi. Et sic licet puniti per iustitiam perdāt omnia
politica, quo ad honores, vitam, & bona, & tamen in
foro conscientiæ non perdunt diuina ad salutem ani
mæ necessaria: imò posset in eis tanta & talis esse cō-
tritio, ꝙ mors (vt dixi) in totum satisfaceret pro eis.
Vnde Hieronymus: Christus in paradisum de cruce
latronē tulit, & homicidij pœnā fecit martyrium. de
pœn. dist. j. c. importuna. Præterea ex impunitate ma
ior nasceretur peccandi licentia. Ob quod Plato dice
re solitus erat: Neminem prudētem punire, quia pec-
catum est: sed ne peccetur in posterū. Et iudex qui cri
men repertū non vindicat, tegere vt conscius crimina
festinat, dicit text. in l. ij. C. de cōmer. & merc. Et totā
rempublicā scandalizat, cuius principaliter interest,
27 ꝙ delicta puniantur. † Et inde est, ꝙ licet bonus iu-
dex primò pacem tractare debeat inter litigantes, &
lites pace terminare. c. studē dum. xc. dist. & c. j. de mu
tuis peti. tamen vbi agitur criminaliter, ad pœnā de-
licti, non debet nec potest partes ad pacem, & cōcor
diam inuitare, ne fiat præiudicium fisco, & bono rei
publicæ, cui expedit peccata nocētiū esse nota. l. cum
qui nocentem. ff. de iniur. secundum gl. in d. c. studen-
dum. quam sequitur Io. de pla. in l. litibus. C. de agri.
& censi. lib. xj. Ex quo consultissimè & sanctè ordina
uit Carolus quintus Francorū rex sapiēs appellatus,
anno domini M. ccclvj. tūc regnum in absentia regis
Ioannis patris sui regēs, ꝙ in quibuscunq; delictis iu-
dices regij neminem recipiāt ad cōpositionem. Et id
idē prohibuit inferiorum dominorū regni sui iudici-
bus, sub pœna perditionis iurisdictionis: sed ꝙ delin-
quentes puniant secundū qualitatē delicti. Non enim
deliquit bursa, sed persona, quæ puniri debet, vt pœ-
na suos sequatur authores. l. sancimus. C. de pœnis.
28 Vnde tales compositiones sunt absurdæ. † quod malè
seruant domini episcopi, & cæteri ecclesiæ prælati,
qui omnia delicta cōuertunt in pecuniā propter aua-
ritiā. Et qđ vilius est post sententiā personę condēna
toriā capiunt pro crimine pecuniam. Et vt honestius
faciant, & eorū pallient innatam auaritiā, & illā excu
sent, vt plurimū in sentētia sibi reseruant potestatem
faciēdi gratiā, & minuendi pœnam: quod an fieri pos
sit, decidit Bal. post Gul. de Cug. in Authen. interdici
mus. C. de epis. & cler. & in l. j. C. de calum. ꝙ nō: quia
esset implicatio contrariorū, vbi pœna imposita est à
lege taxata. Attamen de facto omnē eorū iurisdictio-
nem spiritualē, & tēporalē conuertunt in pecuniam.
l. consulta diualia. C. de test. Sicq; restat pro maleficio
imponi posse etiā pœnā mortis, vt satisfiat republi-
29 cæ, cuius interest. † & cuius fauore capi potest asinus
vel equus, aut currus cuiuslibet de populo pro portā-
do malefactorē ad furcā condēnatum, secundū Bar.
per illū tex. in l. iubemus nullā. C. de sacrosan. eccles.
Bal. & Sali. in l. fin. ff. de pig. act. in quo beatus fuit Sy-
mon Cyreneus, quē de villa venientē exeuntes mili-
tes inuenerunt, & angariauerūt vt tolleret crucē Iesu,
dum pro nostra redēptione duceretur ad supplicium
allegato Matth. xxvij. Quinimò constitui posset de
publico salariū, & dari præmium ei, qui malefactorē
repererit, & iudici præsentauerit puniendū. l. cum na-
uarchorū. in fi. vbi Bar. & Ioā. de Plat. C. de nauicula.
30 lib. xj. † Nō tamen posset iudex cogere, quē ad suspē-
dendū aut decapitandum, vel aliter in persona execu-
tandū delinquentē, secundū Bar. in d. l. fi. ff. de pigno.
actio. quē sequitur Ioā. de Pla. C. ne quis liber inuitus
actum reipublicæ gerere cogatur. l. fi. libr. xj. nisi esset
vilis persona, vt dicit Bal. in d. l. fi. quē sequitur Chri-
stopho. Porcus instit. de his qui sunt sui vel alie. iuris.
Et maximè debēt iudices occidere illos, qui enormia
commiserunt delicta, quorū calamitate illachrymari
nō debent. l. obseruandū. ff. de offi. præsi. Imò cōstan
tes esse ad instar legū, quæ appellātur inexorabiles. l.
fi. C. de tabu. lib. x. contra quas nemini licet effunde-
re preces, quia sunt res surdæ & cōstātes, quæ nō mo-
uentur precibus, quin cuilibet merenti dent præmia,
& demerenti supplicia, vt dicit Io. de Plat. in d. l. fina.
Ex quo græcus ille Solon putauit rem publicam dua-
bus rebus cōtineri, videlicet præmio & pœna: vt hinc
boni ad virtutes inuitentur, quia gloria maximè ad
virtutem concitantur, iuxta illud Ouidij,

-laudatáq; virtus Crescit, & immēsū gloria calcar habet.

Et mali ꝑ pœnā à flagitiis arceantᷣ, etiā pœna mortis
si debeatᷣ. Iuxta illud Horatij in episto. ad Quintum.

Oderunt peccare boni virtutis amore:
Oderunt peccare mali formidine pœna.

Quem glo. refert in d. l. j. ff. de iusti. & iure. Cùm enim
tales rēpublicā delinquendo scandelizent, ac publicū
gaudium & lætitiam, quæ in pace consistit turbēt, vt
d. l. nemo deinceps. vbi Bald. in tertio notabili. C. de
episc. aud. in iudices nō punientes prouocatᷣ, & in po-
pulū ira Dei, à quo punitione delictorū venia separa
tur, & populi incolumitas procuratur. l. ꝓuinciarum.
C. de feriis. Præsertim quando assueti delinquere pu-
niūtur, qui veloci executione à terra veniūt extirpan
di. Nec gaudent venia paschali, vt d. l. nemo. Per quē
text. dicit ibi Gul. de Cug. quē ibi sequitur Bal. ꝙ qui
31 geminat delictum sperare nō debet veniā. † Adeo ꝙ
non valeret indultū principis super condēnatione se
cunda, nisi fiat mētio de prima, quia censetur esse sur-
reptitiū. Vnde qui semel gratiā habuit de vno homi-
cidio vel alio delicto, deinde super secundo vult gra-
tiam impetrare, debet in hac secūda facere mētionem
de prima, secundū Gul. ibi. Et deinde refert Barbat. in
c. super literis. de rescri. vidisse Bononiæ quēdam de-
capitari, qui in secūda tacuerat primā gratiā. Idē Ias.
in l. præscriptione. C. si contra ius vel vtili. publ. Pro
quibus optimè facit text. in c. ij. de fil. presbyte. lib. vj.
32 † Pariter statuta pœnā corporalē in pecuniā conuer
tētia, quæ de iure valēt, secundū Bar. in l. j. ff. vi bono.
rapt. per text. in §. pœna. instit. de iniuriis. prouiso, ꝙ
pœnā pecuniariā imponant non paruā nec contēpti-
bilem, sed rationabiliter taxatā, ne detur occasio de-
linquēdi. secundū Bal. singulariter in §. iniuria. de pa-

ce iuramẽ.firmata.nõ habent locũ in reiterante delictum,secundũ Bar.per illũ tex.in l.omnes.C.de delatoribus.Et in l.j.C.de super exactio.lib.x.& vtrobiq;.
per Io.de Pla.& Bar.in l.quid ergo.§.pœna grauior.
ff.de his qui notan.infa. Et Sali. in l.& si seueriot. C.
ex quib.cau.infa.irrog. Pro quibus optimè facit text.
in d.l.nemo.de epis.audi.vbi reiterãs delictũ nõ gaudet priuilegio illius.l. Et ita fuit seruatum in ciuitate
Caturci, per curiã Senescalli Caturcen. stante iudice
maiore magistro Antonio Trupignõ meo legũ præceptore,anno dñi M.ccccc. In persona cuiusdã Gul.
Musard,armurarij,qui peccatũ adulterij reiterauerat,
& iuxta statutũ ciuitstis lx.solidos soluere offerebat,
qui auditus nõ fuit:imò nudus in camisia per ciuitatẽ
fuit ductus,ita ꝙ statutum dans illi optionem illarum
duarum pœnarum non potuit ei opitulari,vt cum pe
33 cunia liberaret. †Similiter si quis delinqueret sub spe
& cõfidentia futuræ veniæ, quia fortè scit regem vel
principẽ loci de ꝓximo venturũ, qui cõsueuit saltem
in suo primo aduẽtu omnia delicta remittere, & delinquentes captos liberare,vel sciebat pacẽ inter prin
cipes de ꝓximo ꝓmulgandam.Cuius obtentu remittenda erant damna, & delicta hincinde perpetrata:
non cõprehenderetur talis sub dicta generali abolitione, quia natura æquũ est cum nõ esse impunitum,
qui hac spe audacior factus est.l.j §.j.ff.si quis testamẽto liber esse iussus fuerit. Quod facit contra plures
gentes armorũ guerræ Frãciæ, vt dicit Masuerus titulo de priuilegiis in prin. & contra illos, qui delinquunt spe remissionis,& abolitionis cõsequendæ.Nã
abolitio postea cõcessa eis nõ prodest, nisi de hoc in
34 ea mẽtionẽ fecerim,& princeps eis remiserit. †Cùm
de qualibet qualitate delictum aggrauante sit mentio
fienda in cõfessione ad fines obtinendæ veniæ, p tex.
in d.l.j §.j.quẽ Bar. ibi notat contra pręfectum vrbis
Romæ,qui coronat imperatorẽ,& imperator de consuetudine antiqua satisfacit omnibus suis creditoribus. Vnde si præfectus aduentũ proximũ imperatoris sentiens audacior factus multa debita contraxerit
sub spe liberationis fiẽdę à principe:certè à talib⁹ debitis liberari nõ debet. Sic nec ille à pœna delicti vel
à carcere qui sciens principem venturũ,cuius aduen-
35 tu rei liberãtur,deliquit: †vel si iam deliquerat, vt liberaretur, in carcere se posuit. Et idẽ dicit cõtra eos,
q̃ sub spe pacis fiẽdæ delinquunt,quia nõ cõsequun-
36 tur immunitatẽ. Facit c.relatũ,de sent. excom. †vbi
seruus atrociter percutiẽs clericum ea intẽtione,vt vadat Romã pro absolutione,& sic ea occasione liberetur à seruitute,& dominica potestate, non reportabit
illã commoditatẽ,vt Romã ire tenestur: sed sub potestate domini remanẽs poterit ab episcopo absolui
in partibus. Ad hoc facit quod decidit Angel. in l.is
37 qui bonis.ff.de cessio.bonorum.dicens, † ꝙ contrahens plurima debita sub spe, ꝙ liberabitur cedendo
bonis, nõ gaudebit priuilegio cessionis bonorũ si de
38 hoc appareat.Quẽ sequitur Fely.in c.si.de testi. †Et
me audiente leges Tolusæ, vidi quendam decapitari,
qui sub spe,& cõfidẽtia obtinẽdi gratiã à rege hominẽ occiderat, & de hoc ante delictũ se iactauerat, ꝙ
cum occideret, q̃a pro decẽ scutis gratiã haberet, in
qua dictã iactationẽ & suã intentionẽ tacuerat, quæ
tanquã surreptitia ei nõ profuit. Ex quibus omnibus
clarè videtis,quantũ suadet bonũ publicũ, ꝙ delicta
puniantur in correctionẽ delinquentiũ, & exemplũ
cęterorũ.Qua cõsideratione moti tãta cõtinẽtia olim
vixerũt Romani, vt etiã minimos excessus punirent:
qui vt dicitur in §.placuit.insti. de obliga.ex delicto.

excusari poterant, & sine scandalo reipublicæ dissimulari, in quo eos summè Valer. cómendat lib. viij.
tit.de priuatis iudiciis.Multus,inquit,sermo eo etiam
iudicio manauit,in quo quidã furti damnatus est:qui
equo, cuius vsus illi vsque Aritiã à Roma decẽ millibus passuũ distantẽ cõmodatus fuerat, vlteriore eius
municipij cliuo vectus esset.Quid aliud hoc loci,quã
verecundiã illius seculi laudemus, in quo tam minuti
39 pudore excessus puniebantur? Hæc ille. †Plus dico,
ꝙ crimina etiã puniẽda sunt, licet casualiter bon⁹ effectus reipublicæ sequeretur, secundũ Pet. de Anch.
in repe.c.j.de cõsti.vbi dicit, ꝙ si ingressus domũ alicuius de nocte scrinium surripuit, in quo erant literæ
ꝓditionis ciuitatis aut regni:certè hoc patefacto non
euitabit pœnã furti,cùm intentionẽ habuerit furãdi.
Vnde fortuna,quæ felix ciuitati fuit,nõ cõsideratur,
sed solus animus.Ideo si occiderẽ volentẽ prodere ciuitatẽ,nõ cõsiderans bonũ publicũ,sed propriã passionẽ & vindictã,morte puniẽdus essem, ac si alium
occidissem.secùs si intẽtio fuisset, aut occidẽtis esset,
vt reipublicæ prodesset: vt fecit Cneus Flauius, qui
librũ actionũ secretò substraxit, & populo Romano
tradidit pro bono publico legendum.Ob quod tribunus plebis creatus est.l.ij.§.posteà.ff.de orig.iur.quia
nõ propter sui lucrũ,sed vt publico prodesset hoc fecit. Videatis Fely.in c.j.vlt.col.versi.& istũ text. amplis.de præsump.quod est notandum ꝓ iudicibus, vt
diligentes sint ad extirpandũ malefactores, quos iura humana tãto fauore reipublicæ mota, non solùm
pro suo proprio delicto,sed etiã pro alieno, putà serui, vel ancillæ,vt saltem pro noxa cum perdat,punire
voluerunt.instit.de noxali actio.per totum. Et quòd
grauius est,si meũ animal damnũ dederit cõtra naturã sui generis, tenebor de pauperie, instit.si quadru.
paupe.fecis.dicatur. licet in bruto non cadat animus
40 delinquendi. †Tamen quia aliqua culpa domino animalis imputatur, qui negligenter animal suũ brutum
custodiuit,tenebitur de dãno ab animali illato.Adeò
ꝙ si canis meus comedit carnes tuas,tenebor actione
vtili de pauperie,licet cõtra naturã suã canis non deliquerit, cũ satis sit de natura canis comedere carnes:
tamẽ tenebor,quia sicut in actione legis Aquilię consideratur culpa hominis:sic etiã in hac actiõe de pauperie culpa animalis consideratur, talis videlicet quæ
cadere potest in eo.Ex quo dicit Io.Fab.in §.j.allegato titu.si quadru.paupe.fecis.dicatur. ꝙ eo tunc tenebor,vbi canis meus fregit vas aut cistã, vbi erant carnes: vel fortè terruit ferociter custodẽ, vel fortè euertit ollam bullientẽ,vbi erant carnes:secùs,si canis reperit carnes sine custode in loco patenti: quia tũc nõ
tenebor, propter culpã tuã in negligẽter custodiẽdo
carnes. Ecce quãtus zelus Romanorũ in puniẽdo delicta etiã nõ sua. Sed maior in Francia iustitiæ zelus,
ꝙ cùm eius generis copia deficeret, etiã ad innocẽtũ
supplicia deos malorũ punitiõe placare cupiẽtes descẽdebãt,vt Cæsar refert de bello Gallico lib. Cõmẽtariorũ. vj. malè tamẽ in hoc intelligentes rationẽ. l.
ꝓuinciarũ præsides.C.de feriis. Cùm multo sanctius
sit facinus nocẽtis impunitũ relinquere, quã innocẽ-
41 tẽ condẽnare.l.absentẽ.ff.de pœnis.†Nõ enim debẽt
iudices,quẽ sciũt innocentẽ,falsis tamẽ testibus conuictum dãnare: sed diligẽtius testes examinare vt occasionẽ inueniat liberandi eũ.Sicut fecit Daniel,Danielis.c.vlt. Si autẽ hoc facere non posset, debet eum
superiori relinquere iudicãdũ. Si autẽ hoc nõ potest,
nõ peccat secundũ allegata sententiam ferens: quia
nõ est ipse,qui occidit innocentẽ,sed illi qui eũ asserunt

runt nocentem. Minister autem iudicis innocentẽ cō
demnātis si sententia intolerabilẽ errorem contineat,
nō debet obedire: aliâs excusarētur qui martyres oc-
ciderunt. Si verò non cōtineat manifestā iniustitiam,
nō peccat præceptū exequẽdo, cū ei nō pertineat dis
cutere superioris sententiā. Nec ipse occidit innocen
tẽ, sed iudex, cui ministeriū adhibet, secundum Tho.
in secunda secundæ quæst. lxiiij. artic. sexto. & Doct.
in l. illicitas. §. veritas rerū. ff. de offi. præsi. & in c. pa-
storalis. de offi. deleg. Si ergo pro peccatis alienis qs
puniatur, moltò magis pro suis, quæ propria malitia
cōmisit, vel quibus obuiare potuit & debuit, sed non
fecit: quia nō videt̃ carere scrupulo societatis occul-
tæ, quia manifesto facinori desinit obuiare. c. sicut di-
gnū. de homicidio. † Et maximè punienda sunt deli-
cta, quæ in patria & regione frequẽtantur, quia mul-
tis grassantibus est opus exẽplo. l. aut facta. ff. de pœ-
nis. Imò tunc exaggerandæ sunt pœnæ, secundū In-
nocẽ. in c. j. de constit. vbi dicit ex tali causa transgre-
diẽdas esse leges cōmunes, & celeriter pœnas inferẽ-
das, nec aliquo modo differendas. l. cū reis. C. de pœ.
43 ibi velox pœna subducat. † Adeò ɋ ea die, qua sentẽ
tia criminalis lata est, mādatur executioni, non expe
ctato dicendo ad appellandū indulto, secundū Bart.
in l. qui vltimo. in fi. ff. de pœnis. & ita seruat̃ in præ-
senti regno in quosiue sit in casu quo appellando de
iure non admittitur, siue in quo admitteretur, semper
sentẽtia absq; mora exequitur, si ab ea citò nō appel-
letur, per text. in l. non tantū. ff. de appel. & l. addictos
supplicio. C. de epis. audien. vbi damnatus ante decẽ-
diū ducebatur ad supplicium. Quod patet quia datur
cuilibet facultas appellandi pro eo, & executionẽ im-
pediendi, quod non fieret, si tempus appellandi foret
elapsum. l. furti. §. j. ff. de his qui notantur infamia. Vi-
deatis glo. notabilẽ in c. cùm apud. xj. q. iij. quæ ponit
casus, in quibus differtur executio criminalis. Vnde
cū cuilibet de populo detur ad causam humanitatis
libera facultas appellandi pro condẽnato etiā inuito,
vt d. l. non tantùm. Et quia etiā punitio delictorū ten
dit in exẽplum multorū, in satisfactionẽ reipublicæ
44 per maleficiū scandalizatæ, † fienda est de die execu-
tio palā & publicè, & non clā, aut de nocte, aliâs præ
sumeret̃ contra iudicẽ, quia qui malè agit, odit lucẽ,
Ioannis iij. & c. cōsuluit. de offi. deleg. Tales enim qui
ad supplicium ducūtur, sequi solet populi multitudo
maximè puerorū, qui vt à talibus caueant maleficiis,
solent à parentibus verberari, secundum gl. in d. l. ad-
dictos. Super quo fuit summè reprehẽsus tẽpore Ca-
roli sexti Francorū regis Præpositus Parisiensis, qui
de nocte duos suspenderat in patibulo scholares. De
quo Gaguinus libro ix. c. iij. Qum, inquit, tẽpore duos
ex schola Parisiaca scholasticos propter cædẽ à se fa
ctam cū Gulielmus Tignonuillus Parisianus præses
ad patibulū noctu appensos strangulare iussisset, ne
si segnius fecisset, homicidæ liberarentur, coactus est
(schola apud iudices suā ignominiā persequẽte) scho
lasticos patibulo depositos, osculo mortuis exhibito,
& lecticæ impositos ecclesiæ restituere, aurigāte car-
nifice, qui equo insidens lineam instar sacerdotis ve-
stem induerat. Eorū scholasticorum etiā nunc sepul-
chrū in porticu diui Maturini Parisiensis, cū epigram
mate visitur. Hæc ille. Vnde restat delicta esse per iu-
dices puniẽda, etiam pœna mortis, si grauitas delicti
hāc pœnā requirat. Tamen pronus esse non debet Iu
45 dex ad occisionẽ delinquentiū: † cùm impositio pœ
narum capitaliū debeat esse vltimū recti iudicis reme
dium. Debet enim primo congressu deuios ad viam
reuocare & reducere, nunc minaciter terrendo, nunc
verberando, nunc incarcerādo & cæteris leuioribus
remediis: ita ɋ ad mortẽ properare nō debet, nisi cū
alia remedia sunt consumpta, secūdum Io. Fab. in l. j.
C. de summa Tri. Qui etiā super titulo iustitiæ, de pu
bli. iudi. dicit Iustinianū hoc clarè demonstrasse per
situationẽ illius tituli in fine voluminis, docendo in
hóc iuuenes, ɋ quādo erunt iudices impositio pœna
rū capitaliū sit eis vltimum remediū. Et quia mors est
venenum, quod vt plurimū reperitur in cauda extre-
ma parte animalis. Ex quo indiciū mortis esse debet
vltima intẽtio iudicis. Nā æternū diuinæ iustitiæ, &
propriū semper extitisse sacris memoratur in literis,
46 † reuocare peccatores ad vitā via ac ordine triplici,
vocibus præconū & vatū, id est, prædicatorum largi-
tate quoque benefica: flagello denique, si duo priora
non corrigant. Quod clarè etiā Vlpiedixit in d. l. j. ff.
de insti. & iur. ibi, bonos non solùm metu pœnarum,
verùm præmiorum quoq; exhortatione efficere cu-
pientes. Sic iudices debent subiectis paternam exhibe
re prouidentiam, in Auth. de mandá. princ. §. festina-
bis. & dolere, ac inuiti trahi ad pœnas. Quod sentit
Poëta, lib. vj. Aeneid.

Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem:
Parcere subiectis & debellare superbos.

Et ꝓ documẽto iniunctū Cæsari imperiū adepto In
exempla ad Cæsarem senem de re publica. Neq; quis
quam te ad crudeles pœnas, aut acerba iudicia indu-
cat; quibus ciuitas vastatur magis, quā corrigitur. Sed
vt prauas artes, malásq; libidines ab iuuentute prohi-
beas. Ea vera clementia erit pacem concordia stabili-
nisse. Neq; barbaro ritu cædem cæde & sanguinẽ san
guine expiandum. Ego cūcta imperia crudelia magis
acerba, quàm diuturna arbitror. Hæc ibi, quia si glo-
rientur in morte hominū, prout aliqui faciunt, homi-
cidæ sunt. capit. miles. & c. cùm minister. xxiij. q. v. De
isto iustitiæ tẽperamento in bono, & recto iudice re-
quisito diuinè admodū loquitur magnus ille Grego-
rius in quarta parte, & lib. xx. moralium. Omnis, in-
quit, qui rectè iudicat, staterā in manu gestat. In vtro
que penso iustitiā, & misericordiā portat. Sed per iu-
stitiā peccati sententiā, per misericordiam peccati tẽ-
perat pœnā. Vt iusto libramine quædā per æquitatẽ
corrigat, quædam verò per misericordiam indulgeat.
Qui Dei iustitiā óculis suis præponit, semper timens
& tremens in omni negotio formidat, ne de iustitiæ
tramite deuians cadat. Et vnde non iustificatur, inde
protinus condẽnetur: disciplina enim vel misericor-
dia multùm destruitur, si vna sine altera teneatur.
Vnde circa subiectos inesse debet iudicibus, & iustè
consulẽs misericordia, & piè sęuiens disciplina. Hinc
est, ɋ semiuiui illius vulneribus, qui à Samaritano in
stabulū ductus est (Lucæ x.) adhibetur vinū & oleū:
vt per vinū mordeātur vulnera, & per oleum fouean-
tur: quatenus vnusquisque qui sanandis vulneribus
præest, in vino morsum districtionis adhibeat, in o-
leo mollitiem pietatis. Per vinum mūdantur putrida,
per oleum sananda fouentur. Miscenda est ergo leni-
tas cum seueritate, & faciendū quoddā ex vtroq; tem
peramentū, vt neq; multa asperitate exulcerẽtur sub-
diti, neque nimia benignitate soluantur. Quod & illa
tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis, virga
simul & manna est: clarè demonstrans, ɋ vbi (sicut in
iudice) est virga districtionis: sic & manna dulcedi-
nis. Hoc etiā cognoscens rex regum, & eximius Pro-
phetarum Dauid Psal. xxij. Virga, inquit, tua, & ba-
culus tuus ipsa me cōsolata sunt: quia virga à domi-

nn per

47 no percussus, fuit baculo sustentatus. †Sit ergo in iu-
dice districtio iustitiæ, quæ feriat: sit & cõsolatio ba-
culi, quæ sustẽtet. Sit itaq; amor, sed non emolliens.
Sit & rigor, sed noo exasperans. Sit zelus (scilicet iu-
stitiæ) sed nõ immoderatè sęuiens. Sit pietas, sed non
plus quàm expediat parcens. In regimine ergo debet
vtrunque iudex miscere, vt nec disciplinæ desit miseri
cordia, nec misericordiæ disciplioa. Hæc ille. Et ad
episcopumConstantinopolitanum idẽ ait. Quid autẽ
de episcopis, qui verberibus tueri volunt canones di-
çam? bene fraternitas vestra nouit. Pastores enim su-
mus, non percussores. Vnde apostolus prædicator
egregius: Argue, inquit, obsecra, increpa in omni pa-
tientia, & doctrina. xl. dist. per totũ. O igitur iudices
(inquit Iacobus magni) clemẽtiã vestris iudiciis assi-
stricẽ facite. His indulgere acquiescatis, quorũ condi
tio vestra est, quibus etiã similes fieri potestis. Si vos
sublimauit fortuna, naturã quæso propriã noo negli-
gatis. Mementote vos cupere Deum ꝓprium iudicẽ
habere, &c. Hodie, proh dolor, curiosius quàm opor-
teat sunt iudices delictorũ temerarij inquisitores: qui
vtinã diuum audirent Bernardũ In Canticorum ser-
monibus: Caue, inquit, alienæ conuersationis esse aut
curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si
perperã actũ quid deprehenderis, nec sic iudices pro-
ximum: magis autẽ excusa. Excusa intentionẽ si opus
non potes: puta ignorantiam, puta surreptionẽ, puta
casum. Qui si omnẽ omnino dissimulationẽ rei cer-
titudo recusat: suade nihilominus ipse tibi, & dicito
apud temetipsum: vehemens fuit nimis tẽtatio. Quid
de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potesta
tẽ? Præterea considerent iudices, ꝙ nemo fermè tam
porrò inutilis est, qui aliquantula bonitate oon præ-
stet. Neque quispiã tam maximæ & cõsummatæ vir-
tutis, q. sine exceptione laudari possit ad vnguẽ. Vn-
de his præcipuè indulgendũ est, qbus adest syncera
veniã petẽdo humilitas, iuxta illud Ouidij ad Cæsa-
rẽ: His precor exemplis tua nunc fortissime Cæsar,
Fiat ab ingenio mollior ira meo. Illa quidẽ iusta est,
nec me meruisse negabo. Sed nisi peccassem, quid tu
cõcedere posses? Materiã venię sors tibi nostra dedit.
Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat Iu-
piter, exiguo tẽpore inermis erit, &c. Quasi velit iu-
stitiã sine misericordia nõ esse iustitiã, sed potius se-
ueritatẽ. Vbi autẽ iustitia dulcore misericordiæ tem-
perata suadet delicta punire, certè licet, imò oportet
etiã inferre mortẽ cessante omni humana lenitate, &
iracũdia, præsertim odio, & vindicta. Quæ iura etiã
canonica, & ciuilia abhorrent in iudice. xj. q. iij. c. illa
præpositorũ. vbi sic dicit: illa præpositorum solicitu-
do vtilis est, illa est cautela laudabilis, in qua totũ ra-
tio agit, & furor sibi nihil vẽdicat. Restringenda sub
ratione potestas est. Nec quid agendũ prius, quã con-
citata ad tranquilitatẽ mens redeat. Nam commotio-
nis tẽpore iustum putat omne quod fecerit. Et sequi-
tur: Ita sæpe etiã innocentes ad crimen adducit: quia
dũ iusto amplius irascimur, & volumus aliena coër-
cere per cata. grauiora committimus. Ideo Apostolus
ait: Nõ vos vindicãtes charissimi: sed date locũ iræ:
hoc est, declinemus eam, ne nos illa corripiat. Vnde
dñs Iesus mittẽs ad euangelizandũ discipulos, misit
eos sine auro, sine argento, sine pecunia, sine virga, vt
incentiua litis & instrumẽta eriperet vltionis. Et se-
quitur: Sũmopere præcauendũ est, ne rectores eccle-
siæ, & qui publica, id est, secularia iudicia exercent,
in dictandis sententiis nullatenus lenitate, aut furore
ducti sint præcipites: sed causis prius diligenter vẽti-

latis, cũ res quæ ignorabatur, ad notitiã pleniter ve-
nerit, tunc diuina & humana lex resoluatur. Et tunc
secundũ quod ibi constitutum est, remota personarũ
acceptione, diffinitiua proferatur sententia. Hinc est,
ꝙ Moyses querelas populi semper ad dñm taberna-
culũ ingressus referebat: & iuxta quod dñs impera-
bat, iudiria proponebat: Nimirũ nos instruẽs, vt nõ
ea corde oostro, sed ex pręcepto diuino condẽnatio-
nis & iustificationis sententiã proferamus, non sensu
48 nostro, sed ratione iuribus informata dictãte. †Memi-
nerint obsecro iudices, quatuor modis humanum iu-
diciũ peruerti: Timore, dũ metu potestatis alicuius
veritatẽ loqui pertimescimus. Cupiditate, dum præ-
mio alicuius animũ corrumpimus. Odio, dum contra
quemlibet aduersariũ molimur. Amore, dum amico
vel propinquo cõtendimus præstare auxiliũ. Quàm
verò graue sit vel odio, vel amicitia, vel metu, vel mu-
nere, vel quolibet modo iudiciũ peruertere, Augusti-
nus testatur dicẽs: Quicunq; aut cõsanguinitate, aut
amicitia, seu hostili odio vel inimicitiis in iudicando
ducitur, peruertit iudiciũ Christi, qui est iustitia: &
fructum illius vertit in dãnationis amaritudinem. Et
idẽ si iudex pauperibus miseretur, aut per imprudẽn-
tiã malè iudicat, secundũ gl. in c. quatuor. cũ sequen.
allegata. xj. q. iij. Et maximè ab his cauere debent iu-
dices in præsenti regno Franciæ, io quo ex generali
cõsuetudine, & regia ordinatione procedũt in crimi-
nalibus extraordinariè, vt infrà dicetur. Quia cùm in
talibus extraordinariis processibus secretè proceda-
tur per solum iudicẽ cõtra reum, aduocato procura-
tore & quocunq; alio instructore semotis: maius ver-
titur periculũ, & sic cautius agendũ. c. vbi maius peri-
culũ. de elec. libr. vj. & l. j. ff. de carbo. edicto. Et super
omnia cesset in eo omnis subitaneus motus, quẽ odiũ
& iracundia, & quæcunq; præcipitatio, & lenitas gi-
gnunt: ratione cuius nouerca iustitiæ meritò appella-
tur. Vnde fons eloquẽtiæ Cicero in sua oratione pri-
die quã in exilium iret: nemo, inquit, tam facinoro-
sus inuentus est vita, vt non tam iudicũ prius senten-
tiis conuincerẽt, quã suppliciis afficeretur, &c. quasi
dicat, ꝙ iudex repentè & leuiter pœnas infligere nõ
debet, nisi ꝑ sententiã diffinitiuã, quam pręcedere ha-
bet plenissima causæ cognitio. l. iudices. vbi bona gl.
C. de iudi. quia secundũ Ouidiũ in libr. sine titu. Cul
pa nec ex facili, quamuis manifesta probatur. Et Sene-
ca ad Lucillũ epistola. xl. Nihil ordinatum est, quod
præcipitatur & properat. Inde dicit text. in l. fi. ff. de
49 pœnis. †ꝙ pœna per iudicẽ simpliciter interloquẽdo
indicta, nõ cẽsetur ꝑpetua, sed tẽporalis, vita durante
iudicis interloquentis, secundum Iono. in c. qđ trans-
lationẽ. de offi. lega. & Panor. in c. ex literis. de consti.
secùs si diffinitiuè eam indixisset. l. j. C. de postul. Nec
obstat tex. in c. iurgantium. de re iudi. vbi iurgantium
causas celeri sententia diffioiri præcipitur. Et d. l. rum
reis. C. de pœnis. præcipitur reos veloci pœna subdu
ci, quia hoc intelligitur, vbi constat sufficienter de
crimine. Non enim tunc est differenda: imò accele-
50 randa sententia, & pœna inferenda. †Non moueri
debet iudex impetu iræ vel alterius passionis: quia si
impetu iræ abstractus iudex sæuire festinaret, admit-
teret magis scelus, quàm vindicaret, vt dicit Valer.
lib. v. tit. de Parentum moderatione in liberos. Qui
lib. iiij. titul. de Animi moderatione Architã Taren-
tinũ contra omnẽ iram animo moderatũ cõmendãs
sic dicit, Tarẽtinus Architas dum se Pythagoræ præ-
ceptis Metapooti penitus immergit, magno labore,
longoq; tempore solidum opus doctrinæ amplexus,
post

postquã in patriã reuertitur, ac rura sua reuiserẽ cœ-
pit, animaduertit negligentia villici corrupta, & per-
dita. Intuénsq; malè meritũ, Sumpsissem inquit, à te
supplicium, nisi tibi iratus essem. Maluit enim impu-
nitũ dimittere, quàm propter iram grauius iusto puni
re. Hæc ille. Non ergo cõmotis animis debẽt iudices
procedere, sed cũ animi moderatione indicibus sum-
mè necessaria, quæ mẽtes nostras impotentiæ, & te-
meritatis incursu ferri non patitur. Quo euenit, vt re-
prehẽsionis morsu sit vacua, & laudis quæstu sit opu-
lentissima, dicit ibi Valer. Christũ enim imitari de-
bent rectissimũ iudicẽ, de quo dictum erat Psal. xcv.
Qui nõ commouebitur, iudicabit populos in æquita-
te. Et Psal. xcij. Etenim firmabit orbem terræ, qui nõ
commouebitur. Nec obstat, ꝙ in furore, & ita Deus
peccatores corripit. Psal. vj. quia ibi loquitur de ira ex
imperio rationis procedente, & iusto libramine iu-
stitiæ, secundum quã potest etiam, imò debet moueri
quilibet rectus iudex. Nam vt singulariter dicit Bald.
per illum text. in l. moueor. C. si seruus exportandus
51 væneat. †animus iudicis rectè & iustè potest triplici-
ter moueri. Primò admiratiuè cũ videt aliquod exe-
crabile delictũ esse commissum, vt ibi est text. & in l.
fœdissimè. C. de capti. & postli. reuersis. Secundò mo
ueri potest primitiuè, cũ motus admiratione proce-
dit, quod feruore, & zelo iustitiæ ad puniendum tale
delictũ, vt ibi fecit imperator. Qui etiã in l. cùm vir.
C. de adult. iubet insurgere leges, armari iura gladio
vltore. Et in Authẽ. de mand. prin. §. homicidia autẽ.
coll. iij. ibi, ita cũ vehemẽtia corrigere, &c. Et ibidem
in §. festinabis ad iudicẽ. Talem, inquit præbebis te-
metipsum omnibus publicè & priuatim, vt terribilis
quidẽ sis delinquentibus, & indeuotis circa fiscalia,
mãsuetissimus autẽ & mitis omnibus placidis & de-
uotis, paternã eis exhibẽs prouidentiã. Per quem text.
dicit Bal. in §. iniuria. de pace iuramen. firman. v. col.
versi. quæro vtrum semel tortus, &c. ꝙ iudex terribi-
lẽ vultũ ostendere debet contra delinquentes, & est li
citus metus, vt cæteri terreantur & caueant à delicto,
aliàs autẽ cõtra bonos, & innocentes terribilis vultus
iudicis & cuiuslibet potẽtis iustũ. Et sic reparabilem
induceret & causaret metũ ad rescindendũ actum sic
timore expeditũ: quia talis metus est illicitus, secun-
dum Io. And. in c. quia propter. penu. collat. de elect.
quẽ sequitur Bal. in d. §. iniuria. & Alex. in l. de pupil-
lo. §. si quis ipsi prætori. ff. de noui oper. nunc. Tertiò
moueri põt iudex præsumptiuè aliquid præsumendo
secundum apparentiam, quam cogimur sequi, donec
contrarium probetur per text. in d. l. moueor. qui hos
tres iustos iudicum motus notat ex imperio rationis
procedentes, quibus moueri debet & potest. Sed cõtra
imperium rationis nullo modo debet iudex moueri
52 proprio, nec aliorum maximè populi impetu. †Et in
hoc defecit Pilatus volens populo Iudæorũ ignauo
pontificũ, & Pharisæorũ inuidia ad furorẽ, & rabiem
cõtra Christũ cõmoto placere, & satisfacere ipsúm-
que placare: quem potius corripere debuit, & cogita-
re causam autorésq; seditionis. Et præterea, ꝙ licet
pœna delicti ritè imposita vel imponenda possit ad
furorem, & tumultũ populi aggrauari, secundum Io.

inquit, homines qui in maximis principatibus vitam
agunt, aut qui de rebus publicis, aut priuatis cõsultãt,
decet in primis animaduertere, ne cuiquam volupta-
ti temerè assentiant, néve liberũ ingeniũ furore, aut
iracundia pessundent. Sed vigilanter enitendũ est, vt
durẽt inuictis animis, vt omiũ rationes æquè circun-
spiciant: nec in alterútrã partẽ declinent, donec luce
clariores in apertũ deductæ, & satis peroratę videan-
tur. Difficile est enim commotis animis, & cõcitatis
53 ingeniis, verũ cuiquã psuadere, &c. †Quæ tamẽ præ-
dicta Pilatus non fecit: qui nõ solùm pœnam accele-
rauit, sed Christũ innocentẽ interfecit ad clamorem
populi, vt habetur Matth. xxvj. Videns autem, ꝙ ni-
hil proficeret, sed magis tumultus fieret: accepta aqua
lauit manus corã populo: Innocẽs, ait, ego sum à san
guine iusti huius, &c. Et tradidit eis illum, vt crucifi-
54 geretur. †Non aduertens in recto iudice debere esse
duos sales. Videlicet sal scientiæ, aliàs est insipida: &
sal securæ conscientiæ, aliàs est diabolica, vt pulchrè
dicit Bal. in l. ij. circa fi. C. de senten. ex breuiculo reci
tã. Nõ sic fecit Quintus Scæuola, q cũ Sylla occupa-
ta vrbe senatum armatus coëgisset, vt Caius Marius,
quã celerrimè hostis iudicaretur: Cuius volũtati nul-
lis obuiã ire audẽtibus, solus Scæuola interrogatus
de hac re sententiã dicere noluit: quin etiã truculen-
tius sibi minitãti Syllæ: Licet, inquit, mihi agmina mi
litũ, quibus curiã circunsedisti ostẽtes: licet mortem
identidẽ miniteris, nunquã tamẽ efficies, vt propter
exiguum senilémq; sanguinẽ meum, Marium, à quo
vrbs, & Italia cõseruata est, hostẽ iudicẽ. Hæc Valer.
lib. iij. tit. de Constantia. Minus ergo debuit Pilatus
Christũ innocentẽ ad clamorẽ populi, qui non vrbẽ
solã aut Italiã, sed vniuersum orbem redempturus &
saluaturus venerat, quẽ occidere non debebat ad cla-
morẽ populi (timore ductus) clamãtis, Si hunc dimit
tis non es amicus Cæsaris. Cũ in hoc vanæ voces po-
puli nõ sunt audiendæ per iudicẽ. nec admittendæ. l.
decurionũ. C. de pœnis. quia plebs sæpe clamoribus
aut gratia vel pretio fortassis excitata moueri solet. c.
si ergo. viij. q. j. Vnde lex ciuilis nunquam fecit popu-
lũ & multitudinẽ diffinitorẽ causarũ. Nã prudentia,
quæ requiritur in causarũ decisione & terminatione,
est in paucis literatis, & solẽnibus viris: quũ nihil sit
honestũ horum, quæ tractat multitudo, dicit text. in
Auth. de referenda. Et leuitatis ac pessimi erroris au-
thor semper est turba. Et sapiens ait Aristoteles iij.
Rheto. Quantò maior populus, tantò minor intelle-
ctus: & sic in iudicãdo nõ sequẽdus. c. ad nostrã. de cõ
55 suetu. †Licet enim populi voces sint tolerãdæ & au-
diẽdæ, & admittẽdæ in collaudando aliquẽ. l. j. C. de
quæsto. & mag. offi. lib. xij. non tamẽ in puniẽdo: sed
requiritur causæ cognitio, vt ibi dicit, & in l. iustissi-
mè. C. de offi. recto. prouinciæ. & d. l. decurionũ, se-
cundum Io. de Pla. in d. l. j. quia etiã libertas, quæ pia
causa est, seruo data ad rumorẽ populi est nulla. l. si
priuatus. ff. qui & à quibus manu. libert. nõ accipiunt.
qui tex. est not. Et minus teneret matrimoniũ sic cõ-
tractũ, in quo cõsensus nõ sufficit, nisi sit cõsensus li-
ber. c. cùm locũ de sponsal. & l. Titia. ff. de verb. obli.
Sicut nec electio est fiẽda ad vocẽ populi. c. Osius. de

c.docẽdus est populus.lxij.dist.secũdũ gl. in dicto c.
Osius.Nam scriptũ est Isaiæ xxxij. ꝙ erit opus iusti-
tiæ pax,& cultua iustitiæ silenuium.Vnde in concilio
Toletano xj.dicitur,ꝙ cultũ suum iustitia perdit , qñ
silentia iudiciorũ obstrepentiũ turbo confundit. v.q.
iiij.c.iu loco. Et Ioannes papa xxij. ciuitatis Catutci
oriundus (vt in supplemento chronicorum habetur)
56 aliquando interrogatus : †Qui foret à veritate remo-
tus? Respondit vulgi sententia, quæ quicquid laudat,
vituperio dignũ est:quicquid cogitat vanũ:quicquid
loquitur falsum: quod improbat,bonũ est. Et quod
approbat malũ,ac quicquid extollit, infame. Quod
Iudæi patenter ostenderunt: qui à Pilato interrogati
Matth.xxvij.Quẽ vultis dimittã vobis, Barrabam an
Iesum,qui dicitur Christus? Responderunt Barrabã.
Erat autẽ Barrabas latro , q homicidiũ fecerat in se-
ditione,quẽ elegerũt, vt Christũ perderent innocen-
tẽ.Vnde Sallustius in Catilinario: Semper, inquit,in
ciuitate,quibus pro maiori parte opes nullæ sunt,bo-
nis inuident, malos extollunt. Vetera odere, noua
exoptant.Odio suarum rerum mutare omnia studẽt.
Turba atque seditionibus sine cura aluntur , quoniã
egestas facile habetur sine damno,&c.Et idem in Iu-
gurthino ait: Vulgus vti plerunque solet ingenio mo
bili,seditiosum atq; discordiosum , cupidũ nouarum
rerũ:quieti & otio aduersum.Hæc ille. Ideo oratio-
ne ad Cæsarẽ sedẽ de Republica dicitur, ꝙ multitu-
do vulgi more magis, quam iudicio post alius alium
quasi prudentiorem sequuti.Et Seneca in prima Tra
gœdia : Vulgus infidũ bonis,fluctuq; magis mobile
vulgus.Quod Iudæi clatè mõstrarunt, qui Christum
curantẽ languidos , & suscitantẽ mortuos regẽ face-
re voluerũt,Io.vj. Et die passionis suæ alta voce cla-
mauerunt : Tolle,tolle,crucifige eum : vt impleretur
quod dicit Poëta lib.ij. Aeneid. Scinditur incertum
studia in cõtraria vulgus. Ideo non sequenda imperi
tæ multitudinis simplca fidea, quæ prona est semper
ad scandala.Ob quod non ab re commendatur apud
Valer.lib.v. titul.de gratis. Minutius equitum magi-
ster Romanus,qui impudentis vulgi errorẽ gratę mẽ
tis significatione correxit. Nõ licet enim populo in-
terficere quenquã, vt respõderunt põtifices Iudæorũ
eidẽ Pilato,dicẽtes: Nobis nõ licet interficere quen-
quam Ioan.xviij.Quinimò nõ valeret cõsuetudo , ꝙ
iudex teneretur iudicare secundum voces, & opinio-
nes populi astãtis corã eo,vt d.c.ad nostrã. de cõsue.
Cũ vt dixi,nõ sint omnes sapiẽtes, sed potius in ma-
iori parte stulti,iuxta illud Ecclesiast.j. Stultorũ infi-
57 nitus est numerus. Et † stulti ac peruersi, vt plurimũ
credunt,& extimãt omnes esse sibi similes,secundum
Tulliũ in suis paradoxis,dicentẽ:Stultorum sententia
est:omnes insaniunt. Et in Ecclesiast.vbi suprà,in via
stultus ambulãs,cum ipse insipiens sit, omnes stultos
æstimat. Ideo ne innocẽtes pro nocentibus puniantur,
reprobatũ est ad clamorẽ populi aliquẽ esse damnã-
dũ:quia dicit Poëta lib.j.Aeneidum.Sequitque animis
ignobile vulgus. Et vt dixi,multitudo vulgi more ma
gis, quã iudicio post alius alium quasi prudentiorem
sequuti excedit.Sequuntur profectò omnea cõmoto-
58 rẽ suum.†Et inde est,ꝙ quando multitudo delinquit
tẽperãda est per iudicẽ, & sæpe omittenda vindicta.
c.sanè.de tempo.ordi.& in c.ea quæ de simo. & in c.
ea parte.de trãsactio.& vtrobiq; gl. & text. optimus.
in c.quoties.j.q.vij.& in c. dilectus.l.ij. vbi plenè Fe-
ly.de simo.Facit c.latores de cle.excõ.ministran. vbi
glo.declarat , quãdo dicatur multitudo. Facit bonus
tex. ij.Reg.a viij. ibi volens parcere multitudini, &c.

Vnde Valer. allegato lib.v.titul.de ingratis. Populi,
inquit,mens in modũ subitæ tẽpestatis concitata , le
ui querela prosequẽda est.Singulorum autem ingrata
facta liberiore indignatione proscindẽda sunt , quia
potẽtes consilij, cùm vtrũq; ratione perpendere lice-
ret,scelus pietati prætulerũt. quasi dicat, ꝙ difficilius
est multitudinẽ à delicto abstinere , quàm singulos:
quia multitudo cõcitata, vt plurimum à maiori parte
quæ stultorũ est,vt dixi nõ est potens consilij,quia vt
tẽpestas citò mouetur , & plus more , quàm iudicio:
ideo leui querela prosequenda est. Adeò ꝙ decidit
Bal.in l.j.C. de seruis fugi. ꝙ vbi multitudo hominũ
deliquit.soli caporales factionis, & criminis punien-
di sunt pœna delicti perpetrati. Et dicuntur capora-
les principales delicti fautores, incitatores & condu-
ctores.l.in hoc iudicio.ff.de seruo corrup.Caporalis
enim dicitur,qui est caput,& principium alicuius rei,
vt dicit Ang.in Authen.de hæred.& fal.§.j.coll.j.per
l.ij.§.si quis.ff.vi bon.rapt. Nam dicitur princeps fa-
ctionis,& tenetur pro tota familia:quod est notandũ.
Et si cæteri puniantur leuius, puniuntur pœna pecu-
niaria. Singuli verò quãdo delinquunt,sunt potentes
cõsilij,& deliberatè perpendere possunt vtrunq;,sci-
licet bonũ & malum:quia ex se ipsis mouẽtur. Vnde
eis nõ ita faciliter parcitur, quotiens delinquẽdo sce-
lus pietati prætulerunt. Cũ quibus supradictis tempe
ramẽtis arbitror & concludo iudices iustè posse de-
linquentes etiã pœna mortis naturalis punire. Non
obstãtibus.xij.rationibus,& mediis suprà in contra-
riũ allegatis.Et primò non obstat, ꝙ Christus iudex
iustus Matth. xiij. prohibuit extirpare zizaniam , qui
sunt filij nequã,à quorum eradicatione,id est,occisio
ne,abstinendum mandauit.Nam respondetur , quòd
hoc intelligitur quãdo non possunt occidi mali,quin
simul occidantur boni. Vel quia latent cum bonis.
Quod potuit etiam esse ratio , quare vniuersitati , &
multitudini delinquenti parcitur , vt suprà dixi. Ne
boni & innocẽtes ꝓpter malos , inter quos sunt mo-
rati, puniantur , vel quia mali habẽt multos sequaces:
ita ꝙ sine bonorum periculo interfici nõ possent, vt
dicit Aurelius Augustinus contra Parmenianum. I-
deo dominus docet magis esse sinendũ malos viuere,
& vltionẽ reseruãdam vsque ad extremum Dei iudi-
cium,ꝗ ꝙ boni simul occidantur: Vbi verò ex occi-
sione malorum nõ imminet periculum bonis, sed ma
gis tutela & salus:tunc licitè possunt,imò debent ma-
li occidi.Non obstat,dum secundò arguebatur,ꝙ iu-
stitia diuina non occidit peccatores, sed eos ad pœ-
nitentiam reseruat,iuxta illud Ezechiel.xxviij. Nolo
mortẽ peccatoris,&c.quã iudices sequi tenẽtur.Nam
respõdetur , ꝙ Deus secundum ordinem suæ sapien-
tiæ, quandoq; statim peccatores occidit ad liberatio-
nem bonorum: quãdoq; autem eis tempus pœnitẽdi
concedit, secundum ꝙ ipse nouit suis electis expedi-
re. Sic etiam humana iustitia hoc facit imitando pro
posse diuinã. Illos enim , qui sunt in alios perniciosi,
occidit.Eos verò qui peccãt, aliis grauiter nõ nocen-
tes, ad pœnitentiam reseruat. Vel aliter, Deus qui ab
æterno omnia futura nouit , & singulorum cõscien-
tias & intentiones,dissimulat quandoq; etiam grauia
delicta punire eorum,quos scit ad pœnitentiam ven-
turos : quoniam ipse est cui patent intentiones,& se-
creta cordiũ.Quod secus est in aliis iudicibus. Ideo
cum ratio differentiæ sit manifesta , potest hinc ad
alias rationes colligi responsio.

Laus Christo Iesu Domino nostro.

GVL-

GVLIELMI BENEDICTI
QVÆSTIO DE VENDITIONE,
QVAE LECTORIBVS IVRI VTRIQVE addictis maximam adferet commoditatem.

Dominus de Monteferrãdo patriæ Burdegalensis, vendidit domino Bastarno de Cardona, locum & terram de Veyrines cum suis pertinentiis & dependentiis quibuscunque, pretio xxij. millium Francorum Burdegaleñ. Sed post dictam venditionem reperitur, quòd idem de Monteferrando priùs vendiderat Ioanni de Montecucquo mercatori Burdegalæ, parochiam de Pessaco, quæ semper esse consueuerat de pertinentiis dictæ terræ de Veyrines, pretio xiij. centum Francorum Burdegalensium. Cum pacto recobrij, cuius virtute dictus de Monteferrando dictam parochiã ilico post venditionem de Veyrines, recuperauit.

SVMMÆ.

1 *Venditio an solùm comprehendat ius, quod tunc quis habet in re & nu. 4. 5. 6. 7. & 20.*
2 *Venditio secunda an comprehendat vendita prius. & numero 21.*
3 *Venditio rei non continet ea, quæ sunt tunc à solo separata.*
8 *Vendens rem censetur totam integraliter vendere.*
9 *Socius vendens rem, censetur totam vendere, non partem suam*
10 *Correlatiua debent à pari iudicari.*
11 *Dependentiarum appellatione quid veniat.*
12 *Possidere non propriè dicitur quis id quod arbitrio alterius sibi facilè potest auferri.*
13 *Rem habere dicitur, qui actionẽ habet ad eã recuperandã.*
14 *Alienata non censetur res durante pacto de retrò vendendo.*
15 *Venditor dicens se non totum possidere, debet partes sigillatim declarare.*
16 *Euictio eum astringit, qui sciebat, etiam si cautum sit, ne teneretur.*
17 *Sciens vitium, etiam si protestetur, tenebitur, nisi rem specificauerit.*
18 *Vitium rei venditæ specificatum nõ sufficit, si cum alijs non veris misceatur.*
19 *Sciens & confusè loquens præsumitur dolosus.*
22 *Rupta & cæsa nõ veniunt in ædificij, aut fundi vẽditione.*

Quærebatur An dicta parochia venire debeat in venditione de Veyrines, & tradi dicto Bastardo velut de pertinentiis loci Veyrines existens, vel an remanere debeat penes dictum de Monteferrando venditorem, velut tempore venditionis de Veyrines de eius pertinẽtiis non existens. Cum vendita tunc foret, & à loco de Veyrines separata. Fuit in curia opinionum diuersitas, quæ olim etiam fuerat Tullio referente lib. iij. de officiis. c. viij. inter Diogenem Stoica ratione motum & Antipatrum hominum consuetudine, & iure ciuili

quod habet in re quã alienat. Et nihil aliud velle dicitur alienare. l. ad res donatas. ff. de ædi. edi. & l. serui electione. §. Labeo. & §. fi. & l. si domin⁹. §. fi. ff. de lega. j. l. si ita legatũ. ff. de aur. & arg. & l. vxor patrui. C. de lega. Secũdò, quotiẽs quis diuerso tẽpore duobus
2 cõcedit, † nunquã in secunda concessione venit, nec cõprehenditur quod fuerat translatũ in prima. c. cùm ordinẽ. de rescr. & c. veniẽs. de præscri. Præsertim vbi in prima cõcessione versabatur particula seu spẽs aliqua: & in secunda cõcedebatur totũ. Quo casu succedit regula volẽs, generi per speciẽ derogari. l. vxorẽ.
3 §. codicillis. ff. de leg. iij. Tertiò, certũ est † in vẽditione alicuius rei nõ venire, quę iã fuerãt à solo separata tẽpore vẽditionis. Et inde est, ꝙ rapta nõ veniũt, quæ fundi nõ sunt. l. in vẽdendo. ff. de cõtra. emp. Nec in vẽditione syluæ venit glãs quæ antè ceciderat. l. cum
4 manu sata. §. fi. ff. eo. Quartò, † tex. habemus valde clarũ in l. qui tabernas. ff. de cõtra. emp. qui casũ nostrũ pũctualiter decidere videtur: vbi vẽdens rẽ, cuius ꝓprietas alteri pertinet. nõ dicit̃ ꝓprietatẽ vẽdere, nec solũ. sed solũ ius quod habet, scilicet superficiẽ. Quin
5 tò, † habemus tex. illo eod. tit. l. Rutilia polla, vbi vendẽs rẽ, cẽsetur eã vẽdere prout est tẽpore vẽditionis,
6 & nõ vt ante fuerat aut ex post fuit. Sextò, † videt̃ de hoc esse cas⁹ apert⁹ in l. ij. §. In hęreditate vẽdita. ff. de hęr. vel acti. vẽdi. vbi in vẽditione venit omne id solũ quod tẽpore vẽditionis puenit. Et sic cũ tẽpore venditionis dicti loci de Veyrines, dicta parochia de Pessaco nõ esset de suis pertinẽtiis, cùm pri⁹ anno elapso fuisset alienata, nec fuit per dictũ venditorem, donec quarta die post vẽditionẽ de Veyrines recuperata, videbat̃ dictã parochiã In dicta vẽditione nõ venisse.
7 Septimò, † & maximè viso instrumẽto vẽditionis de Veyrines, in quo expressè cautũ reperitur, ꝙ dict⁹ de Mõteferrãdo vẽditor dictũ locũ de Veyrines vẽdidit eo modo, quo ipsũ tenebat, & possidebat. Or tẽpore vẽditionis nõ tenebat, neq; possidebat dictã parochiã imò illã tenebat præfatus de Mõtecucquo mercator. Igitur, &c. quia oẽs cõtractus ex cõuentione legẽ accipiunt. l. j. ff. depositi. Iũcto, ꝙ emptor in culpa fuit, cur de viribus rei nõse informauit, ideo damnũ quod sua culpa sentit, sibi imputabimus. c. damnum. de reg. iu. lib. vj. Sed in contrarium, ꝙ imò dictam parochiã de Pessaco, & cætera alia per prius alienata dictus de Monteferrando venditor vendidisse dicatur, vt de illa, & aliis præuenditis dicto Bastardo teneatur, sequẽ
8 tibus probatur mediis. Primò, quia † vendens rem, nedum vendere censetur ius quod habet: quinimò totam rem integraliter vẽdidisse dicitur, secundũ Cyn. & Bald. in l. j. C. si pignus pig. datum sit. circa fin. & in l. ij. C. de remis. pig. & in l. si quis emptionis. §. ij. C. de præscri. xxx. vel xl. anno. quos sequitur Alexan.

10 disse, patet argumento sumpto à correlatiuis † quæ à
pari debent iudicari. l. j. C. de cupress. lib. x. Cùm secũ-
dum Philosophum in vj. Topicorum in diffinitione
vnius correlatiui, semper poni debeat reliquum.
Quia si emptor prætium solueret venditori in petiis
aun antea diminutis, non recti seu integri ponderis,
non liberaretur: imò supplere teneretur quod diminu-
tum de iusto & recto pondere esset. l. eleganter. §. qui
reprobos. ff. de pig. acti. Cùm solui nõ videatur quod
deteri⁹ soluitur aut defectuosum. Ergo pariter tenebi
tur venditor, nec liberatur rem tradendo diminutam.
Quartò, maximè in casu nostro, vbi vẽditor terrã de
11 Veyrines nedum simpliciter vẽdidit, sed omne † id
quod ab ea depẽdebat integraliter, vt dicũt verba in-
strumenti. Vnde postquã omne id quod depẽdebat,
integraliter vẽdidit, de dicta parochia prælienata te-
neri, quæ soluta fuerat à dicta terra depẽdere, & de p-
tinẽtiis esse: Cùm appellatione pertinẽtiarũ, & depẽ
dentiarum veniant omnia, quæ depẽdere & pertine-
re cõsueuerunt, secundum Innoc. & Panor. in c. cum
ad sedem. de resti. spolia. Quintò, etiam quantum-
cunq; venditor dixerit, ꝙ vendebat terram de Veyri-
nes, vt eã tunc tenebat & possidebat, licet eo tunc di-
ctam parochiam de Pessaco non teneret nec posside-
ret actualiter seu realiter, tamen satis eam tenere vi-
debatur & possidere, vt in generali vẽditione de Vey-
rines cõprehensa dicatur, & inclusa. Attẽto ꝙ aliena-
ta fuerat dicto de Montecucquo mercatori, cum pa-
cto recobrij: ita ꝙ in potestate erat vẽditoris redden-
do pretiũ, illã recuperare in momẽto. l. ij. C. de pact.
12 inter empt. & vendi. conuen. † Vnde non videbatur
dictus de Montecucquo dictam parochiam posside-
re, nec in bonis suis habere, quæ ab eo poterat aufer-
ri, & auocari. l. non videtur. ff. de acqui. pos. vbi dicit,
ꝙ non videtur ille possessionem adeptus, qui ita na-
ctus est, vt eam retinere nõ possit. Per quod datur in-
telligi, ꝙ dictus venditor dictam parochiam satis di-
cebatur possidere, & non dictus Montecucqu. Sex-
tò, hoc iustificatur, viso ꝙ dictus venditor actionem
habebat ex pacto recobrij efficacem ad recuperãdum
13 dictam parochiam de Pessaco, † quam ex hoc habere
adhuc dicebat in bonis suis, per tex. in l. rẽ in bonis
nostris. ff. de acqui. rerum. domin. vbi dicitur: rem in
bonis nostris intelligimur habere, quoties possiden-
tes exceptionem, aut amittentes ad recuperandã eam
actionẽ habemus gl. dicit rẽ scilicet corporalẽ. Facit
tex. in l. qui actionẽ. ff. de reg. iur. Et rem habere vide-
tur, qui actionem habet realem siue personalẽ ad rem
recuperandã, secundũ glo. ibi. Septimò, facit quia vt
in instrumento dictæ venditionis de Veyrines cauet,
præfatus vẽditor non solũ dictũ locũ de Veyrines
vendidit, sed omnẽ eius causam, & actionẽ sibi com-
petentẽ. Vnde dicta parochia, quæ est fructus & effe-
ctus actionis ad eam recuperandã cõpetentis, vẽdita
videtur. Octauò, facit quod elegãter decidit Ioã. Fa.
in §. j. in fi. insti. de emp. & vẽ. vbi dicit, ꝙ stãte cõsue
tudine, ꝙ proximior linagerius possit rem venditam
pro pretio habere, & ab extraneo emptore recupera
re: Eam petere nõ poterit, si alienata fuerint cũ pacto
recobrij, quandiu termin⁹ recuperãdi durauit. Et alia
14 ratio nõ est, nisi ꝙ † res nõ cẽsetur alienata, quãdiu
per vẽditorem recuperari potest. Quod etiam tenuit
dominus Giraldus de Sabanaco doctor Tolosanus
in repetitione l. dudum. C. de cõtrahẽ. emp. Et sic di-
ctus venditor, cùm tempore venditionis de Veyri-
nes, ius recuperandi parochiam de Pessaco haberet:
quasi termino recobrij adhuc durante, satis dicebatur
eam in bonis habere & possidere, vt in venditione de
Veyrines comprehendatur. Nonò, etiam si dicta pa-
rochia sine spe recuperandi fuisset alienata, in dicta
venditione de Veyrines cõprehẽderetur, vt dictus vẽ
ditor ad interesse teneatur, saltem ad pretium seu va-
lorẽ quod de dicta parochia habuisset, vt l. ij. §. sed &
si quid æris alieni. versi. sed & rerũ ante venditionẽ.
ff. de hæredi. vel actio. vendi. vbi expresse deciditur, ꝙ
venditor tenetur saltẽ ad pretium de particularibus
rebus antea alienatis: putà donatis. facit l. venditor. §.
nominis. eod. tit. Decimò facit quia quantumcunque
venditor dixit vendere solũ, & duntaxat quod tunc te
nebat & possidebat tempore venditionis: tamen non
obstantibus dictis verbis tenebitur de dicta parochia
de Pessaco, quã prius alienauerat, posito ꝙ sine pacto
recobrij eam alienasset, per tex. not in l. cùm in lege
venditionis. ff. de cõtrahen. empt. vbi si quis domum
vendens dixerit flumina & stillicidia, vti nunc sunt
ita sint: nec aliter fuerint dicta verba generalia per
venditorem declarata: id accipitur quod venditori
nocet. Ideo secundum Bart. ibi intelligitur de flumi-
nibus & stillicidiis dominantibus, & non de seruienti
bus, quasi dicat, ꝙ illa verba intelliguntur de seruitu-
tibus dominantibus acquisitis in augmentum do-
mus, & non de seruientibus per venditorem aliena-
tis in domus venditæ detrimentum & diminutionẽ,
pro quibus venditor tenebitur emptori. non obstanti
bus dictis verbis. Facit tex. in l. fina. §. fi. eod. ti. ibi, dũ
dicit: Quo iure, quáque conditione ea prædia hodie
15 sunt, ita veneũt &c. † Vndecimò facit text. casum no-
strum punctualiter decidens in l. quæro. ff. de actio.
empt. vbi si venditor fundum vendidit, ea lege, vt id
venundatum videatur quod possidebat. Sciens tamen
se aliquam partẽ non possidere, non certiorauit em-
ptorẽ, certè tenetur, quia illa clausula generalis, sci-
licet quòd solùm vẽdebat quod possidebat, pertine-
re non debet ad ea quę specialiter nouit qui vẽdidit,
nec specialiter excepit. Imò si venditor diceret se nõ
totum possidere, tenebitur, nisi declarauit sigillatim
& specialiter ea quæ non possidebat, vt ibi est text. so-
lennis. Nec alioquin emptor capiatur, qui fortasse si
hoc cognouisset, vel empturus non esset, vel minoris
emeret, vt ibi. Duodecimò facit, quia licet tex. ibi in
principio vti videatur verbo præteriti emptoris, vt
quia venditor dicebat. quòd venundatum videatur
quod possedit: tamen idem tex. in l. ea. l. vers. cùm hoc
& apud veteres. Idem decidit, si venditor vsus fuerit
verbis præsentis temporis: putà dicendo: seruitutes si
quæ debentur, debebuntur: nam intelligitur de serui-
tutibus dominantibus per venditorem acquisitis in
augmentum fundi, & non de seruientibus per eum vẽ
ditis in fundi nunc venditi diminutionem, quia hæc
generalis exceptio ab eo scilicet venditore emanata,
non ad ea pertinere debet, quæ ipse nouit, quæ spe-
cialiter excipere potuit, & debuit, sed ad ea quæ igno-
rauit, & de quibus emptorem certiorare nequiuit.
id quod facit tex. notabilis in l. j. §. venditor. ff. illo
eodem titulo. Decimotertiò facit text. not. in l. tene-
tur. §. finali. ff. eodem titulo de action. emptio. vbi
plus deciditur, quòd si noster venditor vltra illa ver-
ba generalia dixisset & expressè conuenisset, quòd
non teneretur de euictione, nisi solùm de his quæ tẽ-
pore venditionis tenebat & possidebat: tamen adhuc
tenebitur de his quæ antea distraxerat & diminuerat,
nisi specialiter dixisset, ꝙ nõ teneretur de dicta paro-
16 chia de Pessaco, aut cæteris ab eo prælienatis. † Vn-
de dicit ibi Bar. per illũ tex. ꝙ pactũ, ne quis de eui-
ctione

ctione teneatur, non prodest ei qui causam sciuit, ex
17 qua res euinceretur & tacuit. † Pariter dixit ibi Bald. quod venditores, qui adiiciút, quod de euictione teneri nolunt de quocunque vitio aut deterioratione nó excusantur ab vllo, imò tenebúntur: non obstante illa protestatione, si illa sciebant tépore venditionis. Similiter creditor si cedendo iura dicat nolle teneri ad faciedú boná ius cessum. Nihilominus tenebit, si sciebat se ius non habere. Idem secundum Bart. ibi, si venditor sciebat seruituté deberi quáuis dixerit se nolle de seruitute teneri, quia nó proderit ei, nisi seruitutem specificauerit. Decimoquartò facit quod singulariter decidit Spec. tit. de emptio. & ven. §. nunc dicendum.
18 versi. quid si vendens equum. vbi plus dicit, † quod etiam tenebitur venditor de vitio & defectu rei venditæ specificato & declarato emptori, si in declarando illud vitium, alia adiunxerit vitia non vera & patenter falsa: putà vendendo equú in spatula patienté, non paté ter nisi post fatigationé dixit, equus iste effossa habet lumina, est lunaticus, patiens in spatula, & recalcitrosus: & sic inter multa expressit vitiú spatulæ: certè tenebitur de illo vitio spatulæ expresso, postquam alia insidiosè expressit non vera. Allegat tex. notabilem in l. ea quæ cómendádi causa. §. fi. ff. de contra. empt. & vend. & similiter Ang. in §. actionum autem. instit. de actio. Decimoquintò & vltimò præmissa esse vera demonstratur per rationem que in iure reperitur multiplex. Prima, quia per tales clausulas generales vbi venditor sciebat vitium, præsumitur dolus in eo, postquá sciebat & non reuelauit. Eo enim ipso præsumitur illa verba protulisse ad decipiendum emptorem, vt non aduerteret de vitiis rei quæ vendebatur. Et talis est præsumptio iuris per text. in d. l. quæro. Qui enim specificare potest, & non facit, sed obscurè loquitur, certè præsumitur insidiosè & causa fallendi emptoré, ita generaliter dixisse, vt dicta l. ea quæ cómendandi. §. fi. ff. de cótrahé. emptio. Ideo dicit Bar. in d. l. quæro. Nota hanc legé quòd venditor vtendo dicta clausula generali, scilicet védo rem vt eam possideo & teneo, aut simili, videtur hoc facere causa circunueniendi emptorem, eo ipso quòd scit defectum rei de qua venditio fit: vt ibi claré demonstrat Pau. de Cast. per illum tex. quia secundum Bal. ibi exceptio cauillosa & obscura non patrocinatur excipiéti. Ná qui aliquid scit debet claré & specificé loqui, nó sub verbis generalibus & confusis: sed in ignorante toleratur generalitas, cùm nó posit quis specificare quod nescit. Postquá ergo ex verborum generalitate præsumitur dolus in venditore sciente, & non specificá-
19 te tenebitur ex empto táquá dolosus. † Nam eo ipso quod ipse sciebat, & confusè loquutus est, probatur dolus suus præsumptione iuris, cui statur, nisi cótrarium per véditoré probaretur. arg. l. siue possidetis. C. de probat. quia iustum est eum puniri propter dolosam mentem & absconditam machinationem, cùm non emptori manifestauerit quod ipse sciebat, dicit text. in l. fi. C. de litigio. Secunda ratio est, quia illa verba generalia, vendo sicut possideo, habent varium intellectum. Nam intelligi possunt, quod venditor locum de Veyrines vendebat, prout eú tenebat & possidebat, scilicet cú omnib' per eú acquisitis, & sic possút capi

respiciunt venditoris. semper interpretabantur contra venditorem in fauorem emptoris: vt scilicet exclusionem non importent prælienatorum, per tex. in l. veteribus. ff. de pact. & l. Labeo. la premiere. ff. de cótrahé. emp. Et ratio huius rationis est, quia ei soli imputádum est, qui apertè loqui potuit & debuit, & nó fecit. Or in casu nostro solus venditor declarare poterat dictá parochiá fuisse venditá, cùm ipse hoc sciret, táquam ille qui eá vendiderat, & sic de facto suo ignorantiam prætendere non poterat. l. fi. ff. pro suo. Si ergo non fecerit, ei imputabitur per dicta iura. prætereà ipse erat qui exprimendo dicta verba generalia loquebatur. Or indubitatú est, quòd ad loquétem pertineat verba sua declarare, aliàs eis imputabitur, & cótra eum interpretabuntur l. si in emptione. §. j. ff. de cótrah. emptio. Imò est vnú mirabile in casu nostro, quod in odium véditoris rei vltium sciétis & defectum, licet prædicta verba generalia ab emptore dictá parochiá alienatá ignorante fuisset prolata, qui dixisset, Ego emo Veyrines prout eam de præsenti tenes & possides: certè adhuc interpretarentur contra venditorem scientem dictam parochiá alienatam aut aliud vitium in re, per tex. singularem in dicta l. quæro ver. cùm hoc & apud veteres sit relatum in eius persona, qui sic acceperat seruitutes, si quæ debentur, debebuntur &c. Nam intelligitur de seruitutibus dominantibus, & non seruientibus, quas venditor sciebat fundum qui vendebatur, debere fundo vicini. Tertia ratio principalis huius decisionis est: quia per dictam generalem exceptionem venditor noster probare satagit, quod dictam parochiam de Pessato exceperit quá tunc non possidebat. Cùm ergo illa exceptio sit generalis, obscura, & confusa, verba illa sunt ambigua semper talis probatio interpretabitur cótra probantem qui ea vtitur, per tex. in præsentia. vbi glo. & Panor. de proba. & Bar. in l. inter stipulanté. §. si Stichú. ff. de verbo. obli. vbi verba tam instrumentorú quàm testium productorum obscura & ambigua interpretantur cótra producenté, id est, contra illú qui vtitur tali prolatione, vt scilicet non probet secundú quod intédit. Si ergo quo ad vim probatiuá verba testium interpretantur contra illum qui vtitur probatione, quanto magis interpretari debet contra se verba sua propria, quæ non declarauit, cùm posset? Postremò est vnum peremptorium, quia etiam posito quod verba de quibus agitur, interpretarentur exceptiuè & exclusiuè, prout venditor prætédebat intelligere & illa accipere, vt scilicet à venditione de Veyrines dictam parochiá & quædá alia per ipsum prælienata excluderet: tñ quia illa exceptio seu exclusio adhuc esset multipliciter intelligibilis, videlicet quod exciperet quæcúque prælienata quantumcunque grauia, vel solú excluderet quædá modica de quibus emptor parum curasset. certè illa exceptio interpretaretur cótra véditoré, vt scilicet cést atur tantú à dicta véditione exclusisse aliquod modicú, de quo per emptoré discretú non esset curandú. l. si debitori. ff. de iud. & non dictá parochiá de Pessaco valenté in reditu annuo vltra cétú libras.

Vñ his rationib' & aliis pluribus, dictá clausulá generalé atque captiosam interpretatio prudédum fregit, vt verbis vtar iurecósulti in l. cú Aquiliana. ff. de trás-

dentiia dicti loci de Veyrines, quæ præfatus venditor
saluare non potuit prætextu dictæ clausulæ genera-
lis & captiosæ: & fuit latum dictum arrestum die vi-
cesimasecunda Februarij anno dñi millesimo quin-
gentesimo secũdo. Non obstantibus superiùs in con-
20 trarium allegatis. †Nam in primis non obstat dum
primò dicebatur quòd in alienatione non veniũt ni-
si ea, quæ competebant alienanti tempore alienatio-
nis per iura ibi allegata. Quia illa iura loquuntur de
alienationibus seu dispositionibua lucratiuis, vt sunt
legata & donationes, in quib⁹ nõ venit nisi ius quod
habet alienans tẽpore alienationis. Et sic in illis non
veniũt ea quæ donans aut legans prælienauerat, de
quibus non tenetur donatario vel legatario aliqua a-
ctione nec de euictione: ne liberalitatis suæ dona-
tor pœnam patiatur au testator vt dicit tex. in dicta l.
ad res. ff. de edil. edict. Nos autem loquimur hîc in a-
lienatione seu dispositione onerosa, qualis est vendi-
tio seu emptio, vbi pro re quæ venditur & emitur, da-
tur æquipollens & interdum superabundans pretiũ,
vt factum fuit in casu nostro: ideo de bis ille qui ven-
dit censetur in dubio rem vẽdere integrã & liberam,
nisi specificè aliquid excipiat: quod si non fecerit, te-
nebiť vt dictũ fuit, nisi emptor sciuisset aliquid fuisse
prælienatũ vel onus impositum: quem tũc, cùm cer
tus esset certiorare nõ oportuit. l. j. in fine. ff. de actio.
empt. & c. eũ qui certus est. de reg. iur. lib. vj. Præmissa
plenè habentur per doct. & Alex. in d. l. si domus. §. fi.
ff. de lega. j. & ita etiam cõcludit Cicero disputationẽ
Diogenis & Antipatris decidẽs, allegato lib. iij. de of-
ficiis. c. nonn. vt opinio Diogenis in emptore vitium
rei sciẽte locũ habeat, & opinio Antipatris de empto-
re vitiũ ignorãte loquatur, sicut in casu nostro vt ibi
21 plenè disseruit. †Secundò non obstat dum dicebatur,
ꝙ in secunda concessione nũquam venit quod alteri
fuerat ptius concessum: quia illud est verũ in præiudi
cium illius tertij cui priore loco fuerat facta aliena-
tio: quoniã eius acquisitio non reuocabitur per secun
dam alteri factam. Sed in præiudiciũ concedentis, vt
ad interesse teneatur secũdo de prælienatis, certè illa
prælienata & concessa veniunt in secũda concessio
ne, nisi ipse alienans qui hoc scit, expresè illa excepe-
rit, prout in casu nostro factum non fuit, imò in casu
nostro ipsamet prælienata veniunt in propria spe-
cie, vt dicto bastardo debeantur in quem fuit collata
concessio secunda, viso, quòd per dictum de Monte-
ferrando concedentẽ fuerunt recuperata, per doctri-
nam Bart. in l. cùm vir. ff. de vsucapio. quem sequitur
Panor. in c. cùm ex officiis. de præscriptio. vbi si non
dominus alienauerit, sufficit, quòd post alienationẽ
dominium ei superueniat, ita quòd reconciliatur vẽ-
ditio prius facta, vt res alienata competat emptori.

Tertiò non obstat tex. in dicta l. in vendendo. §. fi.
22 ff. de contrahen. emptio. vbi † rupta & cæsa non ve-
niunt in fundi aut ædificij vẽditione, ex eo quia ocu-
lariter apparebãt separata à re vendita, ideo imputa-
tur emptori, qui hoc videbat & sciebat, quare illa no-
minatim & expresè non emit: nec tenebatur vendi-
tor ipsum de hoc certiorare, cũ oculariter illa rupta
& cæsa viderentur. Nam eum qui certus est, certiora-
re non oportet, vt dicta l. j §. fin. ff. de actio. emp. Præ
tereà in l. cum manu sata. §. fi. in contrarium allegata
expresè fuit per venditorem actum, ne res ad empto
rem transiret: quod nõ fuit factũ in casu nostro: quia
dictus de Monteferrando nominatim non expresit,
quòd parochia de Pessaco ad dictum Bastardum non
transiret, quare non obstat. Quartò non obstat l. qui
tabernas. in cõtrariũ allegata: quia ibi tabernæ, quæ
vendebantur, notoriè erant sitæ in loco publico, qua
rum vsus solùm venditori pertinebat, ideo vendidisse
censetur non ipsum solũ publicum reip. ublicæ perti-
nẽs: sed tantùm ius quod habebat, id est vsum ipsa-
rũ: nec emptor qui videbat eas in loco publico ciui-
tatis sitas, emisse voluisse videtur solum nõ vendito-
ri, sed ciuitati pertinens. Sed solũ vsum vẽditori per-
tinens per rationem dictę l. j. §. fi. Eadem ratione non
obstat l. Rutilia polla. ff. de emptin. & vendi. quia ibi
emptor lacum angularium quem emebat, & circa cũ
pedes decem oculariter videbat quatenus illi decem
pedes se extendebãt à ripa dicti lacus consueta. Ideo
si lacus posteà creuerit, & terræ maius spatium occu-
pauerit, in tali venditione venit lacus eatenus, quate-
nus tempore venditionis fuit. Sed in casu nostro est
totum oppositum: quia parochia de Pessaco semper
consueuerat esse de pertinentiis de Veyrinis: non im-
merito venditio loci de Veyrinis eam comprehendit
tanquã de suis pertinentiis existentem. Et si tempore
venditionis de pertinentiis non foret, hoc fuit facto
occulto ipsius venditoris, de quo emptor ignorantiã
prætendebat verisimilem, tanquã de facto alieno ar-
gu. l. fi. ff. pro suo. Similiter non obstat l. ij. §. in hære-
ditate vendita. ff. de hære. vel actio. vendi. quia totum
oppositum est veritas, ꝙ imò venditor tenetur de eo
quòd tertiò vendiderat aut prædonauerat, vt eadem
l. §. sed & si quis æris alieni. vers. sed & rerũ. & §. non
tantum. Postremò non obstat, quòd dictus bastardus
emptor fuit in culpa, cùm de prælienatis non inqui-
siuit, imò se informare neglexit, quæ negligentia cul-
pæ adscribitur. l. si fideiussor. ff. mandati. Nam respon
detur, quòd si emptor negligendo inquirere fuerit in
culpa: tamen quia venditor tacẽdo quod sciebat, imò
ipsemet parochiam de Pessaco vẽdiderat, fuit in do-
lo qui culpæ emptoris præponderat, vt plenè dicitur
in l. quod Nerua. ff. depositi. Prætereà ad veritatẽ lo-
quendo, dictus bastardus emptor non fuit in aliqua
culpa per iura superius in decisione quãuis allegata,
per quæ clarè demõstratur, ꝙ declarare & inuestiga-
re vitia & defectus rei quæ venditur, non incũbit em-
ptori, sed venditori. Vnde si emptor nõ inquisiuit de
his quæ sibi à venditore monstrari debebant, sibi cul
pa aliqua nõ est adscribẽda: sed ipsi venditori, cui de-
clarare omnia incũbebat, si non fecit, imputabitur do
lus ꝙ emptorẽ decipere voluerit: aut saltẽ imputabiť
ei dissoluta negligẽtia, quæ prope dolũ est, vt d. l. si fi-
deiussor. In casu autẽ nostro fuit verus dolus in d. de
Monteferrando, qui alienationẽ dictæ parochiæ per
ipsum prælienatæ tacuerat, emptorẽ decipiẽdo &c.

Pariter non obstare posset l. cũ vẽdens. ff. de cõtra.
emp. vbi nisi venditor dixerit, fundũ quẽ vẽdidit esse
optimũ & maximũ: si posteà reperiatur seruitus aut
vitiũ. nõ tenetur. Or dictus de Mõteferrãdo dũ vẽde-
bat, hoc nõ dixit, ergo non tenetur. Nã respõdetur, ꝙ
ille tex. nõ intelligitur sic vt de plano ad corticẽ literę
loquitur, prout quidã ruditer eũ intelligebãt, non ad-
uertẽtes ꝙ scribitur per apostolũ ij. ad Corin. iij. Lite
ra occidit, spiritus autẽ viuificat. Cõtra quos scribiť
prouer. xiv. qui tãtũ verba sectatur, nihil habebit: qui
aũt possessor est mẽtis, bona reportabit. ideo respõde
tur, ꝙ verba dictæ l. cõuerti debẽt hoc modo, vt sanè
intelligantur. cũ vẽderes fundũ nõ dixisti vti optim⁹
maximúsq; est, id est, cum vẽderes fundũ dixisti, ven-
do nõ vti optimus maximúsq; est. Et sic non obstat.

Laus Iesu Christo Domino nostro.

Entre

Extraict des Registres de Parlement.

ENtre messire Iean Bastard de Cardonne cheualier, & dame Gayde sa femme demandeurs d'vne part: & messire Gaston de Monferrant aussi cheualier, & dame Ianne de Surgieres sa femme defendeurs d'autre. Tout veu dit a esté que la cour à condamné & condamne lesdictz defendeurs à permettre, souffrir, & laisser iouyr paisiblement à tousiours mes lesdictz demandeurs de la place, chasteau, terre & seigneurie de Veyrines, franche & quicte de six vintz frās Bourdelois de rente, que iceluy de Monferrant auoit venduz à feu Iaubert de Chicques sur ladicte terre & seigneurie de Veyrines auecques toute haute, moyenne, & basse seigneurie, iustice, & iurisdiction, & toutes autres appartenances & dependences quelzconques, & tout ce qui en depend entierement. En ce comprins la paroisse de Pessac auec ses appartenances & dependences de trente liures Bourdel. de rente annuelle, à cause de la paroisse de Meignac, dont la iouissance pendant le proces fut adiugee par ladicte cour ausdictz demandeurs le sixieme iour de Iuin, l'an mil cinq cens, comme estant des appartenances de ladicte terre & seigneurie de Veyrines. Et à imposé la cour & impose ausdictz defendeurs silence perpetuelle pour raison desdictes choses, tant en petitoire que en possessoire, & les a condamnez & condamne à porter bonne & ferme garentie d'icelles dictes choses ausdictz demandeurs, & a faict & faict inhibition & defense ausdictz defendeurs à la peine de cēt marcz d'or au Roy à appliquer, de ne troubler ne empescher d'ores en-auant lesdictz demandeurs en la possession, droit, & iouissance desdites choses, ains les en laisser iouyr pleinement & paisiblement, sans leur mettre ou donner, faire mettre ou donner aucun trouble, destourbier, ou empeschement. Et en outre ladicte cour a cōdamné & condamne ledict de Monferrāt à rendre & restituer ausdictz demandeurs les isles, Aubaredes, moulin, auec la somme de sept cens quinze frans Bourdel. & vingt ardiz. Dont est faicte mention en certain instrument de permutation faicte du lieu & place de Suspuch & Agennois auec lesdictz isles, Aubaredes, moulin, & certaine somme de deniers contenuz audict instrument de permutation, daté du vingt & troisieme iour d'Octobre, l'an mil quatre cens quatre vingtz dixneuf. Et a ordonné & ordonne ladicte cour, que là & au cas que ledict de Monferrant baillera & deliurera realement & de faict desdictz deux ans prochainement venans ausdictz demandeurs, ladicte place, terre, & seigneurie de Suspuch, & la possession d'icelle auec toute seigneurie, & tout ce qui en depend entierement & paisiblement franche & quicte de toute charge, hypotheque, & tout autre empeschement. Ce faict en iceluy cas iceux demandeurs seront tenuz laisser & quicter franchement & liberalement audict de Monferrant ladicte terre & seigneurie de Veyrines en la qualité forme, & maniere que iceluy de Monferrant la leur à baillé, & par ladicte cour & ce present arrest leur est iugee, ensemble lesdictes isles, Aubaredes, moulin, & sept cens quinze frans Bourdelois, & vingt ardiz, au cas que lesdictes isles, Aubaredes, moulin, & somme susdicte auroyent esté rendues ausdictz demandeurs, autrement seront quictes iceux demandeurs en luy rendāt & laissant ladicte terre & seigneurie de Veyrines tant seulement, & lesdictz deux ans passez demourera ladite terre & seigneurie de Veyrines perpetuellement ausdictz demandeurs. Et pareillement ledict instrumēt de permutation demourera cassé & cancellé, & de nulle valeur. Et a ladicte cour absout & relaxé lesdictz demandeurs des conclusions & demandes dudict de Monferrant: lequel de Monferrant a condamné & condamne aux despens de ceste cause. Lesquelz ladicte cour pour certaines causes & considerations à ce la mouuans, moderez & modere à la somme de soixante liures parisis: & sans preiudice du proces pendant en ladicte cour entre lesdictes parties à cause de douze deniers desporle, & quatre liures Bourdel. de rente rachetez par ledict de Monferrant de feu dict de Fremin Perier recepueur des amendes de ladicte cour. Dit aux parties à Bourdeaux en Parlement, le xxij iour de Feurier, l'an mil cinq cens & deux.

Lugduni.